

БÓВЕК

**Education
and Science**

**«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В
СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»**

**VI Международная научно-практическая
конференция**

**АПРЕЛЬ 2020 ГОД
НУР-СУЛТАН (АСТАНА),
КАЗАХСТАН**

Объединение юридических лиц в форме ассоциации
«Общенациональное движение «Бобек»
КОНГРЕСС УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА

**«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY»**
атты VI Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференция
ЖИНАҒЫ

МАТЕРИАЛЫ
VI Международной научно-практической
конференции
**«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»**

СЕКЦИЯ 11. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
V ТОМ

НУР-СУЛТАН – 2020

УДК 378 (063)
ББК 74.58
С 940

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

**Ж. Мәлибек профессор, З.Е. Кабульдинов д.и.н. профессор,
Ж. Калиев к.п.н.; Маслов Х.Б., PhD;**

Заместители главного редактора:

**Е. Ешім, Е. Абиев (Казахстан), Лю Дэмин (Китай),
Е.Л. Стычева, Т.Г. Борисов (Россия)**

С 940

«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY» материалы VI Международной
науч.-прак. конф. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)/ сост.: Е. Ешім, Е. Абиев
– Нур-Султан, 2020 – 308 с.

ISBN 978-601-332-721-1

**«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY»** атты VI Халықаралық ғылыми-
тәжірибелік конференция материалдары жинағына Қазақстан, Ресей,
Қытай, Түркия, Беларусь, Украина, Молдова, Қырғызстан, Өзбекстан,
Тәжікстан, Түрікменстан, Грузия, Монғолия жоғары оқу орындары мен
ғылыми мекемелердің қызметкерлері мен ұстаздары, магистранттары,
студенттері және мектеп мұғалімдерінің баяндамалары енгізілді. Жинақтың
материалдары жоғары оқу орнындары мен ғылыми мекемелердегі
қызметкерлерге, оқытушыларға, мектеп және колледж мұғалімдеріне,
магистранттар мен студенттерге арналған.

VI Международная научно-практическая конференция «**НАУКА И
ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ВЫЗОВЫ XXI века**»,
включают доклады ученых, студентов, магистрантов и учителей школ из
разных стран (Казахстан, Россия, Китай, Турция, Беларусь, Украина,
Кыргызстан, Узбекистан, Таджикистан, Молдавия, Туркменистан, Грузия,
Монголия). Материалы сборника будут интересны научным сотрудникам,
преподавателям, учителям средних школ, колледжей, магистрантам,
студентам учебных и научных учреждений.

**УДК 378 (063)
ББК 74.58**

ISBN 978-601-332-721-1

© ОЮЛ в форме ассоциации
«Общенациональное движение «Бобек», 2020

ӘОЖ 372.891

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА LEARNINGAPPS.ORG БАҒДАРЛАМАСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Мусахан Рысқұл Мырзаханқызы

Абай атындағы ҚазҰПУ Жаратылыстану және география институтының
магистранты
Ғылыми жетекші – Боранкулова Дина
Алматы, Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада білім берушілерге дидактикалық идеялар келтіруде, ынтымақтастық ортасын құруда, сапалы білім беруде және жаңашыл идея туындауда көмекші құрал болатын бағдарлама туралы жазылған.

Кілтті сөздер: көлдер географиясы, интербелсенді модульдер, жаңашыл идея, 3D формат, гидрология, LearningApps.org бағдарламасы, платформа.

Белгілі орыс педагогы, қоғам қайраткері Петр Францевич Лесгафттың «Адам неғұрлым идеялық жағынан білімді болса, ол соғұрлым өз ісінде табанды да мығым болмақ» деген сөздерін бүгінгі күннің даму талаптарына дәл айтылған.

Білім беру жүйесі ылғи да жаңғырып, жаңашаланып заман талабына сай дамып отыруы қажет. Сондықтан да, бүгінгі күннің басты талабы – даму болып табылады. Жаңадан пайда болған идея сол уақытта пайдаланылып, ескіріп, олардың орнына басқа жаңаша, заман талабына сай идеялар пайда болып отыру қажеттігі туындайды. Білім беру саласында да, әрбір маңызды ақпаратты білім алушының оңай, тез түсініп алуы үшін жаңаша идеялар туындап отыруы тиіс [1].

Білім беру жүйесінің халықаралық кеңістігіне негізгі мәселелер қалыптасқан білім беруді дамытудың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, білім берудің жаңашылдық талаптардың болуы үшін сенімнің, ұтқырлықтың, үйлесімділіктің іргелі негізі болатындай жаңаша әдіс-тәсілдер ойластырылған дұрыс [2]. Сабақ өтілу барысында білім беруші жаңа сабақ мазмұны ашылатындай көптеген әр түрлі саладағы ақпараттарды пайдалана отырып, ресурстарды жүйелеп әдістемеге қосады. Әрине, бұл көптеген уақыт пен күшті талап етеді, бірақ білім беру саласындағы жетістіктерге жету талабы осы болғандықтан, жаңашылдықпен жұмысты орындау керек. Білім алушы лабораториялық, сарамандық, бақылау жұмыстарын, ғылыми жұмыс және жоба, ғылыми және пәндік бақылау жұмыстарын жүргізу барысында жеке және жұптық, топтық жұмыстар орындайды. Орта мектептерде білім беру үдерісінде орта сыныптарда гидрология тақырыбына сай білімдерін шыңдау мақсатында әртүрлі 3D форматтағы зерттелінетін нысандарының құрылысын, өзендердің ағу жылдамдығы, көлдердің тереңдігі, су көлемдері секілді арнайы зерттеуді қажет ететін жұмыстар мен ресурстар білім алушылардың қызығушылығын тудыраы анық. Қазіргі таңда, заман талабына сай ресурстарға Google Earth, Quizizz.com, Quizlet.com, LearningApps.org, [Genial.ly](https://www.genial.ly/), Geacron.com т.б. сайттар мен бағдарламалар жетерлік. Бұл ресурстар қарапайым әдіс-тәсілдерге қарағанда мультимедиялық, қызығушылық таныттыратын білім алушыға тапсырмалар орындау, іздену барысында көмекші құрал бола алатын платформалар. Гидрология бөліміндегі тапсырмалар математикалық есептеулерді және салыстырмалық әдістермен шешілетін жаттығулар арқылы орындалатындықтан, бұндай платформалар тізбегінің көмегіне жүгінуге болады. Солардың маңыздыларының бірі, қазіргі таңда көрнекілік құрал, тапсырмалардың әртүрлі жүйелі құрастырылуы ретінде пайдалануға

болатын LearningApps.org бағдарламасы. Кез-келген ғаламтор браузеріне LearningApps.org жазуын енгізгеннен кейін шығатын барлық жағдайда қолдануға ыңғайлы бағдарлама.

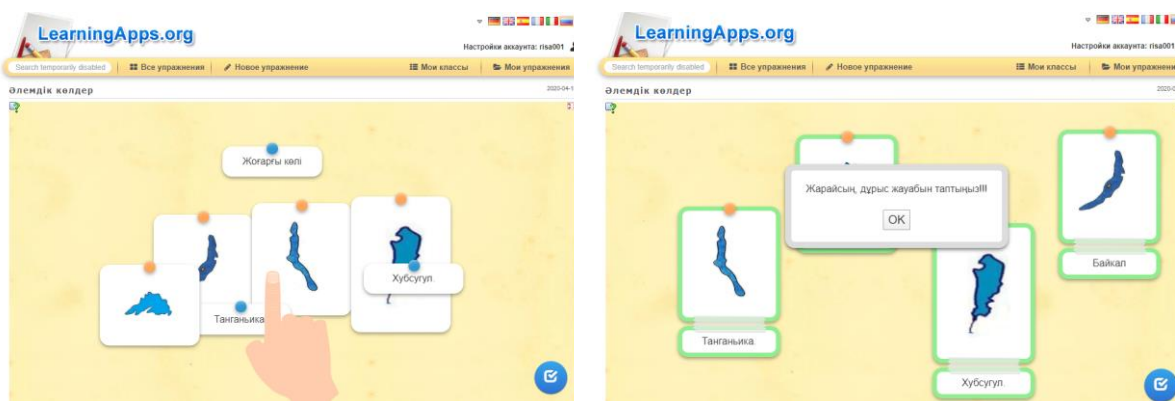
Сервердің ерекшелігі, пайдаланушылар жасаған барлық тапсырмалар галереяда жиналған және жалпыға қол жетімді болып табылады. Іздестіруге оңай болу үшін барлық интерактивті тапсырмалар санат бойынша топтастырылған (пәндер бойынша). Категория бойынша таңдаудан басқа, қиындығына қарай да топтастырылған тапсырмаларды таңдап алуға мүмкіндік бар. Дайын тапсырмаларды серверге тіркелмегендер де пайдалануға мүмкіндігі бар [3].

Жеке материалдарды жасау және сақтау қарапайым тіркеуден өткен соң ғана мүмкін болады. Сонымен қатар, өз материалдарын жасай отырып, пайдаланушы оларды жеке қолдану және жалпы пайдалану үшін сақтай алады. Бұл берілген бағдарлама білім алушыларға визуалды ойлауға, есте сақтау қабілетін арттыра отырып, географиялық нысандардың орналасуын оңай әрі тез табуына көмектеседі. Көлдер географиясын оқытудағы бір мысал ретінде дүниежүзінің физикалық географиясы картасын бағдарламаға жүктеп көл атауларына сәйкестендіру тапсырмасы жасалынған. Дүниежүзінің физикалық картасында қызыл түсті маркермен белгіленген көл нысандарын белгілеп, кейінгі терезеде ашылған көл аттарын дұрыс анықтайды (сурет 1).

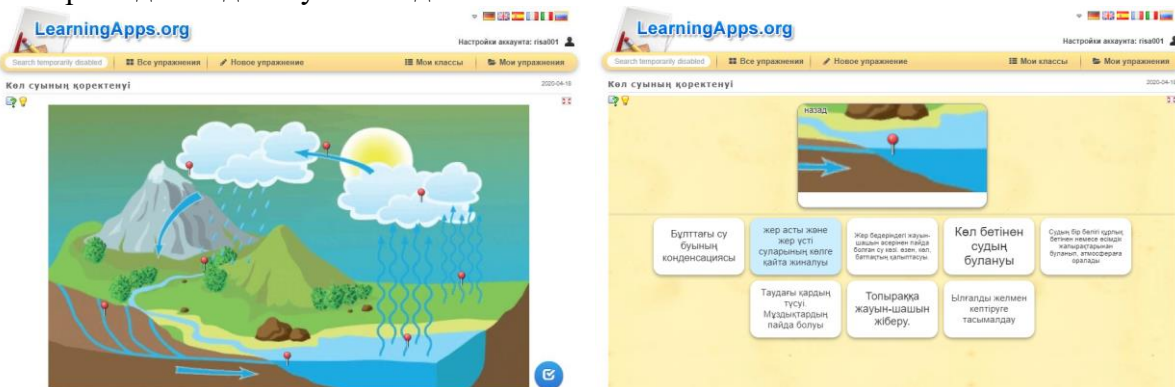
Сурет 1.

Көл нысандары атаулары мен географиялық орнын айқындау мақсатында сәйкестендіру жұмыстарына тағы бір мысал – көлдердің географиялық орналасуы мен көл пішінін визуалды есте сақтауға көмегін тигізетін шығармашылық тапсырма. Алдымен, көл пішіндерін кесіп алып, шаблондардағы таңдалған сәйкестендіру тапсырмаларына жүктеп аламыз. Жүктелген көл суреттерінің шынайы атауларын теріп жазып, дұрыс-бұрыс баптауын жасаймыз. Белгілі бір көл пішінін белгілеп атауы ілінген көл атына байланыстырамыз. Кейін дұрыс-бұрыстығын тексеру үшін астындағы тексеру нүктесін басамыз. Барлық тапсырма дұрыс белгіленгенсе білім алушыға кері байланыс жасалады (сурет 2). Бұл тапсырма білім алушыға визуалды ойлауға, құпия бейнелер қызығушылықты таныттыруға, логикалық ойлау мидың дамуына және келтірілген кері байланыс өз-өзіне сенімділіктің нығаюына оң әсерін тигізеді.

Сурет 2.

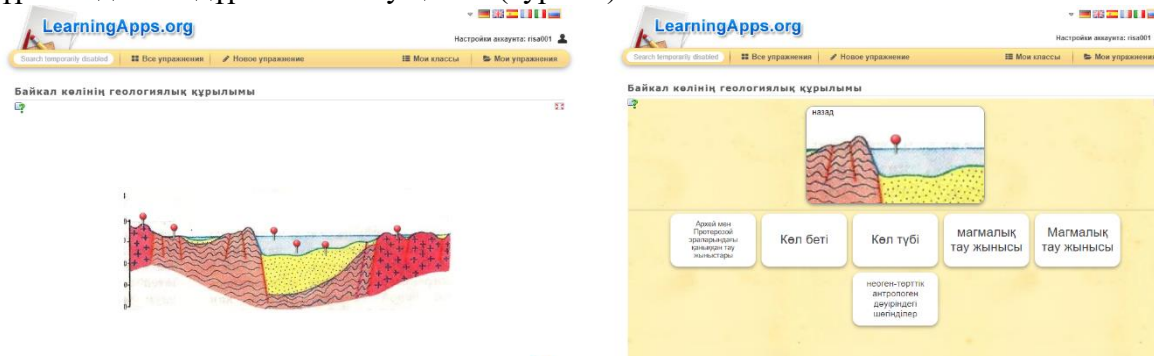
Көл суының қоректенуі, көл суы құрамы, көлдің пайда болуы тақырыпшаларына сай тапсырма жасауға болады. Келтірілген тапсырмалар суреттері жақсы сапада, түсінікті, әрбір үдерістер жүйелі жасалынуы қажет. Оған мысал ретінде, LearningApps.org бағдарламасындағы көл суының қоректенуі тақырыпшасында жасалынған тапсырманы талдауға болады. Бастапқы уақыттарда көл суындағы циркуляция, көл суының қоректенуіне ұқсас суретті ғаламтордан тауып немесе әмбебап сурет салатын Paint бағдарламасы арқылы салынған суретті бағдарламаның кез-келген тапсырмалар каталогынан таңдап алып, жүктейміз (сурет 3). Жүктелген сурет беттерін нысандарды белгілегендей әрбір үдеріс барысын белгілеп алып сол үдеріс бөлігін жауаптары бар нұсқаулыққа жазып шығамыз. Тапсырма дайын болған соң тапсырма сілтемесін тарату арқылы білім алушыларға береміз. Сілтемені басу арқылы ашылған тапсырманы шешу барысында көл суындағы үдеріс пен нысандардағы қызыл түстегі маркер белгісін басып қажетті мазмұндағы жауаптардың бірін таңдап алуға болады. Келтірілген көрнекілік бағдарлама тек ғана тапсырма емес түсіндірмелік, схемалық сызба ретінде пайдалануға болады.

Сурет 3

Сызба түріндегі тапсырмалар белгілі бір үдерістік жұмыстар мен қайталанып отыратын мерзімдік ақпараттарды таратуда өте ыңғайлы. Білім жүйесінің сапасының жоғарылауына әсер ететін басты рөл – білім алушының жеке өзіндік орындайтын жұмыстарының маңыздылығы мен мазмұндылығы болып табылатындықтан, білім беру үдерісінде LearningApps.org секілді бағдарламалардың көмекші құрал ретінде пайдалану оң нәтиже көрсетері анық. Тағы бір мысал, көлдің геологиялық құрылымына

байланысты көрсетілген мына тапсырма білім берушілерге геологиялық шартты белгілер мен көлдің геологиялық құрылымын жүйелі үйретуде пайдасы тиеді. Ұсынылған ресурста Байкал көлінің геологиялық құрылымы мен қандай тау жыныстарынан тұратындығы туралы тапсырма берілген. Білім алушы қызыл түсті белгімен белгіленген нүкте үстін белгілеп, көрсетілген нысан қай тау жынысынан тұратындығын дұрыс белгілеу қажет (сурет 4).

Сурет 4.

Көлдерді оқытуда көлдің географиялық орнын, көл нысанының географиялық сипаттамасын, сонымен қатар көл суы қоректенуі мен геологиялық құрылымын бір бағдарлама арқылы түрлендіріп, әр бөлімге сай көрнекілік жұмысын жасауға болады. Білім алушылардың жеке жұмыстары мен бақылау тапсырмаларын және де өзін-өзі тексеру мақсатында пайдалануға болады. Бұл құралдың көмегімен: оқу процессін қолдауға; ойын-викториналар өткізуге; тест жұмыстарын құрастыруға; әрбір білім алушының нәтижелерін қадағалауға болады және де әр білім алушыға автоматты түрде кері байланыс беру жұмыстары орындалады [4].

Интербелсенді модульдар тізбегінен тұратын жаңашыл бағдарламалар күннен-күнге көбеюде, әрине, бұл білім сапасын арттыруда маңызды, дегенмен де, бұл бағдарламалардың сапасын сынамадан өткізіп, білім беру үдерісіндегі көлемін сараптап көру қажет. Заман талабы шарықтаған сайын цифрланған білім беру платформалары мен бағдарламаларын талап ету де жоғарылап келеді. Sketchup, Camera3D, Terragen, Autodesk 3ds Max секілді пішіндеу бағдарламалары гидрологиялық құрылымдар мен жер бедері бейнелерін айқындауда және білім беруде пайдалануға болады.

Бүгінгі заман жаңалыққа құмар, жаңаша ойлайтын, жаңалық ашатын адамдарға зәру. Жалпы сабақтың табысты болуы оның құрамдас бөліктерінің мазмұнына, сапасына және білім берушінің осы сабақты қандай жаңашылдықпен, қандай ресурстармен «толтыратындығына» байланысты. Заманауи маман қазіргі болмысына, жұмысына, ахуалына, жетістіктеріне қанағаттанбай, оларды үнемі жақсартуға кемелдендіруге ұмтылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Әлімов А. Табысты сабақ жоспарын қалай құруға болады? – Алматы, 2018, 52б.
2. Мазур Л.П. Организации самостоятельной работы студентов-гидрологов в условиях кредитной системы обучения // Эл-Фараби ат. ҚазҰУ оқытушы-профессорлар құрамының XII ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. Алматы. 2011. С. 160-161.

3. Түгелтаев А.Б. Learningapps сервисін қалыптастырушы бағалау құралы ретінде пайдалану [Электрондық ресурс] URL: <http://zkoipk.kz/ru/smartconf2018/1-section/4194-32-.html> (қаралған күні: 15.04.2020)
4. LearningApps.org интербелсенді модульдер арқылы оқытудың Web 2.0 қосымшасы [Электрондық ресурс] URL: <https://learningapps.org/display?v=pn693vqrn20> (қаралған күні: 15.04.2020).

УДК 378.091.31:614.8

**«ҲАЁТ ФАОЛИЯТИ ХАВФСИЗЛИГИ» ЙЎНАЛИШИ БЎЙИЧА АМАЛИЙ
МАШҒУЛОТЛАР ОЛИБ БОРИЛИШИ ТАРТИБИНИ ИСЛОҲ ҚИЛИШНИНГ
ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ**

Назарова Навбахор Нарзуллоевна

Фавкулодда вазиятлар вазирлиги Академияси ҳузуридаги Фуқаро муҳофазаси
институтини ўқитувчиси
Илмий раҳбар - Хусанова Сумбул Исламовна
Тошкент. Ўзбекистон

Аннотация: Мақолада олий таълим муассасаларида амалий машғулотларни самарали ташкил этиш механизми, моддий техник базасини такомиллаштириш зарурияти, талабаларни ўқитиш жараёнида профессионал адекват амалиётчи жамоаларни шакллантириш лозимлиги ёритилган. Бунда Ўзбекистон Республикаси Фавкулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизими бошқарув органлари ваколатлари имкониятларидан унумли фойдаланиш йўллари илмий асосланган ҳолда, келтириб ўтилади.

Калит сўзлар: касбий таълим, ўқув дастурлари, амалий машғулот, “Ҳаёт фАОЛИЯТИ хавфсизлиги” лабораторияси, маҳалла фуқаро муҳофазаси йиғма гуруҳлари.

Ўзбекистон сиёсатининг устувор йўналишларидан бири аҳоли ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген фавкулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш, хавфсизликни таъминлаш, барқарор иқтисодий ривожланишга эришишдан иборатдир. Бу эса фавкулодда вазиятларни олдиндан аниқлаш ва аҳолини бу хавфдан огоҳлантириш борасида самарали тадбирлар ўтказиш, фавкулодда вазият рўй берганда тезкор ҳаракат қилиш, инсонларнинг қурбон бўлишига йўл қўймаслик, иқтисодий зарар кам бўлиши ва хавфсизликни ўз вақтида таъминлашни тақозо этади.

Статистик таҳлилларга кўра, охириги йилларда жаҳонда ва Ўзбекистон ҳудудида фавкулодда вазиятлар содир бўлишининг ошиб бораётганлигини кузатишимиз.

Биргина коронавирус инфекцияси COVID-19 (инглиз тилидан кискартма. Corona Virus Disease 2019) дунёда пандемияга сабаб бўлди. Бу бутун дунёда эпидемия билан курашувчи тизимнинг самарасизлиги билан баҳоланмоқда. Бу вирус нафас олиш тизими ва ошқозон-ичак тракти учун юқори зарар билан характерланадиган ўткир вирусли касаллик ҳисобланади.

2020 йил 19 апрель ҳолатида дунё бўйича қуйидагича вазият кузатилди:

Ўзбекистонда	Дунёда
--------------	--------

аниқланган ҳолатлар	тузалди	вафот этган	аниқланган ҳолатлар	тузалди	вафот этган
1490	194	5	2332450	599998	160783

Дунёнинг турли мамлакатларидаги йирик масштабдаги табиий офатлар ва ҳалокатларнинг оқибатларини бартараф этиш тажрибасидан келиб чиқиб айтиш керакки, уларнинг оқибатларини юмшатишнинг ягона ечими – фуқароларнинг тайёргарлигини оширишдир. Буларнинг барчаси кундалик кўнгилсиз ҳодисаларга ҳам тегишлидир [6].

Сўнгги йилларда дунёда юқори технологияли ишлаб чиқаришни жорий этиш, фанлараро алоқаларни кенгайтириш ва профессионал қизиқишларни ўзгартириш амалга оширилди. Буларнинг барчаси фаол ижтимоий ва касбий мавқеини намоён эта оладиган, турли ҳаётӣ вазиятларга мослаша оладиган янги мутахассисларни тайёрлашни талаб этади. Айнан таълим одамларга содир бўлган ўзгаришларга мослашишга ва янги тизимида ўзларини муваффақиятли рўёбга чиқаришга ёрдам беради. Аҳоли ва ҳудудларни фавқулдда вазиятларда муҳофаза қилиш соҳасида малакали кадрлар тайёрлаш, фуқароларни бундай вазиятлар рўй берганда тўғри ҳаракат қилишга ўргатиш, бугунги куннинг долзарб масаласи ҳисобланади.

Бунга қандай эришилади?

Бугунги кунда, Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида таҳсил олаётган талабалар сони бакалавриат таълим йўналиши бўйича 410 минг, магистратура мутахассислиги бўйича эса 13 минг нафарни ташкил этмоқда.

Олий ўқув юртларида инсоннинг ҳаёти давомида содир бўладиган турли хусусиятли хавфлар, фавқулдда вазиятларни олдини олиш, улар юзага келганда ўзини муҳофаза қилиш, ҳаракатланиш ва оқибатларини бартараф этиш йўллари ўрганишга қаратилган «Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги» йўналиши ҳамда фани киритилган бўлиб, соҳа йўналиши бўйича талабаларнинг билим ва кўникмалари шакллантирилмоқда.

Шунинг билан биргаликда, 2030 йилгача олий таълим соҳасида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш, ҳудудларда давлат ва нодавлат олий таълим муассасалари фаолиятини ташкил этиш асосида аҳолини олий таълим билан қамров даражасини 50 фоиздан ошириш белгиланганлигини [1] эътиборга оладиган бўлсак, ўз-ўзидан аёнки, соҳада мутахассислар сонини кўпайишига эришилади. Бу ўринда бизнинг вазифамиз бугунги кун талабларига тўлиқ жавоб берувчи соҳа мутахассисларини тайёрлаш тизимини замонавий талаб даражасига кўтаришдан иборат бўлиши кераклиги яққол кўриниб турибди.

Биринчи навбатда “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” йўналишидаги ўқув дастурларини қайта кўриб чиқиб, замонавий талаблар асосида такомиллаштириш керак [4] бўлади.

Айниқса, амалий машғулотлар олиб борилиши тартибини ислоҳ этиш даркор. “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” йўналиши талабаларини малакавий даражаси меҳнат бозорининг замонавий талабларига етарлича жавоб бериши учун бугунги кунда касбий тайёрлаш назарияси ва амалиётини такомиллаштиришнинг янги имкониятлари ва йўллари кидириш керак.

Масалан техника соҳасидаги бакалавриат “Ҳаётӣ фаолият хавфсизлиги” таълим йўналиши 2017/2018 йиллардаги ўқув режасига кўра, «Фавқулдда вазиятлар ва аҳоли муҳофазаси» фани умумий юкламасининг ҳажми 508 соатни ташкил этмоқда. Жумладан, аудитория машғулотлари 288 соат, шундан маъруза машғулотлари -162 соат, амалий машғулотлар – 36 соат, семинар машғулотларига 90 соат мустақил таълимга эса 220 соат ажратилган [7].

Бироқ, техника соҳасидаги бакалаврларни (шунингдек магистрларни) касбий тайёрлаш соҳасида, талабаларнинг тўлиқ лаборатория ва амалий ишларини белгилаш учун баъзи бир чекловлар мавжуд.

Биринчидан, бу чеклов таълимни ташкил этиш шартларида тўлиқ миқёсли таълим эксперименти ва фавқуллодда вазиятларга жавоб бериш амалиёти мумкин эмаслиги билан боғлиқ [8]. Яъни амалий ва лаборатория машғулотида фақат табиий ва техноген ҳалокатлар, ноқулай шароитлардаги ёки лаборатория симуляторларидаги қутқарувчиларнинг ҳаракати ёзиб олинган видеоматериаллардан фойдаланилади.

Иккинчидан, соҳада дарс олиб бориш ва илмий-тадқиқот ишларини ўтказиш сифатини яхшилаш учун махсус жиҳозланган хона, аудитория ва ўқув синфларини модернизация қилиш талаб этилади.

Учинчидан, фавқуллодда вазиятларда касбий ҳаракатларнинг амалий билим ва кўникмаларини ривожлантириш учун касбий таълим ташкилотлари билан боғлиқ ихтиёрий жамоат ташкилотларидан фойдаланиш лозим. Бундай жамоат ташкилотлари бугунги кунда истиқболли йўналиш бўлиб ҳисобланмоқда.

Республика Олий таълим муассасаларида “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” йўналиши бўйича амалий машғулотлар олиб борилишида санаб ўтилган муаммо ва имкониятларни амалга ошириш учун қуйидагилар тавсия этилади:

1. Ишлаб чиқариш корхоналарида, шунингдек маҳаллаларда амалий машғулотларни самарали ташкил этиш механизмини такомиллаштириш зарур. Бунда Ўзбекистон Республикаси Фавқуллодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизими (ФВДТ) бошқарув органлари ваколатлари имкониятларидан унумли фойдаланиш зарур. Масалан бугунги кунда ФВДТнинг ҳудудий қўйи тизимлари ўз маъмурий ҳудудлари доирасида Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида тузилган бўлиб, тегишли туманлар, шаҳарлар, шаҳарчалар, қишлоқлар ва овуллар миқёсидаги бўғинлардан иборат [2].

Ушбу қўйи ҳудудий тизимларда фуқаро муҳофазасининг кўнгилли тузилмалари ҳамда фуқаролар йиғинларининг жамоатчилик тузилмалари, яъни қутқарув ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни олиб боровчи йиғма гуруҳ, “Маҳалла посбони” ва “Чегара посбони” жамоатчилик тузилмалари, Ўзбекистон Қизил Ярим Ой Жамиятининг кўнгилли тузилмаларини қамраб олган “Маҳалла фуқаро муҳофазаси”нинг тузилмалари ташкил этилган.

Маҳалла фуқаро муҳофазаси фавқуллодда вазиятларда, шунингдек ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтида ёки шу ҳаракатлар оқибатида юзага келадиган хавфларда маҳалла фуқаролар йиғини ҳудудидаги аҳолини, моддий ва маданий бойликларни муҳофаза қилиш тадбирларини ташкиллаштириш ва амалга ошириш учун мўлжалланган, фавқуллодда вазиятларда давлат ҳудудий тизимининг бирламчи қўйи бўғини бўлиб ҳисобланади [3].

Маҳалла фуқаро муҳофазаси йиғма гуруҳлари ўртача 37-40 нафар кўнгиллини қамраб олади. Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида 9093та [5] умумий фуқаролар йиғинлари мавжудлигини инобатга олсак, маҳалла фуқаро муҳофазаси йиғма гуруҳларига 363720 нафар кўнгилли жалб этилишини кўришимиз мумкин.

Олий таълим муассасалари талабаларни фавқуллодда вазиятларда касбий ҳаракатларнинг амалий билим ва кўникмаларини ривожлантириш учун мана шундай жамоат ташкилотларидан фойдаланиши яхши самара беради.

2. Замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги лабораториясини” яратиш лозим. Унда замонавий мультимедия воситалари, радиация ва кимёвий зарарланишни ўлчаш учун назорат-ўлчов асбоблари, замонавий шахсий

ҳимоя воситалари (газникоблар, респираторлар, авария-қутқарув отрядларининг махсус қутқарув кийимлари ва ҳ.к.), термоманометр, люксметр, шовқин ўлчагич, виброметр, психрометр, чанг ўлчагич, юрак ва ўпкани реанимация қилувчи тренажери, электр тармоғини ерга ва нолга улаш стенд-тренажери ва ҳ.к. бўлиши керак [9].

3. Олий таълим муассасаларида ўқув жараёнини босқичма-босқич кредит-модуль тизимига ўтказиш [1] муносабати билан “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” фанининг аҳамияти ва жозибадорлигини янада ошириш даркор. Бунда қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан белгилаб қўйилган фуқаро муҳофазаси фаолиятини мустақамлашга оид рағбатлантириш чораларини кенг тарғибот – ташвиқот қилиш ва фан дастурига сингдириб бориш лозим;

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги ўқув дастури ва дарсликларини замонавий талаблар асосида такомиллаштириш орқали талабаларнинг касбий вазибаларини хавфсиз бажариш, конструктив фикрлаш ва тўғри ҳаракат қилиш кўникмаларини ривожлантиришга эришамиз. Бу орқали талабалар ва бўлажак мутахассисларни фавқулодда вазиятларда тайёрланганлик даражасини оширишга эришилади.

Хулоса ўрнида «Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги» таълим соҳасидаги юқори даражадаги касбий тайёрлик, талабаларни шахсий хавфсизликга ва умуман жамият хавфсизлигига тайёрлашга қодир мутахассисларни шакллантиришда илм-фан, технология ва инновацияларнинг сўнги ютуқлари, шу жумладан кенгайтирилган реаллик технологияларига асосланган ўзаро ҳамкор бўлган университетлар ва ташкилотлар ижтимоий шериклигининг инновацион таълим муҳитини яратиш ва улардан фойдаланишни назарда тутати.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлигини таъминлаш билан биз шахсни ҳар томонлама ривожлантиришга, ҳаёт фаолияти хавфсизлигини таъминлаш соҳасида инсонларнинг ижтимоий фаоллигини оширишга ёрдам берадиган илмий жиҳатдан оқилона бўлган турмуш тарзини шакллантиришга имкон ярата оламиз.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 24 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 242-сонли Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 21 августдаги “Аҳолининг фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга тайёргарлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 650-сонли Қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 9 сентябрдаги “Аҳолининг фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 754-сонли Қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси очиқ маълумотлар портали. Узинфоком. <https://data.gov.uz>
6. Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Фавқулодда вазиятларда бошқарув Маркази маълумотлар бюллетени. Тошкент – 2020 й.
7. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги 5640100 – Ҳаётини фаолият хавфсизлиги таълим йўналиши 2017 -2018 ўқув йиллари учун ўқув режаси.
8. Родионов П. В. Профессиональные пробы студентов в волонтерской организации. Вестник ТГПУ. 2018. 7(196). С. 195-197.

9. “Хаётий фаолият хавфсизлигини таъминлашда инновацион ёндашув, илмий ишланмалар ва замонавий технологиялар” мавзусидаги II-республика ёш олимлар илмий-амалий анжуман материаллари тўплами. ФБА ЁХИ. Тошкент. 2020 йил 13 март. 75-78 бетлар

UDK 303.7

TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Xoshimova Azizaxon Isaqovna

Yozyovon tumani 16-umimiy o'rta ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

Farg'ona viloyati, O'zbekiston

O'rinoval Shahnozaxon Abduvaliyevna

Buvayda tumani 21- umumiy o'rta ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

Farg'ona viloyati, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanining o'qitish jarayonida innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanish masalalari yoritilgan va ayrim metodlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Aqliy hujum, Oltin toj, Klaster, G'oyalar tog'i, Pantomimo.

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillaridan so'ng barcha sohalarda shu jumladan ta'lim tizimida ham tub islohotlar ko'lami amalga oshirilmoqda. Ta'lim-tarbiya tizimiga munosabat mutlaqo o'zgardi. Yangi avlodni yangicha ruhda tarbiyalash, yangicha yashashga, fikr yuritishga o'rgatish zarur. Yurtimizda amalga oshirilgan islohotlar tufayli barcha, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda, shuningdek, ta'lim tizimida ham keskin o'zgarishlar yuz bermoqda.

Shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatib kelingan edi. Bunday usul o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy izlanish, tashabbuskorlikni so'ndirar edi. Endi o'quv jarayonini yangilangan dastur va standart talablarga javob beradigan zamonaviy darslar asosida tashkil etish davri keldi. An'anaviy darslar o'rniga zamonaviy darslarni tashkil etishga bo'lgan talab ortdi va izlanuvchan pedagoglarga talab yuqori bo'lmoqda. Shuning uchun ham, ta'lim muassasalarining o'quv tarbiyaviy jarayonida zamonaviy o'qitish uslublari – interfaol uslublari, innovatsion texnologiyalarni o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Pedagogik texnologiya va ularni ta'limda qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba o'quvchilarni bilimli va yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Keyingi yillarda pedagogik tizimni boshqarishda noan'anaviylikka, qiziqarli faollikka, innovatsion yangilikka asoslangan holda zamonaviy ta'lim usullaridan foydalanib tashkil etilmoqda. Darhaqiqat, ta'lim jarayonidagi noan'anaviy usullar: “Konferensiya darsi”, “Seminar darsi”, “Texnik vositalar yordamida dars o'tish” (multimedia), “Bahs – munozara darsi”, “Ilmiy - ommabop adabiyotlardan foydalanib dars o'tish” dan ijobiy foydalanilmoqda.

Ta'limning qiziqarli faol usullari: “Katta va kichik guruhlarda ishlash”, “Guruhlar munozarsi”, “Rolli o'yinlar”, “Sahna ko'rinishi” (5-sinf “Tarixdan hikoyalar” darsligidagi “To'maris va Shiroq jasorati” mavzusi), “Nuqtayi nazaring bo'lsin”, “Har kim har kimga

o'rgatadi", "Pantomimo", "Krossvordlar yechish", "Sinkveyn o'yini" kabilarni qo'llash orqali pedagogic jarayonlar mazmunli tashkil etiladi.

Ta'limning innovatsion – yangi usullari: "Aqliy hujum", "Improvizatsiya" (tayyorgarliksiz bayon etish usuli), "Klaster usuli"(tarmoqlanish), "Muammoli vaziyat", "Taqqoslash usuli" va boshqa yangi innovatsion usullarni pedagogic jarayonlarni qo'llash orqali samaradorlikka erishiladi.

Fanni o'qitishda quyidagi innovatsion metodlardan foydalanilishi ham fanni o'qitishda katta ko'makchi bo'ladi, ayniqsa, yosh mutaxassislar uchun bu metodlardan foydalanib dars tashkil etilsa, ayni muddao bo'lar edi.

"Oltintoj" metodi

Bu metod davatman qog'ozga, ikkita zinapoya shaklida cho'qqi tasviri hamda cho'qqining uchida oltin toj tasviri chiziladi. O'ziga ishongan o'quvchilar yoki guruhdagi o'quvchilar, bilimi orqali baxslashib cho'qqini zabt etib, oltin tojga ega bo'lishadi. Har bir zina poyaga chiqish uchun bittadan savol beriladi yoki kartochkadan ham foydalansa bo'ladi. To'g'ri javob berilsa bir pog'ona ko'tariladi. Savollar yuqoriga qarab murakkablashadi. To'g'ri javob berolmagan guruh yoki o'quvchi bitta pog'ona orqaga qaytadi. Qaysi tomon birinchi cho'qqini zabt eta olsa oltin toj sohibiga aylanadi va o'qituvchi tomonidan rag'batlantiriladi.

"Sirli sonlar sandig'i" metodi

Bu metod orqali o'qituvchi sinfning barcha o'quvchilari bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. O'qituvchi tomonidan sandiqchaga birdan o'ngacha bo'lgan sonlar kartochkalarga yozib solinadi. O'quvchilar sandiqdagi raqamlar orqali yillarni tashkil etadi va uni izohlashadi. O'qituvchi o'quvchilarni qancha ko'p yillarni eslab qolganiga qarab tahlil qiladi va darsni matematika faniga bog'laydi.

"G'oyalar tog'i" metodi

O'quvchilar uch guruhga bo'linadi. Har bir kichik guruhga rangli kartonlar beriladi va ushbu kartonning burchaklariga har bir o'quvchi mavzuga oid rasm yoki rasmi yorliqlar yopishtiradi. Ish yakunida ushbu burchaklar doskaga ilinadi va shu tariqa "G'oyalar tog'i" tashkil bo'ladi. Bu metod o'quvchilarni mustaqil fikrlash doirasini kengaytirishga yordam beradi.

"Jamoat ertagi" metodi.

O'qituvchi o'quvchilarga yangi mavzuni o'qib kelishni uyga vazifa qilib bergan bo'ladi yoki doskaga yangi mavzu yozib qo'yiladi. O'qituvchi ertagni bir gapini aytadi. Ikkinchi o'quvchi ertakni ikkinchi gapini aytadi, o'qituvchi gapini qaytarmay ya'ni ertakdagi gaplar navbatma-navbat aytiladi. Bu metodda oxirgi o'quvchini ertakni yakunlaydi. Natijada mavzu ertak shaklida o'quvchilarga yetkaziladi. Bu metod usulidan 5- sinf "Tarixdan hikoyalar" darsida foydalanish mumkin.

"Suratdagi sirlar" metodi

O'qituvchi tomonidan mavzuni yoritishga yordam beradigan surat doskaga iladi. O'quvchilar bahs – munozaraga kirishadi. Ular tomonidan surat haqidagi shaxsiy yoki dalillar orqali keltirilgan ma'lumotlar aytiladi. Bu metod orqali o'quvchilar boshqa fanlarga ham murojaat qilishiga to'g'ri keladi. Fikrlar tinglanib bo'lingach, o'qituvchi tomonidan fikrlar qay darajada to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligi izohlanadi va qo'shimcha ma'lumotlar orqali suratdagi sirlar oshkor etiladi.

"Sayyoramizga sayohat" metodi

Doskaga vatmen qog'ozga aylana shaklida chizilgan sayyoramiz tasviri va nomlari yoziladi. Yangi mavzuni yoritish yoki o'tilgan mavzuni mustahkamlashda foydalaniladi. Mavzu sayyoralar orqali boshqa fanlarga bog'langan holda yoritiladi. Masalan: "Boburnoma" asari. Merkuriy sayyorasida tarix faniga. Venera sayyorasida geografiya faniga. Yer

sayyorasida adabiyot faniga . Mars sayyorasida biologiya faniga. Yupiter sayyorasida rus yoki ingliz tili kabi fanlarga bog'lanadi. Har bir sayyora kelganida biriktirilgan fanlar bo'yicha o'quvchilar ma'lumot berishadi, ma'lumotlar orqali mavzu yoritiladi.

Har bir darsga ma'suliyat bilan yondashish, mavzularni tushuntirishda o'quvchilarni keng qamrab olishni ko'zda tutish, yangi innovatsion usullar va metodlardan foydalangan holda darslarni tashkil etish, zamon bilan hamnafas yashash har bir pedagogning birinchi galdagi maqsadi va shiori bo'lmog'i lozim. Zero, har bir o'quvchi jamiyatning bir bo'lagi bizning ertangi kunimiz davomchilari sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Atoyev A. Farzandingiz barkamol bo'lsin. - Toshkent: Ibn Sino, 1990
2. Soatov N., Nadjimov F. Maktabda jismoniy tarbiya. O'quv qo'llanma Toshkent: Extremum – press, 2015.
3. Yo'ldoshev J., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2009-yil.
4. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
5. Rahmonova Ye.R., Razzoqov D.N. "Pedagogik texnologiyalar" fanidan o'quv qo'llanma. – Toshkent: 2007.
6. Muslimov N., Usmonboyeva B., Sayfurov D., To'rayev D. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: 2015.
7. Omonov H., Xo'jayev N., Madyarova S., Eshchonov E. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: Iqtisod-moliya, 2009.
8. Zunnunov A., Jo'rayev R. O'quvchilarni insonparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari. – Toshkent: Sharq, 2008.
9. www.ziyocom.uz kutubxonasi.
10. www.ma'rifat.uz

UDK 303.7

TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Majidova Muyassar Abduxamitovna

Namangan tumani 37-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada pedagogik ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati va zarurati xususida tahlil olib borilgan. Shunindek, innovatsion jarayonning kechish bosqichlari va asosiy qonuniyatlari bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan. Maqola so'ngida tegishli xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, innovatsion tizim, pedagogik texnologiya, uzluksiz ta'lim, dars rejasi.

Annotation: The article analyzes the importance and necessity of using innovative pedagogical technologies in pedagogical education. It also provides information on the stages

and key laws of the innovation process. At the end of the article, appropriate conclusions and recommendations have been developed.

Keywords: Innovation, Innovation System, Pedagogical Technology, Continuing Education, Lesson Plan.

Аннотация: В статье анализируется важность и необходимость использования инновационных педагогических технологий в педагогическом образовании. Он также предоставляет информацию об этапах и основных закономерностях инновационного процесса. В конце статьи были сделаны соответствующие выводы и рекомендации.

Ключевые слова: инновации, инновационная система, педагогические технологии, непрерывное образование, план урока.

Pedagogik ta'lim sifatiga talabning oshishi uzluksiz pedagogik ta'lim tizimini rivojlantirishning dolzarb muammosi va sharti, uning mohiyatini fundamentallik, yaxlitlik, izchillik va amaliy yo'nalish tamoyillari yangilashning rag'batlantiruvchi kuchi bo'lib bormoqda. Hozirgi zamon ta'limining maqsadi tarixan tarkib topgan pedagogik shaxsini shakllantirish uchun sharoit yaratish orqali yanada rivojlantirishdan iborat. Ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatda ta'limning ahamiyati oshib, tobora takomillashib borayotgan sharoitda pedagogning an'anaviy vazifalari bilan bir qatorda ta'lim va ijtimoiy-madaniy muxitning mazmun mohiyatini hamda tashkiliy jihatlarini rejalashtirish, loyihalashtirish va tashkil etish kabi kasbiy vazifalari dolzarblashib bormoqda. Ilg'or pedagogik tajriba, o'zligimiz, qadriyatimiz shakllanishi borasida ta'lim tizimida o'zgarishlar bo'ldi. Endi lozim bo'lsa, ilgariidan farqli o'laroq, ta'lim jarayonini erkinlashtirish, qat'iy qilib qo'yilgan, muxrlangan etaplardan voz kechishi lozim.

Innovatsion tizimning mohiyati an'anaviy ta'limdagidek doimo eskirib borayotgan bilim va malakalarni o'quvchilarga uzatishga emas, balki uning xududiy asoslarini egallab olish va keyinchalik zaruratga ko'ra, mustaqil xolda bilimni chuqur o'zlashtirish, mustaxkamlash va boyitishga qaratilgan ta'limdir. Innovation ta'limning taktik maqsadi – ta'lim muassasasida aniq innovatsion ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish bo'yicha ilg'or loyihalar amalga oshirishni ko'zda tutadi. O'quv dargoxlarida ta'limning avvalgi an'anaviy modeli talabalar uchun bilim, qobiliyat va professional ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan edi.

Xozirgi kunda bu innovatsiya o'zgarishi jarayoniga ikki xil qarash mavjud bo'lib, birinchi qarashda, xayotga joriy etilgan qandaydir yangi g'oya yoritiladi va ikkinchi yondashuvda, aloxida-aloxida kiritilgan yangiliklarning bir-biriga o'zaro ta'siri, ularning birlamchi, raqobati va natijada birining o'rnini ikkinchisi egallashidir. Innovation jarayonning bosqichlari quyidagi ketma- ketlikdaamalga oshiriladi:

1. Yangi g'oya tug'ilishi yoki yangilikning paydo bo'lishi (kashfiyot bosqichi) deb yuritiladi.

2. Ixtiro qilishlik - yangilik yaratish bosqichi;

3. Yaratilgan yangiliklarning amalga qo'llay bilish bosqichi;

4. Yangilikni yoyish, uni keng tadbiiq etish bosqichi;

5. Muayyan sohada yangilikka xukmronlik qilish bosqichi.

Pedagogik innovasiyada "yangi" tushunchasi markaziy hisoblanib, pedagogik fanda xususiy, shartli, maxalliy va sub'yektiv yangilikka qiziqish uyg'otadi.

Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchalari farqlanadi. Yangilik - bu vosita, yangi metod, metodika, texnologiya va boshq. "Innovatsiya" - bu ta'lim; ma'lum bosqichlari bo'yicha rivojlanadigan jarayon. Innovation jarayonning kechishini 4 ta asosiy qonuniyati mavjud bo'lib, ularni quyidagicha talqin qilinadi:

Pedagogik innovatsiya muxitining ayovsiz bir sharoitda emasligi qonuni;

Ayovsizlik qonunida pedagogik jarayon va xodisalar to'g'risidagi tasavvurlar buziladi, pedagogik ong buziladi, pedagogik yangilik baxolanadi. Misol tariqasida "Dunyoning geosentrik va geliosentrik sistemalarning qabul qilinishi jarayonidagi pedagogik ongning o'zgarishi va planetalarning teriaktoriyalari haqidagi xaqiqatni amalga oshirish uchun ayovsiz qurbonlik berilganligini aytib o'tish mumkin.

Nihoyat amalga oshirish qonuni;

Nihoyat amalga oshirish qonuni yangilikning xayotiyligi bo'lib, erta yo kech, stixiyali yoki ongli ravishda amalga oshadi.

Yuqorida keltirilgan dunyo sistemasi uchun bir necha asrlar davomida xukumronlik qilgan dunyoning geosentrik sistemasi o'z o'rnini ongli ravishda geliosentrik sistemaga bo'shatdi. Natijada markazida quyosh turuvchi geliosentrik sistema qaror topdi.

Komillashtirish qonuni;

Komillashtirish qonunida pedagogik innovatsiya fikrlashni bir qolipga tushirish va amaliy harakat tendensiyasiga ega bo'ladi. Misol tariqasida jismlar harakatini o'rganishda I. Nyutonning abstraksiya usuliga asosan moddiy nuqta, absalyut qattiq jism, inersial sanoq sistemasi, fazo va vaqt tushunchalari orqali tezligi kichik bo'lgan jismlar harakati bir qolipga tushirildi.

Pedagogik innovasiyaning davriy takrorlanish va qaytish qonuni;

Pedagogik innovasiyaning davriyligi va qaytishi qonuni bo'yicha yangilik, yangi sharoitlarda qayta tiklanadi.

Ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalarda esa, ularni egallayotgan bilimlarni o'zlari qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib tahlil qilishlariga, xatto xulosalarni o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. Pedagog bu jarayonga shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olish va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

o'quvchining dars davomida befarq bo'lmaslikka mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etishi;

o'quvchilarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini ta'minlashi;

o'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondoshgan xolda kuchaytirishi;

pedagog va ta'lim oluvchining hamisha hamkorlikdagi faoliyatini tashkillanishi.

O'qituvchi tomonidan har bir darsni yaxlit xolatda ko'ra bilish va uni tasavvur etish uchun bo'lajak dars jarayonini loyihalashtirib olish kerak. Bunda o'qituvchiga u tomonidan bo'lajak darsni rejsini har bir mavzu, har bir dars uchun o'qitilayotgan predmet, fanning xususiyatidan, o'quvchilarning imkoniyati va extiyojidan kelib chiqqan xolda tuziladi. Bunday dars rejasini tuzish oson emas, chunki buning uchun o'qituvchi pedagogika, psixologiya, xususiy metodika, pedagogik va axborot texnologiyalardan xabardor bo'lishi, shuningdek, juda ko'p metodlar, usullarini bilish kerak bo'ladi. Har bir darsni rang-barang, qiziqarli bo'lishi avvaldan puxta o'ylab tuzilgan darsning loyihalashtirilgan rejasiga bog'liq.

Yuqorida bildirilgan fikr muloxazalardan shunday xulosalarga kelish mumkin:

1. Ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish, ta'lim oluvchilarning mustaxkam nazariy bilim, faoliyat, ko'nikma va malakalarini shakllantirish, ularni kasbiy maxoratga aylanishini ta'minlash maqsadida o'qitish jarayonida yangi pedagogik texnologiyadan foydalanish davr taqozosi hamda ijtimoiy zaruriyat sifatida kun tartibiga qo'yilmoqda.

2. Ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyani tadbiq etish kadrlar tayyorlashga yo'naltirilgan umumiy jarayon mazmunining sifat jixatdan o'zgarishini ta'minlaydi.

3. Yangi pedagogik texnologiya nazariyasi g'oyalaridan foydalanish asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalash borasidagi ijtimoiy buyurtmaning bajarilish xolatining sifat ko'rsatkichiga ega bo'lishiga olib keladi.

4. Har bir darsda o'qituvchi tomonidan talabalar uchun beriladigan mavzuga mos keluvchi qiziqarli savollar tayyorlanishi talabalarning o'tilgan mavzuni eslab qolishi uchun vosita bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'. Tolipov, M.O'smonboyeva "Pedagogik texnologiya nazariya va amaliyot" O'z.RFA nashriyoti T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zPFITI, 2005 y.
2. Axmadaliyev A. M., Qosimov A. X. Innovasion faoliyatvailg'or pedagogik texnologiyalar, O'quvqo'llanma,, Toshkent-2006
3. Sayidaxmedov. N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. T.:2003.
4. Tolipov.O'.Q. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. T.2006.

UDK 159.9.07

KREATIV FIKRLASH VA UNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Normirzayeva Difuza Haydaraliyevna

Namangan tumani 37-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada kreativ fikrlash tushunchasiga umumiy ta'rif berilib, uning o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek ijodiy fikrlashni shakllantirish yo'llari, usul va vositalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, ijodiy fikrlash, hayol, xotira, nostandart fikrlash.

Annotation: The article provides a general overview of the notion of critical thinking and analyzes its features. There are also tips, tricks, and tools for building your creative thinking.

Keywords: creativity, creative thinking, imagination, memory, non-standard thinking.

Аннотация: В статье дается общий обзор понятия критического мышления и анализируются его особенности. Есть также советы, приемы и способы формирования вашего творческого мышления.

Ключевые слова: творчество, креативное мышление, воображение, память, нестандартное мышление.

XXI-asrga qadam qo'ygan yangi dunyo xar tomonlama teran fikrlovchi, noodatiy taffakkur xususiyatlariga ega bo'lgan kadrlarga nisbatan yuqori darajada talab sezmoqda. Siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy jihatdan yangi davrni boshlagan Respublikamiz uchu ham

muommoga kreativ yondashuvchi, ijodiy dunyoqarashga ega bo'lgan mutaxassislar, pedagog va o'qituvchar har qachongidan ham muhimdir.

Kreativlik (lot., ing. "create" – yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati ma'nosini ifodalaydi. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirlikni tavsiflaydi. Shuningdek, kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida aks etadi.

Amerikalik psixolog P.Torrens fikricha, kreativlik muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish; farazni tekshirish va o'zgartirish; qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash; muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlikni ifodalaydi.

Boshqa har qanday sifat (fazilat) kabi kreativlik ham birdaniga shakllanmaydi. Kreativlik muayyan bosqichlarda izchil shakllantirib va rivojlantirilib boriladi.

Pedagogning kreativlik sifatlariga ega bo'lishi uning shaxsiy qobiliyatlari, tabiiy va ijtimoiy quvvatini kasbiy faoliyatni sifatli, samarali tashkil etishga yo'naltiradi. Ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning kreativlik sifatlariga ega bo'lishlari ularda o'quv va tarbiya jarayonlarini tashkil etishga an'anaviy yondashishdan farqli yangi g'oyalarni yaratish, bir qolipda fikrlamaslik, o'ziga xoslik, tashabbuskorlik, noaniqlikka toqat qilmaslikka yordam beradi. Binobarin, kreativlik sifatlariga ega pedagog kasbiy faoliyatini tashkil etishda ijodiy yondashish, yangi, ilg'or, talabalarning o'quv faoliyatini, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladigan g'oyalarni yaratishda faollik ko'rsatish, ilg'or pedagogik yutuq va tajribalarni mustaqil o'rganish, shuningdek, hamkasblar bilan pedagogik yutuqlar xususida doimiy, izchil fikr almashish tajribasiga ega bo'lishga e'tibor qaratadi.

Kreativlik shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson tafakkuri, ma'naviyatining ajralmas qismi hisoblanadi, u shaxs ega bo'lgan bilimlarning ko'pqirrali ekanligida emas, balki yangi g'oyalarga intilish, o'rnatilgan stereotiplarni isloh qilish va o'zgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon bo'ladi. Ya'ni, berilgan bilimlarni takrorlash orqali kreativlikka erishib bo'lmaydi, ijodiy fikrlash jarayonida yangi fikr, yangi g'oyaning paydo bo'lishi asosiy shartdir. Masalan, ingliz tilida so'zlarni yodlab, grammatika qoidalarini "suv qilib ichib yuborgan" bo'lsangiz ham, insho yozolmasangiz, barchasi bekor. Shuning uchun kreativ fikrlash jarayonida tasavvur muhim rol o'ynaydi. Albert Eynshteyn "Tasavvur — bilimdan muhim" deganida aynan mana shu jihatni nazarda tutgan. Ko'pincha noodatiy fikrlar, yechimlar kutilmaganda inson xayoliga keladi. Buning uchun, avvalo, fikrlash jarayonidagi bir xillikka, odatiylikka, oddiylikka barham berilishi, destruktiv va konstruktiv fikrlashga o'tish shuningdek, xilma-xillikka intilish lozim.

Tomas Edison "Kreativlik — g'ayriixtiyoriy jarayon", deydi. Lekin har kuni ko'plab mutaxassislar muammolarga noodatiy yechim topishga zaruriyat sezadi. Ular mana shu g'ayriixtiyoriy jarayonni ixtiyoriylashtirishi mumkinmi? Tabiatda yangi fikrlarni yuzaga keltiruvchi "sehrli tayoqcha" yo'q, biroq har qanday mutaxassisning kreativ o'ylashiga ko'maklashadigan ko'plab usullar mavjud. Buning uchun ijodiy fikrlashga vaqt ajratish, ijodiy salohiyatni anglash lozim. Jorj Bernard Shou hazillashib shunday deydi: "Ko'pchilik yiliga ikki-uch marta o'ylaydi. Mening butun dunyoga mashhurligim sababi — haftada bir yoki ikki marta o'ylaganim". Demak, xayolga kelgan yangi fikrlarni e'tiborsiz qoldirmaslik, o'ylash va uni amalga tatbiq etish uchun imkon yaratish, harakat qilish va izlanish muhim.

Kreativlikning yana bir o'ziga xos jihati chegaralarni belgilash jarayonida aniqlanadi. Ijodkorlik chegarasini belgilang. Muammoli masalaga duch kelgan paytingizda ijodkorlik

chegaralarini belgilang. O‘zingizdan “Eng oddiy yechim nimada?” deb so‘rang. Keyin “muammoni hal qilishning aql bovar qilmas varianti”ni tasavvur qiling. Oddiy va hayratlanarli yechim o‘rtasida sizga ijodiy maydon paydo bo‘ldi. Endi yangi g‘oya mavhum emas, uning chegaralari mavjud. Bu ijod jarayonidagi psixologik, fiziologik va pedagogik bosimni yengillashtiradi.

Uolt Disneyning kreativ fikrlash nazariyasi. Uolt Disney ko‘ngilochar sohada o‘z sanoatini yaratgan, animatsion multfilmlari bilan butun dunyoga tanilgan shaxs. U dunyoga mashhur personajlarini yaratishda kreativlikning uch fazasi — xayolparast, realist, tanqidchi obrazidan foydalanadi. Ya‘ni, xayolparast rolda hech qanday chegarasiz xayol suradi, fantaziya yaratadi. Xayolida obrazlar yaratilgandan keyin uni reallik bilan uyg‘unlashtiradi. Personaj qanday harakatlanadi, qanday gapiradi — barchasini konstruktor sifatida jonlantiradi, reallashtiradi. Shundan keyin xayolparast va realist ishini tanqidchi ko‘rib chiqadi. Tanqidchi “filtr” vazifasini bajaradi. Uolt Disneyning yutug‘i xayolparast, realist, tanqidchini bitta shaxsda jamlay olganidir. Odatiy fikrlovchilarda ularning bittasi ustuvorlik qiladi.

Olimlar agar miyangiz bo‘lsa, siz nostandart fikrlashni o‘rgana olasiz, deb ta’kidlaydilar. Faqat maxsus vositalarni ishga solish zarur (har bir ishning amallarni bajarish predmeti mavjud, ya‘ni duradgorda uskunalar solingan quti, shifokorda tibbiyot uskunalari bo‘ladi). Turli tadqiqotchilar kreativ fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda bu uskunalar to‘plamini turlicha talqin qiladilar. Qadimgi Yunonistonda evristik savollar metodi qo‘llangan. Kashfiyot masalalarini yechish nazariyasi muallifi Genrix Saulovich Altshuller fikrni odatdagi chegaradan chiqarishning 76 usulini yaratgan.

Xulosa qilib aytganda, inson hayoti tasavvur etish, fikrlash, xotirada saqlash kabi jarayonlar ichida kechadi. Nostandart fikrlash, nostandart tafakkurni rivojlantirish orqali, hatto uzoq muddat ichida bo‘lsa ham, yangi g‘oyalar tug‘ilishi mumkin. Bu jarayon pedagoglar faoliyatida yanada muhim o‘rin tutgan holda, eng murakkab va qiyin vaziyatlardan chiqish uchun noodatiy, biroq samarali qarorlar qabul qilishda qo‘l keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem soving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
2. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Innovasion ta’lim texnologiyalari – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 81-b.
3. Muslimov N.A. Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirish /Monografiya. – T.: Fan, 2004.
4. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi/ Monografiya. – T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2013.

UDK 303.7

**BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI VA O'QISH DARSLARIDA
O'QUVCHILARNING OG'ZAKI VA YOZMA NUTQINI RIVOJLANTIRISH
YO'LLARI**

Raxmatullayeva Nargiza Baxtiyor qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi

Navoiy, O'zbekiston

Mansurova Oyshabonu Jahon qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi

Navoiy, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda turli adabiy janr va didaktik o'yin hamda usullardan foydalanish haqida o'rganilgan. Ona tili darslari va boshlang'ich ta'limning savod o'rgatish davrida o'quvchilarning nutqini shakllantirishning muhim masalalari va yo'llari, savod o'rgatish davrini to'g'ri tashkil etish shakllari yoritiladi.

Kalit so'zlar: og'zaki nutq, yozma nutq, qayta hikoyalash, davom ettirish usuli, adabiy janrlar.

Ma'lumki, nutq tafakkur bilan bog'liq bo'lgan jarayondir. Bu jarayonni esa muvaffaqiyatli amalga oshirishda o'qish darslari muhim ahamiyat kasb etadi. Darsda o'qilgan asarni o'quvchilar ongli tushunishi, asosiy mazmunini, g'oyasini anglab yetishi uchun analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish kabi mantiqiy usullar qo'llanadi.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslarida o'quvchilar nutqini o'stirish vositalaridan biri qayta hikoyalashdir. Bunda o'quvchi o'qib chiqilgan, shuningdek o'zlashtirilgan asar doirasida o'zi ega bo'lgan ma'lumot va taassurotlar doirasida aynan hikoyani yoki o'sha hikoya mavzusi hamda sujeti asosida qayta hikoyalaydi. Shuningdek o'qish darslarida keltiriladigan turli xil kichik janrlar orqali ham o'quvchi nutqini o'stirish mumkin. Bunda tez aytish, maqol va matallarning o'rni beqiyosdir. Shuningdek o'quvchi tez aytish orqali nutqining ravonligi, bir so'zning boshqasidan farqlash hamda lug'at boyligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, "Qodir qozonda qovurdoq qovurdi" tez aytishini nutqda qaytarish orqali o'quvchida turli xildagi nutqiy kamchiliklarni tuzatishga, so'z va tovushlarning me'yoriy talaffuzini o'zlashtirishga asos bo'la oladi. Chunonchi, xalq og'zaki ijodining juda qadimiy shakllaridan biri bo'lgan maqol janri ham xilma-xil badiiy vositalari, ohangdoshligi bilan o'quvchi nutqining rivojlanishiga salmoqli tasir ko'rsatadi va rivojlantiradi. Jumladan 3-4-sinflarda maqollar maxsus darslarda vabadiiy asarni o'rganish jarayonida ham muntazam o'rganilib boriladi. Bu sinflarda maqollarni o'rganishdan ko'zlangan maqsad shuki: o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirish, to'g'ri va ongli o'qish malakalarini takomillashtirish, maqoldagi har bir so'zning va yaxlit maqolning ma'nosini to'liq idrok etishga erishiladi. O'quvchilar o'qilgan matn ichidn maqollarni, hikmatli so'zlarni o'za mustaqil topa olish konikmasini egallaydi, ular yordamida o'qilgan asarlar yuzasidan to'g'ri hukm chiqara oladilar.

Maqollarni mavzular bo'yicha guruhlab o'rgatish ham yaxshi natija beradi. Bu maqollarni mavzu bo'yicha guruhlab o'rgatishda o'qish mavzulariga asoslanadi. Masalan, 4-sinf "O'qish kitobi"da maqollar "Ona yurtning – oltin beshiging", "Eldan ayrilguncha, jondan ayril", "Mehnat – baxt keltirar", "Odobing - zeb-uziynating" kabi mavzular asosida birlashtirib berilgan. Bu borada maqol mazmuniga mos asarlar nomini keltirish, uning mazmun va

g'oyasini maqol bilan bog'lash talab etiladi. Bu jarayonda o'quvchilarning hayotiy tajribalari asosida misollar keltirish bilan maqollarni izohlash yoki o'quvchilarga maqol g'oyasiga mos birorta hikoya tuzish ham mustaqil ish sifatida ham berilishi mumkin.

3-4-sinflarda maqol janri bo'yicha tahliliy ishlar o'quv yili davomida izchil tarzda uyushtirib boriladi, "Asar g'oyasiga mosmaqol ayting, "Maqol aytish bo'yicha musobaqa o'tkazing" kabilarni o'tkazish mumkin.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'qish darslarida berilgan asar doirasida davom ettirish usulini keng qo'llagan holda dars jarayonlarini tashkil etish mumkin hisoblanadi. Bu usul hikoyaning mazmuni uni davom ettirishga imkon beradigan matnlarda qo'llaniladi. Bunda o'qituvchi tomonidan darslik tarkibidagi yo bo'lmasa darslikdan tashqari hikoya tanlanib olinadi va u hikoya o'qituvchi tomonidan o'qib yo bo'lmasa so'zlab beriladi. O'quvchilar esa so'zlab berilgan hikoya mazmuni va shuningdek sujetiga mos ravishda davom ettiradilar. Yana shu usulni ham qo'llash mumkinki, o'qilgan asar doirasidagi xulosalar, ko'rib o'tilgan muammo yechimi, sabablari orqali ham o'quvchiga turli savollar orqali uning fikr doirasini hamda nutqiy chechanligini ham boyitadi. Bunda o'quvchining so'z boyligi oshishi bilan bir qatorda nutqining rivojlanishiga juda katta tasir ko'rsatadi. Darhaqiqat, ma'lum mavzu doirasidagi rasmlar yoki slaydlar ketma-ketligi orqali ham o'quvchiga shu tasvirlar doirasida kichik hikoya tuzish orqali ham o'quvchi nutqini rivojlantirish mumkin hisoblanadi. Yana shuni ham aytib o'tish joizki, boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'rganilgan asar doirasida turli-tuman savollar berib va muammoli vaziyatlar hosil qilish, shuningdek yechimlar topish ham o'quvchining nutqini ravanlashtirish bilan bir qatorda, uning mantiqiy fikirlash darajasini o'stirib, vaziyatni tog'ri baholash ko'nikmasini hosil qiladi.

Og'zaki nutq hamma vaqt so'zlovchiga ma'lum ma'noda suhbatdosh bo'lgan tinglovchilarga mo'ljallanadi. Tinglovchilarning yuz-ko'zida aks etgan hamdardlik, qiziqish yoki e'tiroz alomatlarini oraqali ularning so'zlovchi nutqiga munosabatini bilish mumkin. Bu jonli aloqa so'zlovchilarga mazmunga o'zgartirish kiritish ovoz tempi va kuchini o'ylab olish, bu o'zgarishlar tinglovchilar munosabatiga qanday ta'sir etganini kuzatish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslari va savod o'rgatish davri boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyat davriga asta-sekinlik bilan, bosqichma-bosqich kirib borishlariga ko'maklashadi va ularni o'qish faoliyat turiga ishtiyoqini oshiradi. Savod o'rgatish davri alifbogacha tayyorgarlik davri va alifbo davriga bo'linadi. Alifbogacha tayyorgarlik davrida o'qituvchi o'quvchilarni maktab, sinf, o'quv qurollari, tartib intizom qoidalari, nutq o'stirishga oid qisqa dars mashg'ulotlarini o'tkazishdan iborat. Bu davrda alifbedagi rasmlar asossida hikoyalar tuzdirish orqali o'quvchilarning bog'lanishli nutqi ustida ishlanadi. Bundan tashqari o'quvchilardan o'zlari bilgan she'r, ertak, hikoyalar aytirish bilan ham sekinlik bilan nutq ustida ishlar olib boriladi. Alifbo davrida "ALIFBE" kitobidagi barcha unli va undosh tovushlar va harflar bilan tanishtiriladi. "ALIFBE" kitobida undoshlar oddiydan mjrakkabga qarab joylashtirilgan. Alifbo davrining oxirida o'quvchilar barcha tovush va harflarni taniydi va talaffuz qila olish, so'zlardagi tovushlarni izchil tartibini aniqlay olish, kerakli harfni so'z va tovushga ajrata olish, kesma harflardan so'z va bo'g'in tuza olish, ko'p bo'g'inli so'zlarni ham qo'shib o'qiy olish va gaplarni ohangiga e'tibor berib o'qish ko'nikmasi shakllanadi. Bundan tashqari o'zi o'qigan matnni tushunib, savollar yordamida hikoya qilib berish ko'nikmasi ham shakllangan bo'ladi. To'g'ri, tez, ongli va ifodali o'qish malakalariga ega bo'ladi.

Savod o'rgatish darslarida tez aytrishlardan unumli foydalanish bolaning nafaqat talaffuz me'yorini tartibga soladi, balki aqliy salohiyatini ham oshiradi. Masalan, tabiat bilan bog'liq tez aytishlar o'quvchilarni jonli va jonsiz tabiatni bir-biridan farqlashga undasa, tarbiya, odob-axloq bilan bog'liq tez aytishlar bola tarbiyasida ijobiy xislatlarni shakllantiradi.

Nutqni rivojlantirish shaxsni shakllantirishning zaruriy shartidir. Shunday ekan, boshlang'ich ta'limda nutq o'stirish muammosi doimo o'qituvchining diqqat markazida bo'lishi lozim. Boshlang'ich ta'limda o'quvchi bilan o'qituvchi ko'proq savodxonlikni oshirish, nutq o'stirish va hisoblash tafakkurini shakllantirish bilan shug'ullanadi. Nutq o'stirish kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishning eng muhim omilidir. Boshlang'ich ta'limda ta'lim va tarbiya muntazam, izchil va o'zaro uzviylikda olib boriladigan jarayon bo'lib, boshlang'ich sinfda savod o'rgatish davri o'quvchilar e'tiborini ko'proq uning tarbiyaviy tarafiga qaratilishi bilan birgalikda ta'limiy, ya'ni nutq o'stirishga qaratilishi ham eng muhim vazifalardan hisoblanadi. Shu bilan birgalikda boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarni yuksak iqtidorli, ma'naviy yetuk, mas'uliyatli his eta oladigan qilib tarbiyalash bugungi kunning muhim maqsadlaridandir.

Xullas, ko'rib o'tganimizdek boshlang'ich sinf o'qish dasrliklarida uchraydigan turli hikoyalar, shuningdek har xil kichik va katta adabiy janrlar hamda ular ustida olib boriladigan turli usul va didaktik o'yinlar o'quvchilarning ma'nan sog'lom va har tomonlama kamol topib shakllanishini ta'minlaydi, xalqimizning boy madaniy-tarixiy merosi va umumbashariy qadriyatlarini anglab yetishi, mustaqillik, mas'uliyatlilik, tashabbuskor xislatlarini shakllantirishi bilan bir qatorda ularning nutqida uchraydigan nuqson va kamchiliklarni tuzatibgina qolmay, o'quvchi nutqini boyitadi, ravonlashtiradi hamda ko'rkam va bejirim so'zlar orqali ularning lug'atini bezaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Matchonov S., Shojalilov A., G'ulomova X., Sariyev Sh., Dolimov Z. O'qish kitobi 4-sinf. – Toshkent: "O'qituvchi", 2016.
2. Umarova M., Hamroqulova X., Tojiboyeva R. O'qish kitobi 3-sinf. Nashriyot matbaa ijodi uyi – Toshkent: "O'qituvchi", 2016.
3. G'oziyev. E. Otogenez psixologiyasi. Toshkent.: Ma'naviyat, 2010.

UDK 303.7

YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: YO'NALISHLARI, MUOMMOLARI VA YECHIMLAR

Usmonova Muhabbat Iminjonovna

Namangan tumani 37-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada yangi innovatsion texnologiyalarning uzluksiz ta'lim tizimimizga joriy etishga doir fikrlar tahlil etilgan bo'lib, maqola so'ngida muammo va uning yechimi bo'yicha xulosa shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion texnologiyalar, an'anaviy ta'lim, uzluksiz ta'lim tizimi, usul, uslub.

Annotation: The article analyzes ideas for the introduction of new innovative technologies into our continuing education and summarizes the problem at the end of the article and its solution.

Keywords: innovation, innovative technologies, traditional education, continuous education systems, methods

Аннотация: В статье анализируются идеи по внедрению новых инновационных технологий в наше непрерывное образование, а также обобщается проблема в конце статьи и ее решение.

Ключевые слова: инновации, инновационные технологии, традиционное образование, системы непрерывного образования, методы.

Bugungi kunda har qanday davlatning barqaror taraqqiyoti asosini innovatsion faoliyat tashkil etadi. Tarix shundan dalolat beradiki, inson o'zining aql-zakovati bilan dastlabki mehnat qurollarini o'ylab topishdan, algoritm va nanozarralar, zamonaviy innovatsion kompyuter, quyosh va boshqa yuqori texnologiyalarni kashf etishgacha bo'lgan murakkab yo'lni bosib o'tdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Bugun biz davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan yangilashga qaratilgan innovatsion rivojlanish yo'liga o'tmoqdamiz. Bu bejis emas, albatta. Chunki zamon shiddat bilan rivojlanib borayotgan hozirgi davrda kim yutadi? Yangi fikr, yangi g'oyaga innovatsiyaga tayangan davlat yutadi. Innovatsiya – bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion fikr va innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak".

O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish kelajakda yosh avlodni yuqori kasbiy madaniyat, ijodiy va ijtimoiy faollik, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil qatnasha olish, erkin fikr yuritish qobiliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning ilmiy bilim darajasini va faolligini kengaytirishni talab qiladi. Ta'lim muassasalarida fanlarni o'qitish jarayonida o'quvchilarning darsga nisbatan qiziqishlarini orttirishga, mustaqilligi va faolligini rivojlantirishga, mantiqiy tafakkurini o'stirishga qaratilgan interfaol ta'lim olishlariga ko'mak beruvchi innovatsion usullardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir. Zero, innovatsion texnologiyalar asosida mantiqiy fikrlash uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirishning eng muhim omillaridan hisoblanadi.

Bugungi kunda maktab va oliy ta'lim tizimidagi an'anaviy va ommaviy ko'rinishdagi ta'lim va tarbiya jarayonlari o'rniga ta'lim muassasalari rivojlanishida o'ziga xos yangilik bo'lib innovatsion jarayonlar kirib kelmoqda.

Innovatsiya (in- "lik", novus- "yangi") yangilik kiritish, yangilik degan ma'noni anglatadi. "Innovatsion ta'lim" deganda odatda o'quv jarayoniga yangi (foydali) elementlar olib kirish tushuniladi. Shuning uchun ta'lim tizimida innovatsiya o'zgartirish bilan bevosita bog'liq. Bunday o'zgartirishlar ta'lim tizimining:

- maqsadiga, mazmuniga, metod, texnologiyasiga, tashkil etish shakli va boshqaruv tizimiga;
- pedagogik faoliyatdagi o'ziga xoslik va o'quv-bilish jarayonini tashkil etishga;
- ta'lim darajalarini nazorat qilish va baholash tizimiga;
- o'quv-metodik ta'minotiga;
- tarbiyaviy ishlar tizimiga;
- o'quv reja va o'quv dasturlariga;
- o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga bog'liq.

Ta'lim jarayoniga tatbiq qilinadigan har qanday pedagogik texnologiya, uning komponentlari xoh ta'lim mazmuni, xoh o'quv dasturi yoki darslik, xoh o'qituvchi faoliyati orqali o'tishidan qat'iy nazar, o'quvchining jonli tarzidagi erkin va ijodiy faoliyatini jadal rivojlantirishga xizmat qilishiga erishish talab qilinadi. Bunda pedagogik texnologiyalar,

birinchi navbatda, har bir o'quvchi-talabani boshqa o'quvchi-talabalar, dars materiallari hamda o'qituvchi (pedagog) bilan erkin tarzda muloqot qilishini, fikr almashishini ta'minlaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar pedagogik amaliyotning o'quvchi yoki talaba shaxsiga qonunlar majmuini, tabiat va jamiyat hodisalarini, kishilik madaniyati va axloq-odobini, muayyan fan asoslarini tanituvchi shakli sifatida namoyon bo'lishi lozim. Bu sohada nazariy jihatdan qat'iy asoslangan, har tomonlama sinovdan o'tgan hamda aniq amal qiluvchi qonuniyatlarga tayanish maqsadga muvofiqdir.

Pedagogik texnologiyani asosiy mohiyati har bir shaxsda mavjud bo'lgan uning ehtiyoji, qiziqishi, iqtidori va imkoniyatlari asosida ularda ijobiy xislat va fazilatlarini shakllantirish, rivojlantirish sanaladi. Bu o'rinda ta'lim mazmuni shaxsning shakllanishi va rivojlanishi uchun muhit sanaladi. Shuning uchun ta'lim mazmuni insonparvarlikka yo'naltirilgan gumanistik g'oya va me'yorlarni o'zida mujassamlashtirgan bo'lishi lozim. Pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish asosidagi pedagogik texnologiya yakka hokimlik texnologiyasiga tubdan qarshi bo'lib, pedagogik jarayonda hamkorlik, g'amxo'rlik, o'quvchi-talabalar shaxsini hurmat qilish, e'zozlash orqali shaxsni rivojlantirish va ijod qilishga qulay muhit yaratadi. Bu g'oya qay darajada amalga oshirilganligi ta'lim jarayonining asosiy natijasi pedagogik jamoa mehnatining sifatiga berilgan baho asosida aniqlanadi. Pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirish va demokratlashtirishda o'quv-tarbiyaviy jarayonning asosiy natijasini aniqlovchi muhim omil shaxsiga bo'lgan munosabat hisoblanadi.

Ilg'or ijodkor pedagoglar, an'anaviy ta'lim texnologiyasidagi kamchiliklarga javob topish, talabani aqliy mehnatini amalga oshirish usullarini izlanishlari natijasida o'ziga xos ta'lim usuli vositalarini yaratadilarki, buning oqibatida yangicha pedagogik fikrlash tarzi vujudga keldi. Mana shu izlanishlar zaminida zamonaviy pedagogik texnologiyaga asos solgan pedagogik texnologiyalar yaratila boshlandi. Qo'llanadigan pedagogik texnologiyalarni bir tizimga solish, unga maqsadli yo'nalish berish ta'limni amalga oshirishdagi shakl va mazmun yaxlitligi ta'minlangan holdagina kutilgan zarur natijani berishi mumkin. Ta'limga testlar, diagnoz va diagnostik tahlilning olib kirilishi, bilimlarni ko'p balli baholash tizimida aniqlashga o'tish, bo'lim mazmunini yaxlit holda o'zlashtirishni modellashtirish, tizimga solingan nazorat turlarida, talabalarning ishlashi va an'anaviy dars shakllarining vujudga kelishi, biz shu paytgacha o'rganib qolgan an'anaviy ta'lim o'rniga vujudga kelgan pedagogik texnologiyalar bo'lib, ular yangicha fikrlash tizimidagi ta'limga o'tishni taqozo qiladi. Ta'limni amalga oshirish jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni kiritish quyidagilarga asoslanadi:

- ta'lim jarayonida ishtirok etuvchi talaba shaxsi ustuvorligini ta'minlash;
- ta'lim maqsadining natijaga erishuvini amalga oshirish;
- ta'lim jarayoni boshqariluvchi jarayon ekanligidan kelib chiqqan holda uning maqsadli boshqariluviga erishish;
- ta'lim mazmunini ta'minlovchi vosita, usul shakllari texnologiyasini yagona bir tizimga keltirish.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, har tomonlama rivojlangan innovatsion tizimga ega mamlakatlardagina innovatsiya jarayonlari samarali amalga oshirilib, texnologiyalar va boshqa ilmtalab mahsulotlar tijoratlashtirilmoqda. Bu jarayonda davlatning ishtiroki, iqtisodiyotning real sektori va yetakchi kompaniyalarning innovatsiya faoliyatini qo'llab-quvvatlashi muhim ahamiyatga egadir. Zero, ilm-fan davlatning texnik taraqqiyoti va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlaydigan ushbu integratsiya mexanizmining asosini tashkil qiladi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, bugungi kun innovatsion texnologiyalarini ilmfan va ta'lim sohasida muvaffaqiyatli qo'llanilsa, yangi yosh avlod ana shu jahon tajribasi asosida saboq olib, ulg'aysa, davlatimizning ertangi istiqboli, kelajagi yorqin bo'lishiga shak-shubha yo'q.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Shavkat Mirziyoyev, 2017-yil, 22-dekabr, Oliy majlisga murojaatnomasidagi nutqidan.
- 2.Sayidahmedov N. Ta'limda harakatlantiruvchi kuch. «Ma'rifat», 1998 yil, 16 yanvar.
- 3.Oliy pedagogik o'quv yurtlarining o'quv jarayoniga pedagogik texnologiyalarni tatbiq etishning ilmiy asoslari. Respublika ilmiy-metodik konferentsiyasining materiallari. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2000.
- 4.Farberman B.L., Musina R.G., Jumaboeva F.A. Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari. T., 2002 yil
- 5.Yo'ldoshev J. Yangi pedagogik texnologiya: yo'nalishlari, muammolari, yechimlari. «Xalq ta'limi», 1999 yil, 4-son, 4-11 betlar.

UDK 303.7

MUAMMOLI TA'LIM TEHNOLOGIYASI ORQALI BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA KREATIV FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH

Yuldasheva Shaxrixon Tursunovna

Namangan tumani 37-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya: Muommoli ta'lim texnologiyasi va uni dars jarayonida muvaffaqiyatli qo'llash, o'qituvchidan yuksak bilim, ko'nikma va malakani talab etadi. Shu boisdan maqolada muommoli ta'lim texnologiyasi va uning o'ziga xos juhatlariga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy fikrlash ko'nikmasini shakllantirish jarayonida ushbu texnologiyani qo'llash yuksak samara beradi.

Kalit so'zlar: muommoli ta'lim texnologiyasi, kreativ fikrlash, an'anaviy ta'lim, ta'lim standartlari, ta'lim tizimi, bilim, ko'nikma, malaka, dars jarayoni.

Annotation: Problems of teaching technology and its successful use in teaching process require high level of knowledge, skills and abilities of the teacher. Therefore, the article focuses on problem-based learning technology and its specific aspects, and the use of this technology in developing creative thinking skills of elementary school students is highly effective.

Keywords: problem-based learning technology, creative thinking, traditional education, educational standards, educational systems, knowledge, skills.

Аннотация: Проблемы технологии обучения и ее успешного использования в учебном процессе требуют высокого уровня знаний, умений и навыков преподавателя. Таким образом, статья фокусируется на проблемной технологии обучения и ее специфических аспектах, и использование этой технологии в развитии навыков творческого мышления учащихся начальной школы является весьма эффективным.

Ключевые слова: проблемная технология обучения, креативное мышление, традиционное образование, образовательные стандарты, образовательные системы, знания.

Respublikamizning hozirgi davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan munosib o'rin olish uchun ma'naviy salohiyatimizni va iqtisodiy qudratimizni yanada oshirish, ularni XXI- asr ilmiy-texnika taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishni talab qiladi. Bugun jamiyat maktab oldiga: maxsus qobiliyatini ularning mustaqil bilishlarini maqsadga muvofiq ravishda rivojlantirishni vazifa qilib qo'ydi. Ana shu vazifalarni hal etishda muammoli ta'lim texnologiyasi etakchi o'rinni egallaydi.

Bizga ma'lumki zamonaviy ta'lim texnologiyasida muammoli ta'lim alohida o'rin tutadi. Muammoli ta'lim metodiga asoslangan ta'lim jarayoni quyidagi to'rtta bosqichda amalga oshiriladi.

- Muammoli vaziyat hosil qilish;
- Muammolarni shakllantirish va muammoni echish uchun umumiy taxlil qilish;
- Tahmin qilingan echimni tekshirish;
- Amaliy va nazariy xarakterdagi masalalarda qo'llash, ularni tartibga solish hamda siyosiy lashtirish.

Muammoli vaziyatni bunday usulda echishga o'rgatish orqali o'quvchilarni sinetik, abstraksiyalash, fantaziya qilish, o'zgalarni eshitish, oddiydan g'ayri oddiyni, g'ayrioddiydan oddiyni topish, o'xshatishlardan mohirona foydalanish ko'nikmalari shakllantiriladi.

Demak, muayyan mavzuni muammo shaklida olib chiqish yo'li bilan egallanadigan bilim, ko'nikma va malakalar yig'indisi muammoli ta'lim deyiladi.

- Muammoli ta'lim quyidagilarda ko'rinadi:
- Muammo
- Muammoli savol
- Muammoli vazifa
- Muammoli topshiriq
- Muammoli vaziyat.

Muammoli vaziyat-sub'ektning psixologik holatini ifodalab, muammo bilan duch kelganda, aqliy qiyinchilikni paydo bo'lishi zudlik bilan hal qilishga halaqit beradigan yangi bilim va harakat usullarini izlash, ularni topib hosil bo'lgan qiyinchiliklarni bartaraf etishni ta'minlaydi. Bu esa muammoga psixologik jihatdan yondashishni talab etadi.

Ijodkorlik faoliyatini rivojlantirishda ta'limning bilishga oid qiziqishlarini rivojlantirishga qaratilgan motivatsion-qiziqarli tomonlariga ham ko'proq e'tibor berilishi lozim. O'quvchilar bilan olib boriladigan ishlarning xarakterli xususiyati ular psixikasining zaif tomonlariga sustlik bilan moslashish emas, balki o'quvchilar maksimal darajada faollashishi uchun ularni aqliy rivojlanishiga faol ta'sir ko'rsatish tamoyili bo'lmog'i kerak. Tarbiyachi va o'qituvchilar ayrim bolalar qobiliyati o'rtacha ekanligi yoki qobiliyatsizligi va hatto mukammal emasligi haqida paydo bo'lgan tasavvurni sezdirmasliklari lozim. Bunday o'quvchilar o'zlari tobora tezlashib va murakkablashib borayotgan ta'lim jarayoniga asta-sekinlik bilan moslashib boradilar.

Ta'limda darsni to'g'ri va samarali tashkil etilishi albatta, o'quvchilar bilim olishiga ta'sir etadi. Ijodiy faoliyatni rivojlantirishda muhim masalalardan yana biri o'qituvchining darsning texnologik jihatdan to'g'ri loyihalashga borib taqaladi. Interfaol metodlarni qaysi bosqichda qanday qo'llash darsni loyihalash vaqtidan boshlanadi. Loyihalash quyidagi bosqichlarda amalga oshadi.

I – diqqatni jamlash bosqichi

II- tinglash bosqichi

III- fikrlash bosqichi

Bu bosqichlar interfaol metodlarni to'g'ri, o'z o'rnida qo'llash hamda dars camaradorligini oshirishga yordam beradi.

Diqqatni jamlash bosqichi: bunda o'qituvchi bolalarning yangi mavzuga oid dastlabki tushunchalarni aniqlaydi, uning turli o'ziga xosliklarini tushunadi. Anglash bosqichi: bunda o'qituvchi o'quvchilardan olgan dastlabki tushunchalariga qo'shimcha ta'limotlarni jamlab yangi bilim bilan boyitadi. ya'ni o'quvchining bilgan va bilmagan ma'lumoti to'ldiriladi.

Fikrlash bosqichi: bu bosqich darsni mustahkamlash qismiga to'g'ri keladi. Unda o'quvchilar dastlabki tushuncha va ma'lumotlarni tahlil qilib fikrladilar, bilimlarini mustahkamlaydilar. O'quvchilar o'tilgan dars, mavzu haqida munosabatlarini bildiradilar.

To'g'ri tashkil etilgan dars o'z samarasini beradi, albatta. Ammo har bir bosqichda qo'llaniladigan metodlarni chuqurroq o'rganmay turib, dars samaradorligini oshirib bo'lmaydi.

Ijodkorlikda o'quv natijalarini baholashga yondashuv o'zgacha. Tashqi berilgan natijalarga erishilganlik darajasi emas, balki ko'pincha undan chetga chiqishlar tekshiriladi. Ijodkorlikni baholashda o'quvchilar ta'limiy natijalarining asosiy parametri- standartlarning minimum talablariga mos kelishi emas balki o'quvchining shaxsan ta'limiy o'sish darajasidir.

An'anaviy ta'limda o'quvchi ta'lim mazmunini saralashda amalda ishtirok etmaydi. Ijodkorlik faoliyatida esa ta'limda o'quvchi ta'limiy samarasi ta'limning yangi mazmunini saralashda ishtirok etadi; bilimning hajmi, malakasi, faoliyat turlari hamda o'quvchining foydalaniladigan usullari cheklanmagan bo'ladi.

O'quvchilarga beriladigan ta'lim standarti ko'pincha o'quvchi shaxsiga, uning haqiqiy ta'limiy faoliyatiga bog'liq bo'lmagan materiallarni ham vujudga keltiradiki, bu tayyor insholar, referatlar va boshqa yozma manbalarning paydo bo'lishiga olib keldi. Ta'lim mahsulining bunday turini ta'limning maktab tizimi taqozo qiladi. Kompyuter texnologiyasi bu jarayoni yanada qulay va variativ qilib qo'yimoqda. Tayyor kontrol ishlar, referatlar hamda shu kabi internet tarmog'iga joylashtirilgan materiallarning muttasil ko'payib borayotgan to'plamlari o'quvchilarga tayyorgarlik ko'rmay hamda zarur ishlarni bajarmay turib imtihonlar topshirishlarini osonlashtirmoqda.

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilar ijodiy faoliyatini rivojlantirishda topishmoqlar xalq og'zaki ijodining kichik va qadimiy janrining ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir.

Topishmoqni o'rganish, unga javob topish orqali bolalar predmetlarning kelib chiqishi, uning inson hayotidagi o'rni va roli haqida tasavvurga ega bo'ladilar, ularning qiziqishi ortadi, ongi va tafakkuri o'sadi, fikrlash qobiliyati rivojlanadi, tabiat va hayvonot olamini sevish, ardoqlash kabi hissiyotlari tarbiyalanadi. Topishmoqlardan dars jarayonida foydalanish orqali o'quvchilarning nutqi boyiydi, takomillashadi. Ular ifodali, mazmunli o'qishga o'rganadilar.

Topishmoqlarning matn mazmuni bilan bog'liq ravishda o'rganilishi o'quvchilarning bir tomondan matn mazmunini to'liqroq tushinishi va yaxshi esda saqlashiga turtki bo'lsa, ikkinchidan, ularning darsdagi faolligini oshiradi, dam olish muhitini yaratadi, ma'naviy-axloqiy jihatdan kamol toptiradi.

FOYALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T. : TDPU, 2003.
2. Ziyomuhamedov B., Abdullaeva Sh. Pedagogika. –T.: O 2000. –127b
3. Mavlanova R.A, Raxmonqulova "Boshlang'ich ta'limda innovatsiya". T., TDPU 2007.

4. Mavlanova R.A., Raxmonqulova N.X. "Boshlang'ich ta'limda pedagogika, innovatsiya, integratsiya." T., 2013.
5. Скотин М.Н. Методология и методика педагогических исследований М., 1986.

УДК 001.891.3

ОНЛАЙН-ОҚИТУ МЕН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚИТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ахметжанова Гульдарай Адильхановна - докторант, аға оқытушы
Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті
Қарағанды қаласы

Сарбасова Қарлығаш Амангельдиевна - п.ғ.д., профессор, ғылыми жетекші
С. Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық университеті
Нұр-Сұлтан қаласы

Тарантей Виктор Петрович - п.ғ.д., профессор, шетелдік ғылыми кеңесші
Янки Купалы атындағы Гродно мемлекеттік университеті,
Гродно қаласы, Беларусь мемлекеті

Аңдатпа.

Еліміздегі төтенше жағдайларға (COVID-19) байланысты 2020 жылдың 16 наурызынан бастап, білім саласында біраз өзгерістер енгізіліп, қашықтықтан оқыту мен онлайн оқыту бағыттары игеріліп, қолға алынуда. Біздің елімізде қашықтықтан оқыту мен онлайн оқыту актуалды мәселелердің бірі болып отыр. Бұл мақалада онлайн мен қашықтықтан оқытудағы айырмашылықтары қарастырылып, мысалдар келтіріледі. Қашықтықтан оқыту мен онлайн оқытудың ұғымының мәні ашылады. Қарағанды мемлекеттік университетінің idl.ksu.kz қашықтықтан оқытуға арналған платформасы және zoom.us бағдарламасы бойынша онлайн-конференция арқылы өткізілген дәрістердің «screen» көшірмесі көрсетілген.

Кілт сөздер: онлайн, қашықтықтан оқыту, құзыреттілік, бағдарламалар, ақпараттық-әдістемелік, ақпараттық технология, интернет, білім беру, білімалушы, педагогика, оқыту түрлері.

ҚР БҒМ 2020 жылғы 12 наурыздағы №4-14-5/1026-И хатының негізінде академик Е. А. Бөкетов атындағы ҚарМУ білім алушылары (студенттер, магистранттар, докторанттар, дайындық бөлімі) **онлайн оқуға** өтеді.

Оқу процесін ұйымдастыру үшін педагогтер мен студенттерге электрондық платформаларға кіруге жағдай жасалады. Оқыту құралы ретінде видео-сабақтар, дербес онлайн-жұмыс, онлайн-курстар пайдаланылады. Бізде «Bilimland», «Google Classroom», «MOODLE», «Univer», «Platonus», «Canvas», «Daryn.online» сынды жақсы жүйелер бар. Сондай-ақ, "Coursera" өз курстарын тегін ұсынды және «ZOOM» оқыту барысында сервисті тегін пайдалануға жағдай жасады.

Жоғары оқу орындары үшін қашықтықтан оқыту жүйесі жаңашылдық емес екендігін еске саламыз. ҚР БҒМ бұйрыққа қол қойған сәттен бастап, арнайы

технологияларды пайдаланып жүрген кейбір ЖОО онлайн-форматта оқытуды бастап кетті[1].

Ал, енді неге курстар *қашықтықтан*, енді біреуі *онлайн* деп аталады? Олардың принципіалды айырмашылығы бар ма? Бұл мақалада біз осы мәселелерді шешуге тырыстық.

Қашықтықтан оқыту - көбінесе сырттай оқыту түрімен байланысты, бірақ ол мүлдем басқа ұғым.

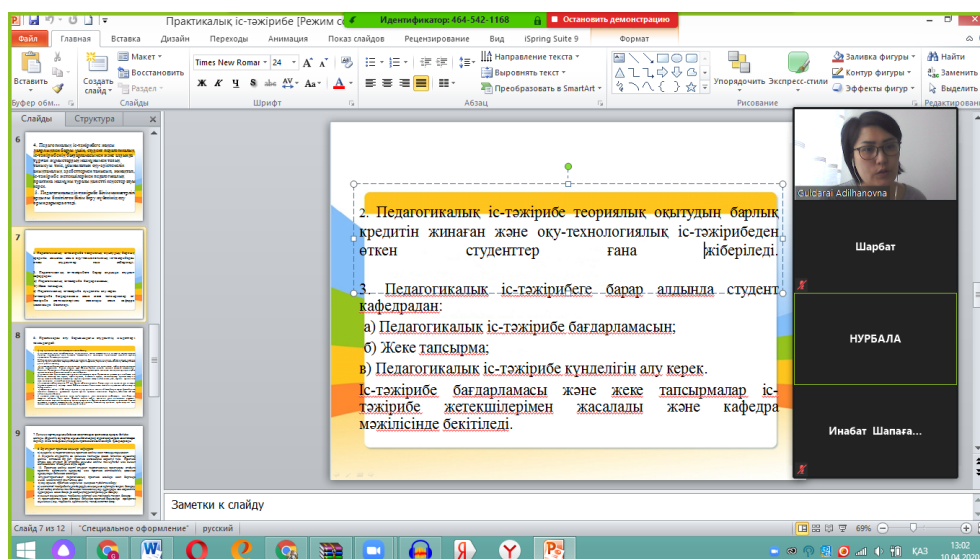
Қашықтықтан оқыту - бұл оқытушы мен студент ақпараттық технологиялар көмегімен қашықтықта өзара әрекет ететін білім алу түрі. Қашықтықтан оқыту кезінде студент әзірленген бағдарлама бойынша өз бетінше шұғылданады, вебинарлардың жазбаларын қарайды, тапсырмаларды шешеді, онлайн-чатта оқытушымен кеңес алмасады және өз жұмысын тексеруге жіберіп отырады (1-сурет).

Қашықтықтан оқыту Интернеттің пайда болуымен, алыс елді мекендердің тұрғындарымен, жұмыс кестесі тығыз бизнес адамдары үшін жаңа мүмкіндіктерін ашумен танымал болды. Алдымен, қашықтықтан оқыту білім алудың немесе емтихандарға дайындаудың қосымша тәсілі ретінде қабылданған. Қазір әлемнің кез келген нүктесінде бола отырып, беделді университеттерден, түрлі елдерден коммерциялық және коммерциялық емес компаниялардан толыққанды қашықтықтан оқыту курстары мен біліктілікті арттыру бағдарламаларынан өтуге болады.

Кәсіби педагогика	ПО(дот)-11с/п	6	6801407-Профессиональное обучение очная сокращенная с применением ДОТ/ ҚББТ колданумен күндізгі қысқартылған	1	3	каз.
4 семестр						
Кәсіби педагогика	ПО-21	3	58012000-Профессиональное обучение очная/ күндізгі	2	4	каз.
Кәсіби педагогика	ПО-21 с/п 03.02.2020 - 29.02.2020	3	58012000-Профессиональное обучение заочная сокращенная/	2	3	каз.

1-сурет *idl.ksu.kz* – Қашықтықтан оқыту бөлімі – оқытушының жеке беті

Онлайн-оқыту - бұл компьютер немесе интернетке қосылған басқа гаджет көмегімен «*мұнда және қазір*» режимінде білім мен дағды алу. Бұл оқыту форматы *e-learning* немесе «*электрондық оқыту*» деп аталады. Және ол қашықтықтан оқытудың логикалық жалғасы болып саналады. Ал «онлайн» сөзі тек білім алу тәсілін және оқытушының студентпен байланысын көрсетеді. Онлайн-оқыту кезінде студент бейнежазбада немесе тікелей трансляцияда дәріс оқиды, интерактивті тесттер өтеді, тьютормен файлдармен алмасады, бір топпен және чаттарда оқытушылармен қарым-қатынас жасайды, квесттер өтеді және т.б. мұндай оқыту толық білім беру ортасына түсуге және жұмыс процесінен қол үзбей біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді (2-сурет).

2-сурет ZOOM.US бағдарламасы арқылы онлайн-конференция – оқытушының сабақ кестесі бойынша дәріс өткізу сәті

Онлайн-оқыту мен Қашықтықтан оқытудың ұқсастықтары мен айырмашылықтары:

Онлайн-оқыту мен Қашықтықтан оқытудың басты ұқсастығы - аудиториядан тыс жаңа білім мен дағдыларды алу және оқытушылармен тікелей байланыс жасау процесі. «Қашықтықтан оқыту» ұғымы студент пен оқытушы арасында қашықтық бар екенін көрсетеді. Ал, «онлайн-оқыту» - бұл оқыту интернет-қосылыстар мен гаджеттердің көмегімен жүргізіледі дегенді білдіреді.

Ал, қалған ұқсастықтары - олар толығымен бірдей және осындай артықшылықтарға ие:

- Жеке оқу қарқыны - материалдарды өз графигі бойынша, топқа, уақыт пен сабақ орнына байланыстырмай-ақ оқуға болады;
- Өзіне ыңғайлы уақытта кез келген компьютерден оқуға болады;
- Барлық оқу кезеңі барысында оқытушылардан тиімді «кері байланыс» тьюторден дербес кеңес алып отыру;
- Кез келген уақытта сабақты немесе жіберілген вебинарды, жазбаларды қайта қарауға, оқу материалдарын көшіріп алуға және тьюторға тексеруге тапсыруға болады.

Онлайн/қашықтықтан оқыту курсың тандаудағы басты мәселелер:

Тегін сынақ сабақтары немесе курс сабақтарының таныстыру үзінділері бар ма?

Курстар мен тренингтердің демо нұсқалары курс мазмұнымен, материалды беру деңгейімен танысуға және сіз үшін курс ғана емес, онлайн-оқыту форматының өзі де сәйкес келетінін шешуге көмектеседі.

Бағдарлама білім алушыларға қандай талаптар қояды?

Егер бағдарламада студенттің дайындық деңгейіне немесе біліктілігіне қойылатын талаптар жазылған болса, ол нақты аудиторияға және оның белгілі бір тәжірибесіне арналған, бұл материалдың пайдалылық деңгейін арттырады.

Қандай да бір жазбаша тапсырмаларды орындау керек пе?

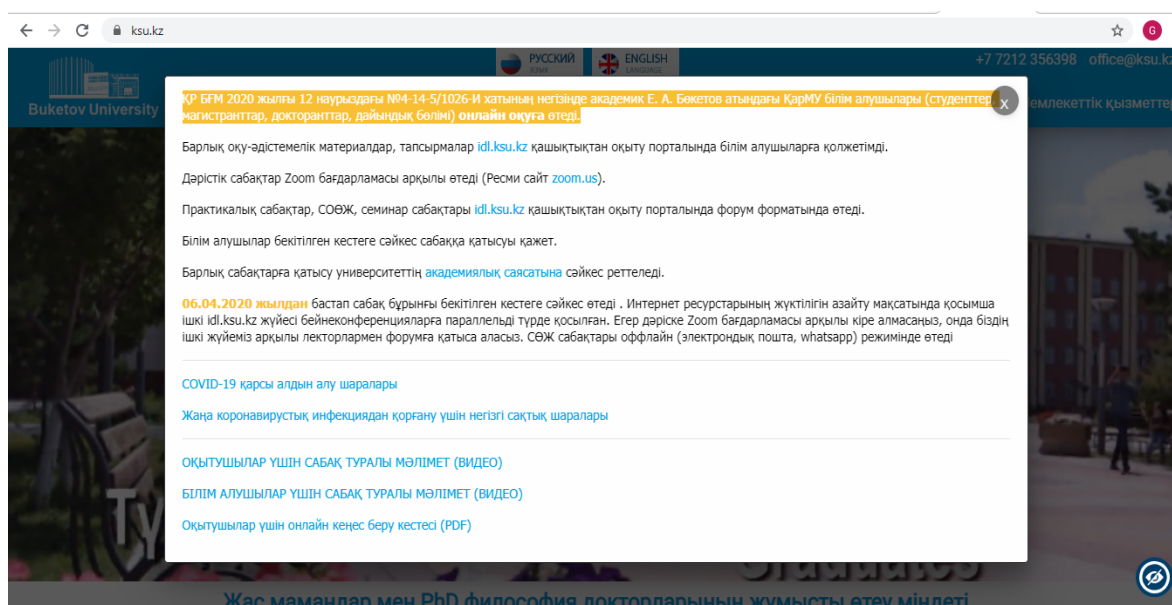
Практикалық тапсырмалардың болуы-кез келген онлайн-курста даусыз плюс. Тапсырмалар көп болған сайын, жаңа дағдылар мен білімді сапалы игеру мүмкіндігі соғұрлым жоғары.

Техникалық проблемалар жағдайында кімге жүгінуге болады (материалдарға, оқытушыға қол жеткізу, орындалған тапсырмаларды жүктеу)? Оларды кім және қалай тез шеше алады?

Ең дұрысы, студенттің порталда өзінің виртуалды кабинеті болуы керек. Онда барлық оқыту, тапсырмаларды тапсыру, оқытушымен және әкімшілермен қарым-қатынас болады. Егер ондай жоқ болса, онда оқыту провайдерлері байланыс нөмірлерін, пошта мекенжайын және әкімшілердің, байланыс үшін кураторлардың әлеуметтік желілеріндегі профильдерге сілтемелер көрсетуі тиіс.

Қалайша байланысуға болады оқытушымен консультация алу үшін және қалай жасауға болады?

Оқытушымен қарым-қатынастың болуы және жиілігі оқыту сапасына айтарлықтай әсер етеді. Онымен студентке кеңесу және тапсырманы орындау немесе тақырыпты оқу дұрыстығын нақтылау оңайырақ, онлайн-оқытудың сапасы соғұрлым жоғары (3-сурет).

3-сурет ksu.kz – сайтындағы мәліметтер

Интернет және сандық технологиялар онлайн және қашықтықтан оқыту ұғымдарын біріктірді. Атаулардың екі нұсқасы да аудиториядан тыс, өз кестесі бойынша оқытуды білдіреді. Енді өз біліктілігін арттырғысы келетін немесе жаңа нәрсені үйренгісі келетін барлық мамандар үшін басты мәселе оқу форматында емес, оның сапасы, алған білімдерінің ұзақтығы мен өзектілігі болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігінен алынған мәлімет: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/informaciya-dlya-shkolnikov-studentov-pedagogov-i-roditeley-v-period-pandemii?lang=kk>
2. Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің арнайы сайтынан алынған мәлімет <https://www.ksu.kz/>

УДК 37.013

ЛИДЕРСТВО УЧИТЕЛЕЙ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Шаяхметова Айсулу Алкешовна, Аргынов Арман Хасенович,

Жумаканова Райхан Ауескановна

кафедра социальной и возрастной педагогики КГУ им. Ш.Уалиханова
Кокшетау, Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается развитие профессионального потенциала учителей, связанного с культурой лидерства учителя. Проектная деятельность учителей, нацеленная на дальнейшее улучшение деятельности школ в области инклюзивного образования представлена через развитие лидерских качеств учителей и формирование высокого уровня взаимопонимания между всеми участниками проектирования.

Ключевые слова: Лидерство, проектная деятельность, инклюзивное воспитание, трансформация образования, профессиональное сообщество, образовательная среда.

Современный этап развития школьного образования в Казахстане характеризуется значительными изменениями как структурного, так и содержательного планов обучения и воспитания школьников. Перестройка школьного образования, происходящая в настоящее время, характеризуется такими тенденциями, как обращение к личностно-ориентированной педагогике, отход от жестко регламентированных форм обучения учащихся, признание и принятие принципов и ценностей инклюзивного образования.

Современная школа, являясь сообществом педагогов и учащихся, должна соответствовать вызовам общества, опережать время. Это ставит перед школой задачу постоянно развиваться, создавать инновационную образовательную среду в школе, активизировать развитие профессионализма учителей, способствовать развитию образованных, всесторонне развитых учащихся, способных к саморазвитию и самореализации.

Развитие профессионального потенциала учителей непосредственно связано с культурой лидерства учителя, характеризующейся освоением инновационных технологий, пониманием результатов будущего и путей их достижения, культурой командной работы по выстраиванию практико-ориентированного пути обучения.

Технология педагогического лидерства учителей получила широкое признание в развитых странах. Однако в школах Казахстана лидерство осуществляется как правило учителями, наделенными особыми полномочиями: заведующие учебной частью, воспитательной работой и т.д., то есть это те, кто занимает официальные должности. В то же время, в школах имеется немало учителей, обладающих способностями внедрять инновации, способные стать реальными (а не административными) лидерами. Лидерство — это процесс, посредством которого учителя мотивируют и ведут за собой остальных, и в этом смысле личность лидера имеет большое значение. Лидерские качества также могут быть культивированы у любого равнодушного учителя, если ему оказать надлежащую поддержку.

Мы исходим из того, что современная объединяющая роль учителя и школы в информационном пространстве является ориентиром в бесконечных потоках информации, хранителем нравственных ценностей и традиций, умелым объединением в систему самых важных, актуальных знаний. Современная школа нацеливает коллектив учителей на создание общего информационного пространства для диалога, для

совместной воспитательной работы всех параллелей классов, для всей школы, в целом. Эффективные профессиональные сообщества учителей каждой школы могут повысить компетентность учителей, психологическую грамотность в вопросах управления коллективом, расширить возможности учеников, развить творческий потенциал, повысить качество обучения и преподавания, развить идеи лидерства и управления.

Лидерство учителя рассматривается нами как способность вносить вклад в создание и распространение профессиональных знаний, собирать и использовать факты в совместной деятельности. Таким образом, лидерство проявляется в гибкости поведения, умении создать команду, в проявлении инициативности, устойчивости взглядов, активной жизненной позиции, в коммуникабельности, уверенности в себе, в честности и порядочности.

Как показал опыт учителей г. Кокшетау, работавших по модели HertsCam, лидерство учителя осмысливается как процесс, посредством которого преподаватели уточняют свои ценности, развивают свое видение усовершенствованной практики и действуют стратегически, чтобы запустить такие процессы, как самооценка и инновации. Этот подход основывается на предположении, что укрепление посредничества в культуре общей ответственности за результаты реформ и обучения в жизни всех обучающихся имеет важное значение для всех членов учебных сообществ.

Концепция «Лидерство учителя» основана на идее, что у каждого учителя есть способность быть лидером, то есть учитель способен сам разрабатывать и вводить инновации, вносить вклад в наращивание профессиональных знаний, положительно влиять на своих коллег и совершенствовать образовательный процесс в своей школе (Frost, 2011: 57). В отличие от сложившейся практики, предполагается, что лидерские качества могут быть развиты у любого учителя, если для него созданы надлежащие условия. При этом лидерство практикуется рядовыми учителями, без каких-либо административных обязанностей и функций и считается неотъемлемым признаком профессионализма учителя [1].

Ответ на вопрос, как можно стать лидером образовательного процесса, повысить качество преподавания и, тем самым, улучшить результаты учащихся дает реализация пилотного проекта по развитию лидерских проектов учителей, направленных на улучшение образовательной среды в школах г. Кокшетау, поддержанного Фондом Сорос Казахстан.

Научно-информационный центр гражданского образования совместно с кафедрой социальной и возрастной педагогики Казахского государственного университета имени Ш.Уалиханова, в лице авторов данной статьи, опираясь на международную лидерскую программу образовательной сети Herts Cam (Великобритания, проект Кембриджского университета), организовал работу 4 школ г. Кокшетау по «Проекту развития под руководством учителя (ПРРУ)».

Мы глубоко убеждены, что проектная деятельность выступает в качестве условия развития профессиональной позиции учителей, так как активизирует процессы коммуникации и рефлексии, в ходе которых происходит сравнение желаемого образа своей профессиональной деятельности с ее реальным состоянием; соотнесение своей позиции с позицией других, устанавливаются взаимоотношения; поиск оснований, определяющих отличия между профессиональными позициями и способами самоопределения. Как показывает педагогический опыт, важным условием становления профессиональной позиции учителя в проектной деятельности является способность и стремление понять «кто я?», «как. я могу действовать?», «что я могу делать?», «где и с

кем я могу действовать?», что дает возможность создать проект собственной деятельности.

Проектная деятельность учителей- участников международной лидерской программы была нацелена на создание потенциала учителей для дальнейшего улучшения деятельности школ в области инклюзивного образования через развитие лидерства учителей. В проекте участвовало шесть фасилитаторов из числа ведущих учителей четырех школ Кокшетау. С декабря 2017 г. по декабрь 2018 г. зав. кафедрой социальной и возрастной педагогики Шаяхметова А.А., Аргынов А.Х. и Жумаканова Р.А. в сотрудничестве со школьными фасилитаторами Дюсековой Б.Ж., Новик А.В. (школа №4); Таласпаевой Г.М., Тесля Е.Н. (школа-лицей №17); Тусуповой Ж.Б. (школа №19), Власенко Е.А. (школа №14) организовали деятельность 18 учителей, способствующую развитию лидерских проектов, направленных на улучшение инклюзивной среды обучения.

Сотрудники Herts Cam предоставили необходимые для работы материалы: Руководство для фасилитаторов и материалы 6 сессий, позволивших успешно организовать проектную деятельность в течении учебного года.

Как показал опыт работы учителей, Проект развития под руководством учителя (ПРРУ), в контексте которого учителя меняются в ходе размышлений о своей практике, помогает формировать новый пласт мышления среди педагогов. «Учитель-лидер» вместе со своей командой единомышленников выявляет, исследует, оценивает, развивает собственную педагогическую практику.

Программа ПРРУ основана на понятии «учитель - как лидер в совершенствовании работы», её нельзя путать с исследованием.

Суть программы заключается в том, что учителя должны были взять инициативу по совершенствованию практики преподавания на себя:

- создавать творческие группы по внедрению новых форм и методов преподавания;
- принимать стратегические решения с коллегами для внесения изменений;
- собирать и использовать факты совместной деятельности;
- вносить вклад в распространение профессиональных знаний.

Процесс работы по «развитию лидерства учителя» предполагал включение заданий, предназначенных вовлекать других в сотрудничество, рефлексии и самооценку. Мероприятия, направленные на реализацию данной идеи, нацеливались на переосмысление подхода в преподавании, организацию дискуссий с коллегами, чтение отчета, размещенного в сети, сбор мнений учащихся об их опыте, посещение других классов с целью наблюдения или планирования уроков с коллегами.

Работа по развитию лидерства учителя, прежде всего, включает апробирование новых технологий, оценивание, рефлексии и обзор, аналитическую работу о результативности преподавания. Все эти этапы имеют преобразовательное воздействие и практическую направленность. Это, как внутренний, так и внешний рост, в результате которого коллеги вовлекаются в процесс развития.

Одним из важных установок в проектной деятельности являлась необходимость действовать коллективно для обеспечения взаимной поддержки в лидерских группах учителей в рамках своих сообществ. Мы исходили из того, что совместная работа помогает учителям транслировать практику в свои школы, строить основу профессиональных знаний, которым доверяют другие учителя. Коллегиальная деятельность рассматривалась нами как живой диалогический процесс, основанный на инновациях, в центре которого лежит сотрудничество. Целесообразно отметить, что в

процессе проектной деятельности фасилитаторы и учителя творческой группы вдохновляли других учителей своих школ своим примером и обеспечивали ориентирами для постановки и дальнейшего развития новых проектов. Учителя, участвующие в международной программе, показали, что учитель-лидер способен делиться идеями и развивать их дальше.

На Региональной конференции «Лидерство учителей в повышении качества образования» (Кокшетау, 2 ноября 2018 г.) с презентацией фактов улучшения, преобразования образовательной среды, участия в решении школьных проблем на основе проектной деятельности выступили 18 участников международного проекта, представив Демонстрационные стенды и портфолио по своему проекту. Презентация и защита проектных работ были проанализированы и оценены компетентным Жюри. В Жюри вошли сотрудники Herts Cam, представители Управления образования Акмолинской области, Методического кабинета, Фонда Сорос Казахстан, учителя и методисты 19 регионов Акмолинской области.

Участники международной программы также работали над созданием статей, посвященных педагогическому опыту работы по своему лидерскому проекту, разработанному в рамках международной программы, которые нашли свое отражение в настоящем Сборнике, подготовленном Научно-информационным центром гражданского образования.

Учителя проявили инициативу в решении своих профессиональных проблем улучшении образовательной среды путем планирования и реализации лидерских проектов в своих школах в 2017-2019 учебном году. Статьи, представленные в данном сборнике, подготовлены 18 учителями четырех школ города Кокшетау: средних общеобразовательных школ №4, №14, №19 и школой гимназией №17. В статьях раскрываются новые подходы к проблемам, с которыми сталкиваются учителя общеобразовательных школ и гимназий, особенности проектов, этапы, методика, приемы работы с учащимися класса, отражаются результаты работы и влияние проекта на учащихся, родителей, педагогический коллектив.

Необходимо отметить, что проектная деятельность учителей ориентировалась на разработанные в Herts Cam (Великобритания) принципы, шаги и развивающие методики международной программы, основателем которой является Дэвид Фрост.

Учителя работали в командах, которыми руководили подготовленные фасилитаторы, успешно направляющие учителей на реализацию требований международной программы. Они разъясняли использование таких инструментов, как резюме, размышления, литературные наброски, протоколы сессионных занятий, анализировали материалы сессий, рекомендованных Herts Cam.

Результаты работы по улучшению образовательной среды учителя отразили в Демонстрационных стендах, в портфолио и виньетках, в которых были собраны свидетельства, характеризующие работу по проведенной проектной работе. Результаты и особенности проектной деятельности учителя, представленные на Региональной конференции и в Сборнике статей, уникальны и вносят заметный вклад в профессиональный опыт и знания, они специфичны для своего контекста. В выступлениях на конференции и в своих статьях учителя проанализировали опыт проектной деятельности на уровне своего класса и школы, раскрыли этапы и результаты проведенной работы, направленной на развитие практики, а также участие в программах поддержки, способствующих такому развитию.

Таким образом, лидерство учителей является процессом индивидуального или коллективного влияния на своих коллег, директоров школ и других членов школьного

сообщества с целью улучшения практики преподавания и обучения, с целью повышения успеваемости учащихся. Мы полностью согласны с мнением Панфиловой А.П. [2], что влияние учителя на педагогический коллектив, родителей учащихся, его репутация и деловой имидж характеризуют профессиональную успешность.

Проектная деятельность предполагает наличие добровольности участия в создании продукта, что объясняет заинтересованность, придаёт высокую эмоциональную окраску учебному процессу. Взаимодействие участников невозможно без соединения духовности, нравственности и прочных теоретических знаний [3; 4]. Проектная деятельность, по мнению учёных, должна подтверждаться высоким уровнем взаимопонимания между всеми участниками проектирования. Личностный пример, взаимоуважение, признание каждого как необходимого, значимого субъекта, участника проектной деятельности обязательное условие положительного результата.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Трансформация образования через лидерство учителя / Под редакцией Дэвида Фроста. - Факультет образования, Кембриджский университет: Профессиональное сообщество «Лидерство для учения». -2014.- 170 с.
2. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение. - М., 2008 г.
3. Frost D. and Durrant J. «Лидерство учителя: Целесообразность, стратегия и воздействие, лидерство школы и управление».- 2003,23 (2) с.173-186
4. Frost D. Поддержка лидерства учителя в 15 странах: Международный проект «Лидерство учителя».- 2011

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БІЛІМІН ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ДАМУ

Әлжанова Перизат Бауыржанқызы

№39 ЖОББМ КММ-ның бастауыш сынып мұғалімі
Семей, Қазақстан

Аннотация: Бұл тақырыптың өзектілігі мынада: білім берудің инновациялық формалары жоғары коммуникативті қабілеттермен және оқушыларды оқу іс-әрекетіне белсене араласады, сөйлеу және тыңдау дағдыларын тиімді меңгереді.

Аннотация: Актуальность данной темы в том, что инновационные формы обучения характеризуются высокой коммуникативной возможностью и активным включением учащихся в учебную деятельность, активизируют потенциал знаний и умений навыков говорения и аудирования, эффективно развивают навыки коммуникативной компетенции обучающихся.

Кілт сөзі: инновация, технология, білім, бағдарлама, компьютер.

Ключевые слова: инновация, технология, знания, программа, компьютер

Елімізде білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру

және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериялды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральды қағидатпен берілуі.

Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде жүргізіледі.

Ал, жиынтық бағалау оқу бағдарламасынның бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр.

Сол себепті жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алуының бірден-бір шарты – сабақ үрдісінде жаңа инновациялық технологияларды қолдану.

«Инновация» термині латын тілінен алынған, ол – «жаңару, өзгеру» дегенді білдіреді. Бұл түсінік XIX ғасырдағы зерттеулерде пайда болып, белгілі бір мәдениеттің кейбір элементтердің бірінен екіншісіне енгізу дегенді білдірді. XX ғасырдың 30-жылдарында Еуропада ғылымның жаңа саласы, жаңашылдық ғылымы пайда болып, ал 50 жылдары педагогикалық инновация қалыптасты. КСРО-да бұл термин XX ғасырдың 70 жылдарынан бастап қолданыла бастады [1].

Инновация сөзін қазақтың "тапқырлық", "жаңалық" сөздерімен тең мағынада қолдануға рұқсат етіледі.

«Технология» ұғымы соңғы кездері педагогикалық әдебиеттерде жиі қолданылатынын кездестіреміз. Қолданылатын ұғымдарды ажырату мақсатында келесідей негізгі ұғымдарды қарастырамыз, олар: техника, технология, педагогикалық технология, оқыту технологиясы, білім беру технологиясы т.б.

Жалпы «технология» деген ұғым гректің techne-өнер, кәсіп, шеберлік, allogos-ғылым, ілім деген сөздерден құралған, сонда оның қазақша мағынасы шеберлік туралы ілім дегенді білдіреді.

Инновациялық технологияны пайдалану – өмір талабы. Жаңа инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері мынадай: әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу; білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу; өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру. Қазіргі мұғалімнің негізгі міндеті — білім беруді нәтижеге бағыттау, яғни инновациялық жаңа технологияны меңгеру екені баршамызға мәлім. Оқу үдерісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, мұғалімнің қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді.

Қазіргі білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар: дамыта оқыту технологиясы (В. В. Давыдов), оза отырып оқыту (С. Лысенкова), іс-әрекетті бағалау (Ш. Амонашвили), тірек-схема және тірек арқылы оқыту (В. Шаталов), саралап, деңгейлеп оқыту (Қараев Ж.), саралап оқыту, модульдік оқыту (М. Жанпейісова), сын тұрғысынан ойлау технологиясы.

Дамыта оқыту технологиясы оқушының оқу, білім алу процесінде жан-жақты дамуын оқытудың басты мақсаты ретінде қабылдайды. Даму дегенде оқушының

ойлауы, табандылығы, зейіні, оқу-дағдысы мен іскерлігі т.б. да қабілеттерін дамытуды айтамыз.

Оза оқыту технологиясында грамматикалық ұғым, түсініктер тірек сызбаларды пайдалану арқылы блок бойынша оза оқытылады. Тірек сызбалардың проблемаларды шешу құзыреттілігін қалыптастыруда үлкен рөлі бар. Өйткені, мұндай сызбалар арқылы тілдік категориялардың ұқсастығын, айырмашылығын, өзіндік ерекшеліктерін салыстырып көрсетуге болады. Сызбаларда көбінесе дерексіз байланыстар мен қатынастар көрсетіледі. Мәселен, тірек сызба бойынша сөйлем құрастыруға, сөйлемдегі сөздердің байланысын көрсетуге болады.

Іс-әрекетті бағалау технологиясын ұсынған педагог Ш.А. Амонашвили 6 жасар балаға тәрбие және білім берудің мазмұнын, принциптерін, тиімді әдістерін ғылыми негіздеп, оны мектеп тәжірибесі арқылы дәлелдеді. Бастауыш сынып оқушыларын жан-жақты тәрбиелеуде гуманитарландыру идеясын жүзеге асырды. Ұраны: "Тәрбие процесінің барлық салаларында әр баланың жеке басына құрметпен қарау". Шалва Александрович мектеп есігін жаңа ашқан, әлі буыны бекіп үлгермеген 6 жастағы балалардың тауын жығып, талабын қайтармас үшін оларға баға қоймайды. Балалардың еңбегін олардың тындырған істерінің нақты нәтижелерімен бағалайды.

В.Амонашвили мәтіннің қатесін тапқызу әдісін қолданады, өзі қате жіберіп балаларға түзеттіреді. Диктанттың бағасын асырып, не кемітіп қою, оқушылардың өздеріне баға қойғызу тәсілдерін қолданады. Амонашвили балалардан өз сабағының ұнаған, ұнамағанын, жақсы етіп қалай өткізуге болатынын сұрап, олардың сұрауымен сабақ береді.

Педагог В. Ф. Шаталов **тірек-схема және тірек арқылы оқыту технологиясы** тұтас әдістемелік жүйесінің міндетті бөлігі болып табылады. Ол негізгі сөздер, әріп-сигналдар, сызбалар арқылы оқулықтан үлкен мәтіндерді қалай кодтау керектігін дәлелдеді. Оқушылар тірек сигналдары бойынша зерттелген материалды оңай естеріне түсіре алады, өйткені олар қол жетімділік қағидатына негізделген.

Педагогика ғылымының докторы, Ж.Қараевтың деңгейлік оқыту жүйесі туралы іліміне сүйеніп, әр пән бойынша деңгейлік тапсырмалар дайындауға болады. Өйткені қазіргі экономикалық жағдай оқушының жаңа үрдістерін талап етуде. Сондықтан ғылыми ізденіс барысында педагогика саласындағы оқытудың деңгейлік жүйесі оқушылаға ғылым негізін меңгертудің негізі тиімді жолы болып табылады. Деңгейлік оқытудың ерекшелігі – оқушылардың сабақ барысында бірнеше деңгейде жұмыс жасай алатындығында. Сонымен бірге қазіргі жаңа технологиямен оқыту барысында компьютерлер мен оларды басқарушы алгоритмдер біздің қоғамымыздың маңызды бөлігіне айналды. Олай дейтініміз, бүгінгі таңдағы жаңадан шығып жатқан электронды оқулықтар оқушының жаңаша оқытылуын, жаңа оқу әдістерін, жаңа мазмұнды қажет етеді [3].

Модульді оқыту тәжірибесін зерттеген ғалым М. Жанпейісованың саралап оқыту, модульдік оқыту технологиясы 2000 жылдан бастап мектеп тәжірибесіне енді. Модульдік оқыту технологиясы – ойын түрлері арқылы баланың қиялын дамытуға, зейінін тәрбиелеуге, халықтық педагогикамен қаруландырып, терең білім беруге негізделген. Модульдік оқыту технологиясының мақсаты оқу үрдісінде оқушының шығармашылығын дамытуға қолайлы жағдай туғызу, эстетикалық сезімін, зейінін тәрбиелеу [4].

Жалпы білім беру ордаларындағы педагогикалық технологиялардың бірі – сын тұрғысынан ойлау технологиясы. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – сабақта балалардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойыңды еркін және зерттей

талпындырып, тұжырым жасау немесе ой қозғай отырып, баланың өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау.

Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама. Оқушы — ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші. Ал мұғалім — әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы [5].

Бүгінгі күні көптеген оқу сыныптары мен оқу дәрісханалары интерактивті тақталармен жабдықталған. Бастауыш сынып оқушыларының білімін жаңа инновациялық технологиялар арқылы дамытуды осы интерактивті тақталар арқылы да жүзеге асыруға болады. Интерактивті тақта білім беру жүйесінде мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп қана қоймай, оқу үдерісінде терең де сапалы білім беруге жол ашып, ерекше орын алып отыр.

Жаңа ғасырға – жаңа технологиялар. Интерактивті тақтамен және проектормен жұмыс кезінде бейне слайдтар және компьютерлік анимациялар жасауға көп мүмкіндік аламыз, сонымен қатар тақта алдындағы жұмысымыз бормен жұмыс істеп отырған секілді қарапайым да жеңіл болады.

Кіші жастағы оқушылардың тақтадан көргенін ауызша жеткізуі жақсы дамыса, ол жазбаша сөйлеуге де тез төселеді, соңында ауызша сөйлеудің дәл, дұрыс, жүйелі дамуына әсер етеді.

Адамзат алдында тұрған басты міндеттердің бірі есті, еңбексүйгіш, қайырымды, бала тәрбиелеу. Ол тіл арқылы жүзеге асады. Баланың тілі бай болса, оның ойы да кең болады. Сондықтан оның тілін байытып, ойын кенейте түсу үшін өлең, ертегі, әңгіме, мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш, әдеби шығармалардан үзінділер оқытып, таныстырудың маңызы зор. Сол арқылы олардың ойлау қабілеттері артып, көргендерінен ой түйіп, қорытынды жасауға үйренеді.

Қазіргі таңдағы ұстаздың міндеті – оқушыны зерттеу, икемділігін анықтау, бағыт-бағдар беру, үйрету, қызықтыру және нәтижеге қол жеткізу, ынталандыру. Қажет кезінде ата-анамен тығыз байланыс орнатып, оқушының жұмыстарын көрсетіп, бағыт-бағдар беріп, ақылдасуға болады.

Егер де жаңа технология элементтерің сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Әлеуметтану және саясаттану бойынша / Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын - Павлодар: «ЭКО» ҒӨФ. 2006. - 569 б.
2. Абатаева О.Н. Бастауыш сыныптарда инновациялық технологияларды пайдалану тиімділігі // «Инновациялық технологияларды білім беру процесіне ендіру-сапалы білім негізі» дәстүрлі аймақтық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. -Талдықорған: І.Жансүгіров ат. Жетісу мемлекеттік университеті. 2015. 362 б.
3. Қараев Ж.А. Саралап, деңгейлеп оқыту технологиясы. Алматы 2005
4. Жанпейісова М.М. «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде». Алматы 2006 жыл.

5. Мирсеитова С. Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері. Қарағанды. 2011 жыл.

УДК 372.881 3-57

ТЕХНОЛОГИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ

Нурманалиева Ляйла Шаймерденовна

Атам Рувейда Ибрагимжоновна

Старшие преподаватели кафедры «Мировые языки»

Высшей школы Гуманитарных наук

Таразского Государственного Педагогического Университета

г. Тараз, Казахстан

Аннотация: В данной статье выяснены особенности использования технологии диалогического обучения студентов. Так как использование диалога способствует развитию и совершенствованию навыков устной речи студентов в процессе изучения иностранного языка, а также создается коммуникативная атмосфера на занятиях и развивается их критическое мышление.

Ключевые слова: Диалогическое обучение, беседа, коммуникативная атмосфера, ролевая игра, лидерство, критическое мышление.

Диалогическое обучение является инструментом, которое помогает студентам самостоятельно формировать и развивать собственное мышление, а преподавателю –

п
о
д

В Руководстве для учителя было указано, что лишь «Обучение через диалог» и «Обучение тому, как обучаться» рассматривается в рамках именно *новых* подходов, поскольку они находятся в тесной взаимосвязи с социоконструктивистской точкой зрения [1, с.26]. Обучение и преподавание на основе диалога предполагают подход, при котором диалог помогает учащимся построить и развить свое собственное мышление. Обучение диалогу или диалоговой речи на занятиях по английскому языку занимает ключевое место наряду с использованием групповой работы, поскольку использование диалоговой речи способствует развитию и совершенствованию навыков устной речи студентов в процессе изучения иностранного языка.

В деятельности студента диалог представлен следующими видами: преподаватель и студент, студент – студент, студент-аудитория, студент-группа. На наших уроках иностранного языка диалог между одним студентом и нами происходит нечасто: так как в аудитории нет возможности работать только с одним студентом. Даже если это наблюдается, то таковой диалог нацелен в основном на аудиторию в целом, для получения коллективного результата. И для нас, и для студента диалог является средством деятельности: для преподавателя – средством обучающей деятельности, для студента – учебной, а также он помогает преподавателям понять, на какой стадии находятся их студенты в процессе своего обучения.

т
в
о
в
а
т
ь

В начале занятия возникает проблемная ситуация, дальше - побуждающий диалог. Основная задача занятия заключается не в сообщении студентам информации, а в обучении их свободно оперировать приобретенными знаниями. Так урок на тему "Celebrities" мы начали с актуализации знаний о знаменитостях у нас в Казахстане и зарубежом.

Студенты в группах рассказывают о знаменитостях, которых они знают, об их звездной жизни, насколько хорошо, но и в тоже время как тяжело быть звездой. Затем было дано задание подготовить интервью со звездой. Для обобщения знаний составили на доске кластер, подбирая слова ассоциации. Это способствовало лучшему запоминанию новых слов касательно творчества и жизни звезд. Такой подход развивает способность студентов самостоятельному обучению, воспитывает любознательность и наблюдательность.

Диалог – это среда, в которой студенты чувствуют себя свободно и комфортно. В непринужденной, доброжелательной атмосфере студенты делятся друг с другом новыми мыслями, раскрывают свой творческий потенциал. Такая атмосфера очень заметна у нас в группах, где 97% девочек-студенток. Диалогическая, коммуникативная атмосфера на занятии помогает им развивать эмоциональные, интеллектуальные свойства личности. При этом происходит усвоение нового материала. А также совместная беседа студентов приносит большую пользу, т.к. позволяет студентам выражать свое понимание темы, помогает им осознавать, что у людей могут быть разные идеи, содействует аргументированию студентами своих идей [2,с.58].

Диалог – это форма, в которой можно искать истину вместе. В диалоге проявляются важнейшие формы человеческих отношений: взаимоуважение, взаимообогащение, сопереживание, сотворчество. Нил Мерсер и Литлтон показали, что диалог в аудитории способствует интеллектуальному развитию студентов и их результативности в обучении. В исследовании подчеркивается, что не только совместная работа с взрослыми, но и с сокурсниками способствует обучению студентов [1,с.45]. А, по мнению Выготского, ученики легче обучаются в случае, когда имеется возможность диалога с другими, более знающими, в роли которых могут выступать одноклассники и преподаватели.

Во время практики нами была проведена серия практических занятий по дисциплине «Профессиональные ориентиры учителя» со студентами четвертого курса специальности, на которых мы использовали обучение диалоговой речи посредством проведения групповой работы. Нам бы хотелось проанализировать эффективность использования диалогового обучения на занятиях при закреплении лексического материала по теме «Famous people». Работа в группах строилась на заданиях, требующих правильной постановки вопросов, получения ответов, выслушивания точки зрения всех членов группы, принятия аргументации либо её отклонения, опровержения существующих стереотипов, обсуждения, и, наконец, принятия единого решения. Так при проведении ролевой игры «Who am I?», студенты задавали вопросы, требующие краткого и полного ответа: Am I a man or a woman? ,Can I sing or dance? и другие. Каждый член группы имел возможность продемонстрировать свои познания в области кинематографии и сравнить их с объемом знаний других студентов, опираясь на свой багаж дополнительных знаний. В данном случае мы говорим о преимуществе развития критического мышления при обучении диалогу, об умении принимать аргументы других, даже если они противоречат своим собственным. Студенты во время подготовки ролевой игры помимо закрепления языкового материала, учились использовать разговорные клише типа: I am supposed to think; as far as I know; I am

inclined to think, что в значительной степени развивает навыки владения языковой компетенцией. В ходе диалога студенты учатся критически мыслить, решать сложные проблемы на основе анализа обстоятельств и соответствующей информации, взвешивать мнения, принимать продуманные решения, участвовать в дискуссиях, общаться с другими людьми. При диалоговом обучении создается атмосфера сотрудничества [3, с. 49].

Диалог ведется в группах и при составлении кластеров, когда все участники группы активно включаются в работу. В процессе исследовательской беседы студенты предлагают свои идеи и обсуждают план защиты кластера. Происходит диалог «студент-студент», который позволяет находить совместные решения. Студенты перечислили своих знаменитостей, аргументировав свой ответ тем, почему же они полюбили их. Защищали проект представители групп. Затем, обговорив критерии оценивания, ребята смогли оценить работу каждой группы. Работая в группах или парах всегда определяется лидер. Лидерство может захватывать и удерживать один партнер; лидерство может переходить от одного к другому. В учебном диалоге лидер, по существу, один – это преподаватель. У студента лидерство может оказаться случайно, либо сознательно передаваться ему преподавателем. Как правило, этот прием применяется с дидактической целью.

Технология диалогического обучения готовит студента к поиску самостоятельного решения. Основной особенностью этой технологии, является то, что новые знания не даются в готовом виде. Студенты в процессе самостоятельной исследовательской деятельности добывают их самостоятельно. Лучше усваивается тот материал, который нашли сами и выразили по-своему. Преподаватель лишь направляет эту деятельность и в завершении подводит итог. На таких занятиях студенты больше думают, чаще говорят, активнее формируют мышление и речь. Они учатся отстаивать собственную позицию, рискуют, проявляют инициативу и в результате вырабатывают характер [4, с.43].

На протяжении всех занятий мы наблюдали за студентами и видели изменения в их поведении и их отношении к обучению. Студенты вели себя по-другому: они могли, не стесняясь задавать правильные вопросы друг другу, просить помощи даже у тех ребят, с которыми общаются только во время уроков. Я пронаблюдала за работой в паре отдельных студентов. Эти студентки практически не общаются друг с другом, но на уроке «Профессиональные ориентиры учителя» они вместе читали и составляли план-рассказ «Q and A».

Согласно исследованию Нила Мерсера, беседа является неотъемлемой частью обучения учеников. Он различает **три типа беседы**, в которые вовлечены субъекты:

- Беседа-дебаты
- Исследовательская беседа
- Кумулятивная беседа

Многие исследования обращают внимание на то, что наибольшей пользы, достигнет такое обучение, при котором соблюдаются паузы как после постановки вопроса студенту, так и после получения ответа студента на вопрос. Харгривс и Гэлтон обнаружили, что в среднем преподаватель ждет около двух секунд перед тем, как либо повторить вопрос, перефразировать его и задать другому студенту, либо уточнить его самому [1, с. 78]. Именно это позволяет вести продуктивный диалог в аудитории.

На своих занятиях в диалоговой беседе, после заданного вопроса мы, выдержав паузу, даем возможность студентам, сосредоточившись на вопросе, дать правильный ответ. Так, студентке Айше, после услышанного вопроса, нужно подумать, прежде чем ответить. А вот Аида дает быстрый и правильный ответ. Это говорит о том, что у

студентов различная скорость мышления, которая в результате диалогического обучения может повыситься. Более того, использование диалога способствует вовлечению в работу всех участников группы, помогая рационально распределять все имеющиеся позиции согласно языковому уровню и желанию самих студентов. Однако наряду с преимуществами использования обучения диалогу следует отметить и трудности, которые мы отметили при наблюдении. К ним относятся: несоблюдение временных рамок для выполнения заданий, чрезмерный шум и боязнь допущения ошибок в речи. И, наконец, использование диалогового обучения требует предварительной подготовки, как со стороны студентов, так и со стороны преподавателя. В заключении хочется сказать, что диалог - это всегда интересно (вы ждете ответа на заданный вопрос), это мотивация использовать имеющиеся базовые знания (I have already known) или приобретение новых знаний (I didn't know), это возможность видеть эмоциональные особенности всех участников диалога.

В своей будущей профессиональной деятельности я буду активно использовать диалоговое обучение и в дальнейшем, так как оно является одним из эффективных методов обучения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1.Руководство для тренера. Программа дополнительного профессионального образования для студентов выпускных курсов высших учебных заведений, осуществляющих подготовку педагогических кадров, разработанная на основе уровневых программ повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан, 1-ое издание, АОО «Назарбаев Интеллектуальные Школы», 2015, 97 с.
2. Palmer Harold E. The oral method of teaching languages, Cambridge, 2015, 163 pp.
3. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам, М., Просвещение, 2017, 158с.
4. Ляховицкая М.В. Методика преподавания иностранным языкам, М., 2016, 78 с.

СОҒЛОМ АВЛОД ТАРБИЯСИ-МУҚАДДАС БУРЧ

Азаматова Дилдора Шухрат қизи

ТВЧДПИ Мактабгача ва бошланғич таълим факультети, Мактабгача таълим
йўналиши 3-босқич талабаси
Илмий маслаҳатчи-Фозил Атабеков Оразали ўғли
Чирчик, Ўзбекистон

Оила муқаддас даргоҳ, жамиятнинг муқаддас пойдеворидир. Оила қуришнинг асосий мақсадларидан бири, бир-бирига меҳр қўйган эр хотиннинг фарзанд қўриш орқали авлодлар билан аجدодлар ворислиги ва давомийлигини шу билан бирга инсоният тарихий тараққиётини таъминлашдан иборат.

Оила ҳаётнинг абадийлиги, авлодлар давомийлигини таъминлайдиган, муқаддас урф одатларимизни сақлайдиган, шу билан бирга келажак насллар қандай инсон бўлиб етишишига беъвосита таъсир кўрсатадиган тарбия ўчоғи эканини тан олишимиз даргор.

Дарҳақиқат, оила-ҳар бир шахсда болалигидан бошлаб шаклланадиган инсоний фазилятлар, эзгу-истаклар, қадриятлар тараққий топадиган, унинг йиллар давомида шаклланган ўзбек халқининг қадриятлари ва маънавий меъроси равнақини таъминловчи тарбия масканидир. Фарзанд шаклланишининг илк мактаби эса ота-онанинг ўзаро муносабатларидир. Ота-она муносабатларида ўзаро намоён бўлувчи ўзаро ҳурмат, меҳроқибат, ҳалоллик, поклик, меҳнатсеварлик, инсонийлик каби олий тоифадаги қадриятлар оилада ўзаро муносабатлар мазмунини вужудга келтиради. Оиладаги ушбу ижтимоий жараён ёш авлоднинг моддий олам, ижтимоий турмуш ҳақидаги тасаввурлари нуқтаи-назарлари, тушунчалари ва шарқона одоб ахлоқ қоидалари ва уларга амалиётда риоя қилинишини таъминловчи замин бўлиб хизмат қилади. Манбаларда оиласиз инсоний ҳаётни тасаввур қилиб бўлмаслик, баркамол авлод тарбияси, ундаги эр-хотин ва ўзаро муносабатлар маданияти, бахтли ва фаровон турмуш кечириш йўллари ҳаётини мисоллар билан ҳикматлар ва насиҳатлар кўринишида баён этилган. Бу борада амалга ошириладиган ишлар самараси ўлароқ давлатимизда оилага бўлган эътиборнинг ортиб бораётганини кўришимиз мумкин.

Ватанимизда оилага азалдан алоҳида институт сифатида қаралган бўлиб бу ишларнинг давоми сифатида, илк мустақиллик бошланишидан бошлаб оилага нисбатан эътибор кучайиб 1998 йил “Оила йили” деб номланиб ўша йилдан бошлаб оила кодекси ҳам қабул қилинди. Ундан ташқари 1999 йил эса оиланинг асосий неъматини бўлган аёллар бўлиб шу йили “Аёллар йили” номлашлари оила ва аёлга бўлган ижобий муносабатни кўришимиз мумкин. Буларнинг давоми сифатида 2000 йили “Соғлом авлод йили”, 2001 йили “Оналар ва болалар йили” заминидан 2016 йили “Соғлом она ва соғлом бола йили” деб эълон қилиниши мустақил Ўзбекистонимизда жамият тараққиётининг негизи бўлган оила, ота-она, фарзандга нисбатан унинг соғлом ва баркамол бўлиши учун ғамхўрлик қилинаётганлигини кўраётимиз. Ҳозирги ривожланиш даврида ёшларимизнинг маънавий баркамол камолати уларнинг ақлий заковати, тадбиркорлиги бола тарбиясидаги қарашларига ўз таъсирини кўрсатади. Оилаларда бола тарбияси мазмуни ва услублари миллий ва умуминсоний қадриятлари, урф-одат ва анъаналари, маданият ва фан бобидаги кўп йиллик тажрибаларини ўргатишини кўзлаб ташкил этилган. Аниқ мақсадни кўзлаб ташкил қилинган тарбия жараёнида бола камолоти ҳамда унинг оилада тарбия топишига алоҳида эътибор берилганлигидандир. Оилада болалар тарбияси ва уларга нисбатан муомала маданиятини шакллантириш масаласи кўпгина тадқиқот ишларининг асосий предметини ташкил этган унинг таркибий қисмлари, шакллантириш босқичлари, турли ёшдаги босқичларида болаларини оилалардаги тарбияларининг кўпгина бурилиши педагог олимларимиз томонидан ўрганиб чиқилган.

Шарқда қадим қадимдан оила муқаддас саналган, ватанпарварлик, ҳалоллик, ростгўйлик, ор-номус, шарму-ҳаё, меҳру оқибат, меҳнатсеварлик каби барча инсоний фазилятлар аввало оилада шаклланган.

Шарқнинг буюк алломалари ва мутафаккирлари ҳисобланган Абу Наср Форобий, Абу Райҳон Беруний, АбуАли ибн Сино, Қайқовус, Юсуф Хос Хожиб, Алишер Навоий, Ҳусайин Воиз Кошифий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Аҳмад Дониш, Абдулла Авлоний ва бошқалар асарларида Марказий Осиёда яшаётган халқлар, ўзбек халқининг оилавий ҳаёти, уларнинг ўзаро муносабатларива маданиятига ҳос масалалар буюк муҳаддис ва тасаввуф намоёндалари Исмоил Бухорий, Имом ат-Термизий, Хўжа Аҳмад Яссавий, Баҳовиддин Нақшбанд, Нажмиддин Кубро асарлари ва тариқатларида ҳам кенг ёритилган.

Алишер Навоий “Махбуб ул қулуб” ва “Вопфия” асарларида оилавий турмуш билан боғлиқ эр ва хотин вазифалари, бурчлари, ўзаро муносабат, мулоқот маданияти ҳақида қимматли маълумотлар ёзиб қолдирган “Махбуб ул қулуб” асарининг “Уйланганлик” ва хотинлар тўғрисидаги 37-фаслида аёл фазилатлари ва унинг оиладаги ўрни ҳақида қуйидагича фикр айтади. “Эр билан хотин бир бирига мос тушса, эртада бойлик ва сарамжонлик бўлур, уй беаги ундан ҳусни бўлса, кўнгилга ёқимли бўлур, яхшилиги бўлса жон озиғидир. Ақлли бўлса, турмуш интизомли ва рўзғор керак яроғитартибли ва сарамжонли бўлади ”.

Оилавий ҳаёт ва ундаги муносабатлар бобида Аҳмад Донишнинг қарашлари алоҳида эътиборга лойиқдир. У ўзининг “Нодир воқеалар” асарида оилавий ҳаётнинг турли жабҳалари, никоҳ, уйланиш шартлари, оила муносабатлари ва касб-ҳунарнинг фойдалиги ҳақида қимматли фикрларни берадилар. Оилада боланинг муомала маданиятини шакллантиришда ота-она асосий ўринни эгаллайди.

Болада муомала маданиятини шакллантиришда қуйидаги сифатларга эътибор берилиши керак. Бу сифатлар тарбия билан шуғулланиши, оталик меҳри, тарбияни тўғри ташкил этиш, ҳулқ-атвори, ўқиш ва ўзлаштиришни назорат қилиш, касбга йўналтириш, мустақил ҳаётга тайёрлаш, муомалага ўргатиш, ҳамда рағбатлантириб бориш кабилардир.

Оилада болаларга юқоридаги сифатларни шакллантира олган ота-оналар муқаддас ватанимиз учун керакли бўлган ҳар томонлама баркамол авлодниётказиб берадилар.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Каримов И. А. Юксак маънавият енгилмас куч. Тошкент. "Маънавият" 2008.
2. А.Иброхимов, Ж.Султонов, Н.Жўраев. «Ватан туйғуси». Т., «Ўзбекистон» 1996 й.
3. Абдурахмонов А. Саодатга элтувчи илм. Т. «Моварауннахр» 2000 й.

ЭОЖ 377

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ КЕҶІСТІГІНДЕГІ ЖАҶАРТЫЛГАН МАЗМҰН : ПЕДАГОГТЫҶ КӘСІБІ ӨСУІ МЕН МӘРТЕБЕСІ

Мәлікқызы Медине

Жетісу Мемлекеттік Университеті студенті

Жоба жетекшісі- (PhD) философия докторы Жакипбекова Сауле Сотиялдақызы
Талдықорған, Қазақстан

Андатпа: Еліміздің бүгiні мен ертеңі өскелең ұрпақ еншісінде. Ал осы бүгiнгі таңда жан-жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, өз бетімен ізденуге қабілетті етіп қалыптастырудың бірден-бір жолы - оқушыны шығармашылыққа жетелеу. Бұл мұғалімнен терең біліктілікті қажет етеді . Себебі шығармашыл ұстаз ғана шығармашыл тұлғаны қалыптастыра алады .

Кілт сөздер: ғылым,педагог,мектеп,тұлға,психология.

Қазақстан Республикасы білім беру заңында көрсетілгеніндей , адамзат құндылықтары , ғылым мен тәжірбие негізінде, жеке тұлғаны қалыптастыруға қажетті жағдайларды жасау - білім беру жүйесінің негізгі міндеті болып отыр. Кәсіби мамандарды дайындау мәселесін шешудің де жаңа жолдары қарастырылуда. Бүгінгі қазақстандық мектептерге қоғамның қарқынды дамуына ілесе алатын, заман талабына сай ойлайтын, ғылыми-әдістемелік білімі жеткілкті, педагогика мен психологияны терең меңгерген ізденімпаз мұғалім қажет. Бұл мұғалімнің кәсіби шеберлігінен көрінеді . Басқаша айтқанда, білім беру үдерісі мұғалімнің дайындық деңгейі мен мамандық сапасына үлкен талап қояды. Ол мұғалімнің өзін-өзі дамытуына, өзіндік білім алуына және өздігінен шығармашылық түрде қызметтерін іске асыруға мүмкіндік береді. Мұғалім - бүгінгі оқушы - ертенгі қоғамның, елдің тірегін өмірге дайындаушы . Кәсіби мұғалім - құзырлығы жоғары , әлеуметтік тұрғыдан жетілген, әдіс-тәсілдерді меңгерген, шығармашылықпен жұмыс істейтін , өзін-өзі кәсіби жетілдіруге ұмтылған маман. Мұғалім, Педагог мамандығы зиялылар ішіндегі көп топтасқан мамандықтардың ірі тобына жатады . Білім беру жүйесінде педагогтар мемлекеттік қызметкерлер болып табылады. Педагог өз мамандығының сапасын, біліктілігін арттыруды психологиялық тұрғыдан қамтамасыз етуі үлкен роль атқарады . Педагогтың іс-әрекеті көбінде оның кәсіби шеберлігінің кеңістігіне қатысты , педагогикалық қарым-қатынас механизмдеріне, оқушылардың (студенттердің) психологиялық ерекшеліктерінің табиғатына да байланысты. Педагогикалық іс-әрекеттің дамуының жоғары деңгейі мынада - педагог өзін -өзі дамыту механизмідерін қалыптастыруға мақсат қояды және оқушыларға (студенттерге) өз қабілет-қарымы бойынша даму бағыттарын ұштайды, кәсіби дамуды көздейді. Кәсіби даму - еңбек әлемінде, соның ішінде жекеленген кәсіби ролдердің , кәсіби мотивацияның , кәсіби білімгер мен дағдылардың әртүрлі аспектілерін игреуге бағытталған адамның онтогенезде болып жатқан әлеуметтену үрдісі . Кәсіби дамудың негізгі қозғаушы күші әлеуметтік контекстке интеграциялануға тұлғаның талпынысы болып табылады .

Кәсіби даму - нәтижесінде адамның өзінің барлық өмірінің барысында өз кәсіби дағдылары мен іскерліктерінің деңгейін және сапасын сақтауға мүмкіндік алатын үрдіс. Бір рет қана кәсіби маман болу мүмкін емес. Кәсіби маман болып қалу үшін тұлғаның үнемі кәсіби дамуы қажет. Кәсіби даму адамның саналы, бағытталған, белсенді оқуды талап етеді. Мұндай оқу басқа формалардан анық ерекшеленеді . Әрбір адам өзінің қандай бағытта дамуы керек, ақпараттарды қандай әдістермен алатынын, қандай жолмен меңгеретінін өзі шешеді. Адамның кәсіби дамуының деңгейлік жоспары мынадай бағытта болғаны жөн :

1. Жұмыс, еңбек әрекеті - қандай дағдылар қолданылмайды және неге ? Түсіндіріңіз.
2. Кәсіби дағдылар - өз дағдыларыңызды 5 баллдық жүйеде бағалаңыз. Бұл сізге қандай дағдыларыңызды жетілдіруіңізді анықтауға көмектеседі .
3. Құндыдықтар - сіздің құндылығыңыз топтың өзекті деп санайтын құндылықтарымен қаншалықты сәйкес екендігін тексеріңіз. Бұл өз құндылықтарыңызды қайтадан қарауға көмектеседі .
4. Оқу - өзіңізге жаңа мәліметтерді меңгеруге қолайлы стратегияны тандаңыз . Қазіргі уақытта білім беру саласында өзгерістер көп , сол өзгерістерге лайық педагог болу үшін қойылатын талаптар да күрделене түсуде . Бұл адамның шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту қажет дегенге әкеледі . Оған білім беруді гуманизациялау сай келеді .

Білім берудегі гуманизациядан да тұлғаның ақыл-ой , эмоционалдық , еріктік және адамгершілік әлеуетін байыту, өзін-өзі көрсету , өзін-өзі дамыту шекарасын кеңейту және өзіндік қалыптасу үшін ақиқат жағдайлар туғызуды талап етеді . Ал білім

берудің дәстүрлі жағдайында педагог тек педагогикалық әрекетті қатаң жүзеге асырушы ретінде болады. Осыдан келіп педагогтың кәсіби дайындығының да мақсаты өзгереді . Ол кәсіби білім, іскерлік, дағдылардан басқа (кәсіби құзыреттілік) педагогтың жалпы мәдени дамуын, тұлғалық ұстанымдардың қалыптасуын (педагогтың педагогикалық іс-әрекетке мотивациялық - бағыты қатынасын) қамтиды . Бұл бірлік- қасиеттердің жиынтығы емес , сапалы жаңа білім ретінде көрінеді. Ол педагогтың тұлғасынң даму деңгейін сипаттайды.

Психологтар кәсіпке "ену" дегеніміз - бұл " суперроль", "өсу", адамның өмірінің бейнесі мен стилін анықтау дейді . Адамның жалпы қанағаттануы көп жағдайда онда іргелі қажеттіліктерінің қаншалықты болуына байланысты : шығармашылық өзін-өзі жетілдіру қажеттілігі , қоршаған ортадағы референтті тұлғалардың жекелік құндылықтарын түсінуі мен мойындауы , өзін-өзі дамыту және даму қажеттілігі және тағы басқа.Әр адам тек өз жұмысын орындауы және " тек өмір сүруі" мүмкін емес, ол өз жұмысы немесе кәсіби , өзі немесе өз әрекеттері кәсібінде белгілі орын алатындай мақсат қоюы тиіс .Осындай жағдайда ғана тұлғалық және кәсіби қасиеттері мен кәсіби арасында қайшылықтар болмайды, болашықта кәсіби іс-әрекетінде құнды қатынастарды күтуге болады. Бір сөзбен айтқанда , тұлғалық даму мен тұлғаның кәсіби өсуінде бірлік байқалады.

Тұлғалық даму мен тұлғаның кәсіби өсу үрдісінде (мамандық таңдау , кәсіби білім алу, педагогикалық әрекеті жүзеге асыру) қайшылықтарды мақсатқа бағытталған шешу жүзеге асқанда ғана шектелуі бірлік болады.

Кәсіби өзіндік дамуда, басқа да әрекет сияқты, мотивтердің күрделі жүйесі мен белсенділіктің қайнар көздерінің өзіндік негізі бар. Педагогтың өзін-өзі тәрбиеленудің қозғаушы күші мен қайнар көзі - өзін-өзі жетілдіру қажеттілігі болып табылады . Өзіндік дамуда өзін-өзі бағалау деңгейі үлкен мәнге ие.

Психологтар дұрыс өзін-өзі бағалаудың қалыптасуының екі әдісін бөліп көрсеткен: бірінші- өзінің жеткен жетістіктерінің деңгейімен мақтану, ал екіншісі -өз жетістіктерін қоршаған ортадағылардың көзқарастарымен салыстыру . Кәсіби өзіндік бағалауда педагог әрекеті кім алдына жоғары міндеттер қойса , онда қиындықтар болатынын көрсетті . Қиындықтармен күресу педагогикалық-психологиялық жағдайды реттеп, түзеп, дамуға әкеледі . Бұл әрине шығармашыл педагогтарда кездесетін жағдай. Егер педагог өз алдына жоғары міндеттер қоймай жеткен жетістіктерімен шектеліп қана қойса, олардың кәсіби дамуы төмендей берері сөзсіз. Сондықтан да педагогикалық кәсіпті таңдаған әрбір адам өз санасында пелагог бейнесін қалыптастыра алуы қажет.Егер өзіндік дамуды мақсатқа бағытталған әрекет деп қарасақ , онда оның негізгі міндетті бөлігі -өзіндік талдау болуы шарт . Педагогикалық әрекет танымдық психикалық үрдістерді дамытуға ерекше талаптар қояды : ойлау,қиял, ес . Әр педагог өз психикалық үрдістерінің дамуын талдап , реттеп отырса , өзіндік дамуын байқай алады.Өзіндік дамудың екі педагогикалық нәтижесі бар. Бірінші жағынан - тұлғалық даму мен кәсіби өсуде болатын өзгерістер , екінші жағынан - өзіндік дамумен айналысуға қабілеттілікті игеру . Аталған нәтижелердің жүзеге асқандығын төмендегі әрекеттерден көруге болады:

- Мақсат қоя білу ; өз алдына кәсіби мәнді мақсат пен өзіндік даму міндеттерін қою;
- Жоспарлау; өзіндік даму құралдары мен әдістерін , әрекеттері мен тәсілдерін таңдау ;
- Өзіндік бақылау : өзіндік дамудағы қадамдар мен нәтижелерді салыстыру ;
- Түзету : өзімен жүргізілген жұмыс нәтижелеріне қажетті түзетулер енгізу.

Мұндай әрекеттерді меңгеру және жүзеге асыру белгілі іскерліктер мен уақытты талап етеді. Сондықтан зерттеушілер кәсіби өзіндік дамудың сатыларын бөліп

көрсеткен : Бастапқы сатысында кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуді меңгерудің мақсаты мен міндеттері нақты емес, мазмұны толықтыруды қажетсінеді . Құралдары мен әдістері толық анықталмаған .

Екінші сатысында мақсаты нақтылана бастаған. Алға қойылған мақсат пен міндеттер белгілі тұлғалық қасиеттерді керек етеді . Өзіндік талдау жүзеге асады .

Үшінші сатысында педагог мақсат мен міндеттерді өз бетімен және негізделген түрде қояды. Сондақтан өзіндік даму мазмұны жекеленген сапалардан маңызды және жалпы кәсіби мәні бар тұлғаның қасиеттерін қажетсінеді. Жұмысты жоспарлау, құралдарды таңдау, өзіндік әрекет жасау жүзеге асады . Өзіндік дамудың барлық негізгі әрекеттері - мақсатқоюшылық, жоспарлау, өзіндікбақылау, түзету күштеусіз, автоматты түрде жүзеге асады .

Кәсіби өсу - технологиялық әрекеттің үнемі жүзеге асуы , бағытталудың, құзыреттілік және кәсіби қажетті сапалардың баюшылығы, енбектік қалыптасудың тиімділігін арттыр. Болашақ маман - мұғалімдерді дайындау соңғы уақытта педагог тұлғасының кәсіби қалыптасуына әсер ететін тиімді факторларды іздеуге бағытталған өзгерістерді талап етуде. Жоғары педагогикалық оқу орнын бітірген түлек жоғары білі ала отырып, үнемі білім беру мекемесі қоятын міндеттерді орныдай алмай жатады. Осыдан кедергілер туындайды да, педагогикалық кәсіби өшу орын алып кетуі әбден мүмкін. Сол себепті жас маманға ұжым тарапынан психологиялық қолдау көрсетіліп , әдістемелік жұмыстарға тарту кеңінен жүзеге асқаны жөн.Қазіргі мектепке , соның ішінде зияткерлік мектепке оқыту мен білім берудің міндеттерін сәтті шеше алатын , оқушы тұлғасын дамыуда қажетті нәтижеге жете алатын мұғалім керек . Әр кәсіби маман жоғары өзін-өзі жетілдіруге , өзінің тұлғалық және кәсіби даму болашағын саналы сезінуге , кәсіби оқу мен педагогикалық шығармашылыққа дайын , білім берудің гуманизациялау қағидасын жүзеге асыратын , толеранттылық танытатын , психологиялық сауатты және құзыретті болуы тиіс. Психологиялық қызмет мамандары білім беру мекемелерінде оқуды жеңіл және тиімді етіп, жағымды эмоция қалдыруда үлесін тигізеді : өзін-өзі реттеу тәсілдерін үйретеді, хабарлама жасауға , реферат жазуға , конференцияларға қатысуға сөйлеу дағдыларын жетілдіруге тренингтер өткізеді, мазасызданудың , үрейдің, стресстің алдын алу шараларын ұйымдастырады . Психологиялық дайындықтан өткен адам өзін еркін және сенімді ұстап, ерекше ықыласпен, талпыныспен жұмыстанады .

Осы тұрғыдан алып қарағанда еліміздегі Назарбаев зияткерлік мектептерінің жұмысында айтарлықтай оңды істер жүзеге асырылуда. Әрбір маманды танымал оқу орындарына біліктілігін арттыру курстарына, семинарларға, конференцияларға , жобалық жұмыстарға жіберіп , кәсіби жағынан шыңдалуға әсер етуде. Сыни тұрғыдан ойлап, жаңа технологияларда жұмыстана алатын , құзыретті , артына ере білген баланы да жан-жақты дамытуға бағытталған біздің пелагогтар нәтижелі жұмыстануда. " Сенің қолыңнан келеді", "Біз саған сенеміз", "Саған үміт артамыз" деген түрткі сөздердің өзі-ақ психологиялық ахуал қалыптастырудың бастамасы. Өз мектебімізде ұйымдастырылып отырған шетелдік әріптестер семинары, үштілдік саясаты, әлеуметтік жобаларға қатысуды бастама еткен келелі істер нәтижесін беруде. Ал енді біздің мамандар өзін " кәсіби тұрғыдан дайынмын ба?" деп психологиялық тұрғыдан сараға салуы әркімнің өз еншісінде болмақ . Дамыған елу елдің қатарында болу - еліміздің даму стратегиясының басты саясаты. Елдің дамығандығының белгілері ғылым мен техниканың, экононмиканың жетістіктері босла , мұның барып тірелер жері -білім, ал білім беру тетігі - мұғалім . Қазақта бұрындары , ауылда болсын, қалада болсын, мұғалім зиялы адам есептелген. Мұғалімді ұстаз санап , әркім сыйлайтын , құрмет тұтатын .

Қазіргі мұғалім сол мәртебесінен , атақ-абыройынан айрылып қалған . Оның дәлелдері көп-ақ , мұғалімнің айтқанын жүре тыңдап ескерткен әр пікірін талқыға салып, тіпті беттен алып айтысып , одан қалды сотқа беріп жатқандар аз емес. Соңғы уақытта мұғалімдердің әкімшіліктің тегін жұмыс қолы саналатындықтан , науқандық жұмыстардың бәрі мұғалімдердің белсенділігімен атқарылады. Мысалы, алаңдардағы митингілер мен үлкен залдардағы жиналыстардың еріксіз тыңдарманы мен көрерменіне айналуы , сайлау немесе тағы да сондай саяси науқандардың насихаттаушысы сияқты қоғамдық жұмыстардың қандайы болсын мұғалімді іздеп табады. Мектеп ішіндегі қағаздардың өзіне кейде үлгеріп , кейде үлгермей жүретін педагогтардың негізгі сабақ өткізу , тәрбие жұмыстарын жүргізу сияқты қызметін талапқа сай өткізетіндігіне күші жете бере ме деген сұрақ туындайды .

Мұғалім - елдің болашығын көркейтіп, рухын биікке көтеретін, жас ұрпақты тәрбиелейтін жауапкершілігі мол киелі мамандық. Ондай мамандық иесі әрқашан да өресі биік болып, сөйлеген сөзінен , ойлар ойынан маржандай тізілген ілтипат пен парасаттың өрнектері , әсемдік әлемі көрінетін , көкірегі жақсылыққа тола , мейірімді, білімі біліктілікке ұласқан ізденімпаз елжанды, кадамгершілігі жоғары адам болу керек. Мұғалім қызметінің ерекшелігі көптеген мамандықтар секілді педагогтың қолында өлшеуіш немесе басқа да приборлар жоқ. Оның ең басты жұмысы - оқыту мен тәрбиелеу барысында пайда болған қарыс-қатынасты басқару . Мұғалім көптеген нақты жағдайда қысқа уақыттың ішінде ең дұрыс педагогикалық шешімді таба білуі тиіс , ал мұның өзі әрқашан күрделі. Түптеп келгенде , қоғам мұғалімге ерекеше жауапкершілік жүктейді . Мұғалімге үйретуге ең көнгіш кезіндегі адам сеніп тапсырылады . Мұғалім баланың білімін, икемділігін, әдетін , мұратын және өмірлік мақсатын қалыптастырады.Бүгінгі таңда кейбір ұстаздардың бойкүйездегі , тіпті өз жұмысына немқұрайлы қарайтыны мұғалімнің қадір-қасиетіне көлеңке түсіруде. Күнделікті күн көрістің қаракетімен мамандықты сан мәрте ауыстырудың өзі ұстаз беделінің төмендеуіне әкеп соқтырып отыр.

Кейінгі кездерде ұстаз беделіне деген көзқарастың өзгеріп кеткеніне себептер іздеу қиын емес. Бұлар мыналар:

- "Ұстаз болу үшін, ұстаз болып туу керек" деген қағидаға жүгінсек , бұл мамандықты кездейсоқ адамның игеруі ; жоғары оқу орындарында шалағай білім алып , мектепке оралғанда, беретін сабағын өзі де толық түсіне алмай, оның үстіне оқушыға жеткізе алмауы; мектеп қабырғасы ұстаздардың шындалу объектісі екенін түсіне алмайтын, ізденудің жолын білмейтін , сөйтіп шәкіртті өзінен алшақтатып, жұтаң қалып оқшауланатын ұстаздардың табылуы мұғалім беделін көтеретін шешуші тұлға - ағартушы, әдіскер, адамтанушы, адамгершілігі жоғары мектеп басшыларының азаюы ; қоғамдық орын , қалың жұртшылық пен мектеп арасындағы байланыстың үзілуі ; төл оқулықтарды оқыту мақсатындағы жаңа педагогикалық технологияларды ұстаздардың меңгере алмауы. Бір жақтылықтың , бір сараңдылықтың белең алуы , ұстаз өз іс-тәжірбиесін әріптестерімен бөліспеуі, баспасөз бетіне жариялауға енжарлық танытуы; ұстаздың әлеуметтік жағдайының көп мамандық иелерімен салыстырғанда төмендігі; ұстаздың атқарған енбегін бағалау әр кезде тиісті бағасын беріп отырудың өз дәрежесінде болмауы және т.б

Енді " Неліктен мұғалімдердің басым көпшілігі өз білімдері мен кәсіби шеберліктерін жетілдіруге мүлде айтпасақ та , тиісті дәрежеде көңіл бөлмейді?" деген сұраққа жауап іздестіріп көргенде , сұраққа жауап ретінде мыналарды келтіруге болады :

- жоғары оқу орындарын бітірушілердің кәсіби деңгейінің төмендігі;

- мектеп оқушыларының білімге деген құштарлығы күрт төмендеп , олардың жаппай оқымайтындығынан , оларға "екілік" қоймау және үлгерімдік көрсеткіштерді ұстану талаптарынан туындайтын лажсыздық;
- күнделікті тұрмыс-тіршілік тауқыметінің қысымы ;
- мұғалімдердің білім мен біліктілігін , іскерлігі мен шеберлігін шыңдай түсетін арнайы әдістемелік және өзге оқу құралдарының жоқтығы.

Дегенмен мұғалімдердің кәсіби шеберліктерінің шыңдалуына кедергі болып жүрген, көп сөзге тиек бола бермейтін өзге таза субъективті жақтары да бар. Мысалы: ол мұғалімнің өз ісінің соңғы нәтижесі -түлегінің білімі мен біліктілігінің сапасына жауапкершілігінің жоқтығында. Қазірге дейін жалпы мектеп болып өздері тәрбилеген түлектердің білімдер деңгейіне жауапкершілігін сезіну , одан тисті қорытындылар жасау дәрежесі жолға қойылмағанын атап өту қажет. Жалпы мектептердің басым көпшілігінде қалыптасқан жағдай мынадай: 5-9 сыныптарда , яғни орта буында , негізінен , кәсіби шеберлігі төмен, іс-тәжірбиесі жеткілікті дәрежеде қалыптаса қоймаған жас мамандар дәріс беріп, жоғары сыныптарда бұл оқушылар іс-тәжірбиелері молырақ, кәсіби шеберліктері де біршама шыңдалған мамандарға өтеді. Сөйтіп , бұл екі топтағы мамандардың екеуінде де түпкілікті жауапкершіліктен бас тартуға мүмкіншіліктер жасалып қойған. Егер бұлардың алғашқылары тікелей түлек шығаруға қатыспайтынын алға тартса, онда екіншілері қарамағына білім сапасы төмен оқушылардың келгенін арқау етеді . Ал жауапкершілік болмаған жерде ешбір сапа жөнінде әңгіме қозғаудың өзі мағынасыз бос сөз болатынын ескеру қажет. Бүгінгі күн мұғалімдердің атына ата -аналар тарапынан әр түрлі өкпе , реніштер айтылып жатады. Көбіне педагогтардың біліктілігі төмендігі, шәкірттермен арадағы қарым-қатынасы ,оқыту әдістерінің көнерген немесе дәстүрлі түрлерінің қолданылуы тілге тиек болады. Осындай кемшіліктер қандай себептерге байланысты орын алып отыр деген заңды сауал туындайды.

Біріншіден, қазіргі педагогикалық құрамның басым бөлігін 40 жастан асқан мұғалімдер құрайды. Бұл жоғары оқу орындарын бітірген жастар мектептегі педагог кадрлардың қатарын толықтыруға асықпайтынын білдіреді.

Екіншіден, жоғары оқу орындарындағы оқыту дәстүрлі түрде қалып отыр . Университеттер мен институттардың білім беру бағдарламасы ондаған жылдар бойы өзгертілмей келеді . Бұдан шығатын қорытынды : тәжірбиелі ұстаздар мен жас мұғалімдер өз мамандығына қатысты жеке тұрғыдан да , кәсіби тұрғыдан да, шамалары бірдей көрсеткішке ие болып отыр . Осындай келеңсіз жағдайларды болдырмау үшін , ұстаз жан-жақты білімді, тәрбиелі болуы керек. Ұстазды көргенде жерітін емес, оны көруге асығатын шәкірт тәрбиелеу керек. "Ұстаздың төрт құбылысы тең" моделі толығынан іске асқанда ұстаз мәртебелі болады. " Қырық жыл мұғалім болсаңда да қырық бес минуттық сабағыңа тиянақты әзірлен" деген қағида соның айғағы.

Қазіргі заманның мұғаліміне қойылатын талаптар :

- мұғалім жеке көзқарасы бар және соны қорғай білетін жігерлі тұлға және маман иесі болу керек;
- мұғалімнің педагогикалық ойлау қабілеті ғылыми түрде қалыптасуы тиіс;
- мұғалім білім негіздерін өз бетінше оқып , үйренуге, оқушыны баулауға міндетті;
- мұғалім педагогикалық үрдісте баламен ынтымақтаса қызмет ету керек;
- педагог әр уақытта өз білімін толықтырып, шығармашылығын арттырып отыруға міндетті немесе француз педагогі Жубер айтқандай " оқыту деген екі есе оқу"

Қорыта айтқанда мұғалімнің басты қызметі жаңа қоғамға сай білімді, көкірегі ояу, тәрбиелі, әр уақытта еліне қызмет ететін , оңды-солын білетін жақсы азамат қалыптастыру. Ал, мұғалімнің негізгі міндеті қазіргі кездегі жаңа оқыту мен тәрбиелеу

технологияларын меңгеріп , өз кәсібін әрі қарай дамыту. Сондықтан да жас педагогке жемісті еңбек ете алатын , өзінің қабілеттері мен мүмкіндіктерін жүзеге асыратын жағдайлар туғызу қажет . Жас мамандардың тіршілігін , еңбегі мен жоғары оқу орындарынан кейінгі кәсіптік білім алуын мақсатқа бағыттап ұйымдастыру керек.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қ.Ж.Бұзаубақова. «Мұғалімнің инновациялық даярлығын қылыптастыру». Алматы. Жазушы 2006
2. Ж.Қожамқұлова « Ұстаз беделі қандай болуы керек?»

ЖАҢАШЫЛ ӘДЭС-ТӘСІЛДЕРДІҢ ӘДЕБИЕТТІ ТИІМДІ ОҚЫТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Сейсембай Гүлмира Амангелдіқызы

Ө.Сұлтанғазин атындағы ҚМПУ аға оқытушы

Сейсембай Талғат Тұрарбекұлы

Ө.Сұлтанғазин атындағы ҚМПУ аға оқытушы

Аннотация: Мақалада әдебиетті оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдер, диалогтік оқытудың маңыздылығы, оны практика жүзінде қолдану мен оның нәтижесі қарастырылады.

Кілт сөздер: әдіс-тәсілдер, диалогтік оқыту, ЖАДА, «Ойлан-жұптас-бөліс», «Бір минуттық әңгіме».

Қазіргі таңдағы еліміздің ең басты мақсаты өркениетті елдердің қатарында болып, бүкіл әлемдік білім кеңістігінен орын алу болып отыр. Мұның өзі ұлттық білім беру жүйесінің даму бағыттарын тың арнаға, жаңа сапаға жеткізудің қажеттілігін алға тартады.

Осымен байланысты қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі, жаңаша сипаты қалыптасып жатыр. Бұл үдеріс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімі мен дағдысын ғана емес, оның тұлғасын жан-жақты дамыту, бәсекеге қабілеттілігін арттыру, ұлттық тәлім-тәрбиені сіңірту, рухани жан-дүниесін байыту міндетін қойып отыр. Бұл мәселені шешу жас ұрпақты жаңаша оқыту арқылы жүзеге асырылады.

Сабақ үрдісіндегі жүргізілетін әңгіме сапасы таным мен оқу үдерісінің дамуына немесе тежелуіне өз ықпалын тигізетіндігі ғалымдар тарапынан дәлелденген.

Александр (2004) оқытудағы әңгіме – қарым-қатынас жасаудың бір сарынды үдерісі емес, керісінше, әңгіме барысында идеялар екіжақты бағытта жүріп, соның негізінде оқушының білім алу үдерісі алға жылжитын белсенді үдеріс деп тұжырымдайды.

Диалогтік оқыту механикалық әңгіме, сұрақ қойып жауап алу, түсіндіру және талқылау, сияқты әңгімелесуге үйретудің дәстүрлі түрлерімен тығыз байланысты. Диалогтік оқытуда оқытушының студентпен өзара қарым-қатынасы, студентпен студенттің қарым-қатынасы жүзеге асырылады.

Диалогқа түсу әрбір сабақтың өзекті әдістерінің бірі деп ойлаймын. Ал, әдебиет сабағындағы диалогтың маңызы тіпті ерекше.

Диалогтік оқытудың маңыздылығы бірінші бетпе-бет кезеңіндегі талқыланған теориялық материалдар мен жүргізілген топтық жұмыстар барысында дәлелді түсіндірілді. Диалогке түсудің үш түрлі сипаты (екі адамның бір біріне теріс қарап, бір біріне қарама-қарсы, біреуі отырып, екінші адам тұрып сөйлесу) арқылы әңгімелесудің, өзара түсінісудің, ақпарат алмасудың тиімді жолдары тәжірибе жүзінде дәлелденді. Мен бұл тәжірибенің негізінде ең алдымен студентті өзімен тең дәрежеде қоя отырып диалогке түсу қажеттілігі жатыр деп түсіндім. Олай болса, диалогтік оқытуда өзара сенім, құрмет пен түсіністік маңызды болып отыр. Бұл – қазіргі оқытудағы жеке тұлғаны дамыту, жетілдіруге арналған түйінді идеялардың бірі.

Әдісті тек теориялық түсініп қана қоймай, өз тәжірибеңде қолдану барысында зерттеп зерделеу өте маңызды. 2 курс студенттерімен «XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті» пәнінен жүргізілген тәжірибелік сабақтардың барлығында диалогтік оқыту жүзеге асырылды. Оның жүргізілу формалары әртүрлі болғанмен менің тарапымнан қойылған мақсат біреу болды. Ол – студенттердің бойында әдеби нормаларға сай сөйлеу, өз ойын дәлелді жеткізе алу, жоғары дәрежелі сұрақ қою, сондай сұрақтарға нақты жауап беру, қарым-қатынас мәдениетін, талқылау барысында тың идея туғыза білу сияқты маңызды дағдыларды қалыптастыру.

Осы мақсатқа сәйкес сабақ үдерісіне сәйкестә әдіс-тәсілдерді тандап алу барысында алдыма нақты міндеттер қойылып, әрбір сабақ сайын олар жүзеге асырылады. Мысалы, 2 курс 21 ҚҚ тобымен өткізілген XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті пәнінің семинар сабағының ұйымдастырылу кезеңінің өзі диалогтан, студенттердің бір біріне кезекпен тілек айтып, жағымды ахуал қалыптастырудан басталды.

Сабақтың кіріспе кезеңінде «Бір минуттық әңгіме» әдісімен диалог ұйымдастырылып, студенттер семинар тақырыбы бойынша өзара ақпарат алмасты.

Диалогтік жұмыстың бұл түрі одан әрі «Коридор» әдісімен оқытушы мен студент арасындағы қарым-қатынас түріне ұласып, студенттер тарапынан семинар тақырыбы бойынша алған ақпаратпен бөлісу жүзеге асырылып, менің тарапымнан қойылған түрткі, сынақтық, бағыттаушы сұрақтарға дәлелді жауаптар берілді. Бұл әдістер диалогтік жұмыстың екі түрін де қамтып, нәтижесі мен үшін де студенттер үшін де табысты болды.

Сабақтың негізгі кезеңі бойынша диалогтік оқыту «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісімен жүргізілді. Әдебиет сабағының негізгі компоненттерінің бірі – шығармамен, шығарма мәтінімен жұмыс. Мен өз тәжірибемде бірінші рет көркем шығарманы «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісімен жүргізіп көріп, оң нәтижеге қол жеткіздім. Бұрын шығарма талдаудың топтық жоба қорғау әдісін қолданып көрген болатынымын. Бұл әдіс те өз жемісін беріп, шығарма талдаудың қыр-сырын үйретуде тиімділігі дәлелденген болатын. Ал студенттердің шығарма талдау барысындағы жұптық әңгімесін, талқылауын тыңдап, бақылай келе өзім үшін «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісімен жүргізілген диалогтік жұмыс топтықпен салыстырғанда тиімдірек, талдау сапасын жақсартуда мүмкіндігі басымырақ деген ой түйдім.

Талдауға алынып отырған сабақты бекіту үшін «МИКС» әдісін қолдануға болады. Бұл әдісте диалогтің көрінісі семинарда қалыптасқан ғылыми-зерттеушіліктен гөрі шығармашылық сипатқа ие болды. Түйінді он сөзді пайдаланып бір топқа өлең шығару, енді біріне қойылым дайындау, келесі бір топқа сурет салу тапсырмасы берілген соң, топтар өзара диалогқа түсіп, талқылау нәтижесінде тапсырманы орындау

бойынша шешім қабылдады. Бұл мен үшін диалогтің қарым-қатынастың қандай түрінде болсын нәтижеге жеткізу құралы екендігіне тағы бір дәлел болды.

Сабақтың нәтижесі бойынша кері байланыстың өзі диалогтік оқыту бойынша жүргізуге болады. Өзімнің талданып отырған тәжірибелік сабағымда кері байланыс «Плюс, минус, қызықты» әдісімен біріктірілген топтардың талқылауы арқылы жазбаша алынды да студент-оқытушы диалогі арқылы талданды. Кері байланыста студенттер тарапынан диалогтің оқыту үрдісіндегі маңыздылығы, әңгіме түрлерінің теориялық материалды меңгерудегі тиімділігі туралы пікірлер айтылды.

Сондай-ақ бұдан басқа «XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті» пәнінен өткізілген «Зар заман ағымы», «Көтеріліс тақырыбын жырлаушы ақындар» тақырыптарындағы тәжірибелік сабақтар барысында қолданылған Э.Аронсонның «Джигсо», Мерсер теориясы бойынша қалыптасқан үш түрлі әңгіменің ішінде зерттеушілік әңгіме әдісі, Э.де Боно «Ақылдың алты ойлау қалпағы», «Ыстық орындық», «Биопоема», «Ашық микрофон», «Автобус аялдмасы», А.Егізбаев «Сұраққа жетіп ал», С.Браунхилл «Галереяны шарлау» әдістері негізінде де диалогтік оқыту жүзеге асырылды. Аталған әдістердің барлығында диалогтік қарым-қатынас әңгіме-талқылау, әңгіме-кеңес, әңгіме-зерттеу, шығармашылық сипаттағы диалог түрлері орын алды.

Курстан алған теориялық ақпараттардың ішінде мен үшін маңыздыларының бірі – сұрақ қою техникасы. Сұрақ қою, оған жауап алу әдістемемде негізгі орын алып жүрсе де оның түрткі, сынақтық, бағыттаушылық түрлеріне назар аудармайтындығымды анықтадым. Тәжірибелік сабақта мен өзімнің тарапымнан студентке, студенттердің бір біріне қойған сұрақтарының жоғары дәрежелі болуына баса назар аудардым. Бұл мақсатқа жеткізуде ең тиімді әдістер таңдап алынып қолданылды. Әсіресе, «Сұраққа жетіп ал», «Ыстық орындық» әдістері негізінде сұрақ қою техникасын үйретіп, студенттерді осы сұрақ түрлерін қою, жауапты да нақты, дәлелді бере білу дағдыларын дамытуды көздедім. Осы әдістерді жүзеге асыру барысында студенттердің де сұрақтың сапалы болуына мән бергені байқалды. Оқытудың жаңашыл әдістерін қолдану барысында диалогтік оқытуды белсенді енгізе отырып олардың айтылым, тыңдалым дағдылары дамытылды.

Диалогтік оқытудың нәтижелілігі, оқу мен оқыту үрдісіндегі тиімділігі ең алдымен өзара сенім мен ынтымақтастық орнатып, студентпен өзінмен тең дәрежелі қарым-қатынас жасауда. Сабақта орын алған мұндай ахуал студенттер үшін маңызды және олардың осындай жағдайда жеңіл диалогке түсетіндігі байқалды.

Сұрақ қою техникасын жетілдіру арқылы түрткі, сынақтық сұрақтарды қоя отырып, студенттерді ғылыми, тәжірибелік тұрғыдан негізделген жауап беруге, сол арқылы материалды терең меңгеруге ықпал ету өте маңызды.

Выготскийдің «Жақын арадағы даму аймағы» (ЖАДА) теориясының нақты сабақ үстінде жүзеге асу студенттің білім деңгейінің дамуында қолдаудың, топтың өзге белсенді студенттері мен оқытушының рөлі ерекше екендігін танытты. Шағын топ ішінде әртүрлі әдістер бойынша жұмыс түрлерін орындауға атсалыса отырып диалогке түсу арқылы белсенділігі төмен, мінезі тұйық студенттердің ашыла сөйлеуге, өзін көрсетуге, өз пікірін еркін айтуға мүмкіндік алатындығы байқалды.

Мұғалімді селқос тыңдаудан гөрі вербалды құралдарды қолдану, сөйлеу, талдау, дәлелдеу, білімді өз бетімен ізденіп алу барысында студенттердің қызығушылықтары жоғары, білім нәтижесі ойдағыдай болатындығы тәжірибеде анық байқалды. Еркін қарым-қатынас, өзара түсіністік, сөйлесе білу, студентке өз ойын кедергісіз айтуға жағдай туғызу, оны тыңдап, пікірімен санасу, бірлескен сұхбатты тиімді қолдану мақсатты нәтижеге жетудің бірден бір кепілі деген тұжырым жасауға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Студентке арналған нұсқаулық. Бірінші басылым «Педагогикалық шеберлік орталығы» Астана, 2015.
2. Берібекова, Ф.Б. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар [Текст]: оқулық / Ф.Б. Берібекова, Н.Ж. Жанатбекова; ҚРБЖҒМ.- Алматы, 2014.- 360 б.
3. Сарбасова, Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар [Текст] / Қ. Сарбасова.- Алматы: "Атлас баспасы-2001", 2006.- 176 б.
4. Қозыбай, А. Кәсіптік білім беру жүйесіндегі қазіргі оқыту технологиялары [Текст]: оқулық / А. Қозыбай, Н. Жексенбаева.- Астана: Фолиант, 2015.- 152 б.- (Кәсіптік білім).

УДК 004.75

ТИПЫ ОБЛАЧНЫХ СЕРВИСОВ. МОДЕЛЬ СОВМЕСТНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Романчикова Светлана Николаевна

Магистрант факультета информационных технологий
Карагандинского Государственного Технического Университета
Научный руководитель - к.т.н., доцент Томилова Н.И.
Караганда, Казахстан

Аннотация: В статье рассматривается выбор облачного сервиса для реализации услуги приема документов и зачисления абитуриентов на образовательные программы высшего и послевузовского образования на основе сравнительного анализа существующих облачных сервисов, построения модели совместной ответственности.

Ключевые слова: облачные сервисы, типы облачных сервисов, модель совместной ответственности, облачный провайдер, инфраструктура

Важность понимания модели совместной ответственности является ключевой для тех, кто планирует перенести веб-приложения, базы данных, виртуальные машины в облако. Прежде, чем выбрать наиболее подходящие специализированные службы, предоставляемые поставщиком услуг в Интернете, необходимо сформулировать следующие требования:

- описать задачи, для решения которых необходимо использование облачных сервисов;
- рассмотреть существующие сервисы;
- выбрать критерии для их сравнения;
- сравнить облачные сервисы между собой;
- выбрать наиболее подходящий вариант для решения конкретной задачи.

Выбор сервисов будет проводиться для реализации услуги приема документов и зачисления в Карагандинский Государственный Технический Университет для обучения по образовательным программам высшего и послевузовского образования. Будущий абитуриент/магистрант/докторант должен иметь возможность дистанционно подать документы на выбранную программу обучения.

Для реализации поставленной задачи предлагается рассмотреть существующие виды облачных служб, такие как IaaS (инфраструктура как услуга), PaaS (платформа как услуга), SaaS (программное обеспечение как услуга) и сравнить, насколько каждый вид интернет-службы будет подходить для решения задачи.

IaaS – это инфраструктура мгновенных вычислений, предоставляемая и управляемая через Интернет. IaaS быстро масштабируется с ростом спроса и позволяет оплачивать только то, что пользователь фактически использует. Провайдер облачных сервисов управляет всей инфраструктурой, а клиент несет полную ответственность за установку, настройку и управление рабочих станций и всего программного комплекса, установленного на компьютерах.

PaaS – это инфраструктура, где пользователь сам отвечает за разработку веб-приложения и проектирование базы данных для данного приложения, а размещено все это будет в предоставленном провайдером сервисах.

SaaS инфраструктура позволяет пользователям подключаться к облачным приложениям и использовать их через Интернет. Клиент покупает программное решение и использует его без возможности внесения каких-либо изменений. Примерами SaaS являются Gmail, Google Docs, Microsoft Office 365.

Сравнение облачных сервисов. Важно, чтобы пользователи понимали, за что они несут ответственность, чтобы их рабочие нагрузки управлялись правильно и не страдали от простоев (рисунок 1).

IaaS	PaaS	SaaS
- Самый гибкий облачный сервис - Вы настраиваете и управляете оборудованием для своего приложения	- Фокус на разработке приложений - Управление платформой осуществляется облачным провайдером	Пользователи платят за программное обеспечение, которое они используют по модели подписки

Рисунок 1 – Особенности облачных сервисов

IaaS – требует наибольшего управления пользователями всех облачных сервисов. Пользователь получает в свое распоряжение виртуальные серверы и виртуальную сеть и может установить любое свое программное обеспечение. Пользователь несет ответственность за управление операционными системами, данными и приложениями, обновлениями программного обеспечения. PaaS – требует меньше управления пользователями. Операционная система сервера будет контролироваться облачным провайдером, а пользователь будет ответственен за программный продукт и данные, которые он запускает и хранит. SaaS – требует минимального контроля со стороны пользователя и предполагает, что все основные настройки системы, вплоть до приложений, контролируются облачным провайдером, а конечный пользователь получает возможность просто использовать этот продукт «как есть» – без возможности изменений.

В зависимости от используемой услуги, провайдер облачных сервисов отвечает за некоторые аспекты управления рабочей нагрузкой, а клиент (конечный пользователь)

отвечает за другие аспекты рабочей нагрузки управления; и в некоторых случаях оба (клиент и поставщик) несут ответственность за правильную работу.

Давайте рассмотрим насколько эти три модели подходят для решения поставленной задачи по реализации услуги приема документов и зачисления в высшие учебные заведения для обучения по образовательным программам высшего и послевузовского образования в Карагандинском Государственном Техническом Университете. Сравнение моделей будет проводиться с работой обычного ИТ отдела, где все приложения и базы данных будут размещены локально в здании университета. Глядя на рисунок 2 видно, что вся ответственность по работе сетевого оборудования, работе приложений, хранению данных, обновлению операционной системы или версии Net Framework лежит на сотрудниках отдела. Работоспособность всех этих ресурсов будет напрямую зависеть от скорости реакции инженера, его квалификации и уровня знаний. Сотрудники отдела ИТ ответственны за обеспечение бесперебойной работы всей инфраструктуры компании.

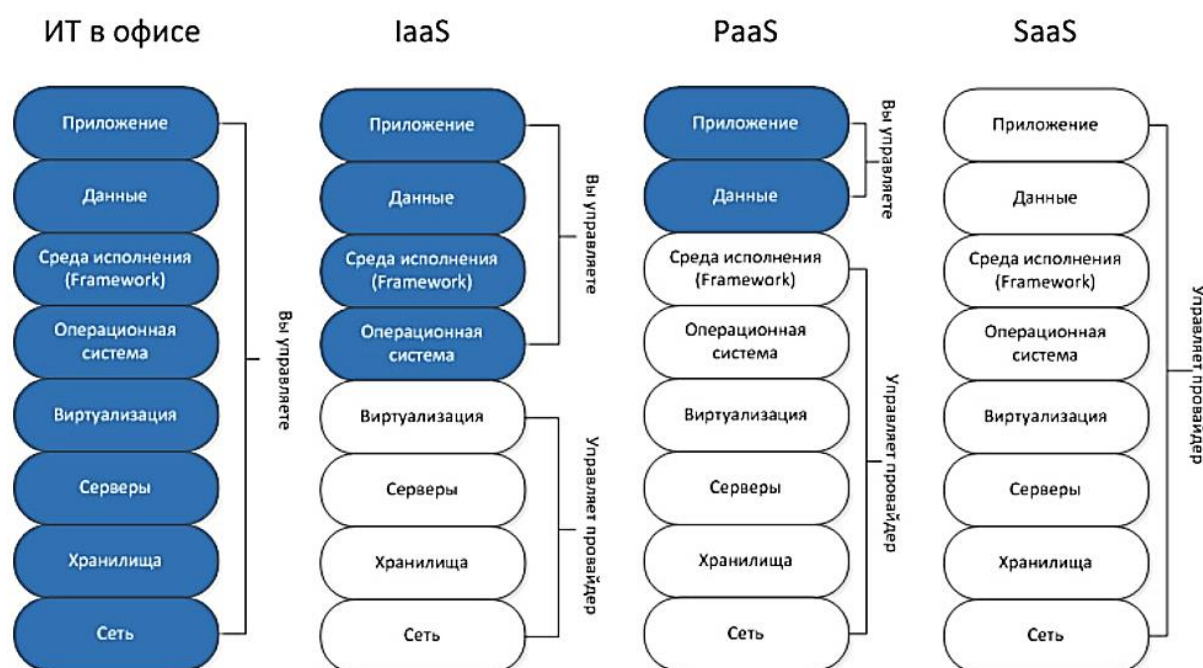

Рисунок 2. – Анализ процессов управления сервисами

В случае работы с сервисом IaaS обеспечение работоспособности серверов можно будет делегировать облачному провайдеру. В случае работы с сервисом PaaS, сотрудникам отдела ИТ достаточно будет направить все силы на развитие бизнес-приложения (например, сайта компании) и на обеспечение способов хранения данных приложения. В случае работы с сервисом SaaS сотрудники ИТ отдела могут выступать как консультанты готового облачного решения, не участвуя ни в каких этапах разработки приложения.

И как результат, наиболее подходящим вариантом для решения поставленной задачи будет являться использование PaaS модели. Он будет заключаться в следующем:

- использование локальных средств (Microsoft Visual Studio, язык C#) для разработки веб-приложения;

- использование модели онлайн-хранилища Azure SQL Database для сбора и хранения информации;
 - использование Web AppService для публикации и развертывания сайта;
- В целом все эти услуги (IaaS, PaaS, SaaS) направлены на то, чтобы снять с сотрудника ИТ заботы по организации и настройке ИТ-инфраструктуры. Отличия лишь в степени контроля над услугой, в разделении зоны ответственности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Основы миграции в облако. Руководство по переносу серверов и виртуальных машин, <https://azure.microsoft.com/ru-ru/resources/cloud-migration-essentials-e-book/>, 2018
2. Dinkar Sitaram Geetha Manjunath. Moving To The Cloud, 2016
3. Amrhein D., Quint S. Cloud computing for the enterprise: Part 1: Capturing the cloud., 2015
4. Новиков И. Облачные вычисления: на пороге перемен., 2011
5. Cloud_computing: https://en.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing

ӘОЖ 37.012:165.02

ОҚУШЫЛАРҒА РУХАНИ-АДМҒЕРШІЛІК БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУДЕ «ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ» ПӘНІНІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІНІҢ МАҢЫЗЫ

Асан Сымбат Нысанәліқызы

М.Әуезов атындағы ОҚМУ-дың «Педагогика және мәдениет»
факультетінің магистранты
Ғылыми жетекші - Нұрлыбекова Алима
Шымкент, Қазақстан

Аннотация: В статье рассматриваются методические приемы духовно-нравственного образования и воспитания школьников в процессе преподавания предмета «Самопознание».

Abstract: The article discusses the teaching methods of spiritual and moral education and upbringing of schoolchildren in the process of teaching the subject "Self-knowledge".

Кілттік сөздер: өзін-өзі тану, рухани-адамгершілік білім, тәрбие, жалпыадамзаттық құндылықтар

Қазіргі жаһандану жағдайындағы әлемдік өзгерістерге, жаңартуларға жылдам бейімделіп, адамзат баласының дамуындағы рухани дағдарыстарға төтеп беру - рухани-адамгершілік білім мен тәрбиенің жоғары деңгейде қажеттілігін туындатты.

Сәйкесінше, ҚР Білім және Ғылым министрлігі ұсынған «Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерінде» атап көрсетілгендей, егеменді елімізде оң метапәндік және тәрбиелік әлеуеті бар «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы қабылданды. Аталмыш бағдарлама білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының барлық салаларын қамтиды және тиісінше іске асырылған жағдайда қоғамда ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды жаңғырту механизмдерінің

мықты катализатор рөлін атқара алады. Әлемдік білім беру кеңістігінде тәрбие теорияларының шабыттандыратын ең соңғы идеялары қолданылған, халықтық педагогиканың көп ғасырлық тәжірибесіне негізделген «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының аналогы жоқ[1].

Жалпыадамзаттық құндылықтарға бағытталған «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы бүгінгі таңда ҚР-ның білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының алға қойған айқын мақсаттарымен тоғысады. Себебі, тың бағдарламаның мақсатының бірі - оқушыларды жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу және оқыту[2]. Біздің көзқарасымыз бойынша, аталған мақсатты сапалы нәтижеге жеткізудің төте жолы - білім ордаларында «өзін-өзі тану» пәнін жоғары деңгейде ұйымдастырып, өткізу.

«Өзін-өзі тану» пәні С.А. Назарбаеваның басшылығымен адамның өзін-өзі тану үдерісіндегі шетелдік ғалымдардың ой - пікірлерін зерделей отырып, отандық ғалымдардың зерттеулері мен тұжырымдарының негізінде пән ретінде қалыптасты. «Өзін-өзі тану» пәнінің мазмұндық-құрылымдық жүйесін теориялық тұрғыдан дәйектеген қазақстандық ғалымдар А.Н.Нысанбаев және Г.Г.Соловьева рухани-адамгершілік білімнің философиялық тұрғысын, М.Х. Балтабаев оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі мәденилік тұрғысын, Х.Т.Шерьязданова рухани-адамгершілік білім берудегі психологиялық тұрғысын зерттеді. [3].

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру жобасының авторы С.А.Назарбаева мәңгілік сұрақтардың жауабын іздеуде былай жазған: «Ғасырлар тоғысында біздің тәрбиедегі басты мақсатымыз - баланы компьютердің пернетақталарын басуға және ағылшынша жақсы сөйлеуге үйрету деп шештік. Содан жаңа көзқарасты адам дайын болды. Бірақ, бұл баланың жақсы мен жаманды ажырата алмауы, жақындарының қиындықтарын түсініп, бөлісе алмауы бізді қызықтырмады. Мен балалардың кішкентай кезінен әрқашан денсаулығы мықты және бақытты болу өнерін үйреніп, адамзатқа қызмет етудің бақытын, өмірдің мәнін түсініп өскендерін қалаймын. Олардың өздерінің кім екенін, не үшін өмір сүретінін және неге ұмтылу керек екенін ұғынғанын қалаймын. Әрбір адам өзін-өзі тануы тиіс» -деген[4].

«Өзін-өзі тану» пәні арқылы оқушыларға рухани-адамгершілік білім беруге дайындаудағы әлеуметтік-педагогикалық мәселелерді қарастырсақ:

- жас жеткіншектердің кері іс-әрекетке бейімделуі (темекі тарту, ішімдік ішуге әуестену) т.б;
- еліктеушілік, сенбеушілік, көре алмаушылық, т.б жағымсыз қасиеттердің әлеуметтік ортада көбеюі;
- көмек қолын созу, көмек беру түсініктерінің азаюы(көшеде аурып жатқан кісіге көмектесу ойының, әрекеттің болмауы);
- ұрлық, зорлық-зомбылық санының артуы;
- келіспеушілік, қоғамда түрлі қайшылықтардың орын алуы.

Осындай әлеуметтік ортада жағымсыз әрекеттерге бой алдырмау үшін мектеп қабырғасынан бастап, оқушы жастарға рухани -адамгершілік білім мен тағылымды тәрбие беретін «өзін-өзі тану» пәнінің оқыту аясын кеңейту қажет. Рухани-адамгершілік білім беру - адамның ішкі жан дүниесінде болатын өзгеріс. В.А.Сухомлинский: «Балаға рухани-адамгершіліксіз, достықсыз берілген тәрбиені қараңғыда адасушылықпен салыстыруға болады», -деп қарастырады[5].

Бүгінгі қоғамда маңызды мәселенің бірі әрі бірегейі - адами құндылықтарды сақтап қалу. Ал, Ұлы Абай еңбектеріндегі “толық адам” ұғымы адамзатты кісілік тұрғысынан жетілдіруді көздейтін үлкен даналық ойлармен ұштасып жатқан күрделі

мәселе. Адамның ішкі жан дүниесінің бай болуын, рухани кемелденуін басты мұрат еткен дана Абай атамыз: “Үш-ақ нәрсе адамның қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек”-деп нақтылай түседі[6]. “Ыстық қайрат” - бұл үнемі ізденіс үстінде болу, тек қана алға ұмтылып, өмірлік жолында жасампаз болу. “Нұрлы ақыл” - елге сәуле түсіріп, ізгілікті игі іс жасау, Алла берген ақылды тек жақсылыққа жұмсау. Ал, Абай айтып отырған “жылы жүрек” - адамдарға құрметпен қарап, мейірімділіктің шуағын шашу, олардың ішкі әлемін ұғына білу. Міне, осы үш қасиет ізгілікті мақсатта пайдаланылған жағдайда ғана толымды адам деген мәртебеге ие болады. Демек, ұлтымыздың ұлы ойшылы үшін бұл дүниенің басты құндылығы - Адам, жәй ғана адам емес, рухани кемелденген толымды адам. Олай болса, туған халқына ықыласы ыстық Абайды тануда, оның әрбір салмақты сөзін саралап, терең ұғынуда, ойшыл айтқан “толымды адам” мәртебесіне ие болуда «өзін-өзі тану» пәнінің маңызы айрықша. Себебі, “толық адам” іліміндегі барлық ізгілікті қасиеттер, рухани-адамгершілік құндылықтар оқушы жастардың бойына «өзін-өзі тану» пәні арқылы қалыптасып, дамиды. Осы тұстан алып қарағанда, жаңа интегративті пән - Адам деген атқа лайық болуға тәрбиелейді. Сәйкесінше, тұлғаның өзін-өзі тануы мен өзін-өзі дамытуында педагог үнемі баланың бойындағы рухани-адамгершілік қасиеттерді жетілдірудің тиімді жолдарын қарастырып, қолдау көрсетіп отырады. Төмендегі кестеде мұғалім мен білім алушының өзара әрекеттесіндегі педагогикалық қолдауды жүзеге асыратын әдістер көрсетілген.

Кесте-1

Белсенді әдістер	Диагностикалық әдістер	Дәстүрлі әдістер
Бағдарламалық және проблемалық оқыту әдістері: 1. Тапсырмалар 2. Жағдаяттық тапсырмалар 3. Жобалар	Интерактивті әдістер: 1. Әңгіме 2. Миға шабуыл 3. Дөңгелек үстел 4. Іскерлік ойындар 5. Тренинг 6. Топтық жұмыс 7. Терапия: ойын терапиясы, ертегі терапиясы, бейнетерапия, т.б	Ойын түрлері: 1. Дамытушы ойындар 2. Рөлдік ойындар 3. Саяхат ойындар Практикалық әдістер: 1. Жаттығулар 2. Этюдтер, т.б Көрнекілік әдістері 1. Көрнекі құралдары 2. Макеттер 3. Кестелер мен сызбалар 4. Техникалық құралдар: аудио, бейнетехника, т.б Ауызша сөйлеу әдістері: дәріс, әңгіме, т.б.

Интербелсенді оқыту әдістерін «өзін-өзі тану» сабағында пайдалану арқылы оқушылардың біліктілігін, икем-дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға толық қанды негіз бар. Сондай-ақ «өзін-өзі тану» пәнін оқыту барысында, пәннің ерекшелігі ескеріле отырып, әдістемелік тәсілдер мен амалдардың жиынтығы тұлғаны тәрбиелеуде, дамытуда айрықша маңызға ие.

«Шаттық шеңбері» - сабақтың басында қолданылатын әдістемелік тәсіл. Педагог оқушылармен бірге еркін тілдесетін шеңбер құрып тұрады. Бұл шеңбердің

педагогикалық мәні - әрбір оқушы сенімділікті және жалпы әлем мен қоршаған айналасына ашықтық жағдайын сезінуінде. «Өзін-өзі тану» пәнінің бұл компоненті білім алушылардың бір-біріне сүйіспеншілікпен қарап, жылы лебіздерін білдіру арқылы айналасындағылармен ізгілікті қарым-қатынас жасауға ынталандырады.

Дәйексөз әдісі. Бұл әдіс бойынша оқушыларға адамзаттың атақты ойшылдарының, ақын-жазушылардың, ұлы тұлғалардың ұлағатты сөздері, ой-пікірлері, афоризмдері беріледі. Дәйексөздер адамды жақсы ойларға шабыттандырады, жанға нәр береді, өмірлік ұстанымын нықтауға көмектеседі. Даналыққа сусындата отырып, тағылымы мол тәрбие береді.

Оқиғаны әңгімелеу әдісі - сабақта ұжымдық тыңдауға жайлы жағдай тудыратын маңызды ойлау және тілдік әрекеті ретінде қолданылатын әдіс. Оқиғадағы бір немесе бірнеше жалпыадамзаттық құндылықтардың суреттелуі, өмірлік құндылықтар мен адамгершілік қасиеттердің дәріптелуі олардың тәжірибелік қырларын ашады. Оқиғаны (әңгіме, ертегі, аңыз-әңгіме, т.б) баяндап айту кезінде оқушылар шынайы сезініп, түсініп-түйсінуге, астарлы ойлану мен парасатты пайымдауға дағдыланады. Руханилыққа терең бойлап, ізгілік қасиеттерді бойларына сіңіреді.

Шығармашылық және топтық іс-әрекет әдісі. Құндылықтар негізінде шығарма, эссе, өлең, мақал-мәтел, әңгіме, әндер жазу секілді шығармашылық тапсырмалар орындалады. Бұрынғы көзқарас бойынша, оқушыға білім, білік, дағдылар жүйесін меңгерту жеткілікті деп есептелінген болса, қазір ол жеткіліксіз. Себебі, адам тек дайын білімдерді меңгерген болса, бірақ оны шығармашылықпен практикада қолдана алмаса, өзін-өзі жетілдіріп отыруға бейімделмеген болса, онда мұндай тұлға қоғам талабына жауап бере алмайды. Сондықтан, әлемдік білім беру кеңістігінде шығармашыл, сыни тұрғыда ойлауға қабілетті тұлға тәрбиелеу өзекті болып отыр. Осы тұста, «өзін-өзі тану» пәнінің бұл әдісі оқушыны шығармашылық тұрғыда одан әрі шыңдай түсіп, жүрек түкпірінде жасырын жатқан қабілетін аша түсетіндігі ақиқат.

Жоғарыда аталған «өзін-өзі тану» пәнінің әдістемелік тәсілдері жалпыадамзаттық құндылықтарға бағыттала отырып, жүйелі түрде жүзеге асырылған жағдайда өз өмірінің мәнін түсіне алатын, адамдарға қолдан келгенше көмек беріп, қамқорлық көрсете алатын, өз ойы, сөзі мен ісіне жауапты тұлға тәрбиелей алатынымызға сеніміміз мол.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1.Педагогика./Таубаева Ш.Т., Иманбаева С.Т., Берикханова А.Е. Оқулық.- Алматы:ОНОН. 2017,-273 бет
- 2.Қазақстан Республикасында білім беру мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: 27.12.2019 ж.
- 3.«Өзін-өзі тану» пәнін оқыту әдістемесі: оқу құралы/Б.А.Әрінова. -Алматы: Қазақ университеті, 2018.-59б
- 4.С.А.Назарбаева «Самопознание» Учебник для нового одноимённого учебного предмета в Казахстане, -Алматы, 2009.-35стр
- 5.Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. – Кишинев: Лумина, 1979. – 612с.
- 6.Абай Құнанбайұлы. Өкінішті көп өмір кеткен өтіп...: Өлеңдер, поэмалар, қара сөздер. -Алматы: Раритет», 2008,-218б.

ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Турганбаева Толганай Бокейхановна

Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік Университеті
Педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы

Аннотация. Мақалада оқушылардың танымдық белсенділігі, оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырудың негізгі мәселелері, факторлары жайлы қарастырылады.

Түйін сөздер: танымдық белсенділік, қабілет, оқыту процесі

Аннотация. В статье рассмотрены познавательная деятельность учащихся, основные проблемы и факторы повышения познавательных способностей учащихся.

Ключевые слова: познавательная деятельность, умение, учебный процесс

Annotation. The article discusses the cognitive activity of students, the main problems and factors of increasing the cognitive abilities of students.

Keywords: cognitive activity, skill, educational process

Қазіргі ғалымдану және техниканың қарқынды даму кезінде оқу-тәрбие үрдісін ізгілендіру өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын өзіне - өзі сенімді, сыни ойлауға қабілетті, интеллектуалды деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Біздің міндетіміз – жеке тұлғаны дамытып, мұғалімге деген сенімін қалыптастыру, оқуға қызығушылығын оятып, жаңартылған білім бағдарламасының сай білімге деген белсенділігін арттыру.

Бүгінгі білім беру сапасы- бұл біздің қоғамымыздың ертеңі. Сондықтан да біздің еліміздің болашағы, бәрінен де әрқайсымызға, соның ішінде мұғалімге, біздің азаматтық көқарасымызға байланысты! «Неге оқыту керек?», «Қалай оқыту керек?», «Кімді оқыту керек?» деген бұрынғы шешілетін теориялық-практикалық міндеттер бірігіп кеткен тәрізді. Мен кешегі күннің атақты ойшыл – педагог Ф.Бэконның ойына: «Оқытудың ақиқатты мақсаты білім емес, іс-әрекет» деген тұжырымымен толықтай келісемін.

Менің ойымша, оқушы қабілеті дегеніміз - оның педагогикалық ықпал аясында білім алу әрекеті, жеке тұлғаны дамыта оқыту әдістері, оның шығармашылық қабілетінің дамуына әсерін тигізеді. Мұғалім бұрын жаңалықтың жаршысы, білім нәрін өзі айтып қана жеткізуші, ал оқушы тыңдаушы, дайын білімді тыңдап қайталаушы болды. Қазір бәрі өзгерді. Оқушы – өздігінен ізденетін, шығармашылық әрекеттер жасайтын жеке тұлға. Мұғалім – нақты бағыт сілтеп, оқушы еңбегін ұйымдастырушы, бақылаушы. Қай технологияны қолдансақ та естен шығармайтын нәрсе – оқушының өзіне деген құштарлығын, қызығушылығын жоғалтып алмау. В.Сухомлинский «Бала бойындағы білімге деген құштарлық, талап, ынта отын сөндіріп алмандар... Партадағы жұмыссыздық – аса қатерлі қауіп» деген екен.

Қазіргі қоғамда көптеген ғалым профессорлар оқушылардың танымдық қабілеттерін арттыруда мына мәселелерді негізге алады: біріншісі – мазмұнның жаңартылуы, бұрын жария етілген фактілерді жаңаша сипаттау, хабарланып отырған материалға тарихи бағдар беру, ілімнің практикалық мәнін ашып көрсету және

ғылымның соңғы жаңалықтарын, табыстарын жүйелі баяндау, екіншісі - өз бетінше істеудің әрқилы түрлеріне негізделген, проблемалық тұрғыдан қолға алған материалды зерттеуге және оқушының шығармашылық, практикалық жұмыстарына бағытталған оқыту тәсілдері, үшіншісі – оқушының қабілеттерін ұштау, мұғалімнің оқушыға көмек беруге дайын тұруға, олардың күш – мүмкіндіктеріне қолдау көрсету қабілеті, талап қоюшылығы мен адалдығы, балаларды көтермелей білу, сондай ақ оқушылардың өзара бәсекесінен көмек көрсете білу қасиеті.

Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру үшін оқу үрдісі оларды қанағаттандыратындай ұйымдастырылуы қажет. «Жүз рет естігенше, бір рет көрген артық» деп бекер айтылмаған. Жаңартылған білім бағдарламасы бойынша заман талабының қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан - жақты жетілген, ақыл - парасатты, ой - өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу – қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Танымдық қабілет, танымдық белсенділік әркімге тән. Қабілетсіз адам болмайды. Адам бәріне де қабілетті бола біледі, тек өз бойындағы қабілеттің алғы шарты болатын нышандары оята білген жөн. Ал таным дегеніміздің өзі тану сөзінен алынған. Яғни мұндағы танымдық қабілет бұл оқушының қоғам талаптарына сай жеке тұлғаны дамыту. Тек оны дамыта білу әр ұстаздың міндеті. Сондықтан дайын ақпараттық фактілерді, заңдар мен ережелерді беріп қоймай, оқушыларды өз бетінше іздендіретін, алған білімдерін тұжырымдай алатын оқу материалдарын беру қажет. Сонымен бірге мұғалім мен оқушының арасында ұжымдық қарым-қатынас, бір-біріне деген сыйластық болған жағдайда ғана оқыту өз нәтижесін береді. Сонымен бірге оқытушы оқыту әдістерін қолдануда шеберлікпен анализ және синтездеуді тиімді қолданса, оқушылар сабақта жаңа тақырыпты немесе өткен сабақ материалдарын талдап жинақтай білсе айтарлықтай нәтиже беретіні сөзсіз.

Танымдық әрекет қажеттілік арқылы жүзеге асады. Өзінің тіршілік және рухани қажеттілігін өтеу үшін оқушы дүниені танып білгісі келеді. Алайда ол өзі үшін ешбір мәні жоқ нәрсеге қызықпайды. Оқушының қызығуымен құндылық бағдары тығыз байланысты. Оқушы өзі үшін құнды, әрі қажетті нәрсеге мәселен, оқу пәніне қызығады. Кейінен бұл нәрсе оқушы іс-қабілеттері танымдық әрекет арқылы пайда болады. Ал «қызығу дегеніміз - әр қырынан алып қарауға болатын күрделі ұғым. Адамның белгілі бір объектіні ұнатып, білуге ұмтылған іс-әрекетін қуаттандыратын психикалық ерекшелік» деген пікір айтады бірнеше ғалымдар. Қызығу адамды жаңаны білуге, әрекеттің жаңа әдістерін іздестіруге құмарланады. Сондықтан адамның қызығуы бір іспен шұғылданғанда, әр түрлі әрекеттері көрініс табады.

Адамның белсенділігінің табиғатын тани білу, еңбек және моральдық белсенділік дәрежесі бойынша адамның қоғам мен ұжым үшін жарамдылығын жете анықтау мұғалімінің басты міндеті. Белсенділік деп адамның іс-әрекеті үстіндегі жағдайын айтады. Тіршілік және іс-әрекеттері барысында адамның қарым-қатынас жасау, таным және өзін-өзі тәрбиелеу белсенділігі дамиды. Бала белсенділігінің ең алғашқы формасының бірі қарым-қатынас жасау белсенділігі. Бұл адамның бүкіл өмірінде дамитын белсенділік. Балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес басқа адамдар мен қарым-қатынас жасау белсенділігінің мазмұны өзгеріп отырады.

Оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың негізгі факторы олардың білімі мен дағдыларының дәрежесі ғана емес, сонымен бірге, баланың маңызды психикалық қызметтерін, ақыл – ой жұмысының тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу процесін жолға қою керектігі саналады. Мектеп оқушысы не нәрсені болса

да білуге құмар, қолымен ұстап, көзбен көргенді ұнатады. Зейіндері тұрақсыз болғандықтан бір сарынды оқудан тез жалығады.

Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру үшін мұғалім тарапынан ұйымдастырушылық пен дұрыс басшылық және оған оқушылардың өздері белсенділік танытпағы ләзім. Ал оқушылардың жеке басының дамуына белсенді болуы үшін оны қажетсінуі, ізденуі, бағдарлай білуі, зерттеу біліктері болуы қажет. Бұл жерде оқушылардың қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың танымдық жан қуаттарының оянуына ықпал етудің, сол жолда ізденісін, талабын ұштап, білім деңгейін жетілдірудің маңызы ерекше.

Егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әр-түрлі әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, терең білімді, ізденімпаз барлық іс-әрекетінде шығармашылық бағыт ұстанатын, өзін таныта алатын жеке тұлғаны қалыптастыру ісіне ерекше мән берілуде. Осылайша оқушылардың дүниетанымын кеңейтуде танымдық белсенділігін арттырып, білім, біліктерін жетілдірудің қоғамдық мәні зор. Сондықтан оқу үрдісінде баланың білім алуға, өз бетімен әрекет етуге деген құлшынысын оятуға, ақыл-ойының дамып, жетілуіне түрткі болатын танымдық белсенділікті арттырудың маңызы жоғары.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1.Ильясов С. «Танымдық белсенділікті дамыту - өзекті мәселе», «Қазақстан мектебі» журналы №2-2011 ж
2. Ергалиева, Л. Ж. Бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін қалыптастыру жолдары / Л. Ж. Ергалиева. — Текст : непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2015. — № 8.2 (88.2).

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДА САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Карбузова Мейрамкуль Туяковна, Серкебаева Санимкуль Туяковна
«Қарасу ауданы әкімдігінің білім бөлімінің «Ключевой орта мектебі» ММ
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімдері
Қостанай облысы, Қарасу ауданы

Аннотация: Замануи әлеуметтік-экономикалық шарттары және ақпараттық-коммуникативтік технологиялары білікті педагогтарды және жаңа буын әдістемелерді қажет ететін білім беру үрдісінде жаңа талаптар қояды. «Білім беру» ұлттық жобасының басым бағыттарының бірі - АТ базасында оқыту және тәрбиелеудің замануи әдістерін дамыту, жабдықтармен, электрондық құралдармен жарақтандыру, білім беру қызметкерлерінің ақпараттық құзыреттілігін арттыру, интернет мүмкіндіктерінің пайдалану арқылы қазіргі заманға сай білім беру технологияларын енгізу.

Түйін сөздер: сандық білім беру, қашықтықтан оқыту, білім беру ресурстары, оқу үрдісі, интернет жүйесі, Daryn.online.

Оқу үрдісінде бір тұтас болып қолданудағы сандық түрдегі қол жетімді деректер жиынтығы ретінде танылатын сандық білім беру ресурстары (СБР) бүгінгі күні ең

перспективалы болып табылады. Сандық білім беру ресурстары – бұл цифрлық нысанда ұсынылған фотосуреттер, бейнефрагменттер, статистикалық және динамикалық моделдер, виртуалдық шындық және интерактивтік моделдеу объектілері, картографиялық материалдар, дыбыс жазбалар, таңба объектілері және іскерлік графика, мәтіндік құжаттар және оқу үрдісін ұйымдастыруға қажет басқада оқыту материалдары [2]. Сандық білім беру ресурстарына қойылатын жалпы талаптар:Заманауи сандық білім беру ресурстары:

1)Қазақстан Республикасының Білім және Ғылым Министрлігінің нормативтік актілеріне, оқулық мазмұнына сәйкес болуы тиіс;

2)оқытудың замануи формаларына бағдарлауға, оқытудың жоғары интерактивтілігін және мультимедиялығын қамтамасыз ету тиіс;

3)оқытудың деңгейлік саралауының және даралауының мүмкіндігін қамтамасыз ету, оқушылардың жас ерекшеліктерін және тиісті айырым мәдени тәжірибесін ескеру тиіс;

4)оқушының пән бойынша білім, білік және дағдыға негізделген өмірлік мәселелерді шешуде тәжірибе жинақтауға бағытталған оқу іс- әрекеттерінің түрлерін ұсыну тиіс;

5)өздігінше және топтық жұмыстарын пайдалануын қамтамасыз ету тиіс;

6)модульдік құрылымды қарастыратын білім беру жоспарлау нұсқаулары болуы керек;

7)сенімді материалдарға негізделуі тиіс;

8)тақырыптық бөлімдерді кеңейтпей отырып, оқулықтың тиісті бөлімдерінің көлемінен асуы тиіс;

9)жарияланған техникалық платформаларда толыққанды қалпына келу тиіс;

10)СБР- ымен қатар басқа бағдарламаларды пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз ету тиіс;

11)әдістемелік жағынан орынды болғанда жеке баптауды және жұмыстың аралық нәтижелерін сақтауды қамтамасыз ету тиіс;

12)қажеттілікке қарай кіріктірілген мәтінмәндік көмекке ие болу;

13)ыңғайлы интерфейсі болу тиіс.

Тәжірибе көрсеткендей, цифрлық білім беру ресурстарын қолданудың жағымды және жағымсыз жақтары бар.

Оң жағы

- Білім берудің жаңа сапасын қамтамасыз ету, білім берудің заманауи формаларына, жоғары интерактивтілікке, оқушылардың білім алу тәуелсіздігін нығайтуға көңіл бөлу;
- Оқуды деңгейлеп саралау және дараландыру мүмкіндігін қамтамасыз ету (бұл пәндік білім мен білімді қалыптастыру деңгейіне де, зияткерлік және жалпы дағдыларға да қатысты);
- Оқушылардың жасын, психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін және оқушылардың мәдени тәжірибесіндегі айырмашылықтарды ескеру;
- Әр түрлі формада ұсынылған ақпаратпен (графиктер, кестелер, әр түрлі жанрдағы құрама және түпнұсқалық мәтіндер, видеожазбалар және т.б.) жұмыс жасауға бағытталған материалдарды қамту;
- Шешудің стандартты емес әдістеріне бағытталған міндеттер жиынтығын (оқу және диагностикалық) қамтуы керек;

- Білім алушыға осы тақырып аясында игерілген білім мен дағдыға негізделген өмірлік (соның ішінде күнделікті) мәселелерді шешуде тәжірибе жинауға бағыт беретін білім беру іс-әрекетінің түрлерін ұсыну;
- Дербес топтық және жеке ғылыми-зерттеу жұмыстарының нысандарын, оқу процесін жобалық ұйымдастырудың формалары мен әдістерін қолдануға бағытталған білім беру іс-шараларын ұйымдастыруды қамтамасыз ету.

Теріс жағы

- заманауи мультимедиялық компьютерде толығымен және тұрақты түрде көшірілмейді;
- стандартты бағдарламаларды пайдаланып ойнату мүмкін емес;
- көбінесе тапсырманың аралық нәтижелерінің сақталуын қамтамасыз етпейді (атап айтқанда тестілеу);
- Мұғалімдер мен оқушылар оларды қолдануда қиындық көреді.

Цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану қазіргі таңданегізделген, себебі бұл оқушылардың белсенділігін арттыруға, білім сапасын арттыруға, мұғалімнің кәсіби деңгейін көтеруге, білім беру процесіне қатысушылардың қарым-қатынас формаларын әртараптандыруға мүмкіндік береді. Бірақ әр түрлі даму деңгейлері бар оқушылардың шығармашылық және зерттеу жұмыстарына жағдай жасау керек.

Қазіргі заманғы компьютер - бұл әр түрлі мектеп пәндерін оқытуда сенімді көмекші және тиімді оқу құралы. Егер ақпаратқа қол жетімділік болмаса, компьютердің өзі пайдасыз: Интернет немесе CD-дегі заманауи электрондық ресурстарға қол жеткізу қамтамасыз етілмейді.

Мұғалімнің сапалы сандық білім беру ресурстарын қолдануы оқушылардың заманауи мектеп білімі үшін, мекеменің қай жерде орналасқанына қарамастан, тиісті білім алуына мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі қашықтықтан сапалы сандық білім беру ресурстарына үлкен қажеттілікті сезінуде, бұл іс жүзінде:

1. Оқушылардың өз бетінше білім алуы мен ұсыну іс-әрекетінің әр түрлі формаларын ұйымдастырады;
2. Білім беру іс-әрекетінің әртүрлі түрлерін, оның ішінде ақпаратты тіркеу, жинау, сақтау, өңдеу, интерактивті диалог, объектілерді, құбылыстарды, процестерді модельдеу, зертханалардың жұмыс істеуін (виртуалды, нақты жабдыққа қашықтықтан қол жеткізу) және т.б. ;
3. Оқу процесіне мультимедиялық технологиялардың, виртуалды шындықтың, гипермәтіндік және гипермедиа жүйелерінің мүмкіндіктерін пайдалану арқылы ассоциативті тікелей ақпаратпен қамтамасыз ету;
4. Оқушылардың зияткерлік қабілеттерін, сондай-ақ олардың білім деңгейі, дағдылары, жалпы білім беретін пәндердегі нақты сабаққа дайындық деңгейі бойынша объективті диагноз қою және бағалау, материалды меңгеру нәтижелерін мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес өлшеу;
5. Оқушылардың оқу іс-әрекетін белгілі бір оқушының интеллектуалдық деңгейіне, оның білімі, дағдылары деңгейіне, әсіресе оның ынтасы, қолданылатын оқыту әдістері мен құралдарын ескере отырып басқаруға;
6. Оқушылардың жеке дербес оқу іс-әрекеттерін жүзеге асыру үшін жағдай жасау, өздігінен білім алу, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын қалыптастыру;
7. Мұғалімдерге, оқушыларға және ата-аналарға білім берудің мақсаттары мен мазмұнына қатысты уақтылы ақпаратты уақтылы беру;

8. Оқытудың тиімділігін арттыруға бағытталған мұғалімдер, оқушылар және ата-аналар арасындағы тұрақты және жедел қарым-қатынас үшін негіз жасау.

Daryn.online XXI ғасырдың білім беру платформасы

Республикамыздағы жастар ресурсын әлеуметтік жағдайы мен қашықтыққа қарамай сапалы біліммен қамтамасыз ету платформасы да қашықтықтан оқытудағы сандық білім ресурстарының бір түрі болып табылады. Бұл платформаның негізгі мақсаты қашықтықтан берілген білімді тест арқылы тексеріп, әр-түрлі деңгейлік тапсырмалар арқылы оқушының білімін жетілдіреді. Әр тесттан, тапсырмадан өткен оқушыларға баллдық жүйеде бонустар беріліп, оқушының сабақа оқуға деген ынтасын арттыралы.

Zoom конференциясы мен чат

Бұл платформа сандық білім беру жүйесіне негізделген, қашықтықтан оқытудағы нақты уақыттағы хабарламалармен және мазмұнмен алмасу арқылы қолданылатын бейнеконференциялар. Қашықтықтан оқыту жүйесіне өте қажет бағдарлама, бұл конференцияға ұстаз бен барлық оқушылар бір мезетте кіріп, бір-бірімен бейне байланыс жасай алады. Пікір алмасып, өткен сабақты талдап, ұстаз тікелей эфирде оқушыларымен байланысады.

Қортындылай келе елімізде жоғары оқу орындарын, жалпы білім беретін мектептерді қашықтықтан оқытуға, оның ішінде білімді бағалаудың барлық түрлерін қашықтықтан жүргізуге ауыстыру – әлемді жайлап келе жатқан коронавирус індетінің таралуын тежеу үшін қабылданған нақты қадамдардың бірі екені шындық. Осы ретте сандық оқытудың әдістері, проблемалары, нәтижелері мен болашағы туралы бағдарлар білім саласындағы әрбір маманды бей-жай қалдыра алмайды. Қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға арналған сандық шешімдер мен сервистер саны күн сайын өсіп келеді. Мәселен, серверлік бағдарламалық қамтамасыз ету, open-source, ақылы бұлтты порталдық шешімдер, интеллектуалды корпоративтік жүйелер айырықша мазмұнға ие. Технологиялық шешімдердің сан алуандығына қарамастан, ұстаздар мен оқушыларды қашықтықтан оқыту форматын еш қиындықсыз игеруі үшін және дәріс беру нәтижелерін сапалық деңгейге көтеру алгоритмдерін дұрыс түсіну мен бағалау мақсатында нақты ойластырылған жоспарлы бағдарлардың маңызы өте зор.

Сандық технологияларды тиімді енгізуге, міне, осындай бағдарлар ғана көмектесе алады. Бұл орайда цифрлық бағдарларға көшу үрдістері ең алдымен адами капиталға бағытталуы қажет: білім алушылардың таланттарын ашатын ұлық тұлғалар – педагогтарға деген қамқорлықтың маңызы зор, қайтарымы көп. Сандық оқу контентін дайындау, білім алушылардың жетістіктерін қадағалау, оқушылармен тұрақты коллаборация жасау, сандық және кәсіби дағдыларды жетілдіру – дәрістік жұмыстағы негізгі бағдарлар болмақ. Бұл бағытта ұстаздың рөлі мен қызметіне, кәсіби шеберлігіне талаптар күшейеді. Олар оқытудың жаңа әдістемесін дайындап қана қоймай, «қашықтықтағы» аудиторияны біліктілігімен, іскерлігімен, шешендік өнерімен баурай білуі тиіс. Аудиторияны қашықтықтан онлайн-режимде басқару, ұйымдастыру шеберлігі, қызықты, сандық мазмұнды жобаларды дайындап, білім алушылардың білімін объективті бағалау, оқушылардың үлгерімін талдау және есептілікті уақытында қалыптастыру – бұлардың бәрі ұстаздарға үлкен жауапкершілік жүктейтін міндеттемелер.

Жалпы, бүгінгі күні қолда бар қашықтықтан онлайн-оқыту жүйелері ұстаздар мен оқушылар арасында тығыз байланыс орнықтыруға мүмкіндік береді, әрі нақты дәріс беру үрдісін қамтамасыз етеді. Қашықтықтан оқытудағы сандық білім беру тікелей ұстаздың сабақ беру шеберлігін, тәжірибелілігін арттырып қана қоймай, ғаламтор жүйесіндегі білім беру ресурстарымен сауатты сабақ өткізуге дағдыландырады. Сөз

соңында айтарым, мұндай формат сабақ сапасына да жоғары деңгейге көтереді, өйткені әрбір сабақтың үдерісі оқушының да, ұстаздың да жауапкершілігін арттырады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИТТЕР

- 1 Назарбаев Н.А. Послание первого Президента РК народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» от 27 января 2012 г.
- 2 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы
- 3.Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2015 -2016 учебном году. Инструктивно-методическое письмо . – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 232 с.
4. Ахметова Г.К., Семченко А.А., Мухамбетжанова С.Т. и др. Методика внедрения системы электронного обучения в организациях образования.Методическое пособие, Алматы: РИПК СО, 2012. -76 с.
- 5.О педагогической архитектуре системы управления обучением (LMS).– Алматы: АО «Национальный центр информатизации», . 2011. - 22 с.
6. Қашықтықтан білім беру ресурстары, ғаламтор материалдары.

УДК 494.3

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОЙ-ПІКІРЛЕРІ МЕН ӘНГІМЕЛЕРІН ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Қошанова Жазира Төлегенқызы

Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан
мемлекеттік университетінің доценті,
филология ғылымдарының кандидаты,
Қазақстан, Петропавл қаласы

Андатпа: Мақаланың құрылымына тоқталатын болсақ, мақалада Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық мұрасының Қазақстан педагогика ғылымының дамуына қосқан үлесі саралап айтылады. Сонымен қатар, Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық – ағартушылық ғылыми ой-пікірлерін, тәрбиелік бағыттағы әңгімелерін оқу үрдісіне енгізу, яғни тәрбие құралы тұрғыда пайдалану сөз болады. Және адамгершілікке тәрбиелеу бағытындағы шығармаларын практикалық қазақ тілін оқыту үрдісінде сабақтастырыла, байланыстырыла отырып жүзеге асыру да қарастырылған.

Кілт сөздер: әдістеме, сабақ, педагогика, Ыбырай Алтынсарин, ағартушы, адамгершілік, тәрбиелеу, ғылым, дамуы.

Қазақ халқы үшін педагогикалық ойлардың дамуының бетбұрыстық сипатқа ие болып биікке көтерілу кезеңдерінің бірі – XIX ғасырдың екінші жартысы деп есептелінеді. Ағартушылық әрекетімен саяси - әлеуметтік, философиялық толғауымен қазақ қоғамының дамуына үлкен үлес қосқан Ыбырай Алтынсариннің ізгі істері де осы

кезеңге жатады. Қазақ ағартушыларының алғашқы буын өкілдері еңбегінің маңыздылығын атай келіп, педагогикаға тікелей қатысты Ы. Алтынсариннің қазақ даласының алып қоңырауы, білім шамшырағы болғаны ерекше.

Ұлы ағартушы, дархан дарынды педагог, ақын, жазушы, халқымыздың қаһарман қайраткері қазақ халқының тәлім-тәрбиелік асыл қасиеттерін айқын зерттеп, сол арқылы халықты кемелдендіру жолдарын іздеп, ағарту ісіне жолбасшы болды.

«Мен күшімнің жетенінше туған еліме пайдалы адам болайын деген ойымнан, талабынан ешуақытта да қайтпайтын» деп ол халыққа еңбек етудің тиімді жолы – әуелі, елді сауаттандыру, жастарды тәрбиелеу, ел санасын дамыту деген мақсатты ұстанғанын білдіреді.

Ы. Алтынсариннің білім берудегі сіңірген еңбегі өз заманында жаңа типті мектеп ашып, оқу құралдарын дайындаумен ғана бағаланбайды. Сол істер астарында бүгіндері жүзеге асырылып жатқан ғылыми –теориялық, ғылыми әдістемелік ізденістердің алғашқы қадамдары басталды. Мектептің міндеті мен мақсатын нақтылауға, берілетін білім мазмұнының құрылымын айқындауға, баланы жан-жақты дамыған тұлға ретінде тәрбиелеуге, оны оқу әдістемелік құралмен қамтамасыз етуге баса назар аударып, ізденістер нәтижесін өмірге енгізді. Ғылыми тілмен айтқанда білім берудің әдістемелік жүйесінің негізін қалады. Баланың ақыл-ойын дамыту, адамгершілік қасиеттерін жетілдіріп, жан-жақты жетілген тұлға қалыптастыру мектептің міндеті болса, оны жүзеге асырушы құрал ана тілінде дайындалған оқулықтар екенін атап көрсетті.

Мектеп дамуының алғы шарттары – педагогикалық, оқушылар ұжымдары потенциялының жоғары деңгейлігі және материалдық техникалық базасының талапқа сай болуы. Негізгі мақсатымыз «Ой өрісі кең, ұлттық және әлемдік құндылықтар негізінде тәрбиеленген, нарық жағдайында еңбек етіп білім алуға дайындығы бар шығармашыл жеке тұлғаны тәрбиелеу».

Сол себептен, қабілетті дарынды студенттердің ізденушілігін дамытып, білімдерін өздігінен толықтырып тереңдетуін қамтамасыз ету басты міндеттердің бірі болып табылады. Студенттердің бойына ұлттық рухты сіңіре отырып, елжандылыққа тәрбиелеу, туған елдің тарихын ерлік дәстүрін, ұлы тұлғаларының үлгі өнегелерін құрметтеп оны жалғастыра білуге үйрету.

Ы. Алтынсариннің «Халық мектептері үшін ең керектісі – оқытушы. Мен жақсы оқытушыны дүниедегі заттың бәрінен де қымбат көремін. Тамаша жақсы педагогикалық құралдары да, ең жақсы үкімет бұйрықтары да оқытушыға тең келе алмайды» деген өсиеті бүгінгі таңда дәлелденіп отыр. Оқытушылардың біліктілігі үдемелі ілгерілеумен сипатталады. Ұстаз білім берудегі шешуші тұлға десек, оның негізгі жұмысы жеке тұлғаны, рухани ізгілікті адам тәрбиелеуге жұмсалады.

Бұл орайда «Әрбір ұлттың өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелеуге міндетті» деген ұлтымыздың жарық жұлдызы М.Жұмабаевтың ұлағатты сөзі әр ұстаздың назарынан тыс қалмауы тиіс.

Ыбырай Алтынсарин білім беру саласында өзіндік жаңашыл идеялар қалыптастырған педагог. Ғалым ескі діни мектептердегі мағынасыз, жаттатып оқыту әдісіне қарсы тұрды, оның орнына ғылымның әр саласынан түсінік беретін пәндік оқуды қуаттады. Сондай-ақ мектептегі мұғалімнің рөліне үлкен мән беріп, оның балаларға білім берудегі басты тұлға екенін дұрыс түсініп бағалады.

Мәселен, «Екі кластық мектептің меңгерушісіне хат» атты әдістемелік материалда өзінің ұстанымын былай деп айқындайды: «Кешқұрым және басқа орайы келген жағдайлардың бәрінде оқушылармен бірге қайта-қайта оқып, ауызша әңгімелер өткізіп

тұруды, әңгімені орыс тілінде, әрине, түсіндіре отырып айқын өткізуді өте пайдалы деп білетінімді айта кету борышым деп білемін, бұл әңгімелердің аяғында оқушылардан оқығандарын қайталап сұрап отыру қажет. Мұндай әңгімелерді оқушылардың қызығып тыңдайтынын және жеңіл ұғып алатынын мен өз тәжірибемнен көргенмін. Химия мен физиканы оқығанда, түсіндіргенде керек болатын аспаптарды қаржы табылған бойда жаздырып алуға тырысамын. Әрбір оқу құралының алға қойған мақсатын және оның мазмұнын айқын түсініп алу үшін оқытушылардың өздері кітаптардың бәрін қалайда аяғына дейін әбден мұқият оқып шығуы қажет дегенді айта кету артық болмас деп ойлаймын. Орыс тілін, жаратылыстану ғылымын, географияны және тарихты оқыту жұмысы әрбір мектепте күн ілгері белгіленген бір жүйемен, оқу құралымен жүргізілуі керек, өйткені тәжірибеге қарағанда оқыту, тәрбиелеу жұмыстарына дәйекті көзқарасы бекіп болмаған кейбір жас оқытушылар оқу құралдарын беталды өзгерте береді, оның үстінде халық мектептерінде өтілетін пәндердің оқыту әдістері мен тәртіптерінің өзін де өзгерте береді, сөйтіп, оқушыларды біресе бір түрлі әдіспен не бір оқу құралы бойынша, біресе екінші түрлі әдіспен не екінші түрлі әдіспен оқуға зорлайды немесе дұрысын айтқанда, бастаған ешбір пәнін еш уақыт түгел, тәртіппен өтпейді. Ондай оқытушылар оқушыларды адастырады, сонан кейін қойылған сұраққа оқушылардың жауап бере білмегеніне ренжіп, өздері де ашулана бастайды, тіпті оқушыларға өшігуге дейін барады. Осыдан келіп оқушыларды бұрынғыдан да адастырып, мүлде шатастырып, оларды тіпті ешбір жауап бере алмайтын халге жеткізеді. Әрине, оқыту жұмысын бұлайша жүргізуден ешбір жақсылық күтуге болмайтынын күнілгері-ақ айтуға болады; оқушылардың түсінбеушілігін оқушылардың өз кінәсі деп білмей, оқушылардың оқуға зер салмайтындығынан немесе топастығынан деп білетін мұндай оқытушылардың қатты адасатыны айтпай-ақ түсінікті. Менің тәжірибемде мұндай оқытушылар педагогтар ұсынып отырған оқу құралдарымен еш уақытта дұрыс танысып алмайды. Олардың ешбіреуін аяғына дейін оқып шықпайды, оқушылардың жалпы мінез-құлқына, ақыл-парасатына, онымен қатар орыс балаларына қарағанда қазақ балаларының ана тілінде өзгешеліктер болатынына, ана тілінің басқалығына зер салмайды, осылардың бәрін еске ала отырып, шындап еңбек сіңірмейді. Мұның аяғы балаларды басы да жоқ, аяғы да жоқ бірдемеге ешбір тәртіпсіз оқытуға әкеліп соғады.»

Оқу құралдарын мұғалімдермен және басқа білетін адамдармен күнілгері сөйлесіп, таңдап алу керек сияқты; өйтпейінше оқыту және жалпы оқу жұмысын белгілі бір жүйеге салуға болмайды, ал белгілі бір жүйеге салынбаса, онда ісіміз ойдағыдай болып шықпайды. Өйткені, бұратана елдердің балаларын, белгілі бір бағыт- нұсқау алмай-ақ өз беттерімен оқыта беру оқытушылардың бәрінің бірдей қолынан келе бермейді. Осыны ескере келіп, мен осы есеп жылының ішінде бұл мәселені мектеп оқытушыларымен бірге әбден талқыладым; олармен бірге отырып Паульсонның, Ушинскийдің, Водовозовтың және Бунаковтың Әліппесі мен Оқу құралы (бұл мектепте және мүйде оқуға арналған, 1882 жылы басылып шыққан кітап) бойынша жүргізілуі керек, ал екінші сыныптарда, яғни сыныптарда жеке пәндер, мысалы: тарих, география, жаратылыстану және грамматика сықылды пәндер осы пәндердің әрқайсысына арналып жасалған оқу құралдары бойынша жүргізілуі қолайлы болады деген қорытындыға келеді.

Ыбырай ұстаздың оқушымен қарым-қатынас жасағанда қандай болуы керектігі жөнінде былай дейді: «Ол балалармен сөйлескенде ашуланбай жұмсақ сөйлеуі, шыдамдылық етуі керек. Әрбір нәрсені ықыласпен, түсінікті етіп түсіндіруі керек. Мәнерлі сөз, орынсыз терминдерді қолданбау керек; мұндай сөздер оқушыларға ғана түсініксіз болып ғана қоймайды, басқа тыңдап отырған адамдардың құлағына да жақпайды; ондай шет тыңдаушылар бұл оқытушының терең біліміне ойы жоқ екенін, ол

тек ғылыми терминдермен, сөздермен ғана мақтанғысы келетінін, ал педагогтік және оқытушылық әдістер жөнінде ойының өте тапшы, үстірт қана түсінігі бар екені немесе жалпы көрнекті оқытудың бәрі де оқыту әдістерінің түсініктілігіне, оқытушылардың түсіндірулерінің ұғымдылығына негізделу керек екенін ұмытып, педагогтік, оқытушылық әдістерге екінші қатардағы бір нәрсе деп қарайтынын көреді. Оқытушыларды бағалағанда олардың іске мәнді қатысы жоқ сөздеріне қарап емес, олардың егістерінің бетіне шыққан жемістеріне, яғни оқушыларына қарай бағалайтынын мойындаса, оның бұған өзінің де көзі жетеді».

Ыбырай шығармашылығын студенттерге таныту, оқыту, өмірдің өзі сияқты толассыз, тоқтаусыз құбылыс. Өйткені, мәселеге шындап, бүгінгі интеллектуалды оқушының көзімен қарасақ, Ыбырайды тану тек халықтың, қоғамның, ғылымның ғана міндеті емес, оны оқып үйрену өзін мәдениетті, білімді санайтын әрбір адамзаттың парызы, оның ұлттық көркемдік түсінігін тәрбиелеу мен өсірудің бірден бір құралы. Ұлы ағартушының әрбір еңбегінен оқушы рухани тілектеріне жауап табады, нәр алады. Эстетикалық талабы мен талғамын есептейді, өмір мен өнердің үйлесу, үндесу үлгісін тауып, тағлымды сабақ алады. Сөйтіп Ыбырай – адам рухы шыңдарының бірі. Ол ұлы ұстаз ретінде біздің арамызда, оның мұрасы халқымыздың мәңгі ескіrmес рухани серігі, сүйікті шығармасы.

Қазақтың тұңғыш ұлы ағартушы Ы.Алтынсариннің әңгімелерін студенттер арасында оқып үйрену мақсатында практикалық қазақ тілі сабақтарында жиі қолданамын. Оның мақсаты Ыбырай Алтынсариннің әңгімелерінен студенттерге ойландыратын сауал бере отырып, шығармашылық қабілетін, тілдік қорын, ізденістерін арттыру; еңбексүйгіштікке, алған білімдерін өмірде қолдана білуге машықтандыру. Кейде студенттер әңгіменің тәрбиелік мәнін өмірмен байланыстырып, өз пікірлерімен дәлелдейді.

Ы.Алтынсарын әңгімелерін қарастыра отырып, студенттерге танымдық іс-әрекет жағдайында шығармашыл жеке тұлға қалыптастыру. Адамдармен қарым-қатынас мәдениетіне үйрету, адамгершілік пен парасаттылыққа, салауатты өмірге, имандылыққа, жан және тән сұлулығын ұштастыруға баулу.

Ыбырай Алтынсариннің адамгершілікке тәрбиелеу мақсатындағы «Қыпшақ Сейтқұл», «Таза бұлақ», «Бай баласы мен жарлы баласы», «Атымтай жомарт» әңгімелері және өлеңдері: «Жаз», «Өзен» және тағы басқа шығармаларын тәрбиелеу мақсатында оқытудың жолдары жиі сабақта іске асырылады

Сонымен Ы.Алтынсариннің шығармаларындағы адамгершілік тәрбиесі туралы ой-пікірлерінің оқу үрдісінде алатын орны ерекше екендігіне көз жеткізе отырып, төмендегідей қорытынды жасауға болады: білім беру жүйесіндегі ғалымның еңбектеріне сүйене отырып, адамгершілік тәрбиесі туралы ой-пікірлерді оқушыларды оқытудағы әрі тәрбиелеудегі маңыздылығына көз жеткізуге болады; Ы.Алтынсариннің адамгершілік тәрбиесі туралы ой-пікірлерін оқыту студенттерді қоғамдық әлеуметтік органы танып білуге, еңбексүйгіштік қасиеттің қалыптасуына септігін тигізеді, олардың ұлттық ой санасын бекітуге тәрбиелейді; студенттердің жеке тұлға ретінде өзіндік көзқарасының қалыптасуына әсер етеді; ғалымның адамгершілік тәрбиесі туралы ой-пікірлерін сабақта ұтымды әдіс-тәсілдер арқылы оқыту студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады Отанын, елін, жерін сүйуге тәрбиелейді; Ы.Алтынсариннің адамгершілік тәрбиесі туралы ой-пікірлерін оқу-тәрбие үрдісінде қолдануға байланысты берілген тапсырма түрлері студенттің мектептен алған білімін тереңдетеді.

Жалпы орыс тілді топтарда қазақ тілін оқыту үрдісінде Ыбырай Алтынсарин әңгімелерін оқып үйрену студенттерді ұлтжанды азамат етіп тәрбиелеуге үлкен үлес қосады деп ойлаймын.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар (Құрастырған С.Сүлейменов) А, 1955.
2. Алтынсарин Ы. Үш томдық шығармалар жинағы. А, 1973.
3. Әбілқасымов Б. «Ы.Алтынсариннің қазақша хаты жайында». Қазақстан мұғалімі.1974, 5 сәуір .

УДК 81

ПОЛИЯЗЫЧИЕ КАК НЕОТЪЕМЛЕМОЕ НАПРАВЛЕНИЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Пеннер-Насибулина Дарья Александровна,
магистрант 1 курса университета им. С.Баишева
научный руководитель - Ергазина Алия Абдирамановна,
кандидат педагогических наук, профессор университета им. С.Баишева
Актобе, Казахстан

Аннотация: Мақаланы жазудағы негізгі мақсатым - Қазақстан Республикасында көптілділікті білім беруді жаңғыртудың ажырамас бағыты ретінде ашу, 1 сыныптан бастап ағылшын тілін оқытуды енгізу қаншалықты тиімді екенін көрсету және әрине, өз-өзін дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге дайын қазіргі бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру үшін көптілділікті енгізудің мақсатқа лайықтылығын көрсету. Қазіргі қоғам көпмәдениетті, полилингвистік және полиэтникалық болғандықтан көптілді оқыту абсолюттік қажеттілік пен уақыт талабы болып табылады. Қазіргі заманғы бейбітшілік, сондай-ақ қоғам да өз дамуының түрлі сатысындағы "адамдар арасындағы келісім мен өзара іс-қимыл, этносаралық қарым-қатынас қиындықтарын еңсеру, мәдениетаралық коммуникация" негізгі проблемасын өз алдына қойып отыр, оны шешуге әрбір мемлекетте және мемлекеттер арасындағы қатынастарда көптілділікті сақтау мен қолдау ықпал ете алады. Осыған байланысты, тілдік білім беру мәселесі мүлдем басқа сипатқа ие болады. Бұл ретте кез-келген тілді оқыту бірінші кезекте осы тілді тасымалдаушылардың мәдениеті мен дәстүрлерін зерделеумен сүйемелденуі тиіс деген ой туындайды.

Барлық оқыту процесін жаңғырту қажеттілігіне тап болған мұғалімдердің көпшілігі сияқты, мен де білім беру процесіне Үш тілді Құзыреттілікті біртіндеп енгізу жақын арада қазақстандық мектептердің түлектеріне, кез келген ортада коммуникативтік-бейімделген азамат болатынына мүмкіндік береді деп сенемін.

Түйінді сөздер: көптілділік, халықаралық стандарттар, инновациялық қызмет, бәсекеге қабілеттілік.

«Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык — язык успешной интеграции в глобальную экономику».

Н. А. Назарбаев «Новый Казахстан в новом мире»

Первый президент Республики Казахстан Нурсултан Абишевич Назарбаев поставил перед современным образованием и обществом высокую планку, достигнув которой учащиеся школ, колледжей и ВУЗов смогут быть конкурентоспособными, иметь качественное образование и престижную работу.

Стратегическими задачами обновленного образования в республике Казахстан являются, с одной стороны, сохранение лучших образовательных традиций, с другой стороны, внедрение особенностей международных образовательных стандартов в школах, направленных на развитие их лингвистического сознания, в основе которого – овладение государственным, родным и иностранными языками.

Концепция языковой политики в Республике Казахстан определяет важность русского языка как основного источника информации по различным областям техники и науки, как средство коммуникации с ближним и дальним зарубежьем.

В связи с этим, проблема языкового образования приобретает совершенно другой характер. Исходным при этом является мысль о том, что изучение любого языка в первую очередь должно сопровождаться изучением культуры и традиций носителей этого языка. Причем этот процесс должен протекать синхронно, последовательно. Основываясь на вышеизложенном, было бы правомерно говорить о поликультурном образовании, результатом которого должно стать многоязычие граждан общества. Основными компонентами многоязычия должны стать родной язык, который закрепляет осознание принадлежности к своему этносу, передает из поколения в поколение свое мировоззрение, свое воспитание, ценностные ориентиры, с помощью которого мы не только общаемся, передаем свои мысли, но и выражаем образовательный, духовный и культурный уровень.

Сегодня, без сомнений, уже не осталось людей, отрицающих необходимость изучать родной язык, как язык матери, казахский язык как государственный, владение которым способствует успешной гражданской интеграции, воспитанию патриотизма и любви к Родине, русский язык как источник научно-технической информации, иностранный и другие неродные языки, развивающие многогранные способности человека к самовыражению, самореализации и самоопределению в мире. Изучение языка как одного из главных компонентов адаптации человека к новым социально-политическим и социально-культурным реалиям становится в настоящее время актуальной научно-теоретической и научно-практической задачей. Помимо этого, существует необходимость по-новому осмыслить сложившиеся в период независимости традиционные концепции языковой политики и языковой ситуации.

Задача полиязычного ответить на вопросы, связанные с различными исследованиями в области языковой политики и становлении поликультурного общества, в виду их многогранности и многоаспектности, решение которой может быть найдено только в том случае, если будет проведен системный и комплексный анализ теоретических концепций различных научных школ.

Например, в ГУ «Средняя школа-лицей №23 г.Актобе с сентября 2012 года проводилась экспериментальная работа по внедрению полиязычия в систему многогранного и всестороннего развития личности учащихся.

Данный эксперимент состоял из **трех основных ступеней**:

Первая ступень включала в себя изучение данной проблемы, основываясь на нормативно-правовых документах, научно-методической литературе, а также ресурсов Интернет; сбор и сортировку эмпирического материала по проблемам

совершенствования языкового образования, обобщение инновационной деятельности педагогов-новаторов в области обучения как родным, так и неродным и иностранным языкам;

Вторая ступень основывается непосредственно на разработке и проведении уроков, как английского языка, как иностранного, так и ряда интегрированных уроков, а также внеурочных и внешкольных мероприятий, а также организацию проектной и исследовательской деятельности учащихся по внедрению полиязычия;

Третья ступень заключается в обобщении и систематизации проанализированных результатов исследования, внедрение полученных результатов в учебный процесс, основываясь на рекомендациях коллег, участвовавших во всем процессе экспериментальной работы, в целях модернизации и улучшения работы в данном направлении. По итогу трех лет данной работы, педагоги, задействованные в эксперименте, пришли к совместному выводу, что на данном конкретном этапе развития образования наиболее эффективен и применим подход интегрированного преподавания предметов школьной программы для учащихся 8-10 классов.

Осознание важной роли языка в современном обществе остро ставит перед учителями и учащимися вопрос о качестве и результативности влияния усвоенного иностранного языка на усвоение содержания учебных предметов учащимися.

Основными задачи школы в мире полиязычного и поликультурного образования являются приобщение подрастающего поколения к миру ценностей, установление соответствующего коммуникативного общения с детьми и подростками всего мира и представителями соседних культур во всем мире. Совместно с казахским языком, являющимся государственным языком, русским – языком межнационального общения, основным средством общения выступает иностранный язык.

Главная цель состоит в том, чтобы у учителей и учащихся была возможность развития поликультурной личности, способной на социальное и профессиональное саморазвитие, чтобы люди, знающие историю и традиции своего народа, владеющей несколькими иностранными языками, способной осуществлять коммуникативно-деятельностные операции на любых трех языках во всех условиях современной жизни, стремящейся к саморазвитию, самосовершенствованию и самореализации.

Первый президент нашей республики в своем послании говорил: «Трехязычие – это необходимость. Эту задачу мы должны решать с раннего детства». В связи с этим я хочу привести слова Олжаса Сулейменова, который когда-то сказал: «Язык – не данность от отца и матери. Язык в своем тысячелетнем существовании перетерпел тысячи контактов, от этого стал ярче, богаче, и любой патриот своего языка должен стремиться к такому многообразию контактов». Можно сказать, что любой гражданин своей родины, патриот своего языка должен стремиться к тому, чтобы овладеть как можно большим количеством языков. Задачи, поставленные первым президентом о трехязычии, являются наиболее актуальными во время модернизации системы образования, когда каждый учащийся имеет возможность знать казахский, русский и английский языки.

Полилингвальное обучение мы понимаем, как целенаправленный процесс приобщения к мировой культуре средствами нескольких языков, как форму специальных знаний, выступающих в роли инклюзии, ассимиляции историко-культурного и социального опыта разных стран и народов.

В качестве основной цели в области обучения иностранным языкам граждан Европейским советом выдвигается **многоязычие**: владение каждым жителем Европы как минимум двумя иностранными языками, причем одним из них — активно.

Исследование, проведенное в Германии, показало, что для работы в 80 процентах европейских стран необходимо знание как минимум двух иностранных языков, прежде всего английского и французского (в сочетании 25:1), а в 45 процентах — минимум трех языков (испанского, итальянского, русского). Было доказано, что нуждающимися в знании языков являются не столько экспортирующие, сколько импортирующие фирмы. При определении языковой политики учитываются все три ипостаси: история, настоящее и будущее. Выделение же лишь одной из них, по мнению специалистов, нарушает саму сущность языка, сохраняющего в себе историю, позволяющего жить в настоящем и открывающего пути в будущее. В связи с этим основными составляющими содержания обучения иностранным языкам **являются литература и культура страны изучаемого языка.**

Модернизация системы образования, которая наблюдается в нашей стране, связана, прежде всего, с запросами современного рынка труда на профессиональных, мобильных, коммуникативных, компетентных и творчески-мыслящих специалистов.

Данные научных исследований и практика взаимосвязанного обучения родному и иностранному языкам показывают абсолютное взаимообогащение и положительное влияние языков на всестороннее гармонично-развитую личность обучающихся. Согласно вышеизложенному, практичным, обоснованным и правомерным считается переход с 2013-2014 учебного года на обучение иностранному языку с 1го класса.

Зачастую у современных родителей созревает вопрос: «Целесообразно ли вводить изучение 3го языка с 1го класса?». Большинство родителей полагают, что изучение иностранного языка на столь раннем этапе школьного образования лишь усложняет процесс обучения и «лишает ребенка детства». Однако согласно анализу результатов анкетирования учителей и учащихся, было отмечено положительное влияние на слух, на понимание о звуковом разнообразии мира.

Бесспорным является факт, что ребенок в силу своего возраста и не загруженности головного мозга большим потоком информации овладевает иностранными языками легче, чем взрослый. На 1й степени обучения у ребенка формируется учебная мотивация, его привлекают как внешние атрибуты школьной жизни, так и внутреннее содержание учебного процесса. В их юном возрасте формируется яркий устойчивый интерес к изучаемым предметам, происходит формирование базовых представлений о тех или иных отраслях научных знаний, при этом не являясь преградой для изучения основных и дополнительных учебных предметов. Ведь все школьные предметы тесно взаимосвязаны. В современном обществе знание английского языка может стать ключевым моментов не только в повседневной жизни (при устройстве на работу, международное сотрудничество), но и помочь человеку, например, в путешествии. Многие спросят, как? В виду того, что английский язык признан международным, его изучают практически во всем мире.

Абсолютной необходимостью и велением времени является полиязычное преподавание и полиязычие в целом, так как современное общество является поликультурным, полилингвистичным и полиэтническим. Современный мир, так же, как и общество на разных ступенях своего развития ставит перед собой решение основной проблемы «согласие и взаимодействие между людьми, преодоления трудностей межкультурного общения, межкультурной коммуникации», решению которой может способствовать именно сохранение и поддержка полиязычия в каждом государстве и в отношениях между государствами.

Известно, государство, способное дать своему народу качественное и современное образование может успешно развиваться и гармонично сосуществовать с рядом ведущих стран мира.

Овладение 3 языками: казахским, русским и иностранным языками, в частности английским языком, становится целесообразным на современном этапе становления государства и общества в целом. Все эти факторы, несомненно, указывают на эффективность внедрения полиязычия в обновленную модель образования республики Казахстан и способствуют развитию грамотной, квалифицированной и востребованной личности на мировых рынках труда. Я уверена, что компетентное, постепенное внедрение трехязычия в образовательный процесс в ближайшее время подарит шанс выпускникам казахстанских школ быть коммуникативно-адаптированными в любой среде.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Конституция Республики Казахстан
2. Закон РК «Об образовании» от 07.06.1999 № 389 - Алматы: Юрист, 2007.
3. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания: Ростов-на-Дону, 2000
4. Никишина И.В. Инновационная деятельность современного педагога. Волгоград: Учитель, 2007
5. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В., Петров А.Е. Новые педагогические технологии в системе образования. - М.: Академия, 2000
6. Вассерман Ф.Я. Технологические карты Алматы, 2009г.

УДК 37.013.32

УСУЛҲОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАЪЛИМИ ФАНҲОИ ТАХАССУСИИ СОХТМОН ВА САМАРАНОКИИ ОНҲО

Хатамова Сабохат Мирзоазамовна

ДПДТТ ба номи академик М.С.Осимӣ, ш.Хучанд, Ҷумҳурии Тоҷикистон

Шаҳри мухтасар: Татбиқи усулҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон фазои демократиро дар таълиму омӯзиш фароҳам оварда, ба ташаккули рушди мустақилияти тафаккури донишҷӯён мусоидат мекунад ва имконият медиҳад, ки мушаххасан дар раванди таълим натиҷаҳои хуб ба даст оянд.

Калимаҳои калидӣ: раванди таълим, фанҳои тахассусӣ, усулҳои интерактивӣ, донишҷӯ, омӯзгор.

Ҷорӣ намудани усулҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон яке аз вуситаҳои рушди ҳамаҷонибаи шахсият ба ҳисоб рафта, дар ташаккули фаъолияти бомақсади ҳар як донишҷӯ саҳми муайян мегузоррад ва минбаъд метавонад ба дигар шудани мафкураи ҷомеа таъсир расонад. Истифодаи бурдани методҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон якҷанд хусусиятҳои ба худ хосро дорост: аввалан, омӯзгор аз ибтидо то интиҳо дар раванди таълиму омӯзиш ба донишҷӯён боэътимод будан ва боварии комил доштаниро ҳидоят карда, барои муайян намудани мақсаду

вазифаҳои гурӯҳ ва ҳар узви он ёрӣ мерасонад; сониян, омӯзгор дар ҳалли ҳама гуна мушкилоти донишҷӯён, аз ҷумла рафтору кирдор, шеваи гуфтор, хирад ва фаросат сарчашмаи илҳом ва манбаи тақлиди омӯзиш мансуб мегардад.

Ҳамчунин омӯзгор саъй бар он дорад, ки дар симои ҳар як шогирди хеш шахсиятро бинад ва баҳри баамалоии сифатҳои шахсият ва ташаккули одамияти ӯ тамоми дониш, малакаю маҳорат ва таҷрибаю ҳастияшро сарф намояд. Гузашта аз ин, омӯзгор дар ҳаёти гурӯҳ, иштирокчиҳои ғаёлу бода, ҳиссиёти хешро озода баён менамояд ва фазои эҷодӣ муҳайё месозад.

Истифодаи методҳои интерактивии таълими фанҳои таҳассусии сохтмон, агар аз як тараф эҳтиром гузоштан нисбат ба донишҷӯ бошад, аз тарафи дигар, ғаёлияти баланди мақсаднок низ ҳаст. Аз ин рӯ, зимни истифодаи методҳои интерактивии таълим донишҷӯ таҳкир намеёбад, баръакс ҳурмату эҳтироми ӯ риоя мешавад ва ин ба ӯ имкон медиҳад, ки озода фикру андеша ронад, ҳамкорӣ кунад ва донишро дар якҷоягӣ бо аъзоёни гурӯҳ бунёд намояд.

Дар раванди дарс ба бурду боҳти донишҷӯ баҳои ҳақиқӣ ва воқеӣ додан яке аз талабҳои асосии методҳои интерактивии таълим буда, азхудкунии дониш ба он иртиботи қавӣ дорад. Баҳодиҳӣ дар раванди дарс тавассути омӯзгор ва ҳуди донишҷӯён сурат гирифта, ҷузъе аз натиҷаи ҳамкории шогирду омӯзгор ва донишҷӯён аст.

Вобаста ба талаботи имрӯзаи ҷомеа ва дастури ҳидоятҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон интиҳоби роҳи демократии тараққиёт ва шомилгардӣ ба ҷомеаи шахрвандӣ моро водор мекунад, ки дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷомеа, махсусан маориф ислоҳоти кулӣ ворид намоем.

Ҳамин нуқта моро водор менамояд, ки дар шароити нави иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсӣ фарҳангӣ баробари **дигаргунсозии кулӣ** дар мазмуни таҳсилот, дар истифодаи шакли усулҳои самаранокӣ таълим навагонӣ ворид созем.

Бисёр муҳим аст, ки дигаргунсозӣ дар истифодаи методҳои интерактивии таълим бояд тамоми маорифи кишварро фаро гиранд, то ки муҳити созанда: барои таълиму тарбия дар саросари мамлакат ба вуҷуд ояд. Мушоҳидаҳои нишон медиҳанд, ки ин дигаргунӣ дар раванди таълиму тарбия **роҳ** ёфта истодаанд ва дар бедор гаштани майлу рағбати донишҷӯён нисбат ба донишандӯзӣ таъсири самарабахш дорад.

Истифодаи методҳои интерактивӣ дар таълими фанҳои таҳассусии сохтмон омӯзгорро водор менамояд, ки на танҳо ба пешравӣ ва бурду боҳти шогирдон назорат кунад, инчунин ба ғаёлияти хеш низ назар андозад ва баҳо диҳад, комёбию норасоияшро на танҳо ошкор созад, балки сабабҳои руҳ додани онҳоро муайян намуда, баҳри рафъашон тадбирҳо андешад, ҳамеша атрофи дарсҳо фикр намояд ва ҳамарӯза онҳоро тақмил диҳад.

Агарчӣ кор **бо ин** методҳо заҳматталаб аст, вале **тадбиқи онҳо самаранок** дилхоҳ медиҳанд, яъне рағбат ва шавқу ҳаваси маърифатии шогирдонро бедор месозад; қобилияти фикрронияшонро баланд мебардорад; муносибаташонро ба омӯзиш мусбат мегардонад ва бинобар он омӯзгорони навоҷу эҷодкор новобаста ба сарфи зиёди вақт ва омодагии зиёд ба дарс бо шавқ беш кору ғаёлият мекунад.

Мушоҳидаҳои кору ғаёлияти омӯзгорони зиёди ҷумҳурӣ собит мекунад, ки тадбиқи методҳои интерактивии таълим ба ҳамаи категорияҳои донишҷӯён таъсири мусбат мерасонад.

Донишҷӯёне, ки солиёни зиёд дар дарсҳо ғаёлӣ зоҳир намекарданд ва бемасъулият буданд, муносибаташон ба таълим тағйир ёфт, масъулиятро эҳсос карда, масъулиятшинос шуданд, ба ғаёлияти зеҳнӣ шурӯъ намуданд, дар онҳо майлу рағбат

ба андӯхтани дониш бедор гашт ва мақсади омӯзиши мавзӯҳои фанниро худашон мустақилона муайян мекардагӣ шуданд.

Ҳарчанд дар татбиқи **методҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон ҳанӯз** камбудию норасоӣҳо ҳама доранд, вале муҳим он аст, ки ҳама омӯзгорон ба татбиқи он мароқ зоҳир намуда, бевосита ба истифодаашон шурӯъ кардаанд. Ҳамчунин имрӯзҳо омӯзгорон ба фаолияти хеш аз рӯи талабу арзишҳои умумибашарӣ ва меъёрҳои он баҳодиҳиро раво мебинанд, ки ин нишонаи баланди ҳудодоҳии онҳост.

Ҳамчунин азбаски омодагии касбии омӯзгорон дар доираи фазои таълим мавҷуд мегардад, бинобар ин барои мушоҳидаи рафтори донишҷӯён ва ислоҳи онҳо донишҳои мукаммали таҳсилӣ ва маҳорати баланди касбӣ надоранд. Гузашта аз ин, чунин омӯзгорон барои дар раванди дарс ғафл гардонидани донишҷӯён ва ҳамчун субъекти фаъолияти таълим баромад кардани онҳо усулҳои замонавӣ ва самаранокии фаъолияти зеҳнро наметонанд.

Ҳама аз ин, ба амалу рафтори худ ва натиҷаҳои он аз диди танқид назар накарда, дар тақмили ихтисос ва рушди шахсӣ муносибати мусбат надоранд. Онҳо барои азнавсозии раванди таълим, тағйирдиҳии мақсадҳои омӯзиш, низоми амалиёт ва шеваҳои усули корбарӣ ба донишҷӯён ташаббуси нишон наметананд, зеро дар низоми самаранокии таълим корбарӣ бо тарзу усули дигар, яъне ғайрианъанавӣ асосан манъ карда шудааст. Аз ин рӯ, ҳар як омӯзгор тибқи салоҳиди худ дар доираи чизи маъмул фаъолият карда, ба навгӯию навҷӯӣ ва эҷодкорӣ кам даст мезанад.

Ҳадафи асосии истифодаи татбиқи методҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон дар раванди дарс инҳоянд: омӯзонидани тарзи нави муносибат ва риояи он дар қору фаъолият; таъмини дониши мукаммал ва сифатан баланд; инкишофи шахсияти комил ва вусъатдиҳии мустақилияти тафаккури донишҷӯ; тағйирдиҳии шуури донишҷӯён ва ҳама додани қолабҳои муайяни фаҳму идрок ва рафтору кирдори инфиродӣ.

Дар сурати ҳама гаштани методҳои интерактивии таълим барои вусъат ва инкишофи ҳамаҷонибаи шахсият ва ташаккули фаъолияти бомақсади ҳама фард заминаи воқеӣ ба амал меояд.

Ҳангоми ҳама гаштани методҳои интерактивии таълими фанҳои тахассусии сохтмон доираи фаъолияти омӯзгор ҳама мегардад: аз ҷиҳати то интиҳо дар раванди таълиму омӯзиш ба донишҷӯён боэътимод будан ва боварии комил доштани онҳо нишон дода, барои муайян намудани мақсаду вазифаҳои гурӯҳ ва ҳама узви он ба онҳо ғарӣ мерасонад; барои донишҷӯён дар ҳалли мушкилот ва ҳама гуна муаммоҳои ҳама, аз ҷумла амалу рафтор, шеваи гуфтор, ҳирад ва фаросат сарчашмаи илҳом ва манбаи таҳлилу омӯзиш буда, ҳамаи самарабахш гаштани муошират дар ниҳоди хеш қобилиятро инкишоф медиҳад, ки дар паҳши ҳамаҷон ва бад нагаштани авзои рӯҳии шогирд ба ҳалли гурӯҳ ғарӣ расонад; мекушад, ки дар ҳама шогирди хеш шахсияте бинад ва дар онҳо сифатҳои ҳамаи инсониро тарбия намояд; дар ҳамаи гурӯҳ иштирокчиҳои ғафл буда, ҳиссиёти хешро идора мекунад ва дар вақти зарурат андешаҳои озода баён менамояд ва фазои эҷодӣ муҳайё месозад.

Дастоварди ҳама ду шакли таҳсилу омӯзиш ба мафкураи "соҳиб будан" ва "ҳастӣ" оварда мерасонад.

Омӯзиш таҳти шиори "соҳиб будан" донишҷӯёнро ҳамчун объекти таълим ба фаъолияти раҳнамун месозад, ки ҳадафи он ба даст овардани қудрати маълумот мебошад. Ин маълумот қаблан барои донишҷӯён номаълум буда, вале барои дарёфти мақоми иҷтимоӣ, таҳсилоти миёна ва соҳиби номаи қамол шудан муҳим аст.

Омӯзиш таҳти шиори "ҳастӣ" маҷмӯи фаъолиятҳоеро дар назар дорад, ки тавоноии ҳар донишҷӯро ҳамчун субъекти фаъолияти таълим мавриди баҳрабардорӣ қарор медиҳад ва ба ин васила дар вучуди ӯ қобилият барои омӯзиш фароҳам меояд ва барои гирифтани таҳсилоти ҳатмӣ заминаи мусоиди фаҳму фаросат муҳайё мешавад.

Новобаста аз мафкураи интиҳобшуда сатҳи маълумот ва ҳатто имкониятҳои омӯзиш (фанҳои гуногун) ба ҳеч гуна ченаке маҳдуд нестанд ва ба ин хотир низоми таълиму тарбия иборат аз раванди педагогӣ буда, фаъолияти донишгоҳро дар сатҳ ва мазмуни муайян дар назар дорад.

Дар мавриди истифодаи методҳои интерактиви таълими фанҳои тахассуси сохтмон раванди педагогӣ низоми муайян пайдо карда, воситаҳои муҳталифи омӯзиш мавриди истифода қарор мегираид. Аз ҷумла: воситаҳои аёний; компютерҳо ва Интернет бо таъминоти маводи зарурии техникӣ; воситаҳои аёнии шунавоӣ ва биноӣ (аудио ва видео), дастгоҳҳои техникӣ таълимӣ аз фосилаи дур идоракунанда (телекоммуникативӣ) ва ғайра.

Истифодаи бамавриди методҳои интерактиви таълими фанҳои тахассусӣ тафаккури эҷодӣ, назари интиқодӣ, муҳаккиқӣ ва фаъоли зехнии донишҷӯёро батадрич дар раванди дарс ба вучуд меоварад. Муҳимтар аз ҳама дар дарс фазои комилан озоди демократӣ ва ҳамкорӣ барқарор мегардад ва дар ниҳоди донишҷӯён тавачҷӯҳи махсус ба илмомӯзӣ пайдо мешавад ва дар омӯхтани дониш чун муҳаккиқ ба сахна ворид мегарданд.

Баҳодиҳӣ дар низоми таълими интерактивӣ меъёрҳои муайяне дорад, ки аз ин меъёрҳо на танҳо омӯзгорон, балки шогирдон низ бояд амиқ огоҳӣ дошта бошанд. Баҳо ба майлу хоҳиши омӯзгору шогирд ва ҳамкориҳои онҳо дар азхудкунии мазмун дар раванди дарс гузошта мешавад ва ифодагари мазмуни омӯхташуда мегардад.

РҶҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Бурняшева, Л.А. Активные и интерактивные методы обучения в образовательном процессе высшей школы. Методическое пособие / Л.А. Бурняшева. - М.: КноРус, 2016. - 219 с.
2. Савина, Е. А. Активные и интерактивные методы и технологии обучения в подготовке специалистов инвестиционно-строительной сферы в системе дополнительного профессионального образования / Е.А. Савина, А.Д. Ишков. - М.: МГСУ, 2015. - 120 с.

TO IMPROVE PUPILS' SPEAKING THROUGH THE DIALOGIC TEACHING

Iskakova Aikerim

School - lyceum № 123 by T.Zhurgenov English teacher
Kyzylorda, Kazakhstan

Annotation: In this work we tried to search the importance of dialogic teaching to improve students' speaking skills. Speaking is an act of making vocal sounds. We can say that speaking means to converse, or expressing one's thoughts. To produce this kind of skill we need conversation. Dialogic teaching is the best way to organize the same condition. We determined kinds of questions and talk, their roles in teaching speaking. To prove its advantages I gave examples from my practice.

Key words: dialogic teaching, scaffolded dialogue, interactions, questions-answers, feedback, contributions, exchanges, classroom organization, climate and relationships, initiation Response Follow-up (IRF), putting questions after introducing with answer, prompting, probing and redirecting, disputational talk, cumulative talk, exploratory talk.

What ultimately counts is the extent to
which teaching requires pupils to think, not just
report someone else's thinking

Martin Nystrand et al

Dialogic teaching harnesses the power of talk to stimulate and extend pupils' thinking and advance their learning and understanding. Dialogic teaching pays as much attention to the teacher's talk as to the pupil's. Dialogic teaching is grounded in research on the relationship between language, learning, thinking and understanding, and in observational evidence on what makes for good learning and teaching. Dialogic teaching is an approach and a professional outlook rather than a specific method. It is concerned not only with the techniques we use but also the classroom relationships we foster, the balance of power between teacher and taught and the way we conceive of knowledge.

In dialogic classrooms children don't just provide brief factual answers to "test" or "recall" questions, or merely spot the answer which they think the teacher wants to hear. Instead they learn and are encouraged to:

- narrate
- explain
- analyse
- speculate
- imagine
- explore
- evaluate
- discuss
- argue
- justify
- ask questions of their own

In learning, as in life, all these forms of talk are necessary. To facilitate the different kinds of learning talk, children in dialogic classrooms also:

- Listen
- Think about what they hear

- Give others time to think
- Respect alternative viewpoints

Many of the teachers in the dialogic teaching development projects have negotiated ground-rules for talk along the lines above, and these are frequently reviewed with the pupils. In dialogic classrooms teachers consciously use **discussion and scaffolded dialogue**, as well as the other kinds of teacher talk.

Discussion entails the open exchange of views and information in order to explore issues, test ideas and tackle problems. It can be led by one person (the teacher or a pupil), or it can be undertaken by the group collectively. **Scaffolded dialogue involves:**

- **Interactions** which encourage children to think, and to think in different ways;
- **Questions** which require much more than simple recall;
- **Answers** which are followed up and built on rather than merely received;
- **Feedback** which informs and leads thinking forward as well as encourages;
- **Contributions** which are extended rather than fragmented;
- **Exchanges** which chain together into coherent and deepening lines of enquiry;
- **Classroom organisation, climate and relationships** which make all this possible.

In dialogic classrooms teachers exploit the potential of five main ways of organising interaction in order to maximise the prospects for dialogue:

- Whole class teaching
- Group work (teacher-led)
- Group work (pupil-led)
- One-to-one (teacher and pupil)
- One-to-one (pupil pairs)

Again, all of these have their place: no one form of interaction on its own will suffice for the varied purposes, content and contexts of a modern curriculum.

Whatever kinds of teaching and learning talk are on offer, and however the interaction is organised, teaching is more likely to be dialogic if it is:

Collective

Participants address learning tasks together.

Reciprocal

Participants listen to each other, share ideas and consider alternative viewpoints.

Supportive

Pupils express their ideas freely, without fear of embarrassment over “wrong” answers, and they help each other to reach common understandings.

Cumulative

Participants build on answers and other oral contributions and chain them into coherent lines of thinking and understanding.

Purposeful

Classroom talk, though open and dialogic, is also planned and structured with specific learning goals in view.

Robin Alexander has noted, the evidence for the importance of talk for learning comes from five areas of research (2006a) and these have significant implications for classroom practice.

- Neuroscientific;
- Psychological;
- Social and cultural;
- Political;
- Communicative.

Research into talk in classrooms has demonstrated that, even though students’ talk serves vital developmental and learning functions, frequently teachers do most of the talking and children

do not often have the opportunity to officially engage in talk that extends for more than a few seconds. For example, research conducted by Smith, Hardman, Wall and Mors (2004) found that in the typical classroom: Open questions made up 10% of the questioning exchanges and 15% of the sample did not ask any such questions. Probing by the teacher, where the teacher stayed with the same child to ask further questions to encourage sustained and extended dialogue, occurred in just over 11% of the questioning exchanges. Uptake questions occurred in only 4% of the teaching exchanges and 43% of the teachers did not use any such moves. Only rarely were teachers' questions used to assist pupils to more complete or elaborated ideas. Most of the pupils' exchanges were very short, with answers lasting on average 5 seconds, and were limited to three words or fewer for 70% of the time.

Now I want to share with you with my own experience.

Kinds of Questioning :

1. Initiation Response Follow-up (IRF).
2. Putting questions after introducing with answer
3. Prompting, probing and redirecting

Initiation Response Follow-up (IRF). Communication and Technology. 7th form.

Initiation. Teacher: Is using computer a bad or good habit?

Response. Pupil 1: It is a bad habit.

Response. Pupil 2: Bad.

Follow-up. Teacher: OK.

Putting questions after introducing with answer

Teacher: Have you got a computer at home?

Pupil: Yes, I've got.

Teacher: Are you good at computer?

Pupil: Yes, I'm. I'm good at computer.

Teacher: How many hours do you spend to computer?

Pupil: I spend 4-5 hours.

It was a dialogue between teacher and pupil.

Prompting.

Teacher: Do you find that computer is always useful?

Pupil: No, it isn't. It isn't always useful.

Probing.

Teacher: Why? Can you explain the reasons?

Pupil: Hmm...

Redirecting.

Teacher: Can you help, pupils?

Pupils answers.

Types of talk (Merser):

1. **Disputational talk .**
2. **Cumulative talk .**
3. **Exploratory talk.**

Disputational talk. First lesson

Youth in today's world. Our class. 6th form

Group work. What do teenagers like?

Answering to the question the members of the group couldn't come to one decision, all of them stayed in their opinion.

Cumulative talk.

Next lesson Holidays and Travel. 7th form

Making association. The 16th President of the US

There were conversations between the pupils:

- Who is the 16th president of the USA?

-Abraham Lincoln

-He signed the document that slavers in the country are free.

Exploratory talk. The last lesson Values. 5th form

Mini-project. How do you understand the meaning of the word “Values”?

Making their own project pupils tried to prove their opinions and to use such kind of phrases: “May be...”, “If”, “In my opinion...”, “Other side”, “I agree with ...”.

Aim of the discussion isn’t to definite the winners, opposite it develop pupils’ skills to prove their pinions with facts.

I gave pupils to say about their favourite toy animals. They couldn’t answer. And I used dialogue showing one toy animal. What is this? What colour is this fox? Is it nice or funny? Do you like it? etc.

I put pupils these questions (Parts of the body 2nd form) What do you see with? What do you write with? What do you eat with? What do you smell with? When they had difficulties with answer I showed them by my action, really by my parts of the body.

When I answer What is Future Continuous Tense? Pupils forgot the rule. Then I said the example. Steve will be lying in the sun tomorrow morning. Can you find the verb?

I try to use pair work at my every lesson. At this lesson (5th form *Family relationships1*) pupils took interview from each other.

Do you like your family? _____

How many people have you got in your family? ____

Who are they? _____

Describe your family_____

_____ After Reading the story “Why did she run away?” I offered to the groups work with posters.

1-group: What is Tornado? What is the family doing when the tornado hits?

2-group: Why is the family rushing to the storm cellar?

3-group: What kind of questions is the family thinking? Of course they had difficulties with task, I showed the picture.

At the end of my every lesson I organize feedback. I always ask from my pupils if they like the lesson. Then ask their answers reasons. –Do you like the lesson? Why? What should you improve? etc.

The lesson was very informative. I’ve got a lot of useful information. I was active. I answered well.

The lesson was quite interesting. I’ve got some information. I understood almost everything. But I was a little tensed. I’ve made a few mistakes.

The lesson was dull. It was difficult for me to take part in it. I’ve made a lot of mistakes. I wasn’t ready for it.

Kinds of questions by Blum Taxonomy:

- Ordinary questions (What? Who? When? Where?)
- Determined questions (Do you understand?)
- Interpretative questions (Why? If you are... what will you do?)
- Creative questions (Why do you predict so? How do you come to this decision? How do you think? Can you prove it? Can you imagine opposite example?)
- Practical questions (Why is the new program more important than the old one? Can you name the differences between climate of Kazakhstan and Britain?)
- Marking questions
- (What should Red Herring do to run away from wolf?)

Teachers' some mistakes during the talk:

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

ab

ac

ad

ae

af

ag

ah

ai

aj

ak

al

am

an

ao

ap

aq

REFERENCES:

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

ab

ac

ad

FTAXP 14.43.43

ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ӘДІСТЕРІ

С.С.Гайбуллаева, М.К.Макишева

оқытушы, магистрант

Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті

Қазақстан, Тараз

Аңдатпа: Мақалада әлеуметтік-педагогика ғылымындағы «әдістеме», «әдіс», «технология», «құрал», «тәсіл» ұғымдарының мәні ашылып, әлеуметтік-педагогикалық қызметте қолданылу ерекшеліктері жиынтық ретінде жүзеге асырылатыны сипатталған. Әлеуметтік педагог қызметінде бақылау, сауалнама, бағалау, сендіру, жаттығу, әңгіме, лекция, сұхбат, пікірталас, ынталандыру, жазалау т.б. әдіс-тәсілдерді қолданудың нақты нәтижелі мақсаты жүйеленген. Қарастырылған әдістердің бір-бірінен жекеше немесе бөлек емес, тығыз қарым-қатынаста кешенді түрде қолданылатыны баяндалған.

Кілттік сөздер: әдістеме, технология, алгоритм, әдіс, тәсіл, құрал, сендіру, жаттығу, әңгіме, лекция, сұхбат, пікірталас, мониторинг.

Аннотация: В статье раскрывается сущность понятий «методики», «метода», «технологии», «инструмента», «подхода» в социально-педагогической науке, описана особенности применения в социально-педагогической деятельности, как совокупности. В деятельности социального педагога систематизирована конкретная эффективная цель применения методов и приемов как контроль, анкетирование, оценка, убеждение, упражнение, беседа, лекция, интервью, дискуссия, мотивация, наказание и т.д. Изложено, что рассматриваемые методы используются комплексно в тесном контакте, а не в отдельности друг от друга.

Ключевые слова: методика, технология, алгоритм, метод, подход, инструмент, убеждение, упражнение, беседа, лекция, интервью, дискуссия, мониторинг.

Summary: The article reveals the essence of the concepts of "methodology", "method", "technology", "tool", "approach" in social and pedagogical science, describes the features of application in social and pedagogical activity as a whole. In work of a social pedagogue systematic concrete and effective application of methods and techniques such as monitoring, survey, assessment, belief, exercise, conversation, lecture, interview, discussion, motivation, punishment, etc. It is stated that the considered methods are used in a complex in close contact, and not separately from each other.

Keywords: *methodology, technology, algorithm, method, approach, tool, persuasion, exercise, conversation, lecture, interview, discussion, monitoring.*

Кез-келген кәсіби қызметті меңгерген кезде болашақ маман ең алдымен алдағы уақытта атқаратын қызметінің түрімен танысады. Мысалы, физика пәнінің мұғалімі болу үшін физика заңдарын зерделеу, мектепте, сыныпта қандай білім оқытылатынын білу және физиканы оқытуға қатысты көптеген мәселелерді білу керек. Балалар дәрігері болуға дайындалып жатқан студенттер баланың анатомиясы мен физиологиясын зерделейді. Әрбір мамандықта да тура осылай. Бірақ одан кейін қалай оқыту керек, қалай емдеу керек деген сұрақтары туындайды.

Дәл осы сұрақ болашақ әлеуметтік педагогтарда да туындауы ғажап емес. Осы ғылымның ерекшеліктерімен танысып, әлеуметтік-педагогикалық қызметтің мазмұнын зерделегеннен кейін болашақ әлеуметтік педагогтың алдында проблема пайда болады: балаларға немесе жастарға тұлға болуға, ауытқушы мінез-құлықтың қалай алдын алуға болады? Осы және көптеген басқа сұрақтарға *әдістеме* және *технология* жауап береді.

Әдістеме (грек т. *methodos*) кез-келген жұмысты мақсатты жүргізудің әдістері, амалдары мен тәсілдерінің жиынтығы болып табылады.

Технология (грек т. *techne*) – өнер, шеберлік және *logos* – ілім қызмет нысанын түрлендірудің формалары, әдістері, тәсілдері мен құралдарының жиынтығы, сонымен қатар операциялар мен процедураларды қолданудың белгілі бір реттілігі деп түсініледі. Бұл екі ұғым бір-біріне өте жақын екендігі осы анықтамалардың өзінен көрініп тұр. Оларға ортақ нәрсе – екеуі де қызметтің белгілі бір әдістерін, тәсілдерін, құралдарын қолдануды ықшамдайды. Технология қолданылатын құралдар жиынтығынан бөлек нақты қызметтің шеңберінде анық, мақсатты белгіленген әрекеттердің *алгоритмі мен реттілігін* де көздейді [1].

Әдістемеді *әдіс* қызметтің ең негізгі, анықтауыш элементі, факторы болып табылады. Әдістеме, сондай-ақ, тәрбиелеу және оқыту әдістері педагогика үшін дәстүрлі болып табылады. Танымал психолог Л.С.Выготский педагогикадағы әдістің маңызы туралы «Әдіс проблемасы – негіз, баланың мәдени дамуының бүкіл тарихының альфа және омегасы ...

шын мәнісінде әдіске сүйену, оның басқа әдістерге қарым-қатынасын түсіну, оның мықты және әлсіз тұстарын белгілеу, оның принципиалдық негіздемесін түсіну және оған дұрыс қарым-қатынас орнату дегеніміз – маңызды проблемаларды ары қарай баяндауға дұрыс және ғылыми тәсілді белгілеу дегенді білдіреді...»¹ – деген ойлармен қорытындыланады [2].

Әдістеме және технология ұғымдарының мағынасын түсіну, оларды қолдану ерекшеліктерін белгілеу үшін ең алдымен жұмыстың «әдіс», «тәсіл» және «құрал» ұғымдарын ажыра алу, сондай-ақ әлеуметтік-педагогикалық әдебиетте олардың өзара байланысы мен өзара негізделуін көре білуді үйрену керек.

Әдістер – зерделенетін нысанның маңызы мен заңдылықтарына негізделетін шындықты практикалық немесе теориялық меңгеру жолдары. Шындықты практикалық түрлендіру жолы ретінде әдіс деп практикалық қызметте оны мақсатты түрде өзгерту міндетін шешуде белгілі бір, салыстырмалы түрде бір текті тәсілдердің, операциялардың жиынтығы болып табылады.

Әлеуметтік-педагогикалық қызметтің әдістері – әлеуметтік педагог пен баланың (жастардың, отбасының және басқа топтардың) өзара байланысты қызметінің тәсілдері, бұл әдістер олардың позитивті әлеуметтік тәжірибе жинақтауына, әлеуметтендірілуі немесе әлеуметтік оңалтуларына ықпал етеді.

Бірақ өз әдістерінің болмауынан әлеуметтік-педагогикалық қызметтің жүзеге асырылуына кедергі жасамайды, себебі ол көп бейінді, демек онда қызметтің әртүрлі салаларының әдістерін қолдану керек. Атап айтқанда, білім беру-тәрбие функцияларын орындау барысында әлеуметтік педагог педагогикада қолданылатын оқыту және тәрбиелеу әдістерін қолданады.

Кез-келген кәсіби қызмет сияқты әлеуметтік педагогтың қызметінде барлық ғылыми әдістер, яғни таным әдістері қолданылатынын атап өткен жөн. Олар ең алдымен маман қызметтің нысанын және оған ықпал ететін ортаны зерделеу бойынша диагностикалық функцияны орындауда қолданылады. Сондай-ақ, анализ, синтез, жалпылау сияқты ойлау әдістері әлеуметтік педагогқа өз қызметінің барысын және нәтижелерін ұғынуға көмектеседі.

Қызметтің басқа салаларында сияқты әлеуметтік-педагогтік қызметте «тәсіл» және «құрал» ұғымдары кең қолданылады. *«Тәсіл»* әдістің жеке белгіленуі, оны нақтылау деп түсініледі, әдіске қатысты жеке, бағынышты сипатта болады. Әдіс пен тәсілдің ара-қатынасын тектік (әдіс) және түрлік (тәсіл) ұғымдардың өзара әрекеттесуі ретінде қарастыруға болады. Іс жүзінде әрбір әдіс практикада жинақталатын, теорияда жалпыланатын және барлық мамандардың қолдануына ұсынылатын жеке тәсілдердің жиынтығы ретінде жүзеге асырылады.

Алайда, әлеуметтік педагогтар тәсілдерді әдістерден тыс қолданулары да мүмкін. Э.Ш.Натанзон педагогикада «жасампаз» және «тежеуші» тәсілдерді белгіледі. «Жасампаз» тәсілдерге ол ынталандыру, өтініш, ренішті білдіру, баланың өз күштеріне деген сенімін бекіту, сенім және т.б. жатқызады. Тежеуші тәсілдерге ол бұйрық, тұспал, жұмсақ жазғыру, алдамшы немқұрайлық, алдамшы сенімсіздік, ашулану белгілері, кінәлау, ескертуді жатқызады. Бұл тәсілдер әлеуметтік педагогтың практикалық қызметінде де қолданылуы мүмкін.

Әлеуметтік педагогтың аталған тәсілдерді қолдануы нақты әлеуметтік-педагогикалық жағдаятқа, балалардың (жастардың) мінез-құлық уәждеріне, қалыптасқан жағдайда бағыттала білуге, қорда бар тәсілдердің негізіне байланысты болады. Бірақ қайсыбір тәсілді қолдану әлеуметтік педагогтың әдісті қаншалықты жақсы меңгергеніне, ол үшін қай тәсілдерге басымдық беретініне, қай тәсілдерді жетік меңгергендігіне байланысты болады. Екіншіден, ол маманның өзінің субъективтік ерекшеліктеріне байланысты: әлеуметтік

педагог қандай уәждерді жетекшілік етеді, қаншалықты шын жүректен көмектескісі келеді, оның сөйлеу екіпіні, кейпі, бет қимылы және т.б. [3].

Құрал әдіс пен тәсілге қарағанда анағұрлым кең ұғым болып табылады, себебі әдіс пен тәсіл белгілі бір жағдайларда құрал болулары мүмкін. Құралдар – әлеуметтік педагог қойған мақсатына жету үшін қолданатын материалдық, эмоциялық, зияткерлік және басқа жағдайлардың жиынтығы болып табылады. Құралдар өздігінен қызметтің амалы болып табылмайды, белгілі бір мақсатқа жету үшін қолданғанда ғана амал болады. Алайда, ол белгілі бір мақсатқа жетуге қызмет ететіндей, мысалы белгілі бір әлеуметтік іскерлікті қалыптастыру үшін ұйымдастырылса, онда ойын әлеуметтік-педагогтік қызметтің құралы болып табылады. Табиғат, өнер туындылары, бұқаралық ақпарат құралдары және т.б. әлеуметтік-педагогтік қызметтің құралдары бола алады. Бұл құралдар әлеуметтік педагогқа тәуелсіз, бірақ ол бұл құралдарды өзінің кәсіби қызметінде әдістер арқылы қолдана алады.

Кәсіби қызметін орындау үшін әлеуметтік педагогқа жоғарыда көрсетілгендей, жеке тәсілдерден тұратын әдістерді меңгеру керек. Тәсілдер мен құралдар жеке жағдайларда құралдардың рөлін орындайтындай етіп өзара байланыстырылған.

Әлеуметтік педагогика педагогиканың саласы болып табылатындықтан біз бірінші кезекте педагогикада қолданылатын дәстүрлі оқыту мен тәрбиелеу әдістеріне сүйенеміз. Екінші жағынан, әлеуметтік тәрбие мен әлеуметтік оқытудың ерекшеліктерін ескере келе, әлеуметтік педагогикаға жақын социология, психология және әлеуметтік жұмыс сияқты басқа ғылымдармен өзара байланысына сүйенеміз.

Әлеуметтік педагог әдістердің көмегімен баланың (жастардың) санасына, мінез-құлқына, сезімдеріне мақсатты ықпал етіп, оны қоршаған әлеуметтік ортаға да ықпал ете алады.

Әлеуметтік-педагогикалық қызметте кең қолданылатын педагогика әдістерінен *сендіру және жаттығу* әдістеріне тоқталамыз. Сендіру әдісі қоғамда қабылданған нормаларды адамның қызметі мен мінез-құлқының уәждеріне өзгертеді, ол сендірулердің қалыптастырылуына ықпал етеді.

Сендіру – тұлғаның адамгершілік білімдердің ақиқаттылығы мен әділеттілігіне нық сенімділігі, олар адамды имандылық әрекеттер мен қылықтарға іштей итермелейді. Сендіру – белгілі бір мінез-құлықтың дұрыстылығын немесе қажеттілігін түсіндіру және дәлелдеу. Сендіруді қалыптастыру процесінде әлеуметтік педагог баланың (жастардың) санасына, сезімдері мен жігеріне ықпал етеді.

Сендіру әдістері өз мақсаттарына жетуі үшін баланың (жастардың) психологиялық ерекшеліктерін, оның тәрбиелілік дәрежесін, қызығушылықтарын, жеке тәжірибесін ескерген жөн. Ең алдымен, сөзбен сендіруге болады, сөздің құдыреті жоғары, сондықтан дұрыс, мазмұны бойынша терең, формасы бойынша айқын және, бейнелі, адамды сендіре білу – әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің ажырамас бөлігі.

А.С. Макаренко «тұлғаның тәрбие процестеріне іштей қарсы тұруы» (не істеу керектігін өзім білемін, маған ақыл айтудың қажеті жоқ) туралы айтқан. Әлеуметтік педагог белгілі теріс тәжірибесі жинақталған балалармен жиі жұмыс істеуге тура келеді, сондықтан бұл балалардың қылықтары мен әрекеттері белгілі бір сендірулермен жасалады. Сөздің мағыналық және эмоциялық кедергісін ажыратады. Мағыналық кедергіге әлеуметтік педагогтың кез-келген сөзіне, кез-келген талабына теріс жауап қайтару жатқызылады. Мұндай теріс жағдайда әлеуметтік педагогтың сөздері кері әсерді – «бумеранг әсерін» тудыртуы мүмкін. Эмоциялық кедергіге адамда қабылдамау, кейде ызалану сезімдері пайда болады. Сөйлеу мазмұнының психологиялық ерекшеліктері балаларда (жастарда) үміт, мақтаныш, жасаған ісіне өкіну және басқа жағымды эмоцияларды тудыруы тиіс.

Сендірудің органикалық бөлімі – бұл *талап*, онсыз қоғамда қабылданған мінез-құлық ережелері мен нормалары туралы тұлғаның бойында қалыптасқан қате түсініктерін өзгеру

мүмкін емес. Талап әлеуметтік-педагогикалық қызметте қосалқы рөл атқарады. Оның негізгі функциясы: өмірлік қиын жағдайдағы баланың (жастардың) алдына міндет қою; мінез-құлық ережелері мен нормаларын оның санасына сіңіру, сонымен қатар алдағы қызметтің мазмұнын анықтау. Сендіру педагогикада белгілі әңгіме, лекция, сұхбат, пікірталас, жақсы үлгі әдістері арқылы жүзеге асырылады [4].

Әңгіме және лекция – бір жақтан – әлеуметтік педагогтың атынан жүргізілетін әдістің монологтік формалары. Екі әдіс те балаларға белгілі бір ұғымдарды түсіндіру үшін қолданылады. Әдетте, лекцияда анағұрлым күрделі ұғымдар (гуманизм, патриотизм, борыш, мейірімділік, зұлымдық, достық және т.б.) ашылады. Лекцияның уақыты ұзағырақ болады, онда әңгіме тәсіл ретінде қолданылады.

Сұхбат және пікірталас – әдістің диалогтік формалары, оларды қолданғанда тұлға жұмысының маңызы зор. Сұхбат – бұл сұрақ-жауаптық әдіс. Әлеуметтік педагогтың өнері оның талқылауға ұсынатын сұрақтарында көрініс табады: бұл әртүрлі фактілер мен құбылыстарды жаңғыртуға сұрақтар, этикалық ұғымдарды нақтылау, мінез-құлықтың нақты формаларын салыстыру және талдау, балалар жауабын берулері тиіс сұрақ-проблемалар. Сұхбатты қолданғанда, сұрақтарды маман ғана емес, балалар да қоятындай етіп жүргізе білу керек.

Пайымдауларды қалыптастыруға ықпал ететін әдіс – пікірталас. Пікірталас жастардың этикалық ұғымдарға деген әртүрлі көзқарастарын, мінез-құлықтың әртүрлі формаларын бағалауда қарама-қайшылықтарды анықтайды. Сондықтан балаларды өз пікірлерін дәлелдеуге, басқаларды тыңдай білуге, оларға қарсы пікір айтуға үйрету керек. Пікірталастың сәтті аяқталуы әлеуметтік педагогтың оған жан-жақты дайындалуына байланысты: пікірталастың қатысушыларына жақын және түсінікті тақырып тандау, талқылауға ұсынылатын сұрақтарды мұқият іріктеу. Мұндай сұрақтар көп болмауы мүмкін, бірақ олардың әрқайсысы әртүрлі жауаптарды көздеуі тиіс.

Адамгершілік іскерліктер мен әдеттерді қалыптастыру нәтижесінде адамгершілік мінез-құлықты қалыптастыру үшін *жаттығу* әдісі басты рөл атқарады. Жаттығу әдісі адамның адамгершілік іскерліктері мен әдеттерін қалыптастырумен байланысты. Егер жаттығулар жүйелі орындалмаса және іскерлік әдетке дейін жеткізілмесе, онда іскерлікті қалпына келтіру – анағұрлым күрделі міндет. Сондықтан бұл жағдайда әлеуметтік педагог үшін жаттығу әдісі – негізгі әдістерінің бірі болып табылады. Сендіру және жаттығу әдістері бір-бірімен тығыз байланысты.

Педагогикадан алынған әлеуметтік-педагогикалық әдістердің ішінде түзету әдістері ерекше топты құрайды, оларға *ынталандыру және жазалау* жатқызылады. Ынталандыру мен жазалаулар – бала тәртібі мен мінезінің белгілі бір адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған.

Ынталандыру адамның жағымды әрекеттерін, қылықтарын бекітсе, жазалау адамның теріс мінез-құлқына тежеуіш ықпал етеді. Әлеуметтік педагогтың білуі тиіс осы әдістерді табысты пайдаланудың кейбір ережелері бар. Ынталандыру мен жазалаулар тұлғаға емес, оның қылығына бағытталуы тиіс, олар мобильді және жеке болып, балаға беделі бар адаммен жүзеге асырылғаны дұрыс, ынталандыру мен жазалаулар тұлғаны сыйлауды талап етеді, әлеуметтік педагогтың практикалық қызметінде осы әдістердің алуан түрлері қолданылады.

Әлеуметтік педагог өзінің практикалық қызметінде пайдаланатын маңызды әдістердің бірі – бақылау. *Бақылау* – адам мінез-құлқының сыртқы көріністерін зерделеуде қолданылатын таным мен зерттеу әдісі. Әлеуметтік-педагогикалық бақылау әдетте табиғи жағдайда жүргізіледі.

Әлеуметтік педагогтың қызметінде *психологиялық әдістер* кеңінен пайдаланылады. Психологиялық зерттеулердің бір бөлігін психолог жүргізеді, әлеуметтік педагог олардың

нәтижелерін өз қызметінде қолданады. Тұлғаны зерделеудегі кейбір қарапайым әдістемелерді әлеуметтік педагог өз бетінше де пайдалана алады.

Әлеуметтік педагог қызметінде психологиялық әдістердің кең тараған түрі – тестілеу. Тестілер – зерттеудің арнайы әдістері, оларды қолдану зерделенетін нысанның, сапалық немесе сандық сипаттамасын береді. Басқа әдістерден ерекшелігі – деректерді жинау және өңдеудің стандартталған, салыстыра тексерілген процедурасын, сонымен қатар түсіндірілуін көздейді.

Әлеуметтік педагог өзінің практикалық қызметінде социология әдісін диагностиканы да қолданады. Оларға интервью, сарапшылық баға, сарапшылық болжам, өмірбаяндық әдіс жатады.

Мониторинг – социум және тұлғада орын алып жатқан процестер туралы әлеуметтік-педагогикалық ақпаратты кезеңдік жинау және талдаудың ғылыми негізделген жүйесі және осы негізде стратегиялық және тактикалық шешімдер қабылданады.

Мониторингтің негізгі принциптері – ақпараттың нақтылығы, толықтығы, жүйелілігі, деректерді алудың жеделділігі және оларды жүйелі өзектендіру, алынған деректердің салыстырымдылығы, жалпылаушы және саралаушы бағалар мен қорытындылардың үйлесімділігіне негізделеді.

Әлеуметтік-педагогикалық мониторингтің мәні – социум туралы барлық дереккөздерді, оның ішінде арнайы ұйымдастырылған зерттеулер барысында алынған дереккөздерді кешенді қолдану [5].

Социологиялық сауалнамалар жазбаша және ауызша, сарапшылық және жаппай, іріктеу және тұтас және т.б. бөлінеді.

Сауалнама әдістері ақпаратты әлеуметтік-педагогикалық қарым-қатынас процесінде алуды көздейді. Осыған байланысты оның әлеуметтік-педагогикалық қызметті ұйымдастыру үшін маңызы зор. Бұл алынатын деректердің мазмұны мен сапасына ықпал етеді. Сауалнама немесе интервьюде бар деректердің әдейі немесе ырықсыз бұрмалануы сирек емес. Сондықтан сауалнамалар нәтижесі қайта тексерілуі және ақпарат жинаудың басқа әдістерімен толықтырулары тиіс. *Сарапшылық бағалау* әдісі сауалнамалау немесе сұхбаттасуға негізделген. Осы әдістердің көмегімен сыналужылардың білімдері, пікірлері, құндылық бағдарлары және ұстанымдары, олардың нақты оқиғаларға, құбылыстарға деген көзқарастары анықталады. Сауалнама нәтижелері – сарапшылық баға деп аталады.

Әлеуметтік-педагогикалық қызметтің қарастырылған әдістері бір-бірінен жекеше немесе бөлек емес, тығыз қарым-қатынаста қолданылады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология. – Алматы: Мектеп, – 2002. 66 б.
2. Л.С.Выготский. Избранные психологические исследования. М., 1956. С.42
3. Әтемова Қ.Т. Әлеуметтік педагогика. Оқулық. – Алматы: 2012. – 272 бет.
4. Халитова І.Р. Әлеуметтік педагогика: – Алматы: «Білім» баспасы, 2007. – 200 бет.
5. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – 2-е изд., стереотип. – М.: «Академия», 2004. – 272 с.

УДК 37.062.2

ИССЛЕДОВАНИЯ В ДЕЙСТВИИ (ACTION RESEARCH) КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПРАКТИКИ УЧИТЕЛЯ

Евсюкова Татьяна Анатольевна,

старший преподаватель кафедры «Психолого-педагогического сопровождения
образовательного процесса» ФАО «НЦПК «Орлеу»

ИПК ПР по Павлодарской области,

тренер по обновлению содержания образования,

Республика Казахстан, г. Павлодар

Аннотация: В статье описываются возможности исследования практики учителя, уровень воздействия на развитие ребенка. Описываются основные этапы проведения исследования в действии, постановка цели в зависимости от выявленных затруднений

Ключевые слова: Исследование, практика, актуальность, развитие, анализ деятельности, планирование

Что учитель знает о своем ребенке? Не о детях вообще, а об этом конкретном ребенке, который проводит с ним 45 минут своей жизни. Что его трогает, оставляет равнодушным, как он развивается. Если учитель ничего не знает об этом, то как он может улучшить свою практику? Что учитель знает о своей школе? Не как об организации, в которой он работает, ни как о каких-то стенах, стендах, потолке.

Школа как пространство, где ребенок переживает очень много разных ситуаций перехода от одного учителя к другому. Если учитель мало знает об этом, то как он может быть успешным в своей практике.

Что учитель знает о себе? Какой он аналитик, лидер, актер? Какой потенциал содержится в нем, какие педагогические инновации помогут ему стать виртуозом своего дела?

Если ответ учителя – недостаточно, то как он может быть удовлетворен своей практикой? Как он может развиваться дальше? Что же делать? Ответ один – исследовать.

Исследование в действии осуществляют учителя, желающие понять и усовершенствовать свою практику, что придает исследованию личностный характер, и способствует признанию либо критическому осмыслению условий, в которых реализуется образовательная практика. В данном контексте исследование не носит фундаментальный характер.

Исследование в действии в контексте школы рассматривается как спиралевидный процесс. Учителя, администрация школы исследуют проблемы и на основании результатов исследования улучшают деятельность школы. Затем рассматривают проблему с внесенными корректировками и, при необходимости, заново проводят цикл исследования и совершенствования деятельности. Такая форма исследования рассматривается не как исследования в или о школе, а скорее для школы.

Исследование в действии изменяет практики учителей, их понимание своих практик, и условий, в которых они работают.

Ключевые идеи Исследования в действии.

Во-первых, Исследование в действии является формой научного познания, при которой используются общепризнанные методы исследования и сбора данных для того чтобы предоставить информацию о предпринятом действии с целью совершенствования практики.

Во-вторых, Исследование в действии предоставляет учителям-практикам интеллектуальный и моральный контроль над своей практикой. Учителя оценивают свою практику и вносят коррективы на основании проведенного исследования.

Учителя, применяющие Исследование в действии проводят более тщательное, систематическое и научно-обоснованное планирование, действие, наблюдение и рефлексию, чем каждодневно используемое учителем.

Исследование в действии предполагает последовательность этапов планирования, реализации и рефлексии по завершению, что позволяет воспринимать его, как цикл: «действие-рефлексия».

На этапе планирования определяется практическая проблема, которую необходимо решить. Начать Исследования в действии нужно с выявления и исследования волнующих учителя вопросов касательно профессиональной практики.

Например, на базовом уровне это могут быть вопросы о том, кто из учеников и почему не отвечает на устные опросы на уроках, кто из учеников не справляется с домашним заданием и почему и т.д. Либо это могут быть вопросы касательно того, как создать более инклюзивную среду в классе. Происходит проблематизация учителем своей педагогической деятельности.

Не всегда сами вопросы, поиски ответов на них и их содержание легки. Но пока учитель не научится справляться со сложными вопросами, он не сможет существенно изменить свою практику. Важным аспектом определения проблемы исследования становится процесс самоанализа.

Путем постановки серии вопросов учитель может выйти на проблему и рассмотреть возможности ее решения. Например, эффективна ли применяемая практика/методология? Что можно исправить или изменить? Какие ресурсы могут быть использованы? Должен ли определённый учебный метод быть пересмотрен, дополнен или просто перестать его использовать?

Исследование в действии характерно для учителей, пытающихся видеть результативность планируемых и реализуемых изменений практики. проблемы, являющиеся вопросом исследования, должны быть:

- актуальными;
- высокоуровневыми вопросами - не да/нет;
- написаны с использованием простой речи и без жаргонов;
- короткими;
- практически значимыми;
- не иметь ответа

После того как определена проблема, необходимо рассмотреть какие действия (способы решения этой проблемы) будут предприняты в практике. Для решения проблемы учитель выбирает определенные стратегии и исследует способствуют ли эти стратегии улучшению работы.

Итогом этапа планирования является ясный и понятный вопрос исследования. Конструктивный вопрос Исследования в действии соответствует трём критериям:

- Личная заинтересованность учителя в успешности процесса обучения в классе, где он/она работает.
- Личная эмоциональная обеспокоенность вопросом исследования.
- Вопрос исследования связан с учителем или деятельностью учащихся, которую можно и необходимо улучшать.

Реализация плана. После того как определен вопрос исследования, проведен обзор литературы и выбран дизайн исследования, учитель приступает непосредственно к реализации плана исследования.

На данном этапе Учитель реализует свою методическую разработку, проводит педагогический эксперимент, урок, часть урока в зависимости от вида, содержания и масштаба исследования в действии.

Важным является сбор данных в процессе исследования.

В контексте школы существует ряд методов сбора данных:

- анализ классных журналов, электронных журналов;
- изучение личных дел учащихся;
- анализ протоколов встреч, совещаний;
- анализ отчетной информации по успеваемости, посещаемости учеников;
- изучение портфолио учащихся, образцов работ по предмету;
- проведение анкетирования, опросов, интервью, фокус-групп, наблюдения;
- и так далее.

При выборе методов сбора данных нужно учитывать специфику выбранной темы исследования и информативность выбранных методов исследования.

В процессе сбора данных желательно вести журнал с указанием даты, продолжительности, способа, количества собранных данных. Такой подход позволит учителю систематизировать процесс сбора данных.

10. Затем проводится обработка данных. Данные должны быть визуализированы, то есть представлены в письменном или графическом виде, и содержать основные выводы.

Оценивание результатов. Для определения положительной динамики необходимо, чтобы воздействие вмешательства было оценено в контексте вопросов:

Наблюдается ли в действительности улучшение и подтверждают ли этот факт полученные данные?

Если нет улучшений, то, какие необходимо внести изменения в действия для получения лучших результатов?

Исследование в действии по характеру представляет собой циклический процесс. Информация, полученная по результатам предыдущего исследования, может актуализировать новые проблемы, что придает исследованию в действии непрерывный характер. Выполняя роль «педагогического лидера и исследователя в действии», учитель постоянно включен в процесс оценивания практики преподавания и обучения и, соответственно - в поиск путей их улучшения.

Исследование способствует развитию критичности мышления учителя что в свою очередь стимулирует переосмысление своего профессионального опыта.

В процессе проведенного исследования следует отметить влияние развития критичности мышления учителя на переосмысление своего профессионального опыта. Постоянная рефлексия своих действий позволяет находиться в процессе самопознания, самооценки, самоанализа, обеспечивает переосмысление имеющегося опыта и построение нового. Критически мыслящий учитель находит собственное решение проблемы и подкрепляет это решение обоснованными аргументами. Он признает наличие других путей решения, и может выбрать оптимальный в конкретной ситуации путь. В ходе спора, обсуждения, обмена мнениями, происходит уточнение своей собственной позиции. Без анализа собственной деятельности, без обмена опытом невозможно двигаться вперед и саморазвиваться.

Однако изменения затрагивают не всех детей в равной степени. Дети, отличавшиеся высоким уровнем нетерпимости, конфликтности, в процессе изменения практики имеют незначительные сдвиги. При анализе неудавшегося взаимодействия, такие дети не видят причин в себе, то есть не умеют рефлексировать собственную деятельность. Как следствие не видят путей выхода из конфликтов, своей роли в становлении продуктивного

взаимодействия, оказании подавляющего влияния на сомневающих, требующих поддержки детей.

В дальнейшем необходимо глубже изучить причины такого поведения. Возможно, причины кроются в недостаточно развитой устной речи, высоком уровне тревожности, социальном статусе, типе семейного воспитания. После изучения причин следует продолжить работу по созданию обучающей среды, основанной на взаимном уважении.

Для этого следует:

1. Научить детей выслушивать и адекватно оценивать информацию.
2. Развивать умение формулировать свою мысль так, чтобы его поняли.
3. Создавать условия для формирования умения брать на себя ответственность за обучение.
4. Развивать умение воспринимать других, как партнеров.
5. Выявить типы семейного воспитания и их влияние на умение организовывать общение.
6. Выявить уровень развития устной речи детей и его влияние на комфортность во взаимодействии.
7. Объединить усилия педагогов, семьи, обучающей среды в развитии толерантности.

Постоянная рефлексия своих действий позволяет находиться в процессе самопознания, самооценки, самоанализа, обеспечивает переосмысление имеющегося опыта и построение нового. Критически мыслящий учитель находит собственное решение проблемы и подкрепляет это решение обоснованными аргументами. Он признает наличие других путей решения, и может выбрать оптимальный в конкретной ситуации путь. В ходе спора, обсуждения, обмена мнений, происходит уточнение своей собственной позиции. Без анализа собственной деятельности, без обмена опытом невозможно двигаться вперед и саморазвиваться.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Исследования в практике учителя. Руководство для учителя. Центр педагогического мастерства автономной организации образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2018.
2. Руководство для учителей. Второй (основной) уровень. – АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012.
3. Материалы II Международной научно – практической конференции «Профессиональное развитие учителя: традиции и перемены» - АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012.
4. Глейзер Э. «Эксперимент в Развитии критического мышления». - New York, Bureau of Publications, Teachers College, Columbia, 1941.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М. Лабиринт, 1999.

ФИЗИКА САБАҒЫНДА АҚПАРАТТЫҚ- КОММУНИКАТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ

Усенбаева Кулдана Аскеровна

Қарағанды экономика,бизнес және құқық колледжінің жоғары санатты оқытушысы

Аннотация: Оқытудың заманауи технологиялары ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдана отырып, толыққанды сапалы білім алуға мүмкіндік береді, білім алу тәсілдерінің вариативтік мүмкіндіктерін арттырады, оқытушылар мен студенттердің ақпаратқа қолжетімдігін жеңілдетеді, оқытушы мен педагогтің өзара қарым-қатынасын жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік туғызады, студенттердің танымдылық дербестіктерінің дамуына оң әсерін тигізеді.

Түйін сөздер: Интерактивті тақта, интерактивті технология, қашықтан білім алу, ұжымдық жұмыс,мотивация, электрондық байланыс жүйелері,ресурс.

Ұстаз болу – жүрек жылылығын, мейірім шуағын, адамгершілік ұлылығын баланың бойына дарыту. Ұстаз білімді, еңбекқор, бала жанын түсіне алатын болса ғана ұстаздық кәсіптің шыңына жете алады деп ойлаймын. Олай болса, ең алдымен өзімді өзім танып, үздіксіз ізденіп, аяусыз еңбектенуім керек. Физика пәні өте күрделі де қызықты пән. Бұған ешкімнің таласы жоқ. Оны жаттап алу мүмкін емес, жүрекпен түсіну қажет! Егер де пән студентті қызықтырмаса, сол ұстаз атына саймын ба? Жаңарған, жасарған қоғамда ұстаз міндетін қалай атқарып жүрмін? Не істеу қажет? «Адамның адамшылығы ... жақсы ұстаздан» дегендай , мен қандай болсам, алдымдағы шәкірттерім де сондай боп шығарын түсінем. Шынында да, бала болашағы – менің қолымда. Қызығы да, қиындығы да мол ұстаздық жолдан мүдірмей өтсем, менің де биік шыңға шыққаным. Міне сондықтан студенттерді шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылығын арттыра түсу үшін, шығармашылық қабілеттерін дамытуда білімге жетелеу үшін оқытушы студенттерді қызықтыратындай әр түрлі әдіс - тәсілдерді қолдануы тиіс. Жаңа форматтағы оқудан кейін менің сабақ беру әдіс – тәсілдерім көптеген өзгерістерге толы болды.

Білім берудегі интерактивті технология - мұндағы интерактивті сөзі- inter (бірлесу), аст (әрекет жасау) ұғымын білдіреді, сабақ барысында студенттің топпен жұмыс жасауға, студенттің сабаққа қатыспауы мүмкін емес, бірін-бір толықтыратын, сабақ барысында барлық студенттердің қатысуын ұйымдастыратын оқыту барысы. Көрсетілген кестеге назар аударсақ интерактивті тақтаның білім беру процесінде үлкен мүмкіншіліктерге ие екенінін байқауға болады. Интерактивті тақтаның оқытушы мен студентке тиімділігі.

Оқытушылар үшін тиімділігі	Білім алушылар үшін артықшылығы
Жаңа материалдарды сыныптың ортасында тұрып түсіндіруге,үлкен аудиториямен жұмыс істеу мүмкіндігі	Сабақты қызықты етеді және мотивацияны дамытады
Кез-келген қосымшаның жоғарғы жағына өз ойын жазуға,сурет салуға мүмкіндік береді және импровизация мен икемділікті мадақтайды	Ұжымдық жұмысқа қатысуға көп мүмкіндік береді,жеке және әлеуметтік дағдыны дамытады
Сабақ барысында кез-келген сөзді сақтауға,тақтадан көрсетуге және материалдың меңгеру деңгейін жеңіл тексеру мүмкіндігі	Материалдың анық,тиімді және серпінді берілуі нәтижесінде күрделі сұрақтарды тез қабылдайды және игереді

Оқытушылар дайын материалдарымен алмасуға және оларды қайтадан пайдалану мүмкіндігі	Білім алушылар өз-өздеріне сенімді болады және шығармашылықпен жұмыс істейді
Оқытушыларды оқытудың жаңа жолдарын іздеуге ынталандырады, кәсіби жағынан өсуге ұмтылдырады	Студенттер жекелеген қажеттілікке сәйкес белгілі бір ресурстарға сүйеніп, оқудың түрлі әдістерін қолданады
Оқытушы тақта алдында тұрып, бір мезетте мәтіндік, аудио, бейне құжаттарды DVD, CD-ROM және Интернет ресурстарын қолдана алады.	

Интерактивті тақта – оқытушыға оқыту үрдісін оңтайландыруға, білім алушының танымдық белсенділігін дамытып, мазмұнды және көрнекі тапсырмалар құруға, сабақты құрылымдауға, сабақ барысы мен қарқынын жақсартуға мүмкіндік беретін жаңа ақпараттық технологиялық құрал екеніне көзжеткіземіз. Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық бірнеше мәселелерді шешуге көмектеседі. Атап айтар болсақ:

- Пән бойынша базалық білімді меңгеру ;
- Алған білімді жүйелеу ;
- Өзін - өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- Жалпы оқуға деген ынтасын арттыру

Осы қағидаларды басшылыққа ала отырып кез келген баланың бойындағы қабілетті үздіксіз еңбек оқытушының ерінбей жалықпай үлкен ізденіспен жұмыс жасауының нәтижесін жүзеге асыруға болады. Білім сапсын арттырудың тағы бір жайттары:

- жан – жақты зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы икемділігін, қабілеттілігін айқындау, оларды топтарға бөлу;
- оқу үрдісінің барлық сатыларында әр түрлі топтардағы студенттерді оқыту мен тәрбиелеудің және дамытудың әдістемелік тәсілдерін жасау;
- Әр алуан мақсатта жеке дидактикалық материалдардың жүйесін құру;
- Білімді бағалау, бақылау жүйелерін жетілдіру;

Қазіргі таңда ғылым мен техниканың даму қарқыны оқу-ағарту саласының оқыту үрдісіне жаңа технологиялық әдістер мен қондырғыларды кең көлемде қолдануды қажет етуде. Электрондық байланыс жүйелері арқылы ақпарат алмасудың тиімділігі өркениетті елдердің іс-тәжірибелерінде айқын сезілуде. Қазір білім беру жүйесі мен білімді тексеру мақсатында ақпараттық технологияларды енгізу басты мәселеге айналууда. Ақпараттық технологиялардың тиімділігі:

- Қашықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
- Қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
- Білім сапасына әсері зор;

Физиканы бағдарлы оқытудың кейбір өзекті мәселелері

- Бағдаралды даярлық үрдісін толыққанды ұйымдастыру.
- Студенттердің икемділіктерін, т.б. жеке ерекшеліктерін және болашақ оқу бағдарын анықтау.

- Физикалық құрал – жабдықтардың жетіспеушілігі.

• Студенттердің бойында физикалық есептерді шығаруға деген жағымды мотивацияны қалыптастыру.

• Студенттерге күрделілігі әр түрлі эксперименттік, сандық, сапалық есептерді шығара білуді үйрету.

• Әрбір студенттің таңдаған болашақ мамандығы негізінде саралап, даралап оқытуды жүзеге асыру.

Оқытушының өз сабақтарында ақпараттық – коммуникативтік оқыту технологиясын қолдана білуі - заман талабы. Бұл технологияны қолдану барысында студенттің пәнге қызығушылығы, ізденімпаздығы артады және шығармашылық, өзбетімен жұмыстану, дербес ойлау, өз ойын жүйелі түрде тұжырымдай білу қабілеттіліктері қалыптасады, әрі дамиды. Физиканы бағдарлы оқыту үшін көптеген мектептерде физикалық құрал- жабдықтар жетіспейді. Бұл өзекті мәселені шешу жолдарының бірі бағдарлы деңгейде физиканы оқытуға арналған интернет- ресурстарды қолдану. Атап айтқанда:

- Физика: коллекция опытов. <http://experiment.edu.ru>
- Современная физика в задачах. <http://www.nsu.ru/materials/ssl/text/metodics/ivanov.html>

- Лабораторные работы по физике. <http://phdep.ifmo.ru/labor/common/>
- Открытая физика <http://www.scph.mipt.ru/>
- Сборник материалов по физике и астрономии <http://astronom-htl.narod.ru>
- Бесплатные обучающие программы по физике. <http://www.history.ru/freeph.htm>
- Открытый колледж: Физика <http://www.college.ru/physics/index.php>
- Анимация физических процессов <http://physics.nad.ru/>
- Кабинет физики <http://www.edu.delfa.net/>

Осы және тағы басқа сайттардың, электрондық оқулықтардың көмегімен қажетті компьютерлік физикалық көрсетімдерді, эксперименттерді, тәжірибелерді, лабораториялық жұмыстарды жүргізуге болды. Жаңа ақпараттық технология құралдары оқыту құралы қызметін атқарады. Дәстүрлі оқу құралдарынан басқа тыңдаушыға мына типтегі материалдар ұсынылады:

- компьютерлік үйрету бағдарламалары
- электрондық оқу құралдары
- компьютерлік тестілеу жүйесі мен білімді бақылау
- электрондық анықтамалар мен энциклопедиялар
- аудио және видеоматериалдар

• Аталған құралдар оқу материалдарын жеделдетіп меңгеруге және оқытудың сапасын арттыруға игі әсерін тигізеді. Қашықтықтан оқыту материалдарын жасақтаушылар осы құралдарды негізге алуы қажет. Оқу құралдарын жасақтау ұзақ процесс. Оқу құралдарын жасақтау қашықтықтан оқыту формасының тиімділігін арттырудың негізгі көзі болып табылады.

ҚОЛДАНЫЛЫНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1.“12 жылдық білім” атты Республикалық ғылыми - әдістемелік және ақпараттық – сараптамалық журнал, №7 2005 ж. және №2 2006 ж.
- 2.“Математика және физика” ғылыми - әдістемелік журналы, №1,2006 ж.
- 3.Физикадан аймақтық олимпиада. Батыс Қазақстан білім беру жүйесінің ғылыми-әдістемелік орталығы. Орал, 1999 ж.
- 4.Новикова Т.Г. Анализ разработки портфолио на основе зарубежного опыта./Развитие образовательных систем в контексте модернизации образования. –М.:ACADEMIA, АПК и ПРО, 2003,с.70

УДК 811

ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДА CEFR СТАНДАРТТАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Қасымбекова Анар Берікқызы

Шет тілдер және іскерлік карьера университетінің шет тілдер: екі шет тілі
мамандығының студенті

Ғылыми жетекшісі – Досыбаева Г.К
Алматы, Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада қазіргі дамыған замандағы шет тілдерді меңгерудің қажетті құралдары мен олардың маңыздылығы және әрекеті мен CEFR стандартын қолданудағы беретін нәтижелері жазылған. Тілдік дайындық мәселелері жөніндегі бірнеше тараптар мен тәсілдер қарастырылған.

Кілттік сөздер: шет тілі, CEFR стандарты, сипаттау тәсілі, ағылшын тілі, оқу үрдісі, үш тілді оқыту.

Қазіргі жаһандану заманында әрқайсымыз үшін өзге тілді меңгеруге мүмкіндігіміз жоғары екені анық. Әрине, шет тілін үйрену де ең маңызды талап ол – адамның сол тілді үйренуге деген құлшынысының болуы. Сонымен қатар, қандай тіл болмасын, оны жоғары дәрежеде меңгеру үшін үйренуші де немесе сол тілді үйретуші маман да әр түрлі оқу құралдарына жүгінетіні сөзсіз.

CEFR (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Шет тілдерді меңгерудегі жалпы еуропалық құрылым: үйрену, оқыту, бағалау) – бұл Еуропада бекітілген шет тілдерді оқыту стандарты болып табылады. 2001 жылы құрылғаннан бері бұл стандартқа тек Еуропа мемлекеттері ғана емес, сонымен қатар әлемнің басқа елдері де көңіл аударып келеді. Ал бұл стандарттар қазіргі уақытта әлемнің 40-тан астам тіліне, атап айтатын болсақ, ағылшын, неміс, француз, испан, түрік, араб, орыс, корей және т.б. тілдеріне қолданылып отыр. Сонымен қатар, осы стандарт бойынша тілді үйретуді қолға алған ұлттық ұйымдар CEFR жүйесінің таратылуына жауапты (Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). Official site).

CEFR жүйесі – тілді оқып үйретуде басқа тілдік стандарттармен салыстырғанда барынша ыңғайлы әрі жеңіл жүйе болып табылады [1].

CEFR – шет тілінде қаншалықты жақсы айтасыз және осы тілді түсінесіз, сол жағдайды сипаттау тәсілі. Осындай мақсаттармен ұқсас бірнеше жүйелердің ішінде: шет тілдерін оқыту мәселелері жөніндегі Кеңес әзірлеген шет тілдерін оқыту стандарттары (ACTFL), тіл деңгейін бағалаудың канадалық критерийлері (CLB) және тілдік дайындық мәселелері жөніндегі ведомствоаралық дөңгелек үстел (ILR). CEFR жүйесі белгілі бір тілдік тестке байланысты емес.

CEFR-кез келген еуропалық тілге қолдану үшін арнайы әзірленген жалпыеуропалық жүйе, сондықтан оны сіздің ағылшын, неміс тілінің білімдеріңізді, тіпті сіздің эстон тілінің дағдыларың (ондай болған жағдайда) бағалау үшін қолдануға болады.

Бүгінде Еуропада CEFR шетел тілін білу деңгейін, атап айтқанда академиялық ортада сипаттаудың стандартты тәсілі ретінде жиі қолданылады. Көптеген еуропалықтар сияқты бір тілді үйренген адамдар үшін CEFR жүйесі түйіндеме екі немесе одан да көп тілдерді ұсынуға ыңғайлы стандартталған жолын ұсынады. CEFR мектептерінде немесе университеттерінде бүкіл Еуропа үшін стандартты жүйе болып табылады және ешқандай шектеусіз пайдаланылуы мүмкін. Дегенмен, корпоративтік ортада CEFR кеңінен қолданылмайды. Егер сіз кәсіби мақсаттар үшін өз түйіндемеңіз CEFR пайдалану туралы

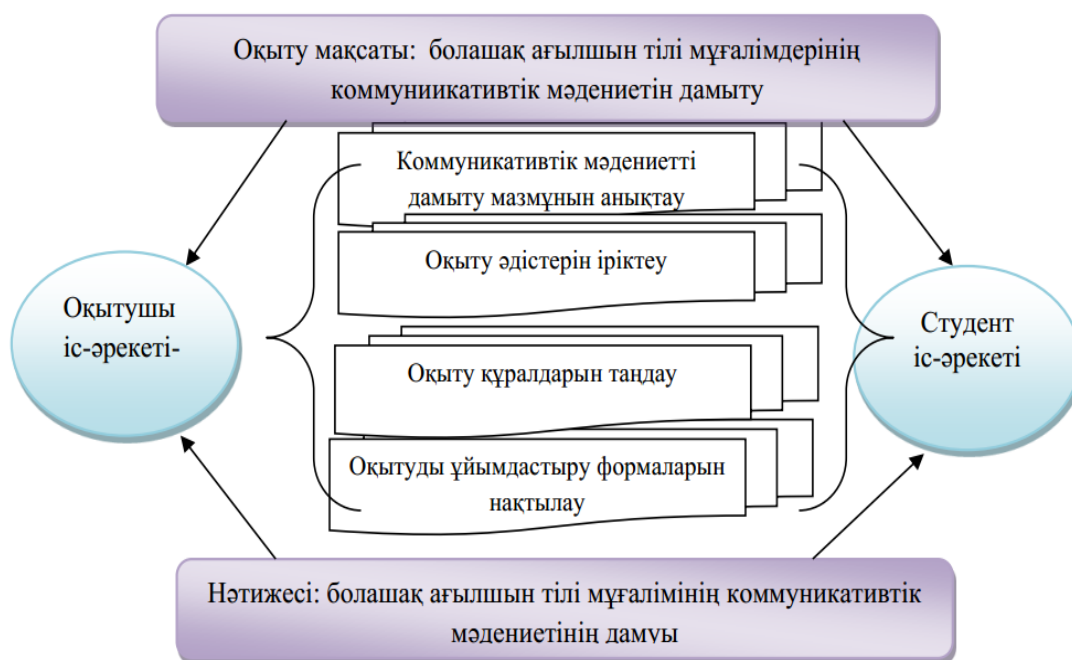

шешсеңіз, онда деңгей сипаттамасын қосу жақсы, стандартталған тест нәтижесі және сіз өз тілдік дағдыларын пайдаланған жағдайлар мысалдары (шетелде оқу, шетелде жұмыс істеу және т.б.) келтіріледі. Көптеген педагогтар алдымен CEFR деңгейлердің кеңдігі үшін сынға алды. Алты деңгейдің әрқайсысы дағдылар мен қабілеттерінің сипаттамасын қамтиды. B1 деңгейіне жеткен оқушының білімі B2 деңгейін игерген оқушының білімдерінен өте ерекшеленеді, бірақ оның деңгейі B1 деңгейі ретінде анықталады. Практикалық тұрғыдан алғанда, сабақ әзірлеу және оқушыларды бағалау үшін мұғалімдер алты деңгейдің әрқайсысын неғұрлым кіші деңгейге бөлуге тиіс. Көптеген елдерде Еуропадан тыс жерлерде мұндай түрдегі кең таралған тесттер бар. Бұл тестілерді жалпы стандартталған жүйеге сәйкес келтіру орынсыз деп саналады, сондықтан қолда бар тестілер өзінің бастапқы түрінде қолданылады. Ағылшын тілі үшін, атап айтқанда, деңгейді стандартталған бағалау үшін ең кең таралған тесттер CEFR жүйесінен ерекшеленеді [2].

Қазақстандық тілдік білім беру тәжірибесінің өзгеруіне байланысты бастауыш мектепте «ағылшын тілі» пәні бойынша Типтік бағдарлама жаңартылды. Жаңартылған бағдарлама шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық шеңберіне (CEFR – Common European Framework of Reference – шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттілігі) сәйкес ағылшын тілін меңгерудің деңгейлік моделі негізінде тілдік білім беру мазмұнының сабақтастығын көздейді. Деңгейлерді бөлу кезінде типтік оқу бағдарламасында бастауыш сынып оқушылары ағылшын тілін A1 (өмір сүру деңгейі) қарапайым деңгейінде меңгеруі тиіс деп белгіленген. 5-7 сынып оқушылары A2 деңгейіне (қымбат деңгей), 8-10 сынып оқушылары B1 деңгейіне (шекті деңгей) қол жеткізеді деп болжануда, мектеп түлектері ағылшын тілін B2 алдыңғы қатарлы деңгейінде меңгеретін болады. Ағылшын тілі бойынша жаңартылған бағдарламада әр деңгейдің төменгі, орта, жоғары деңгейі бар. Бұл бөліністі орта және жоғары сыныптарда сақтауға болады. Білім беру-адам дамуы рейтингісінің негізгі үш субъективті факторының бірі. Қазақстан тәуелсіз, егеменді және бәсекеге қабілетті мемлекет ретінде күрделі және серпінді дамып келе жатқан әлемнің жаңа сын-қатерлері контекстінде білім мен ғылымның жоғары сапасын қамтамасыз етуге ықпал ететін барлық басымдықтарға ие.

Қазіргі уақытта әдістеме өзінің заңдылықтары мен зерттеу әдістеріне ие педагогикалық ғылым болып табылады. Әр түрлі ғылым ретінде әдістеме теориялық және қолданбалы аспектілерден тұрады. Оқыту – қайталаулардың немесе тәжірибенің нәтижесінде адамның мінез-құлқы ен жүріс-тұрыс ерекшелігінде орын алатын, ұзақ уақытқа созылатын өзгеріс.

Ал, әдістеме оқытудың мақсаты мен мазмұнын, әдістерін, формаларын, құралдарын, мақсатты оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың нысандарын зерттейтін ғылым ретінде айқындалады (сурет 1)

Сурет 1 - Болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің коммуникативтік мәдениетін дамыту әдістемесінің құрылымы
Ескерту: 4 дерек көзінен алынды

Оқыту мақсаты - білім беру-тәрбие процесі субъектілерінің өзара іс-қимыл нәтижелері туралы түсініктердің жиынтығын білдіреді [3].

Оқу процесіндегі үш мақсатты тіл бәсекелестікте емес, бірлікте дамуы қажет. Сонымен қатар, маңызды көзқарастар негізінде үш мақсатты тілді оқытудың негізгі тәсілдері анықталды. Біріншіден, Еуропалық Одақта қолданыс тапқан CEFR шет тілдерін меңгеру деңгейлерінің жүйесі негізінде әзірленген мақсатты тілдерді деңгейлік оқыту.

Аталған шкаланың басты ерекшелігі, ол сөздердің немесе грамматикалық құрылымдардың қандай да бір жиынтығын білуге негізделмей, оқылып жатқан тілді белгілі бір деңгейге жеткізе алатындығы болып табылады. Сондықтан, CEFR шкаласы әмбебап болып табылады – оны кез келген тілге қолдануға болады.

CEFR жүйесінде білім алушылардың білімі мен біліктілігі ішінара алты деңгейден тұратын ірі үш санатқа (категорияға) бөлінеді:

- А Қарапайым меңгеру;
- A1 Күнкөріс деңгейі;
- A2 Бастапқы деңгей;
- 5 В Жеткілікті меңгеру;
- B1 Бастапқы деңгей;
- B2 Бастапқы ілгеріңкі деңгей;
- С Еркін меңгеру;
- C1 Кәсіби меңгеру деңгейі;
- C2 Жоғары деңгейде меңгеру.

Білім алушылар оқылым, есту арқылы қабылдау, ауызша және жазбаша сөйлеу барысында меңгеруі тиіс білімдер мен біліктер сипатталады. Қазақстанның үш тілде оқыту моделі CEFR аналогы емес, бірақ, аталған құжатты негізге ала отырып, оның идеялары мен негізгі ережелерін ұлттық білім беру жүйесінің нақты жағдайларына бейімдейді [4].

Білім беру шеңберінде оқытудың әртүрлі технологияларын енгізу керек: blended learning, CEFR –тілдерді оқытудың халықаралық стандарты негізінде тілдерді деңгейлік оқыту, оларды оқыту және бағалау жүйесі; CLIL пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту әдістемесі. Ағылшын тілін меңгерудің мазмұны CEFR (Common European Framework of Reference – Халықаралық тілдерді оқыту жүйесінің негізгі деңгейі) жүйесіне негізделіп, 2016-2017 оқу жылынан бастап білім беру мазмұны жаңартылды. Ағылшын тілін меңгерту – заман талабы. Біз бүгінгі таңда мектептегі бірнеше пәндерді ағылшын тілінде игеруге бет бұрып жатырмыз. Бұл біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениаралық қарым-қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Бүгінде елімізде ағылшын тілді мамандарды даярлау ісіне ерекше мән берілуде. Сондықтан жоғары білім беруді жаңартудың негізгі құжаттарында ең негізгі мақсат білікті маман даярлау деп көрсетілген болатын. Ағылшын тілі — бүгінгі заманымыздың кілті.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Кажатова Р.Н., Ахапов Е. А., Review of the coursebook of Japan Foundation «Marugoto. Japanese language and culture», Al-FArAbIkAzAkh NATIoNAI uNIvERSty JourNAI., Алматы«Қазақ университеті» 2019 ж.
2. <https://www.efset.org/> сайтының деректері.
3. Мутанова. Д. Ю., Болашақ ағылшын тілі мұғалімдерінің коммуникативтік мәдениетін дамыту., диссертация, Алматы, 2019ж.
4. Қазақстан мектептерінің оқу үдерісінде үш тілде оқытудың бірыңғай тілдік стандартын қолдану бойынша - Әдістемелік нұсқаулық, Астана 2018 жыл.

УДК 377.5

ВЛИЯНИЕ АВТОРИТАРНОГО СТИЛЯ ВОСПИТАНИЯ НА ПОВЕДЕНИЕ ПОДРОСТКОВ

Куандыкова Б.Ж.,

докторант психологического факультета Университ ТУРАН,
Научные консультанты – Сангилбаев О.С., Давлетова А.А.
Алматы, Казахстан

Аннотация. Именно при авторитарном стиле семейного воспитания подростки будут порождать конфликты, относясь к окружающим с враждебностью. Родители всегда принимают решения за ребёнка сами, подавляя тем самым инициативу ребенка, лишая его возможности научиться брать ответственность за свои поступки на себя.

Ключевые слова: подросток, родители, авторитет, стиль, воспитание

При авторитарном стиле воспитания родители подавляют инициативу ребенка, жестко руководят и контролируют его действия и поступки. Воспитывая, используют физические наказания за малейшие проступки, принуждения, окрики, запреты. Дети лишены родительской любви, ласки, заботы, сочувствия. Таких родителей заботит лишь то, чтобы ребенок вырос послушным и исполнительным. Но дети вырастают либо неуверенными в себе, робкими, невротизированными, неспособными постоять за себя либо, наоборот, агрессивными, авторитарными, конфликтными. Такие дети с трудом адаптируются в социуме, окружающем мире.

Родители очень многого ждут от детей, иногда достаточно рано возлагают на них большую ответственность за дела, которыми их сверстники начнут интересоваться и учиться намного позже (ведение домашнего хозяйства в полном объеме, например). Взрослые в этом случае считают, что таким образом эффективно готовят ребенка к взрослой жизни.

Авторитарному стилю воспитания не хватает теплоты, общение происходит лишь в режиме «я говорю – ты делаешь, я приказываю – ты исполняешь». Правила не обсуждаются. Все решения принимают родители, мнение ребенка не считается достойным внимания. Взрослые часто сами внутренне страдают от того, что вынуждены приводить в исполнение свои суровые решения. Скорее всего, их воспитательный подход сложился в результате тяжелого жизненного и собственного детского опыта. Авторитарные родители могут очень любить своих детей, но практически никогда не демонстрируют свою любовь и принятие. В таких семьях поддерживается и высоко ценится следование традициям. Родители ограничивают самостоятельность ребенка, не считают нужным как-то обосновывать свои требования, сопровождая их жестким контролем, суровыми запретами, выговорами и физическими наказаниями. Но такой подход нельзя в полной мере назвать жестоким обращением, авторитарные родители редко «переходят черту».

Авторитаризм предполагает полное подчинение человеку, который несет ответственность за управление семьей. При таком стиле ребенок остается управляемым, послушным, а основополагающие решения за него принимают родители. Последние возлагают на ребенка большие надежды, требуют от него высоких оценок и успешности в любом деле, которое он выполняет. При общении с младшим поколением взрослые используют безапелляционные фразы: «Я лучше знаю!», «Будет так, как я сказал!», «Не дружи с Машей – она мне не нравится!» и иные, накладывающие вето на принятие самостоятельных решений. Этот стиль помогает скорректировать поведенческие проблемы: невоспитанность, грубость, тотальное непослушание.

Авторитарному стилю воспитания недостает теплоты, для него характерна строгая дисциплина, общение в режиме “родитель- ребенок”превалирует над общением ребенок-родитель, ожидания таких родителей в отношении их детей весьма велики. Все решения принимают родители, считающие, что ребенок во всем должен подчиняться их воле, авторитету.

Авторитарные родители, как правило, мало демонстрируют свою любовь и “кажется, что они несколько отстранены от своих детей”. Родители отдают инструкции и приказы, при этом не обращая внимания на мнение детей и не признавая возможности компромисса. В таких семьях высоко ценятся послушание, уважение и следование традициям. Правила не обсуждаются. Считается, что родители всегда правы, а непослушание наказывается - часто физически. Но родители все же “не переступают черту и не доходят до избиения и жестокого обращения”. Родители ограничивают самостоятельность ребенка, не считают нужным как-то обосновывать свои требования, сопровождая их жестким контролем, суровыми запретами, выговорами и физическими наказаниями. Так как дети во избежание наказания постоянно подчиняются своим родителям, то они становятся безынициативными. Авторитарные родители также ожидают большей зрелости от своих детей, чем это характерно для их возраста. Активность самих детей очень низкая, так как подход к воспитанию ориентирован на родителя и его нужды.

Этот стиль воспитания приводит к ряду недостатков в развитии ребенка. В подростковом возрасте авторитарность родителей порождает конфликты и враждебность. Наиболее активные, сильные подростки сопротивляются и бунтуют, становятся избыточно агрессивными и нередко покидают родительский дом, как только могут себе это позволить. Робкие, неуверенные подростки приучаются во всем слушаться родителей, не совершая

попыток решать что-либо самостоятельно. Такие дети в подростковый период, когда влияние сверстников на их поведение наиболее велико, легче поддаются дурному воздействию с их стороны; они привыкают не обсуждать свои проблемы с родителями, и зачастую подпадают под сильное влияние сверстников. Уровень насилия среди мальчиков из таких семей наиболее велик. Они не уверены в своем успехе, менее уравновешены и менее настойчивы в достижении цели, а также имеют низкую самооценку.

При таком воспитании у детей формируется лишь механизм внешнего контроля, основанный на чувстве вины или страха перед наказанием, и как только угроза наказания извне исчезает, поведение подростка может стать потенциально антиобщественным. Авторитарные отношения исключают душевную близость с детьми, поэтому между ними и родителями редко возникает чувство привязанности, что ведет к подозрительности, постоянной настороженности и даже враждебности к окружающим.

Основные методы авторитарного воспитания:

1.Принуждение. Это когда игнорируются истинные желания и потребности другого человека. Появилась идея что-то сделать, а этот другой сопротивляется. И тогда вместо того чтобы выяснить причины нежелания, тот, у кого власть, просто-напросто решает этот вопрос директивным, насильственным методом.«Я так сказал и точка» или «Потому что я так решил, нравится тебе это или нет, но ты будешь это делать». Знакомы фразы?Соответственно, тот, кого принуждают, испытывает колоссальное напряжение. Ему ведь необходимо одновременно и подчиниться и как-то справиться с крайне неприятными внутренними ощущениями, которые неизбежно возникают в ситуации насилия.

2.Устыжение. Вопреки стереотипу, что если пристыдить человека, он исправится, только лишь бы вновь не попадать в подобную ситуацию – он наоборот, становится скрытным. Единственное, чего можно добиться таким поведением – это ощущение собственного превосходства. Как бы «я такой всесильный и могучий, идеальный и правильный, имею над тобой власть».Между прочим, частое использование устыжения грозит расщеплением личности. Потому что тогда приходится игнорировать свои потребности, задвигать подальше желания и естественные реакции, чувства. Ввиду того что они оказываются неправильными, стыдными.

3. Наказание. Если оно справедливое – то лишает части вины за содеянное и воспринимается адекватно. Получается, что наказанный человек как бы искупил тот вред, который нанёс.Но в случае несправедливости и чрезмерности – оно калечит. Вызывает обиду и злость, вместо ожидаемого искреннего сожаления и раскаяния. К тому же оно также провоцирует выражать свой гнев на тех, кто слабее и не в силах дать отпор. Раз по отношению ко мне можно поступать неправильно и жестоко, то почему я должен удерживать свои порывы проявить власть?Кстати, те, кто часто подвергался наказаниям, могут в дальнейшем привыкнуть к роли жертвы, постоянно ощущая свою сопричастность к любым неприятностям. Например, вполне согласны будут с тем, что просто посмотрели на человека не так, от того у него и не получилось что-то сделать. Либо не вовремя сказали, оказались рядом, захотели, попросили и так далее.

4. Угрозы. Обычно угрожает тот, кто не испытывает уверенности в собственных силах, авторитете. Это как крайняя мера. Но признать бессилие достаточно сложно, проще придумать страшное наказание и управлять поведением непослушного с его помощью.

5. Критика. Благая цель критики – вдохновить на совершенствование. То есть, поняв, что сделала что-то неправильно, личность тут же захочет стать лучше и исправить ситуацию.Но, как вы понимаете, не всегда она срабатывает. Чаще всего вызывает комплекс неполноценности, то есть снижение самооценки. Впоследствии чего появляется стойкое отвращение к процессу, за который ругали и результат которого обесценили.В редких случаях благодаря подобным действиям мир получает перфекционистов, стремящихся всё

довести до совершенства. Но, к сожалению, они не знают, что такое ощущение внутренней гармонии и свободы. Они в напряжении каждый раз, когда замечают не идеальность. А так и до обсессивно-компульсивного расстройства не далеко.

6. Игнорирование. Достаточно сложный вид эмоционального насилия. Отвержение, которое проживается тем, кого демонстративно не замечают, может вызвать психологическую травму и повлиять на умение строить отношения с другими людьми. Причём не в лучшую сторону.

Плюсы и минусы авторитарного отношения

Большинство людей настоящего и прошлого поколений были воспитаны авторитарными родителями. Какие минусы имеет этот стиль воздействия?

- Воспитание детей не предполагает отношений - чаще всего, взрослые заботятся лишь о том, сыт и одет ли ребенок. То, что он чувствует и о чем переживает - никого не волнует.

- В семье не формируется система ценностей человеческих взаимоотношений. Дети вырастают, часто не зная о том, зачем и как нужно помогать друг другу, поддержка близких для них - незнакомая вещь. Эмоции и чувства, постепенно, начинают отходить на второй план, поэтому ребенок в такой семье вырастает, не понимая, что он хочет и не слыша свои потребности.

- Дети мало знают о родительской любви или принимают за нее строгий контроль, критику и осуждения.

Плюсы авторитарного стиля воспитания:

- четкость и ясность границ дозволенного;
- воспитание в детях дисциплинированности и ответственности;
- спокойное эмоциональное состояние ребенка — он умеет сдерживать чувства;
- ребенок культурный и вежливый;
- дети хорошо учатся в школе;
- ребенок растет отличным помощником родителей.

Рекомендации

1.Обозначение границ и объяснение их. Ясно, если предоставить свободу действий ещё незрелому человеку в целях показать уважение к его личности – это повергнуть свою и его жизнь в хаос. А как же тогда быть, если, допустим, каждое утро надо вставать в 7 утра, чтобы успеть в школу, а он не хочет? Кроме как заставить, по-другому он не слушает? Необходимо твёрдо обозначить свою позицию, при этом позволив ему выразить свои чувства. Например, сказав: «Я понимаю, что это вызывает у тебя злость или печаль, но таковы правила. Если ты будешь вставать позже – ты опоздаешь на уроки». Старшим детям в таком случае можно предоставить немного свободы в плане самостоятельного разрешения сложностей в связи с опозданием. То есть, не звонить учителю, предупреждая о форс-мажорных ситуациях, не писать записки. А пусть разбирается с новыми сложностями без вашей помощи. Так он будет учиться нести ответственность за свои действия и поступки. Пусть не всегда успешно, но ему важно получать этот опыт. Тогда вы снимаете с себя лишний груз. Побывав «на ковре» директора, получив дополнительные задания от учителей и прочее, он будет более мотивирован не опаздывать, чем при ваших скандалах по утрам. То есть, важно объяснять, почему возникли какие-то правила, ограничения, а также что грозит в случае их нарушения. После чего давать хоть немного свободы и возможности получить опыт, как говорится, «набить шишки».

2.Просьбы. Попросив чадо помочь вам с чем-то и не взрываясь праведным гневом при отказе – вы со временем добьетесь того, что ваши отношения станут более доверительными. Вы сможете сотрудничать, а не воевать. Что крайне важно с подростками, иначе можно совсем потерять с ними контакт и близость. Порой непросто вместо

привычных приказов обратиться с просьбой к тому, кого считаешь буквально обязанным делать то, что ему скажут. Тут важно преодолевать собственное сопротивление. Всё-таки намного приятнее осознавать, что вам помогают не потому, что боятся, а потому что любят и с целью позаботиться соглашаются на какую-то деятельность.

3. Открытость. Когда ваше чадо оступается, не стоит его винить и стыдить. Необходимо чтобы у него развился регулятор совести, чтобы он понимал сам, что стоит делать, а что нет. Вы ему поможете, если просто будете говорить о своих чувствах. Что, например, какие-то его действия расстроили вас, разозлили или вызвали грусть, разочарование. Тогда он научится понимать и предвосхищать последствия, которые неминуемо последуют в связи с его выбором. Обвиняя его, вы только спровоцируете защитную реакцию – оправдаться, исхитриться, но выйти «сухим из воды». И кстати, все мы допускаем ошибки, даже лучшие из нас. Поэтому извиняться также стоит уметь. Этот поступок не «снимет корону», а наоборот, поднимет авторитет в его глазах.

4. Возращение самостоятельности. Вместо того чтобы поругать или покриковать, обратитесь с вопросом, как ему самому нравится то, что он совершил. Пусть сам оценит свою работу. А вы можете просто поделиться своими ощущениями. Только не в виде оценок, а используя Я-высказывания.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

- 1) <http://sad-sosenka.ru/konsultacii/sovety-pedagoga-psihologa/65-stili>
- 2) <http://sad-sosenka.ru/konsultacii/sovety-pedagoga-psihologa/65-stili>
- 3) <https://www.b17.ru/article/70312/>
- 4) https://ypok.pf/library/osnovnie_stili_vospitaniya_detey_141505.html
- 5) <https://qvilon.ru/semya/avtoritarnyj-stil-vospitaniya-v-seme.html>
- 6) https://medaboutme.ru/matiitya/publikacii/stati/vospitanie_detey/plyusy_i_minusy_avtoritarno_go_vospitaniya_detey/

ОТБАСЫ – ҰЛТТЫҢ ТІРЕГІ

Баишева Гауһар Максұтхановна

Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті, педагогика және
психология факультеті, 1 курс студенті
Ғылыми жетекші - Нәби Лиза
Көкшетау, Қазақстан

Аннотация: Мақалада ұрпақ тәрбиесіндегі отбасы құндылықтарының алатын орны, отбасы мүшелерінің арасындағы қарым-қатынас және әрқайсысының өзіндік рөліне сипаттама берілген. Сонымен қатар ұлттық нақыштағы отбасылық тәлім-тәрбиенің маңызды іс екендігі баяндалған.

Тірек сөздер: Отбасы құндылықтары, туыстық қатынас, отбасы мүшелері, қара шаңырақ, тәлім, ұлттық тәрбие.

Адамның адамшылдығы – ақыл,
ғылым, жақсы ата, жақсы ана,
жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады.
Абай

Отбасы – адам баласының алтын діңгегі. Өйткені адам ең алғаш шыр етіп дүниеге келген сәтінен бастап, осында ер жетіп, отбасының тәрбиесін алады. Сондықтан да отбасы – адамзаттың аса қажетті, әрі қасиетті алтын мектебі.

Отбасының адамзат ұрпағына деген ықпалы мен әсер күшін өмірдегі басқа еш нәрсенің күшімен салыстыруға болмайтындығы мәлім. Өйткені ата-ананың балаға деген тәрбиесінің орнын еш нәрсе толтыра алар емес. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» - деген нақыл сөз отбасы тәрбиесінің маңызын айқындатып тұр емес пе?

Қоғамның негізгі мақсаты – адамдарды бақытты ету, ал мұның өзі терезесі тең, берік отбасына байланысты. Отбасының дербестігі болғанымен, отбасылық қатынастар қоғаммен және оның дамуымен тікелей байланысты екендігін білеміз.

Жалпы алғанда отбасын кіші әлеуметтік топ деп қарастырсақ, онда оның мүшелері некемен немесе қаны бір туыстығымен, тұрмыстың ортақтығымен және өзара адамгершілік жауапкершілікпен байланысты болатыны сөзсіз.

Отбасының іргетасы - ер мен әйел, бұл іргетас үйленумен құрылады және жаңа құрылған отбасы ұрпақ жалғастырады. Тұтас отбасының ең басты құндылығы да осы - ұрпақ жалғастыру, ұрпағына сапалы тәрбие беру, өмірге бейімдеу.

Бір сөзбен айтқанда, балаға әлеуметтік-мәдени ортаның құндылығын қабылдаттыру, үлкен ұрпақтың тәрбиесін жас ұрпаққа жеткізу, бойына сіңірту, яғни балаларын өздерін қоршаған ортаға және қоғамға пайдалы азамат етіп өсіру әрбір әке-шешенің ең маңызды міндеті.

Ата-ананың, басқа да отбасы мүшелерінің өмір сүру тәжірибесі, жүріс-тұрысы, өз міндеттерін таза атқару, бір-бірін құрметтеп сыйлауы – бәрі де үлкен мектеп, тәрбиелік мәселе. Отбасында қабылдаған адалдық пен мейірімділік, жауапкершілік пен кешірімділік те баланың көкірегінде жатталып қалады. Әке мен шешенің баласына қоятын ең бірінші басты талап- тілектері - баланың «әдепті бала» болып өсуі. Сондықтан қазақ жанұясы әрдайым: « Әдепті бол, тәрбиесіздік етпе, көргенсіз болма» деген сияқты сөздерді балаларының құлағына құйып өсірген.

Тәрбие басы әдептілік деп білген ата-ана әуелі баласына өздерін сыйлап-құрметтеуді, өзгелерге, әсіресе үлкендерге, сыпайылық танытуды, ешкімді мұқатпауды үйреткен. Сонымен қатар, балаларының ер-азамат болып, халқына еңбек етулерін басты міндет етіп қойған. Қазақ «Ұлың өссе, ұлы жақсымен, қызың өссе, қызы жақсымен ауылдас, көршілес бол», - дейді. Себебі ұрпақ тәрбиесіне отбасынан басқа, қоршаған ортасы, қоғам әсер ететіні белгілі жәйт.

Қазақ отбасы негізінен үш ұрпақтан тұрады. Ол – ата, әке, бала.

Әке - әулет басшысы, отбасы, отбасы мүшелерінің тірегі, асырап сақтаушысы, қамқоршысы. Әке үйі барлық балалары үшін үлкен үй, қара шаңырақ деген киелі ұғымдармен сыйлы да құрметті.

Ана - сол әулеттің алтын діңгегі. Қазақ қоғамындағы әйелдердің орны жайлы әңгімелегенде, Орта Азияны мекендеген басқа халықтардың әйелдерімен салыстырғанда қазақ қыздары мен әйелдерінің анағұрлым еркін болғанын айтқан жөн. Олар жүздерін жамылғылармен бүркемей, ашық өмір сүрген. Дегенмен, қазақ әйелдері үшін ең басты міндет – отбасы беріктігін сақтау, бала тәрбиелеу, ерлерін барынша сыйлау, рухани қолдау көрсету болып табылады.

Отбасындағы ұлт тәрбиесінде ата мен әжелердің орны ерекше. Аталар мен әжелер ауыл-аймақ, ағайын арасының берекесі, ақылшысы, отбасы ұйытқысы болып келеді. Олардың әрқашанда мәртебесі биік болып, сый-құрметке бөленген. Өйткені, үлкенді сыйлауды қадір тұтқан қазақ салты бойынша көргені мен тұрмыста түйгені көп, тәжірибесі мол адамның сыйға бөленуі заңды құбылыс деп танылған. Үлкенді сыйлау, ақылын тыңдау

көргенділік деп есептеледі. Дәстүрлі қоғамда ата-әженің тәрбиесін көрмей өскен бала болмаған. Ата- әжелер жыр, дастан, ертегі айтып немере-шөберелерін рухани байытып тәрбиелеп отырған. Қазақтың ежелгі дәстүрі бойынша тұңғыш немересін атасы мен апасы өз қолына алып, немере ыстық болғандықтан балаларынан да артық көріп, тәрбиелеген. Тұңғыш немерелер ата- апасын өз әке-шешесіндей санап, туған әке-шешесін тек қана өскеннен кейін де танып жатады. Кейде тұңғыш немересі кенже ұлының орнына, атасының қара шаңырағына ие болып та қалатын жәйт кездеседі [1].

Сөзіміз дәлелдірек болу үшін ұлы жазушыларымыздың жазған көркем әдебиеттерге көз жүгіртіп көрейік. Оларды оқи отырып та отбасылық тәрбие жайлы көптеген мағлұмат аламыз.

Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы: Әйелдер галереясынан: Зере, Ұлжан, Айғыз, Ділда, Тоғжан, Әйгерім, Салтанат, Керімбалалар, көненің көздері – Бөжей, Байсал, Құнанбай, Жақып, Абай тұстастарынан: Жиренше, Ербол, Базаралы, Абылғазы, Тәкежан, Оспан, Көкбайлар ас пен тойда, құдалық пен руаралық қақтығыста, жаулықта, жер мен жесір дауында, жан жадыратар жаз жайлаулары мен аязды, боранды қыс-қыстауларында, аңшылық-саятшылықтарында бірге болып, бірге тыныстады: күйінсе – күйінді, сүйінсе – сүйінді, ауыр-жеңілін бірге көтерісті. Ұлы жазушының бұл роман – эпопеясынан отбасы жайлы, ондағы адамдардың қарым – қатынасы жөнінде көптеген мағлұматтар алуға болады [2].

Бегалин С. Бала Шоқан: Шыңғыс өзі оқып білім алған және келешек ғылым-білім өрісі орыс мектебінде екенін біле тұрса да, баласына шығыс әдебиеті мен тарихынан хабардар болсын деп, Әубәкір молданы әдейілеп Орынбордан көшіріп алып келгенді. Алдымен балаларын ана тілінде сауаттандырып және өзімен өмірлес шығыс елдерінің мәдениетімен де таныс ету ниеті болған. Сондықтан да ол: - Шоқанға өзің білетін барлық оқуынды үйрет. Бұларға енді жеті жұрттың тілін білу керек,- дейтін. Бұл үзіндіден балаға деген ақылды әкенің ақ тілегі, қамқорлығы көрінеді [3].

Ал енді зерделеп қарайықшы, осы отбасы құндылықтарын насихаттау біздің өркениетті дамуымызға кедергі ме?

Жоқ, әрине. Қанша жерден өркениетті дамыған елу елдің қатарына қосылсақ та мемлекеттің алтын дінгегі – отбасы және оның құндылықтары екендігін мойындауымыз керек. Атақты қазақ ақыны Қасым Аманжолов өзінің жарына арнаған бір өлеңінде: Отбасы – шағын мемлекет, Мен – президент, сен – премьер, дегені бар. Шынында, отбасы – ол да бір шағын мемлекет. Әр мемлекеттің өзіне тән өндірісі мен өнім бөлісі, сыртқы және ішкі саясаты, кіріс – шығыс бюджеті, қастерлеп ұстанатын рәміздері, т.б. болатыны сияқты, әр отбасы болмыс-тіршілігінің де соған ұқсас жақтары бар, оның жаратылысы да басшылық пен қосшылықты қажет етеді. Сондықтан отбасының құрылымына зор маңыз беріліп, мәнін қорғаған, отбасының ар-намысын сақтауға, сырын шашпауға, мүшелерін бір-біріне қатысты адалдыққа тәрбиелеген [4].

Осындай тарихы сан мың ғасырға бой тартқан ұлттық тәрбиемізді негізге ала отырып, бақытты отбасы дегенді қалай түсінеміз деген сауалға сәл ойланып көрейікші? Бақытты отбасы болудың сыры неде?

Бақытты отбасы дегенде көпшілігіміздің көз алдымызға қайратты әке, мейірімді ана, жадыраған балалар келеді. Шынында да солай. Бірақ отбасының бақыты үшін көп нәрсенің қажеті жоқ. Жанұя мүшелерінің сыйластығы, махаббаты, бір-біріне деген құрметі мен сүйіспеншілігі болса жетіп жатыр. Олардың бір-біріне деген қамқорлығы мен жанашырлығы отбасы мүшелеріне сүрінгенде қол ұшын беретін жақындарының бар екендігін сездіріп, ерекше сезім, күш-жігер беретіндігін ескеруіміз қажет. Басқа сөзбен айтқанда, отбасы – үлкен өмірге дайындайтын мектеп. Ал сапалы «білімді» қайдан, қандай ортадан алуға болады? Әрине, өзара гармонияда, бақытты ортада өмір сүретін, сол бақытты жасай алатын адамдардан

алады. Осындай бірлігі жарасқан отбасынан шыққан адам ғана өзінің отбасын бақытты ете алады, өмірде жолы болатын тұлға ретінде қалыптасады.

Қай-қайсымыз да отбасы – сыйластық, жарастық орнаған орта, кішкентай Отанымыз екендігін бұрыннан білсек те, сол отбасынан алған тәлім-тәрбиеміздің адам өміріне қажеттілігіне аса мән бере бермейміз.

Бір сөзбен айтқанда отбасы мүшелерінің әрқайсысы, ата-ананың, баланың, міндетін атқару ғана емес, береке - бірлік, сүйіспеншілікпен араласса ғана, босағасы берік, шаңырағы биік отбасына айналарын білуі шарт.

Отбасының тәрбиелеушілік міндетіне тікелей байланысты оның тағы бір қызметі бар. Оны дамытушы міндет деп атауға болады. Ата-аналар балалардың жеке ерекшеліктерін неғұрлым ертерек байқау керек. Сонда ғана балалар өздерінің ішкі қабілеті мен дарынын тез дамытады. Жас күнінен бастап олардың қабілетін байқап, соған сәйкес тәрбиелеу, бағдар беру қажет. Балалардың үздіксіз дамуы, шығармашылық қабілетін іске асыруы отбасынан басталады. Әке-шеше балаларына жақсы тәрбие беруге қоғам алдында жауапкер. Кейінгі кезде қалыптасқан «білім мектептен басталады» - деген көзқарас дұрыс емес. Бұл процесс отбасынан басталуы керек.

Отбасы – адам баласына табиғат сыйлаған кереметтердің бірі. Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Әрқайсымыздың Отанға деген ыстық ықыласымыз – жақындарымызға, туған-туысқандарымызға деген сүйіспеншіліктен басталады. Сол себептен «Отан – отбасынан басталады» деген қанатты сөздің түп-төркіні отанды сүю - отбасынан басталады дегенге саяды! Туған үйдің жылуын, отбасы мүшелерінің қамқорлығын сезіне, бағалай білген әрбір азамат - өз Отанының патриоты! [1].

Жеке адамның бойындағы ар-ұятын, ақыл-ойын, адамгершілігін, мәдениет- тілігін тәрбиелеуде отбасын – алғашқы қадам деп қарастырсақ, онда отбасы құндылықтары – өте қажетті, басқадай еш нәрсемен өзгертуге болмайтын асыл қазына деп санауымызға әбден болады.

Сөз соңында айтарым, әрбір отбасының қос тіреуі – ерлі-зайыптылар өз тарапынан әдеп-адамгершілік талаптарын, құқықтары мен міндеттерін, ұлт болашағы алдындағы жауапкершіліктерін мүлтіксіз орындаса, бүкіл қоғамда, елде бейбіт те берекелі тұрмыстың негізгі қаланбақ. Яғни, отбасы құндылықтарын бойына сіңірген саналы ұрпақты тәрбиелеу арқылы біз - ұлттың жарқын болашағына қол жеткізуімізге, ертеңімізге алаңдамай өмір сүруімізге толық жағдай жасаймыз деп сенемін.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Мұқытова Ж.Қ. Навий Л.Н. Отбасылық кеңес беру: дәрістер, практикалық тапсырмалар, тестер, диагностикалық әдістер // Оқу-әдістемелік құрал. Көкшетау. 2019. Б. 11-17., 27-40., 72-82.
2. Adebiet.kz әдеби әлем порталы
3. С.Бегалин. Бала Шоқан. <https://reader.bookmate.com/f6utdlxe>
4. Қ.Аманжолов. Өлеңдегі. http://bilimdiler.kz/oyin_sayk/olender/2967-semya-shagyn-memleket-kasym-amanzholov-oleni.html

ӘОЖ 378.147

SMART - БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ИДЕЯЛАРЫ

Куттыкожаева Шахарзат Нуртаевна

физика-математика ғылымдарының докторы, профессор,
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,
(Көкшетау қ., Қазақстан)

Сеитова Тоты Шаукеновна

2 курс PhD докторанты,
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,
(Көкшетау қ., Қазақстан)

Түйін. Мақалада «Smart», «Smart-education тұжырымдамасының» анықтамасы нақтыланады. Білім беру процесіндегі smart-ортаның қалыптасуы сапалы smart-білім беру үшін қажет екендігі қарастырылады. Қазіргі таңда жаңа білім беру ортасын қалыптастыру, кәсіби мамандардың сапасын арттыру үшін аталған зерттеу тақырыбының өзектілігі көрсетіледі. Smart-білім берудің негізгі идеялары ұсынылады.

Кілт сөздер: Smart, smart-білім беру, e-learning, Smart-learning, Smart-education, Smart-Board, интерактивті электрондық тақта, Smart-жүйе, веб-сервистер, интерактивті технологиялар.

Көптеген елдерде Smart-education (Smart-білім беру) ұғымы оқытудың стандартты тәсілі болып табылады. Қазақстанда бұл білім беру жүйесі жаңалық. Smart-білім берудің негізгі идеялары болып дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, танымдық жаңа оқыту әдістері саналады.

Қазіргі заманғы білім беруді реформалау педагогикалық кадрларға жаңа талаптар қойып отыр. Өз қызметінің нәтижелерін болжай алатын, еркін және белсенді ойлай алатын педагог қойылған міндеттерді шешудің кепілі болып табылады.

Бұрын, білім алушылар үшін білім көзі тек оқытушы және кітаптар болды. Қазіргі уақытта біз ақпаратты тәлімгерлердің көмегімен ғана емес, сонымен қатар өз құрбыларымыздан, достарымыздан да ала аламыз, өйткені адамдар ақпаратпен алмаса алады.

Білім беруді дамыту үшін адами капиталдың әсері жеткіліксіз, ол үшін білім беру ортасын өзгерту қажет. Еңбек ресурстарының білім беру көлемін арттыру ғана емес, білім берудің мазмұны, оның әдістері, құралдары мен ортасы сапалы түрде өзгеруі тиіс, яғни Smart-білімге көшу қажет. Адам капиталының негізгі сипаттамасы білім беру жүйесінде құрылатын және дамитын оның тасымалдаушыларының кәсіби құзыреттілігі болып табылады.

Қазіргі білім берудің басты міндеттерінің бірі - бұл студенттерді білім алуға ынталандыру, екіншісі - шығармашылық шешімдердің көмегімен осы білімді игерудің жаңа формалары мен құралдарын іздеу. Оқытудың тек аудиторияда ғана емес, үйде де, кез келген қоғамдық орындарда да мүмкін болуы. Білім беру процесін байланыстыратын, ол негізгі элементтерге уақытша және кеңістіктік шекараларды алып тастауға мүмкіндік беретін, бірыңғай жүйелерден құрылған білім беру контенті. Қазіргі уақытта e-learning - тен Smart-learning және Smart-education-ге (ақылды білім беру) көшу жүріп жатыр [1].

Smart осы немесе басқа қызмет түрі үшін қоршаған ортаны қалыптастыруы ақыл-ой деңгейінің жоғарылауын білдіреді. Осы тұжырымдаманы білім беруге көшіруді қалыптастыру бастапқы сатыда. Жаңа технологиялардың пайда болу жылдамдығы соңғы

онжылдықта айтарлықтай өсті, жыл сайын өндірушілер кәсіби қызмет пен коммуникациялар үшін жаңа құрылғылар ұсынады. Жаңа зияткерлік Smart-технологиялар білімді беру және Smart-құрылғыларды кеңінен пайдалану үшін пайдаланылатын платформаларды өзгертуді талап етеді. Білім мен технологияларды жаңарту жылдамдығы білім беру жүйесінің сапа өлшемі ретінде қарастырылуы тиіс.

Smart education, немесе ақылды оқыту-бұл еркін қол жетімділігі бойынша бүкіл әлемнің контенті арқылы интерактивті білім беру ортасындағы икемді оқыту. Болашақта білім алушылар үшін білімнің басты көзі Интернет болады.

Білім берудің осы түрінің сипаттамалары: әр түрлі операциялық жүйелер арасындағы бағдарламалардың үйлесімділігін қамтамасыз ету болып табылады. Бұл білім алушыларға пайдаланылатын құрылғыларға қарамастан бірдей айналысуға мүмкіндік береді, бұл білім беру процесінің үздіксіздігін және ақпаратқа қол жеткізу жылдамдығын қамтамасыз етеді.

Мұндай білім беру келесі негізгі проблемаларға тап болуы мүмкін:

- техникалық қамтамасыз ету;

- Интернетке кіру;

- Smart-education (ақылды білім беру жүйесі) - бұл жалпы стандарттар, келісімдер және технологиялар негізінде Интернет желісінде бірлескен білім беру қызметін жүзеге асыратын оқу орындары мен ПОҚ[2].

Бастау үшін білім беру жүйесінде өзгерістер, яғни ақпарат алмасудың үздіксіздігін және оқу процесін қамтамасыз ететін техникалық құрылғыларды енгізу қажет. Оқу процесінде әр түрлі медиа компоненттері: электрондық оқулықтар, презентациялар, дәрістер, компьютерлік практикум, тестілеу, әр түрлі веб-сервисер[3]. Соңғысы ақпараттық ресурстар мен телекоммуникацияларды белсенді пайдалануға, білім беруде жаңа әдістер мен әдістемелерді жасауға мүмкіндік береді. Осы Smart education бүгінгі әлемнің міндеттері мен мүмкіндіктеріне сәйкес келетін білім берудің барынша жоғары деңгейін қамтамасыз етеді, кітап контентінен белсенділікке көшіруді қамтамасыз етеді. Оқыту барлық жерде және Әрдайым қолжетімді болады.

Соңғы жылдары оқытушылар сабақтарда әртүрлі заманауи технологияларды пайдалана бастады. Microsoft Power Point немесе Macromedia Flash және Prezi сияқты бағдарламалық пакеттерде жасалған мультимедиялық тұсаукесерлерді қолдану арқылы оқу сабақтарын өткізу нормасы болып отыр. Алайда, үйреншікті презентациялық технологиялармен қатар, білім беру саласына жаңа деп аталатын слайд-шоу түріндегі презентациядан кетуге мүмкіндік беретін интерактивті технологиялар кіреді. Білім беру саласына жаңа технологияларды енгізу білімді репродуктивті берудің ескі сұлбасынан оқытудың жаңа, креативті нысанына көшуге алып келеді.

Білім берудегі Smart тұжырымдамасы біздің өмірімізге әртүрлі ақылды құрылғылардың еніп, кәсіби қызмет пен жеке өмірдің оқыту процестерінде (Smart-Board, интерактивті электрондық тақта, Smart-жүйе, компьютердің қатты дискісінің өздігінен диагностикасы және т.б.) пайда болды. Smart қызметтің қандай да бір түрі үшін қоршаған ортаны қалыптастыратын жеке құрылғының немесе құрылғылардың зияткерлік деңгейін көтеруді білдіреді.

Соңғы 10 жылда жаңа технологиялардың пайда болу жылдамдығы айтарлықтай өсті. Жыл сайын өндірушілер кәсіби қызмет пен коммуникация үшін жаңа ұстанымдарды ұсынады. Жаңа интеллектуалды технологиялар білім беру үшін пайдаланылатын платформаларды өзгертуді және смарт құрылғыларды кеңінен пайдалануды талап етеді. Кәсіптік білім беру білім беру тұрғысынан да, білім беру технологиялары мен әдістері тұрғысынан да тез жаңартылатын салалардың біріне айналуы тиіс.

Оқытушылар сабақта ActivStudio сияқты интерактивті тақталар мен бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдаланады. Жоғарыда айтылғандай, өндірушілер жаңа құрылғылар мен бағдарламалық қамтамасыз етуді ұсынады. Соңғы жылдары жақын шетелдерде жетекші мамандар Smart Notebook, Smart Classroom Suite және т.б. сияқты бағдарламалық қамтаманы пайдалана бастады[4].

Smart Notebook-оқытушыларға қызықты сабақтар жасауға, дайын мазмұнды қолдануға және студенттердің қызықты білім алуына мүмкіндік береді. Лицензиялаудың жаңа мүмкіндіктері оқытушыларға Smart Notebook бағдарламасын және бөгде өндірушілердің интерактивті тақталарында қолдануға, оқу орнындағы оқыту платформасын біріңғай және оқытушылар арасындағы тәжірибе мен жұмыс істеуді ынталандыруға мүмкіндік береді.

Smart Classroom Suite-интерактивті оқытуға арналған бағдарламалық қамтамасыз ету Smart Classroom Suite интерактивті оқу бағдарламалық қамтамасыз ету - бұл компьютерленген аудиторияларда оқытушылар мен студенттердің пайдалануы үшін арнайы әзірленген біріктірілген бағдарламалық жиынтық. Бұл жиынтықта бірлескен оқыту үшін Smart Notebook, Smart Notebook SE (студенттер үшін) кіреді. Smart Syne бағдарламасы оқу сыныбын басқару үшін және Response CE бағдарламасы интерактивті сауалнамалар өткізу үшін. Smart Classroom Suite бағдарламалық қамтамасыз етумен оқытушылар аудиториядағы оқу үдерісін тиімді басқара алады және сабақ жүргізеді[5].

Сабақ жасаудың қарапайым инструменттері оқытушыларға қызықты мультимедиялық сабақтар дайындауға көмектеседі. Құралдар тақтасын пайдаланып, оқытушылар басқа оқытушылардың жасаған сабақтарын көріп, өздерінің жұмыстарымен де бөлісу үшін Smart Exchange веб-сайтына кірсе жеткілікті.

Қорыта келгенде, Smart - білім беру тұжырымдамасы әлемдегі жаңа технологиялық парадигмаларды дамытуға сәйкес келеді. Қазіргі таңда смарт-білім беру технологиялары тек даму үстінде және болашақта көптеген мәселелердің шешімі табылатынына сенімдіміз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Тихомиров В.П. Мир на пути Smart Education: новые возможности для развития // Открытое образование. 2011. - № 3. - С.22-28.
2. Россия на пути к Smart-обществу: монография / Под ред. проф. Н.В. Тихомировой, проф. В.П. Тихомирова. – М.: НП «Центр развития современных образовательных технологий», 2012. – 280 с
3. «Smart-обучение в системе повышения квалификации педагогов»
<https://issuu.com/zkoipk/docs/smart>
4. Федулина С.Б. Инновационные процессы в образовании, связанные с развитием информационных и коммуникационных технологий. – URL: <http://www.rusnauka.com>.
5. Невоструев П.Ю. СМАРТ учебники в СМАРТ образовании. Новая парадигма контента. – URL: <http://www.slideshare.net/pnevosttruev/smart-congress>.

УДК 53 (077,7)

ОБУЧЕНИЕ ПРИЕМАМ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Умаров Ашур Авалович

канд. пед. наук, доцент, зав. кафедры общей физики
ТГПУ им. Садриддина Айни. г. Душанбе РТ.

Мухаббатов Хушнуд Курбонович

кандидат технических наук, заведующий кафедрой экспериментальной физики
Таджикского государственного педагогического университета имени Садриддина Айни.
г. Душанбе РТ.

Сафарали Умарзода

соискатель кафедры социально гуманитарных наук Институт Государственного
управления при Президенте
Республики Таджикистана. г. Душанбе РТ.

Аннотация: Одним из направлений совершенствования обучения физике является разработка такой методики, которая позволяет активно формировать у школьников различные приемы мыслительной деятельности. Эти приемы описаны в психолога – педагогической литературе, но как правило не сопровождаются примерами их применения в обучении. С другой стороны, некоторые учителя используют в своей работе отдельные такие приемы, но далеко не все стремятся к тому, чтобы и учащиеся овладели ими.

Ключевые слова: стимулирующие звенья, соотнесение, рогнозирование, конкретизация, реконструкция.

Рассмотрим, каким образом можно целенаправленно формировать у учащихся умения выполнять в учебной деятельности разные мыслительные операции. Остановимся на нескольких из них, преимущественно не очень распространенных.

Использование стимулирующих звеньев. Сущность этого приема состоит в следующем. Пусть у учащегося надо сформировать связь между вопросами А и В, причем так, чтобы осознание им вопроса А сразу приводило бы к определенным умственным действиям и давало бы ответ В.

Этого можно добиться либо путем неоднократного повторения друг за другом этих вопросов, либо «вклиниванием» между ними промежуточных указаний к мыслительному процессу, которые облегчат его выполнение и понимание материала.

Например, надо построить график зависимости координаты тела от его скорости при равномерном движении и условии, что начальная координата и начальная скорость равны нулю. Для этого требуется выполнить ряд мыслительных операций по составлению плана действий и реализации каждого пункта. Учитель совместно с учащимися составляет алгоритм работы и дает образец его применения, а также вспоминают, как строили графики на уроках математики. Учащиеся записывают в тетрадь эти действия в две колонки: в левую – «шаг» алгоритма, в правую - пример его применения в конкретной, предложенной выше задаче. По данному алгоритму и образцу, выполняя последовательно каждый пункт действий, ученики решают аналогичные задачи.

Следует обратить внимание на следующее: без алгоритма некоторые учащиеся не могут осознанно работать или вразумительно объяснить свои действия; читать же указания

алгоритма и выполнять их по образцу могут все. Постепенно навык закрепляется, и решение последующих задач становятся вполне осознанными, логически обоснованными.

Соотнесение. Прием сводится к «увязыванию» отдельных частей нового материала с имеющимися знаниями и друг с другом. Прием позволяет логически включить новую информацию в структуру прежних знаний, показывать взаимосвязи явлений и законов. Его реализация опирается прежде всего на постановку вопросов типа «Почему?». На каком основании», «Как это доказать, исходя из того, что вы уже знаете?». Отвечая на них, учащиеся приучаются четко, аргументировано, со ссылками на известные уже определения, понятия, законы, высказывать свои мысли. Понимание материала становится более глубоким, отчетливым, а запоминание прочным. По нашему мнению прием соотнесение на уроках физики, должен применяться, самым широким образом.

Например, на уроке «Связь между переменным магнитным и электрическим полями можно предложить ученикам часть нового материала изучить самостоятельно по учебнику «Физика 10». Читая текст, учащиеся встречаются с двумя утверждениями: 1) магнитное поле создается электрическим током; 2) оно действует только на движущиеся заряженные частицы. Затем предложить учащимся аргументировать эти утверждения. Если задание вызывает затруднение, предлагают вспомогательные вопросы: «Нельзя ли опереться на опыт Эрстеда?», «В чем сущность эксперимента Эрстеда?» и др.

Прогнозирование. Решая любую проблему в быту, на производстве, в учебе человеку постоянно приходится предвидеть ход событий. Анализируя создавшуюся ситуацию, он с учетом этого анализа пытается предугадать результаты и скорректировать свои действия. Соответствующий прием мыслительной деятельности называется прогнозированием.

Тренировки на его использование можно проводить на уроках физики. Но для этого придется несколько видоизменить существующую методику, в частности методику проведения учебного эксперимента. Для этого достаточно перед демонстрацией многих опытов ставить проблемы типа «Что произойдет, если ...? Почему?», «Что будет, когда ...? Почему». Например: 1) «Что произойдет, если приблизить наэлектризованную палочку к гильзе, подвешенной на шелковой нити?», 2) «Какое положение займет магнитная стрелка, расположенная параллельно проводнику, если проводник подключить к источнику тока?», 3) «Что произойдет с водой в бутылке, если опустить её горлышком вниз в чашу с водой, ниже уровня жидкости в чаше?». И пусть учащиеся поразмыслят, пофантазируют одну-две минуты и попытаются как-то объяснить свой прогноз. Эти минуты окупятся, так - как психологами установлено, что предвидение хода событий вызывает у учащихся значительно больший интерес, чем обсуждение результатов прошедшего события. В классе почти у всех обостряется внимание, возникает особое оживление, ликование в том случае, когда опыт подтверждает прогноз учеников.

Конкретизация. Её сущность общеизвестна: закон, общее правило, иллюстрируется, поясняется примером. Но дело в том, что многие учителя довольствуются тем, что учащиеся при ответе опираются лишь на те примеры, которые привел учитель, это порождает шаблон, формализм в знаниях. Значительно полезнее, если учитель будет постоянно требовать, чтобы учащиеся, отвечая, приводили собственные примеры, известные им из жизни, опыта или дополнительной литературы, в этом случае ученик будет учиться применять свои знания в новых условиях.

Желательно, также приводить примеры, которые провоцируют учащихся на ошибку, если они плохо усвоили, основной теоретический материал. Такие ошибки в момент обучения не страшны, так как их сразу же можно проанализировать, учащиеся с интересом будут слушать этот анализ, и в дальнейшем будут стараться быть более внимательными. Эта разновидность приема конкретизации также учит применять знания в новых условиях.

Например, при изучении закона Ньютона можно предложить классу вопрос из учебника: «Два ученика тянут веревку в противоположные стороны с силой по 50Н каждый. Разорвется ли веревка, если она выдерживает натяжение до 80Н». Свои ответы (прогнозы) учитель предлагает ученикам обосновать. Затем со всеми, вместе проанализировать ответ, соотнеся их с общим правилом взаимодействия.

Реконструкция. Сущность этого приема состоит в том, что в процессе усвоения материала его подвергают любым эквивалентным изменениям (без искажения). Прием обычно используется в сочетании с другими: классификацией, конкретизацией, обобщением и другими.

Один из способов реализации этого приема – составление конспекта, но не такого, когда учащиеся просто переписывают «куски текста» из учебника. На первом этапе, отрабатывая умения писать конспекты можно использовать обобщенные планы ответов о физическом законе, явлении, теории предложенной А.В. Усовой. В таких случаях учащиеся не переписывают текст данного параграфа, а будут писать конспект, руководствуясь обобщенным планом. В дальнейшем появится возможность составлять конспект параграфа учебника, исходя из личных соображений каждого ученика, но основные понятия изучаемой темы должны быть четко обозначены. Причем на последующих уроках конспекты составленные учащимися, их планы должны обсуждаться, сравниваться и корректироваться.

В заключение отметим, что применяя в обучении приемы, о которых шла речь выше, при их реализации развиваются способности учащихся к мыслительной деятельности; уроки проходят интереснее и продуктивнее; постепенно у учеников формируются умения самостоятельно работать с учебной и научно-популярной литературой, что очень важно.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Мякишев Г.Я. Физика 10 класс: учебник для общеобразоват. учреждений: базовый и профил. уровни /Г.Я. Мякишев, Б.Б. Буховцев, И.И. Сотский -19-е изд. – М.; Просвещение, 2010.-366с.
2. Лещинский Л.А. Умственное развитие учащихся при обучении физике //Физика в школе.-1993.-№6. – С. 44-45
3. Усова А.В. Психолого-педагогические основы формирования у учащихся понятий – Челябинск, 1979.-ч.2.- 86 с.
4. Шанова Л.А. Активизация познавательной деятельности учащихся при изучении физика М.: Просвещение, 1983. – 163с.

УДК 53 (077,7)

**КРЕДИТНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ
КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИКИ**

Умаров Ашур Авалович

канд. пед. наук доцент зав.кафедры общей физики ТГПУ им. Садриддина Айни
г. Душанбе РТ.

Мухаббатова Хушнуд Курбонович

кандидат технических наук, заведующий кафедрой экспериментальной физики
Таджикского государственного педагогического университета имени
Садриддина Айни. г. Душанбе РТ.

Сафарали Умарзода

соискатель кафедры социально гуманитарных наук Институт Государственного
управления при Президенте Республики Таджикистана.
г. Душанбе РТ.

Бахтовари Мирзовали

ассистент кафедры экспериментальной физики Таджикского государственного
педагогического университета имени Садриддина Айни. г. Душанбе РТ.

Аннотация: Повышение качества подготовки выпускаемых специалистов является основной задачей деятельности любого высшего учебного заведения. Решение проблемы качества профессиональной подготовки будущего преподавателя, в соответствии с современными требованиями, направленными на реализацию положений Болонской декларации, нуждается во внедрении и использовании в учебно-воспитательном процессе вуза кредитной технологии обучения, как новейшей модели организации учебного процесса. В работе, рассмотрены вопросы многоуровневой подготовки высококвалифицированных кадров в Технологическом университете Таджикистана, проблемы, требования и инновационные методы обучения будущих специалистов.

Ключевые слова: Качество образования, специалисты, преподаватели вуза, Болонская декларация, кредитная технология, инновационные методы обучения.

Вступая в XXI век, необходимо четко и осознанно представлять, какими должны быть высшее профессиональное образование и специалисты, выпускаемые высшей школой в ближайшем и отдаленном будущем. Какие бы оценочные суждения не давались ушедшему веку, все наиболее значимые его достижения так или иначе связаны с техническим прогрессом. Тем не менее, нельзя не признать, что при бесспорных достижениях в развитии высшей школы, качество наших специалистов не отвечает современным требованиям. Это обусловлено во многом квалификацией специалистов. У нас большое количество специалистов с дипломами, но не хватает кадров, способных на высоком профессиональном уровне решать сложные современные задачи.

Современные потребности рынка труда в высококвалифицированных специалистах выдвигают определенные требования к их подготовке. Востребованными и конкурентоспособными являются специалисты, обладающие гибким мышлением, высоким профессиональным уровнем и творческим потенциалом. В психолого-педагогической науке в настоящее время интенсивно разрабатываются новые концепции педагогического образования, выстраивается новая практика подготовки педагогов-профессионалов. Эти

концепции объединяет научно-обоснованная необходимость превращения студента из объекта педагогических воздействий в субъекта педагогического образования.

Повышение качества подготовки выпускаемых специалистов является основной задачей деятельности любого высшего учебного заведения. Качество является одним из основных конкурентных преимуществ вуза на рынке образовательных услуг, наряду с такими показателями, как престижность и актуальность предлагаемых специальностей, имидж и т.д. Оно зависит от квалификации преподавателей, состояния материально-технической базы, учебно-методического обеспечения. Высшая школа занимает свое ведущее место в системе непрерывного образования.

Умение предвосхищать и предвидеть развитие высшего профессионального образования – одно из важнейших условий успешности его функционирования.

Специалист сегодня – это человек с широкими общими и специальными знаниями, способный быстро реагировать на изменения в технике и науке, соответствующие требованиям новых технологий, которые неизбежно будут внедряться; ему нужны базовые знания, проблемное, аналитическое мышление, социально-психологическая компетентность, интеллектуальная культура.

Решение проблемы формирования у специалиста творческого отношения к своему делу возможно лишь через реализацию идеи непрерывного образования, которая осуществляется через сочетание самообразования с предоставлением возможности в любой момент воспользоваться помощью высококвалифицированных преподавателей и специалистов.

Критерием для оценки качества подготовки педагогических кадров для школы и вуза может являться, с нашей точки зрения, *сформированность каждого из компонентов подготовки к профессиональной деятельности*.

Для успешного осуществления своей деятельности преподавателю надо быть уверенным в ее необходимости, осознавать важность и общественную значимость ее проведения, а также ему самому нужно обладать рядом качеств, наличие которых позволяет эффективно воздействовать на студента. Другими словами, должна быть сформирована установка на проведение данной работы в вузе, направленность преподавателя на многообразную деятельность.

На практике наряду с положительными моментами, заключающимися в первую очередь в повышении качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования, этот путь выявил ряд проблем, среди которых отметим следующие:

1. Постоянный рост количества специальностей значительно усложняет выбор абитуриентами своей будущей специальности. Выпускники школ зачастую не в состоянии оценить специфику каждой, перспективы последующего трудоустройства и профессионального роста.

2. Подготовка относительно «узких» специалистов противоречит динамично изменяющимся потребностям рыночной экономики, в которой экономические кадры обычно меняют профиль своей деятельности 3–5 раз в течение карьеры.

3. Открытие новых специальностей в вузе приводит к появлению большого количества новых дисциплин и необходимости постоянно увеличивать штат профессорско-преподавательского состава при ограниченных бюджетных ресурсах.

4. Существование нескольких специальностей в рамках одного факультета усложняет процесс согласования учебно-производственных планов, увеличивает объем работы деканатов и учебных отделов вузов.

Второй путь это введение в практику высшего педагогического образования двухуровневой системы-бакалавриат-магистратура, которая распространена во многих странах.

Выпускники бакалавриата, как подтверждает практика, имеют серьезные преимущества по сравнению со специалистами. Они быстрее адаптируются к требованиям быстроменяющейся конъюнктуры рыночной экономики, обладают навыками аналитической деятельности, широким профессиональным кругозором и т.п. Они, как правило, в короткое время осваивают специфику дела в любой профессиональной деятельности и сохраняют способность к постоянному самообразованию на основе современных образовательных технологий.

Очень важным аргументом в пользу двух уровней системы высшего педагогического образования стало увеличение возможностей выбора студентами-бакалаврами своей будущей деятельности. Они после окончания бакалавриата могут вообще прекратить обучение, продолжить обучение в магистратуре, получить второе высшее образование и т.д.

Мировая, отечественная и региональная практика организации подготовки преподавателей высшей квалификации подтверждает справедливость выдвинутых аргументов. Но если в зарубежном институте бакалавриат имеет многолетнюю традицию, то в Таджикистане развитие двухступенчатого образования бакалавриат-магистратура в настоящее время внедряется в практику обучения многих вузов Республики. Опыт работы передовых вузов нашей страны доказывает ее преимущества и высокие адаптационные возможности на отечественном рынке образовательных услуг.

Пути осуществления совершенствования подготовки преподавателей являются система идей, направленных на комплексное улучшение качества обучения и воспитания кадров высшей педагогической квалификации на основе использования передового опыта.

Совершенствование процесса подготовки бакалавров включает:

- современные объективные требования к подготовке преподавателей;
- цель и задачи совершенствования подготовки преподавателей;
- сущность совершенствования подготовки преподавателей;
- учебный план, в котором реализуются основные концептуальные принципы подготовки преподавателей.

Современные требования к повышению качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования включает:

- использовать в своей профессиональной деятельности лучшие образы мирового хозяйственного опыта;
- постоянно заниматься самообразованием на основе современных образовательных технологий;
- использовать в своей деятельности современную компьютерную технику;
- владеть иностранными языками для поддержания профессиональных контактов с зарубежными партнерами.

Для совершенствования повышения качества подготовки преподавателей в вузах в условиях кредитной системы образования вводятся следующие инновационные идеи:

- учебный план подготовки бакалавров увязывается с планами подготовки специалистов на факультете;
- в учебном плане подготовки специалистов и бакалавров предусматриваются комплексные дисциплины, охватывающие смежные предметы;
- определяются общие дисциплины, по которым будет вестись совместная подготовка бакалавров и специалистов;
- определяется перечень дисциплин, которые необходимо освоить бакалаврам при условии получения ими специального педагогического образования;
- перерабатываются рабочие программы и учебно-методические пособия по общепрофессиональным и специальным дисциплинам;

- готовится методическое обеспечение новых курсов;

Введение новых технологий обучения выражается в следующих концептуальных принципах совершенствования повышении качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования:

- разработка новых учебно-методических материалов для повышения качества образования по основным базовым и специальным дисциплинам;
- внедрение в учебный процесс новых образовательных технологий (деловые игры, тестирование и др.);
- прохождение преподавателями кафедры стажировки в ведущих вузах мира и страны;
- внедрение в преподавательскую практику непрерывного контроля над качеством образования;

Основные интересы студентов в процессе повышении качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования заключается в том, чтобы

- подготовить себя к будущей профессиональной деятельности в духовной или практической сферах;
- выработать в себе постоянное стремление к повышению уровня профессиональных знаний и культуры.

Учет интересов студентов в повышении качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования выражается в следующих положениях:

- предоставление студентам права свободного посещения лекционных занятий;
- обеспечение необходимой материально-технической базой и учебной литературой;
- предоставление выбора теоретической или практической направленности обучения, тех или иных дисциплин в цикле по выбору;
- поощрение научных и образовательных инициатив студентов;
- обеспечение своевременного трудоустройства;

Основными задачами совершенствования и повышения качества подготовки студентов в вузах в условиях кредитной системы образования, являются:

- выбор стратегического пути развития высшего педагогического образования с учетом интересов всех заинтересованных сторон, т.е. государства, региона, факультета, кафедры и студентов;
- повышение эффективности обучения студентов в результате внедрения более совершенного содержания учебного материала (определение состава дисциплин и их содержания);
- обеспечение реальных возможностей для организации самостоятельной научно-исследовательской работы студентов посредством усовершенствования методического обеспечения, доступность и полноту библиотечного фонда, информатизацию учебного процесса;
- повышение конкурентоспособности педагогических факультетов;

Для реализации основных задач совершенствования и повышения качества подготовки студентов в условиях кредитной системы образования необходимо решить следующие вопросы:

- подготовка и организация учебного процесса;
- проведение учебного процесса и его управление;
- проведения итоговой государственной аттестации студентов;
- анализ результатов учебной деятельности выпускников;
- трудоустройство выпускников.

Одним из направлений повышения качества подготовки студентов в вузах в условиях кредитной системы образования служит интенсификация образовательного

процесса. К основным факторам, непосредственно влияющим на интенсификацию образовательного процесса относятся следующие:

- внедрение инновационных методов обучения;
- применение современных технических средств обучения;
- всестороннее развитие умений и навыков самообразования.

Готовность к инновационной деятельности можно охарактеризовать следующими показателями:

- умение критически анализировать опыт предшественников и оценивать литературу и нормативную документацию;
- умение применять инновационные методы и технологии в своей предметной области;
- умение разрабатывать (проектировать) и апробировать свои инновации;
- умение анализировать и оценивать результаты внедрения инноваций в осуществляемую деятельность.

Интенсификация учебного процесса может быть реализована в пределах изучаемой темы или цикла исследований. Интенсификация учебного процесса в вузе даст положительный результат в том случае, если будут реализованы все факторы перечисленные выше. Для повышения целенаправленности обучения в вузе необходимо учитывать результаты научно-технического прогресса. Поэтому необходима интеграция новых курсов в учебный процесс, которые будут развивать профессиональные умения и навыки с учетом развития общества и всех сфер производства.

Применение интенсификации во всех сферах образования служит ведущим фактором повышения качества подготовки высококвалифицированных специалистов. Для уверенного продвижения общества вперед, одним из условий прогрессивного развития сферы высшего образования должно быть, чтобы каждое новое поколение поднялось на более высокий уровень образованности и профессиональной квалификации. Поэтому интенсификация учебного процесса должна стать важным фактором в более качественной подготовке высококвалифицированных специалистов.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Абрамов Д. Н., Бетев В. А. Технологические аспекты формирования практических умений. Тезисы Всероссийской научно-практической конференции «Формирование учебных умений в процессе реализации стандартов образования». Ульяновск; ул. ГПУ, 2003.-С.6-8
2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды. 2т.-М.; Педагогика 1980. Т.1-230 с.
3. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития; Инновационный курс КГТУ.4.2.- Казань; КУ,1998г.
4. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем.- М.1971.-с.114.
5. Бакай А. С. и др. Новое синергетике. Загадки мира неравновесных структур.- М.; Наука,1996г.с.263
6. Хорошавин С. А. Физический эксперимент в средней школе; 6-7 кл.- М.; Просвещение,1988г.-с.175

УДК 371.311.4

ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Жубангалиева Гулден Галимжановна

Инновациялық білім беру факультеті

магистр, аға оқытушы «Педагогика кафедра - лабораториясы»

Х.Досмухамедов атындағы Атырау мемлекеттік университеті

(г. Атырау, Қазақстан)

Аннотация: Бұл мақалада топтық жұмысты ұйымдастырудың жолдары, топтық жұмысты орындаудағы мұғалімнің қызметі және топтау әдістерінің тиімді жолдары берілген.

В этой статье описываются способы организаций групповой работы, роль учителя в групповой работы и эффективные способы группировки.

Кілттік сөздер: топтық жұмыс, ұжымдық оқыту, бірыңғай топтық жұмыс, сараланған топтық жұмыс, топтау әдістері, ынтымақтастық.

Мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі: оқушы белсенділігін арттыру үшін оқу үрдісін сауатты ұйымдастыру болып табылды. Сол оқудың тиімді тәсілдерінің бірі топтық жұмыс. В.А.Сухомлинский былай деген «Мұғалімнің оқу үрдісіне шығармашылықпен қарауы баланың бойындағы жасырын қабілеттіктері мен дарынын ашады». Кеңес дәуірінде осындай жақсы ой айтылғанымен ол көбінесе іске аспады. Мұғалім сабақты белгілі бір қалыпта, бір сарында жүргізді. баланың жасырын қабілеті жабулы күйінде қала берді

Топтау әдістерінің тиімділігі :

Оқушылардың бір-біріне жолдастық, достық қарым қатынастары дамиды. Бір-біріне бар ынта-жігерлерімен көмектесуге, үйретуге бейім болады. Топтық жарыстар кезінде ұйымдастырудың жөн жобаларын біледі, оны қолдана алды. Бір сабақтың үстінде берілген материалдарды, бір біріне көмектесе отырып толық меңгереді. Топтық жұмыс сабақты ұйымдастыруда жаңашылық алып келеді. Топ мүшелері мен мұғалімнің арасында, топ мүшелері арасында сенімділік байланыстың орнығуына көмектеседі. Топ ішінде кері байланыс жүзеге асады.

Кейбір дағдылар рефлексивтік оқыту тұрғысынан қолданылады.

- Нақты және түсінікті сипаттама
- Белгіленген жорамал мен құндылықтарды мойындау
- Шынайы қорытындылар мен жалпылаулар жасау.

Оқушылардың бірлесе жұмыс жасау мүмкіндігі олардың ұтымды түрде оқуына және есте сақтауына, сол алған білімді қолдана білуіне аса қажет. Топтық жұмыста барлық топ мүшелері алдына қойған мақсатты бірлесе шешеді. Олардың бойында өз тобын алға жетелеуге бағытталған сезім пайда болады. «Бәрі бірі үшін, бірі бәрі үшін» жұмыс жасайды. Топ мүшесі өзінің тобының артта қалмауына жанталасады. Топ жұмысы зерттелген кезде сыныптағы сөйлемейтін оқушының белсенділігі көрінеді. Топ жұмысының тағы бір маңызды ерекшелігі тапсырманың белгілі бір деңгейде ғана орындалмауы, оның топ ішінде түрленуі, шарықтауы, жаңа нәтижелерге жетуі. Дәстүрлі сабақтарда біз оқулық шеңбері бойынша тапсырманы беріп келдік, ал қазіргі сабақта мұғалім тапсырманы орындау кезінде оқушыға еркіндік береді.

Оқушыларды ұжымдық оқытудың пайдасы:

1. Оқушылар оқу және тәрбие үдерісінде ғылымға сусап тұрады. Өз білімдерін мақтан тұтып, досының білімін қызғанады. Намыс пен мақтаныш тәрбиеленушіні өзгелерден кейін қалмауға міндеттейді.

2. Оқушылар кездескенде үнемі сөйлеседі, сонымен естерін және шешендігін дамытады. Егер балалардың біреуі жақсы сөз естісе және оны құрбыларына айтса, онда балалардың естері дамиды және өзін-өзі оқыту жүреді.

Оқушылардың белсенділігі зерттелген кезде өзін сабақта төмен көрсетіп жүрген оқушының бойындағы ашылмаған жаңа қырлары көрінеді. Оған сыныптастары басқа көзбен қарай бастайды. Топ өзінің ережесін шығара отырып оны орындауға тырысады. Олардың бойларында формативті бағалау кезінде басқа топтардан қалмау керектігі туралы, білімін көрсету, мақсатқа жету туралы бәсекелестік пайда болады. Сыныпта топтық, ынтымақтастық атмосфера туады.

Топ ішінде шешілмейтін мәселе болмайтынын оқушылар түсіне бастайды. Әр оқушыда танымдық түрткі пайда болып, оқуға деген қызығушылық туады. Әр сабақта топ құрамы өзгеріп отыру керек. Топ барлық сабақта тек бір оқушылардан ғана тұрмағаны жөн.

Топ ішіндегі туындаған эмоционалды әрекет кезінде оқушылар арасында жағымды байланыс пайда болады. Олар өзге оқушыларды да түсінуге тырысады. Оқушылар арасында басқа топ мүшесімен диалог құру, сұрақтар қою, өзгені тыңдау, өзінің көзқарасын қорғау, қорытынды шығару дағдылары пайда болады.

Топпен жұмыс жүргізудің екі түрі бар.

Бірыңғай топтық жұмыс.

Сараланған топтық жұмыс.

Эстондық ғалым Х.И. Лийметс топтық жұмыстың төмендегідей принциптерін анықтайды:

- Сынып оқушылары 3 немесе 6 адамнан топқа біріктірілуі керек
- Әр топ бірыңғай тапсырмаларды немесе сараланған тапсырмаларды алып жұмыс жасайды.
- Топ ішінде «көшбасшы», «спикер» «сараптамашылар», «уақыт есептеушілер» жұмыстарын бөліп алады.
- Тапсырмаларды орындау топ мүшелері бір бірімен пікір алмасады, бірін бірі бағалайды.
- Топта қабылданған шешімдер бүкіл сыныппен талқыланады.

Психолог Ю.Н.Кулюткин былай деп жазады: «Топқа бір-біріне деген достық сезімі бар оқушылар жиналуы тиіс. Сол кезде ғана ынтымақтастық атмосферасы туындайды. Қорқыныш пен үрей болмайды» деген. Топтық жұмысты тиімді ұйымдастыруының шарттарының бірі-топты дұрыс іріктеу болып табылады. Топты іріктеуде екі белгіні негізге алуымыз керек: оқушылар арасындағы оңтайлы қарым қатынастары мен оқушының оқу жетістіктерінің деңгейі. Гомогенді және гетерогенді топтар болуы мүмкін. Гомогенді топ дегеніміз бірыңғай жақсы оқитын немесе білім деңгейі бірыңғай төмен оқитын оқушылардан тұрады. Ал гетерогенді топта білім сапасын әртүрлі деңгейде меңгерген оқушылардан тұратын балалар болады. Мен зерттеген сыныпта мен дәл осы гетерогенді топ жасауға тырыстым. Себебі: зерттеу нәтижесі көрсеткендей оқыту және тәрбиелеу мақсаттары осы гетерогенді топтарда жақсы жүзеге асады.

Себебі ол жерде ынтымақтастық, бір біріне өзара көмек көрініс береді. Оқушылар жақсы оқитын оқушылардың көлеңкесінде қалуға тырысып сыныпқа кірген кезде солардың қасына отыруға асығады. Бірақ топқа бөлудің әртүрлі стратегияларын пайдаланып бөлгеннен кейін олар қарсылық көрсете алмайды. Оқушы санына байланысты топқа 5-6 оқушыдан іріктеледі. Топтық жұмысты бастамастан бұрын оқушылармен бірге топ ережелерін жасау керек.

Мысалы топ ережелері төмендегідей болуы мүмкін:

- Бірін-бірі тыңдау
- Өзгенің пікірін сыйлау

- Сөзін бөлмеу
- Уақытқа бағыну
- Шапшаңдық
- Бәсекелестік
- Бірлестік

Үнемі өзгеріп тұратын топтың үлгісі.

Топтық жұмыстың маңызды мәселелерінің бірі талқылау, талдау жұмысы. Бұл бірнеше сатылардан тұрады.

1 саты: Әр топ мүшелері өзінің болжамын, идеясын ортаға салуы. Топ мүшесі сөйлеп жатқанда қалғандары шыдамдылықпен тыңдау қажет. Басқаның идеясына құрметпен қарау керек. Қағазға айтылған болжам, идеялар жазылғаны дұрыс

2 саты: Әр топта айтылған болжам, идеялардың талқылануы. Бұл жерде бірін бірі тыңдау, болжам, идеяларды қорғау оған келтірілетін дәлел мен дәйектер болу керек.

3 саты: Топтық шешімнің талқылануы. Топтық шешім сыни бағалау үрдісінде пайда болады. Тиімді шешім таңдалады.

4 саты: Топ жұмысының қорытындысы талқыланады

Мектеп жұмысы мен оқушы жетістіктерін өрістетудегі негізгі тұлға–мұғалім» \Strong and Grant 2011\

Топпен жұмыс жасаудағы мұғалімнің қызметі:

Мұғалім сабақты ұйымдастырушы және құрастырушысы. Ұжымдық іс әрекеттің мүшесі. Өтілетін жұмыстың мақсатын түсіндіреді.

- Оқушыларды топқа бөледі.
- Топқа берген тапсырмаларға түсініктеме береді.
- Топтық жұмысты бақылайды.
- Олардың іс әрекетін белсендіреді.
- Оқушылардың топтық жұмысын бағалайды.
- Топтық жұмысқа қорытынды шығарады.
- Жіберілеген қателіктерге көңіл аударады.

Бірінші сабақтарда топтық жұмыс оқушылар тәжірибесінде жиі болмағандықтан олардың қиналысы көзге айқын көрінді. Осы кезде мұғалімнің көмегі керек болды. Мұғалім әрбір тапсырмаларға түсінік бере отырып жұмысқа ынталандырды.

Бақылау төмендегі критерийлер бойынша жүзеге асырылды.

- Оқушы топ ережесін біледі ме?
- Сабақта еркіндік, ынтымақтастық аспектісі сақталды ма?
- Топ тапсырмалары оқушының сыни тұрғыдан ойлауына әсер етті ме?
- Топта оқушының белсенділігі көрініс берді ме?
- Қандай оқушылар белсенділігі жоғары болды?
- Мұғалім сабақ үрдісінде оқушының белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс тәсілді тиімді қолдана алды?
- Берілген тапсырманың орындалуы шеңберден шыққан жағдайда мұғалім оны қолдап отырды ма?
- Мұғалім барлық оқушыға бірдей қарады ма?

Белгілі маман психологтардың мәлімдеуінше оқушының белсенділігі оның тапсырмаға деген көзқарасынан туындайды. Егер тапсырма қызықтыра білсе оқушы белсенділігінің де жоғары болуы мүмкін. Осы жерде тағы да айта кететін жағдай оқушының белсенділігіне әсер ететін нәрсе сабақтағы еркіндік атмосферасы. Білім деңгейі төмен оқушы үшін бұл ауадай қажет.

Достық ынтымақтастық оқушының қорқынышын жояды, тығыз қарым қатынасты орнатады. Оқушы белсенділігін арттыру үшін мұғалім ашық сұрақтарды қою арқылы оның

дұрыс шешімге келуіне бағыттайды, түзейді. Бұл жерде эмоция, түрткі басты рол атқаруы мүмкін. Ынтымақтастық дегеніміз тек көмек қана емес ол оқушының тәуелсіздігі мен белсенділігін қамтамасыз ететін атмосфера құру.

Оқу үрдісінде кейде дарынды және талантты оқушылар жағымсыз тәртіп көрсетуі мүмкін, бұл олардың ерекше қабілеттеріне тікелей байланысты, мәселен:

- Практикада қолданылатын, есте қалған кең ауқымды білімді талқылау кезінде басымдылық көрсетуі мүмкін;
- Зияткерлік ойнақылық, пайымдау мен қиялын көрсететін балалар үнемі тапсырмаға қызығушылық танытпауы, болмаса оны орындауға ниетінің жоқтығын білдіруі мүмкін;
- Проблемаларды нақты шешуге және есепті дұрыс шығаруға ұмтылатын балалар басқа оқушылар мен оқытушыларды жиі түзете беруі мүмкін;
- Нәзік әзілі басқа біреулерге жақпай, оның салдарынан түсініспеушілік орын алуы мүмкін;
- Өз бетімен жұмыс істегісі келетіндер басқалармен бірлесе жұмыс істеуге қызу қарсылық көрсетуі мүмкін.
- Оқыту үшін бағалау- бұл білім алушылар өздерінің оқудың қандай сатысында тұрғанын, қандай бағытта даму керек және қажетті деңгейге қалай жету керек екендігін анықтау үшін оқушылар мен олардың мұғалімдері қолданатын мәліметтерді іздеу және түсіндіру үдерісі.
- мұғалімге арналған нұсқаулық.

Сабақта табыс критерийлері жазылып және дескрипторлары көрсетілуі тиіс. Сол кезде ғана оқушылар өз топтарын және өзге топтарды бағалаған кезде нақты, шын баллдарды қояды. Балл қоюға, топты бағалаған кезде оқушылар белсенділігі жоғары болады. Топтар бірін бірі бағалаған кезде реніш болмайды себебі дескрипторлармен бағалау баллдың ақиқатты қойылғанын көрсетеді.

Қорыта келе, топқа бөліп оқытқанда оқушылардың талпынысы артады, әр оқушы өзін жеке керекті тұлға ретінде сезінеді және өз үлесін қосуға талпынады. Бір адамның айтқанынан гөрі бірнеше адамның айтқаны есінде тез жатталады. Топтық жұмыс оқушы белсенділігін арттыруда үлкен жетістікке жеткізеді.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Ю.Н. Кулюткин. Ересектерді оқыту психологиясында былай деген.-М.,1985, 119
2. Х.И.Лийметс. Сабақтағы топтық жұмыстар.-М. 1975/.
3. мұғалімге арналған нұсқаулық. 112 бет\
4. Мектеп жұмысы мен оқушы жетістіктерін өрістетудегі негізгі тұлға—мұғалім» \Strong and Grant 2011\
5. Х.И.Лийметс Сабақтағы топтық жұмыстар.-М. 1975/.
6. Таубаева Ш.Т., Иманбаева С.Т., Берикханова А.Е., Педагогика – Алматы, 2017-340 б

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Досумбекова Асемгуль Кабдылхановна,

Магистрант Павлодарского государственного педагогического университета

Научный руководитель – Ныгметова Бибигуль Джамбуловна

Павлодар, Казахстан

Аннотация: Статья посвящена анализу использования игровых методов для развития коммуникативной компетенции на уроках английского языка в средней школе. В статье рассматриваются основные теоретические и практические принципы использования игровых технологий в учебном процессе. Целью исследования является изучение эффективного применения игровых методов на уроках английского языка.

В данной работе автор указывает, что использование игровых технологий способствует развитию коммуникативных навыков школьников.

Ключевые слова: иностранный язык, игровые технологии, культура общения; коммуникативная компетенция

В последнее время все больше и больше возрастает интерес к изучению английского языка, который признан языком профессионального общения в разных областях деятельности. Следовательно, одной из самых главных задач учителя является повышение мотивации к изучению английского языка. Каждый учитель старается найти оптимальный способ для решения поставленной задачи. Пересматривается использование традиционных путей и способов воздействия на учащихся с целью их ознакомления с культурой страны изучаемого языка, внедряются новые технологии, одной из которых является игровая технология. Успешное применение игровых технологий на уроках делает процесс обучения интересным, как для учащихся, так и для преподавателей английского языка. Об обучающих возможностях игр известно давно. В игре проявляются особенно полно и порой неожиданно способности человека, ребенка в особенности. Игра - особо организованное занятие, требующее напряжения эмоциональных и умственных сил. Е.И. Пассов, в своей книге «Урок иностранного языка в школе» предлагает следующее определение: «игра – это 1) деятельность; 2) мотивированность, отсутствие принуждения; 3) индивидуализированная деятельность, глубоко личная; 4) обучение и воспитание в коллективе и через коллектив; 5) развитие психических функций и способностей; 6) «учение с увлечением». Игра является мощным стимулом к овладению языком. Учебная игра воспитывает культуру общения и формирует умение работать в коллективе и с коллективом, а ее умелое использование на уроках вызывает у учащихся готовность и желание играть и общаться.

Игра, как форма организации урока выполняет следующие задачи:

- 1.Тренирует учащихся в выборе нужного речевого клише;
- 2.Способствует многократному повторению языковых единиц;
- 3.Создает психологическую готовность к реальному речевому общению.

Игра посильна практически каждому ученику. Случается так, что слабый в языковой подготовке ученик может стать первым в игре: сообразительность и находчивость здесь оказываются более важными, чем знания в предмете. Чувство равенства, атмосфера увлеченности и радости, ощущение посильности заданий - все это дает возможность ученику преодолеть стеснительность, мешающую свободно употреблять в речи слова чужого языка, снижает боязнь ошибок, и благотворно сказывается на результатах обучения.

Игровая деятельность в процессе обучения выполняет следующие функции:

1. Обучающая функция - развитие памяти, внимания, восприятия информации.
2. Воспитательная функция - воспитание такого качества как внимательное, гуманное отношение к партнеру по игре.
3. Развлекательная функция - создание благоприятной атмосферы на уроке, превращение урока в увлекательное приключение.
4. Коммуникативная функция - создание атмосферы иноязычного общения, установление новых эмоционально-коммуникативных отношений, основанных на взаимодействии на иностранном языке.
5. Релаксационная функция - снятие эмоционального напряжения, вызванного нагрузкой на нервную систему при интенсивном обучении иностранному языку.

Обучающие игры являются сильным мотивирующим фактором в процессе обучения иностранному языку. Игра способствует закреплению языковых явлений в памяти, поддержанию интереса и активности учащихся, возникновению желания у учащихся общаться на иностранном языке. Игры помогают учителю оживить урок, внести естественность в учебное общение на изучаемом иностранном языке, облегчить процесс усвоения языкового материала, сделать учебный труд интересным.

Игра на уроке иностранного языка должна отвечать следующим требованиям:

1. Хорошо подготовлена с точки зрения, как содержания, так и формы, четко организована;
2. Снимать напряжение урока и стимулировать активность учащихся;
3. Проводится в доброжелательной, творческой атмосфере;
4. Не оставлять ни одного ученика пассивным или равнодушным.

Игра требует от каждого учащегося активности, включения в совместную деятельность. Участники должны получать удовлетворение от сознания того, что они в состоянии общаться на иностранном языке. Существует несколько классификаций игр, однако необходимо подчеркнуть, что все они условны. Так, одни подразделяют игры на языковые и коммуникативные, другие на игры на взаимодействие и игры на соревнование, третьи выделяют лексические, грамматические, фонетические и орфографические. Среди фонетических игр можно выделить, например, игры-загадки, игры имитации, игры-соревнования, игры с предметами, игры на внимательность. При обучении лексике целесообразно использовать игры на карточках, загадки, кроссворды, чайнворды, игры типа «Найди слово», «Найди пословицу». Очень распространены игры типа «Лотерея», «Цепочка слов по теме». Среди грамматических игр можно использовать следующие: «Guess, who is speaking», «Where were you?» – отработка The Past Simple Tense), «Hide-and-Seek in a Picture», «Lazy-bones». При обучении чтению можно использовать игры, которые имитируют реальные жизненные ситуации, например «На приеме у врача», «Конкурс теледикторов», «Playing the computer». При обучении аудированию необходимо учитывать, что речь является одним из важнейших средств общения. Общение можно осуществлять устно и письменно. Устная же речь является средством осуществления двух видов деятельности – говорения и аудирования, так как использование устной речи для общения подразумевает и ее порождение, и ее понимание. В целом обучение аудированию в играх приносит наибольший эффект, так как игра активизирует мыслительную деятельность, позволяет сделать учебный процесс более привлекательным и интересным, и трудности, возникающие при обучении, преодолеваются с наибольшим успехом и легкостью.

Таким образом, использование игр в учебном процессе помогает активизировать деятельность ребенка, развивает познавательную активность, наблюдательность, внимание, память, мышление, поддерживает интерес к изучаемому, развивает творческое воображение, образное мышление, снимает утомление у детей, так как игра делает процесс

обучения занимательным для ребенка. Основываясь на своем опыте работы в школе, можно сделать вывод о том, что игровые моменты являются одной из самых необходимых и актуальных форм в методике преподавания английского языка. Игра в любом школьном возрасте не только не теряет своего психологического значения как желаемая деятельность, но и продолжает развивать психические функции ребенка, прежде всего воображение, навыки общения в играх с правилами, в интеллектуальных играх.

Игра - это эффективный способ повышения качества и продуктивности обучения иностранному языку. Использование различных игр на уроке даёт хорошие результаты, повышает интерес ребят к уроку, позволяет сконцентрировать их внимание на главном - овладении речевыми навыками в процессе естественной ситуации, общения во время игры. Игры помогают детям стать творческими личностями, учат творчески относиться к любому делу. Совместные творческие игры сближают и взрослых, и детей. Игра, введенная в учебный процесс на занятиях по иностранному языку, в качестве одного из приемов обучения, должна быть интересной, несложной и оживленной, способствовать накоплению нового языкового материала и закреплению ранее полученных знаний.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Зайцева С.Е. Коммуникативность как главная черта современного урока иностранного языка // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 15. – С. 396–400. – URL:
2. Пассов, Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению/Е. И. Пассов – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
3. Терехина Н. В. Использование игровых методов и приемов на уроках английского языка как способ повышения мотивации к обучению // Научно-методический электронный журнал «Концепт». - 2016. - № S13. -0,4 п. л. - URL: <http://e-koncept.ru/2016/76161.htm>.
4. Зайцева С.Е. Формирование коммуникативной компетентности студентов юридических специальностей в процессе обучения иностранному языку. Автореферат диссертации. Москва, 2005.

УДК 372.881.111.1

ШЕТ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ РЕТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Тулеубаев Адиль Маратович

ПМПУ гуманитарлық ғылымдар жоғарғы мектеп студенті,
Ғылыми жетекші – Ныгметова Бибигуль Джамбуловна
Павлодар, Қазақстан

Қазіргі уақытта жеке-бағдарлы білім беру, оның ішінде тіл білімі, білім беру мақсатын, мазмұнын, оқыту методологиясын анықтайтын федералды-мемлекеттік стандарттарына бекітілген. Мектеп алдында бітірушіге әлеуметтік тұрақтылыққа және ұтқырлыққа, өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамыту үшін жағдай жасауға міндеті тұр. Мектептің перспективалық даму тұжырымдамасы оқушыға тек қана өнімді білім беруге бағытталған. Өнімді білім беру оқушының өзіндік оқу қызметінің басымдылығын арттырады. Өзіндік жұмысқа көп көңіл бөлінеді, сондықтан шетел тілін оқытуда

метакогнитивті икемділік ең бастысы болып табылады, яғни өзіндік оқу қызметін жоспарлау, өзін-өзі талдау және өзін-өзі бағалау қабілеті.

Оқу - өзіндік жұмыста зерттелетін тілдегі коммуникативті әрекеттің негізгі бағыттарының бірі. Қазіргі уақытта мектептер оқушылардың өзіндік жұмысына үлкен мән береді, оқу метакогнитивті дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Метакогнитивті тәжірибені ұйымдастырудың ерекшеліктері шетелдік ғалымдардың зерттеулерінде сипатталған. Дж. Флейвеллдің жұмыстары көптеген авторлардың пікірінше, заманауи психологияда метакогнитивті бағыттарды ашады. Ол метатанудың белгілі бір құрылымы бар екенін атап көрсетеді. Оның негізгі құрамдас бөлігі ретінде автор бір жағынан метакогнитивті білім мен тәжірибені және екінші жағынан метакогнитивті мақсаттар мен стратегияларды бөліп көрсетеді.

Ол метатанудың келесі функцияларын ерекшелейді:

1. Мәселені баяндау және мүмкін болатын шешімдерді анықтау;
2. Мәселені шешу үшін қандай танымдық процесс қажет екенін білу;
3. Таным ережелері мен әдістерін белсендіру;
4. Шешім табудың икемділігі;
5. Тапсырмаға назар аударуды қамтамасыз ету;
6. Мәселені шешу процесін бақылау;
7. Шешім қабылдау мүмкіндігіне сену;
8. Талғампаз шешімге ұмтылу. . [1, 231]

Дж.Флавеллдің айтуы бойынша метакогнитивті білім немесе метакогнитивті сана 3 категорияға бөлінеді:

- тұлғалық өзгерістерді білу
- өзгермелі білім
- өзгермелі стратегиялар

Метакогнитивті білім мен тәжірибе мақсаттардың екі түріне бағытталған стратегияларды іске асыра алады - танымдық және метакогнитивті. Біріншісі тікелей танымдық мақсатқа бағытталған, ал соңғысы - алынған білімді бағалаудың метакогнитивті мақсатына бағытталған. Танымдық стратегиялар таным процесін, метакогнитивті стратегиялар - оны басқаруға арналған. [2, 1992]

Метакогнитивті психологияда жүргізілген эксперименттік зерттеулер, балалардың өзіндік танымдық әрекеттерін, оның қасиеттерін білуге негізделген қабілеттерін анықтауға бағытталған (Дж. Флавелл, А. Браун, М. Рейд және т.б.). Осы эксперименттерге сүйене отырып, Дж.Флавелл кіші сынып мектеп оқушыларының танымдық құбылыстар туралы білімі өте шектеулі және өздерінің жадын, түсінуін және басқа да танымдық процестерін бақылауы төмен деген шешімге келді.

Дж.Флавелл танымдық даму тек мнемоникалық қабілеттерді жүзеге асырудан, ережелерді білу қабілетімен ғана емес, сонымен қатар метатану функциясын дамытуда - осы қабілеттерді қолдану қабілетінен тұрады деп атап көрсетеді. Барлық балаларда осы қабілеттерді дамиды, алайда тәрбие шарттары өте маңызды.

Осылайша, Дж. Флейвелл метакогнитивті үдерістердің бақылау қызметін көрсетеді және рефлексияға ерекше мән береді. Мұндай бастауыш сынып оқушыларының метакогнитивтік мүмкіндіктерінің шектеулілігі туралы зерттеуші жасаған қорытындысы, түсінікті. [3, 906-911.]

Психологиялық әдебиетте метатанудың табиғаты мен функциялары туралы басқа да көзқарастар айтылады. Р. Стернберг, Д. Шаратье, Э. Лоарер және т.б. жұмыстарында метатану кеңінен қарастырылады. Авторлар метакогнитивтік процестердің негізгі ерекшелігі - когнитивтік процестерінің ағуын өздігінен реттеуін санайды.

Зерттелетін мәселенің өзектілігін талдай отырып, бастапқы кезеңдегі шет тілін оқытудың негізгі мақсаттарының бірі ретінде мәтінмен жұмыс жасау кезінде метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру, сөздік қорын дамытумен байланысты деген қорытындыға келдік.

Шетел тілін оқытудың бастапқы кезеңінде мәтінмен жұмыс жасау, метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру, арнайы дайындалған тапсырмалар жиынтығын қолдану кезінде тиімді болады деген болжамымыз бойынша, эксперименттік жұмыстың мәні біз әзірлеген тапсырмалар кешенін тексеруден тұрады.

Біздің эксперименттік жұмыстың мақсаты, егер біз өзіміз жасаған тапсырмалар жиынтығын және оқу процесін үш сатыда қолдансақ: таныстыратын, жаттығатын, бітістіретін, шет тіліндегі мәтінмен жұмыс жасау кезінде метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру анағұрлым табысты болады деген болжамның дұрыстығын тексеру болды.

Алға қойылған болжам мен гипотезаға сәйкес біз эксперименттік жұмыстың келесі міндеттерін тұжырымдадық:

1. Эксперименттік жұмыс кезеңдерін анықтау;
2. Шет тілін оқытудың бастапқы кезеңінде оқушыларда мәтінмен жұмыс жасау барысында метакогнитивті дағдылардың қалыптасу деңгейін анықтау;
3. Эксперименттік жұмыстың нәтижелерін тексерудің негізгі параметрлерін таңдау;
4. Оқушылар арасында шет тіліндегі мәтінмен жұмыс жасау кезінде, метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру деңгейін жоғарылататын тапсырмалар жиынтығы туралы болжамдарымызды растау.

Тәжірибелік жұмысты ұйымдастыруда біз келесі ережелерді басшылыққа алдық:

1. Эксперименталды жұмыс бастауыш мектепте оқытудың бастапқы кезеңінде ағылшын тілін үйренудің бекітілген бағдарламасына сәйкес табиғи жағдайда жүргізілді.;
2. Зерттеу жұмыстың гипотезасы мен мақсатымен оқу процесіне әдейі өзгерістер енгізуді жобалады;
3. Тәжірибелік-эксперименталды жұмыс оқушылардың шет тілін оқытудың бастапқы кезеңінде мәтінмен жұмыс істеу кезінде метакогнитивті шеберлікті қалыптастыруға бағытталған әзірленген тапсырмалар кешенінің тиімділігін зерттеуге бағытталды.

4. Эксперимент оқушылардың бір контингентінде өткізілді

Метакогнитивті дағдылардың қалыптасуын анықтау үшін келесі мәтіндік дағдылар таңдалды:

1. Тақырыпты, тақырыпшаны және қоса берілген сурет анықтау дағдысы;
2. Болжау дағдысы;
3. Жоспарлау дағдысы;
4. Ауыстыру баламаларын орындау дағдысы;
5. Өзін-өзі реттеу және рефлексия дағдысы;
6. Өзін-өзі талдау дағдысы

Әр тапсырма аталған дағдылардың бірін қалыптастыру сапасын анықтауға бағытталған:

1 тапсырма: мазмұны және сурет бойынша мәтін тақырыбын өз бетінше анықтауға бағытталған;

2 тапсырма: ұсынылған суреттерден өз бетінше әңгіме құру дағдыларын анықтауға бағытталған;

3 тапсырма: ауыстыру баламаларының орындалуын анықтауға бағытталған;

4 тапсырма: болжауға бағытталған;

5 тапсырма: мәтіннен кейіпкерге өз бетінше баға беруге бағытталған;

Ойлау қоршаған әлемді ми арқылы бейнелеудің ең жоғары формасы, адамдарға ғана тән әлемді танудың ең күрделі танымдық процесі болғандықтан, мектепте білім алу

барысында балалардың ойлау қабілетін дамытуды және оны зерттеуді бастауыш кезеңнен бастаған өте маңызды. Мектептегі оқу процесінде мектеп оқушыларының пайымдау мен тұжырым жасау қабілеті жетілдіріледі. Оқушының пайымдаулары біртіндеп қарапайымнан күрделі формаларға ауысады, өйткені білім мен сөйлеудің күрделі грамматикалық формалары игеріледі. Біздің жұмысымыздың өзектілігі - оқытудың бастапқы кезеңінде оқушы мәтінді оқып, жұмыс істеуге үйренеді, метакогнитивті дағдыларды дамытады. Оқушы интроспекция мен рефлексияға бейімделеді, өзін және білімін бағалауды үйренеді.

Нақтырақ айтсақ, осы жас кезеңіндегі танымдық даму абстрактілі ойлаудың қалыптасуы мен дамуымен және метакогнитивті дағдыларды қолданумен сипатталады. Осы екі фактор да баланың ойының кеңдігі мен мазмұнына, сондай-ақ оның моральдық тұрғыдан ойлау қабілетіне айтарлықтай әсер етеді.

Оқушылардың шет тіліндегі коммуникативті құзіреттілігін дамытуға бағытталған білім берудің заманауи тәсіліне сүйене отырып, біз метакогнитивті оқу дағдыларын қалыптастыруға арналған жеке тапсырмалар топтамасын жасадық.

Біз әзірлеген кешен 6 тапсырмадан тұрады және келесі метакогнитивті дағдыларды дамытуға бағытталған:

- ауыстыру баламаларын орындау мүмкіндігі;
- болжай білу.

Біздің жұмысымызда оқудағы метакогнитивті дағдылардың қалыптасуын қарастыратындықтан, біз олардағы жұмысты мәтінмен жұмыс кезеңдерімен байланыстырамыз, атап айтқанда: мәтін алдында, мәтін барысында және мәтіннен кейінгі.

Метакогнитивті дағдыларын қалыптастыруға арналған тапсырмалардың мысалдары:

Мәтін алдында:

1-тапсырма «Мәтінге ілінген суретке қарап, не талқыланатынын анықтауға тырыс.»

Оқушыларға мәтіннің басты кейіпкерлерін сипаттайтын мәтін және сурет ұсынылады. Оқушылар суретті сипаттайды, өз болжамдарын жасайды. Содан кейін оларға мәтінді оқып, өздерін тексеру ұсынылады.

Мәтін барысында:

2-ші тапсырма «Мәтіндегі қалдықтарды қажет сөйлемдермен толтырыңыз». Оқушыларды сөйлемдер қалып қойған мәтінді оқуға шақырылады. Олардың міндеті – қалдықтарды толтыру. Жетіспейтін сөйлемдер әріптермен белгіленеді және оқушыларға беріледі. Олар белгіленген сөйлемдерді дұрыс мәтінге ұйқастыру қажет.

Оқушының жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, қалып қойған сөйлемдер саны әр түрлі болуы мүмкін. Осылайша, біз әр балаға жеке көзқарас жасаймыз.

Мәтіннен кейінгі:

3-ші тапсырма Мәтінді оқып, «Бұл оқиғаның жалғасы қандай?» Сұрағына жауап беріңіз.

Оқушыларға мәтінді оқып, оқиғаның өз жалғасын табу ұсынылады. Бұл 5-7 сөйлемнен тұратын, мәтінде сипатталған оқиғаларды толықтыратын және жалғастыратын дәйекті әңгіме болуы тиіс. Жұмыс жеке, жұптасқан, сондай-ақ топтық болуы мүмкін.

Шет тілін меңгеру процесінің тиімділігі оқушының метакогнитивті дағдыларын қалыптастыру сапасына тікелей байланысты. Оқу метакогнитивті дағдыларды қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Оқу процесінде сәттілік тек ақпарат алуға ғана емес, сонымен қатар оқуды түсінуге де байланысты. Сапалы қалыптасқан метакогнитивті оқу дағдылары сәтті және сауатты қарым-қатынасты қамтамасыз етеді. Сондықтан шет тілін оқытудың бастапқы кезеңінде оқуда метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру - шет тілі мұғалімінің негізгі міндеттерінің бірі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

1. Flavell J. H. Metacognitive aspects of problem solving // The nature of intelligence. Hillsdale / Edited by L.B. Resnick. N.Y.: Erlbaum, 1976. P. 231.
2. Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-development inquiry // Amer. Psychologist, 1979, V.34.-906-911.
3. Metacognition: core readings / edited by T.O. Nelson. –Allyn and Bacon, 1992. – 436 p.

УДК 372.857

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ХИМИИ И БИОЛОГИИ

Федорова Наталья Владимировна

учитель химии и биологии

Караганда, Казахстан

Аннотация: Химия и биология одни из самых трудных, но интересных предметов. Активизация познавательной деятельности у учащихся на данных уроках одна из важных задач учителя. Среди идей, направленных на совершенствование учебного процесса, повышения мотивации учащихся важное место занимает формирование и развитие познавательного интереса, отыскание таких средств обучения, которые бы привлекли учащихся к совместной деятельности с учителем и к самообразованию и саморазвитию. Традиционный урок мало способствует эмоциональному настроению учащихся, настрою на дальнейшее изучение учебного материала, активизации их мыслительной деятельности и активности на уроках, развитию и реализации их потенциальных индивидуальных умственных способностей. Применяя различные формы работы, игровую технологию, творческие задания, проектную деятельность, которые расширяют горизонт предметного обучения, стимулируют интерес учащихся к предмету, способствуют саморазвитию личности, самоутверждению подростков, создают атмосферу творчества, сотрудничества, субъект-субъектных отношений между учеником и учителем, а также между учащимися.

Ключевые слова: химия, биология, познавательная активность, игровые технологии, коммуникативные способности, кроссенс, шарады, дидактические сказки, самообразование, саморазвитие, коллаборативная среда.

«Ученик – не сосуд, который надо заполнить, а факел, который нужно зажечь»
К.Д. Ушинский.

Современная система образования направлена на развитие познавательного интереса, коммуникативных способностей обучающихся, повышение качества знаний и преподавания на уроках химии и биологии. Для этого необходимо создать условия для развития личности каждого ученика, активизировать их познавательную активность, внимание, память, умение выражать свои мысли, делать логические рассуждения и умозаключения, всего этого можно достигнуть, используя на уроках игровые технологии.

Существуют различные теории, объясняющие значение игры на уроках независимо от возрастной категории обучающихся. Наиболее известная теория К. Гросса, согласно которой игра –это непреднамеренное самообучение учащихся. Творческое мышление в учебном процессе формируется в результате активного участия в коллективной

деятельности всего классного коллектива и заставляет нас, педагогов постоянно искать новые пути дальнейшей активизации процесса обучения. В результате данных поисков, на своих уроках я пришла к выводу, что применение учебных игр значительно повышает интерес школьников к предметам и позволяет логически мыслить, выражать свое мнение, принимать решение, работать и взаимодействовать в коллективе.

Игра –это вид деятельности в условиях ситуаций, направленных на воссоздание и освоение общественного опыта, в котором складывается и совершенствуется самоуправление поведением. В человеческой практике игровая деятельность выполняет такие функции: развлекательную, коммуникативную, самореализации в игре как полигоне человеческой практике, диагностическую, функцию коррекции и социализации. [1]

Согласно С.А. Шмакова большинству игр на уроке присущи следующие черты:

- ✓ Свободная развивающая деятельность. Игра протекает по желанию ребенка, который получает удовольствие от игры независимо от её результата.
- ✓ Творческий характер. Игра позволяет большинству учащихся проявить свой творческий потенциал, охватить всех независимо от степени мотивации к предметам.
- ✓ Эмоциональная составляющая деятельности. Во время игры могут возникать чувство соперничества, состязательности, конкуренция.
- ✓ Наличие правил игры. Данные правила могут быть прямыми или косвенными, выработанными учителем или самими обучающимися.

Игры могут применяться на различных этапах урока:

- ✓ Проверка домашнего задания.
- ✓ Актуализация знаний.
- ✓ Изучение нового материала.
- ✓ Закрепление пройденного материала.

Особенность учебной игры состоит в том, что она вводится в учебный процесс в качестве творческого задания и обеспечивает реальные условия для активной мыслительной деятельности, а также способствует формированию и развитию умений учащихся.

Дидактические возможности игровых технологий:

- ✓ Представляют возможность обучаться на собственном опыте, самостоятельно находить пути решения представленных проблем, а не слушать рассказ учителя.
- ✓ Овладевают опытом деятельности.
- ✓ Создают высокую потенциальную возможность переноса полученных теоретических знаний на практику.
- ✓ Обеспечивают высокую мотивацию всех учащихся.
- ✓ Позволяют «сокращать» время изучения учебного материала.
- ✓ Безопасны для учащихся.
- ✓ Эффективны для этапа закрепления знаний, позволяют осмыслить и применить в реальной практике.
- ✓ Разнообразные формы опроса и активизации учебной деятельности.
- ✓ Благоприятная коллаборативная среда.

Особое место в обучении и воспитании детей на уроках занимают ролевые игры. Данная форма игры позволяет детям моделировать деятельность взрослых и оказывает определенное воздействие на формирование личности. На уроках химии и биологии такие ролевые игры как:

1. Урок –сказка «Строение корня» -7 класс.
2. «Нарушения нервно –гуморальной регуляции» -8 класс.
3. «Суд над азотом» -химия 8 класс.
4. Ток –шоу «Гигиена питания» -биология 8 класс.

Благодаря ролевым играм удастся легко, просто, интересно донести учащимся учебный материал, вовлечь весь класс в учебный процесс, приметить полученные теоретические знания в конкретных практических ситуациях.

При проведении сюжетных игр учащиеся выполняют конкретные роли. На пример при изучении темы «Полезные ископаемые Казахстана» на уроках химии в 7 классе, учащиеся выступают в роли геологов и проводят виртуальные путешествия по Казахстану открывая в разных регионах свои полезные ископаемые. Представляя знак полезных ископаемых, их характеристику и свойства.

На уроках химии и биологии часто провожу игры –соревнования. Данные игры продуктивно проводить на этапе контроля усвоения материала. Учитель выполняет роль ведущего и судьи. В качестве примера можно использовать игру на уроке биологии в 7 классе «Ох уж наши насекомые». Учащиеся заранее получают правила игры:

1. Организовать команду.
2. Подготовить материал по данной теме используя учебник и дополнительную литературу.
3. Во время игры выбрать рубрику и стоимость вопроса в баллах.
4. Время обсуждения вопроса в группе 1 минута.

Рубрики	Баллы			
Фантастика	100			
Насекомые и математика	50			
Угадай –ка	40	60		
Вредители	35	65		
Паразиты	40	60		
Размножение и развитие	20	30	50	
Снаружи и внутри	10	25	30	35
Автопортрет	15	25	60	
Головоломки и загадки	10	30	60	
Экология	30	70		
Окраска и форма	10	90		
Соответствия	45	55		
Инстинкты	25	75		
Легенды	20			

Еще большую активность и познавательный интерес можно наблюдать у учащихся во время проведения интеллектуальных игр. Это различные игры –головоломки, шарады, задачи –загадки, метаграммы, кроссворды, кроссенс.

Кроссенс по химии

Примеры заданий -шарады:

- ✓ К предлогу и ноте
Время года добавьте.
Из всех этих букв
Лантаноид составьте. (Под, Ре, Зима –Празеодим)
- ✓ Первый слог –предлог известный.
Слог второй трудней найти:
Часть его составит цифра,
К ней добавьте букву Й.
Чтоб целое узнать,
Нужно Вам металл назвать. (На, Три, Й –натрий)

Задания –анаграммы:

- ✓ Я –газ редчайший на Земле.
Мне близки радий и свинец.
Но если переставить буквы мне,
То я уде истории творец. (Радон –Народ)
- ✓ Горючий продукт я.
«Живу» на болотах,
Но есть одна буква
В название коротком.
Прыжок её быстрый –
И все изменилось:
Я стал элементом.
Так чудо свершилось! (Торф –Фтор)

В течении урока могут быть так же игровые моменты, которые не требуют длительной подготовки –это игры –миниатюры. На пример:

- ✓ «Найди родственников» -можно использовать на уроках биологии при изучении систематических категорий растений и животных
- ✓ «Слепой исследователь» -использую на уроках и химии и биологии. Необходимо ребенку завязать глаза и предложить по запаху определить растение или вещество.
- ✓ «Фотозагадки» -по фотографиям определить представителей растений, животных, химические формулы, вещества.
- ✓ «Найди ошибку» -в предложенном тексте найти ошибки химические или биологические.

Дидактические сказки. Сказки позволяют установить контакт с ребенком, создать комфортную, соответствующую возрастным особенностям среду, активизировать познавательные и психические процессы, стимулировать детское творчество.

Дидактические сказки можно использовать не только при объяснении нового материала, но и при закреплении пройденного или опросе учащихся. Сказка может быть дополнена наглядными источниками информации, демонстрацией опытов. Примеры сказок: Сказки игры и сказки загадки применяются для закрепления материала или при повторении домашнего задания. Сказки – задачи. На уроках биологии можно решать математические сказки-задачи. Чтобы найти правильные ответы, нужно хорошо изучить материал и проявить творческий подход и сообразительность. На зеленых волнах качается лодочка с парусом и веслами. В лодочке сидит принц, а вокруг него вельможи. Что за лодочка? Кто такие принц и вельможи? Сколько их? Сказки-повествования. Эти сказки лучше вводить при объяснении нового материала. Сказка – ложный рассказ может быть использована при опросе, проведении проверочных работ. Для исправления неточностей в таком повествовании учащиеся должны владеть материалом по изучаемой теме.

Опыт работы в школе показывает, что нельзя при работе с учащимися полностью полагаться на содержание учебного материала, это приводит только к ситуативной заинтересованности на уроках. Если учащихся не вовлекать в активную деятельность, то любой содержательный материал будет носить для учащихся созерцательный интерес к предмету. Для повышения качества знаний, успеваемости особое значение имеет развитие познавательного интереса к предмету. Урок с применением игр создают для всех учащихся ситуацию успеха, повышают интерес к предмету, развивают мышление и память, позволяют раскрыться. Игровой момент на уроке наиболее продуктивный и я его использую уже много лет, он делает наш урок увлекательным и творческим.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Букатов В.М., Ершова А.П.; «Я иду на урок: Хрестоматия игровых приемов обучения: книга для учителя». –М., Издательство «Первое сентября», 2020г.

ӘОЖ 37.015.324.2

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ БОЛАШАК ПЕДАГОГТАРДЫҢ ПСИХОЭМОЦИОНАЛДЫ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Байдалиева Ұлбала Болатқызы
М.Әуезов атындағы ОҚМУ магистрі
Сикимбаева Ақерке Бердиевна
«Мирас» университеті аға оқытушы
Арымбаева К.М. профессоры, п.ғ.д.
М.Әуезов атындағы ОҚМУ

Аннотация: В статье представлены результаты исследований по формированию психологической устойчивости студентов вуза. Профессиональная подготовка будущих учителей в процессе обучения позволяет им развивать психологическую устойчивость.

Abstract: The article presents the results of research on the formation of psychological resilience of students of the university. Professional training of future teachers in the process of training allows them to develop psychological resilience.

Кілттік сөздер: психологиялық тұрақтылық, жоғары оқу орнында оқыту, жасөспірімдік жас кезеңі, педагогтар.

Қазіргі уақытта адам баласының еңбек әрекетін іске асыруындағы жоғары жүктелушілік байқалады және адамның шешімдерді дер кезінде әрі тиімді қабылдауына қойылатын талаптар да жоғарылай түсуде.

Кәсіби қызметтің күрделі түрлерінің бірі білім беру саласы жұмыскерлерінің еңбегі болып табылады, өйткені, ол, өз кезегінде, психологиялық тұрақтылық сияқты сипаттамаға жоғары талаптар қояды. Сондықтан білім беру ісін дамытудың қазіргі кезеңіндегі маңызды міндет жоғары оқу орындарындағы кәсіби даярлық жағдайларында болашақ педагогтардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру болып табылады.

Тұрақтылық ұғымын анықтайық. Сонымен, В.Е.Ключко, ынталандырушы фактор ретіндегі ашық психологиялық жүйе түрінде қарастыра отырып, сәйкес шешімдерді қабылдау мен барынша барабар іс-әрекет стратегиясын қалыптастырумен байланыстырады [1].

Психологиялық тұрақтылық – бұл тұлға қасиеті, төзімділік, табандылық, қарсыласу сияқтылар оның жекелеген аспектілері болып табылады.

Ол тұлғаның өмірде кездесетін қиындықтарға, жағымсыз жағдайлар қысымына қарсы тұруына, әралуан сынақтарды бастан кешіру барысында денсаулығы мен жұмысқа қабілеттілігін сақтауына мүмкіндік береді.

Психологиялық тұрақтылық жас ерекшелігі өзгерістерімен тікелей байланысатын қасиет болып табылмайды.

Жоғары оқу орнында білім алушы жас адамдар белгілі бір жағдаяттардағы әралуан тұрақтылық дәрежесіне және қиын жағдайлардың әралуан түрлері мен осы жағдайлар әсерінен туындайтын күйзеліске төзімділігіндегі жеке айырмашылықтарға ие психологиялық тұрақтылық көлемі мен деңгейі арқылы елеулі ерекшеленеді.

Тұрақтылығы төмен жас адамдар оқытудағы өздерінің мүмкіндіктерін толығымен пайдалана алмайды, ЖОО талаптарына жақсы бейімделмеген, осының салдарынан олар жүйке бұзылыстарына, әртүрлі іс-әрекет бұзылыстарына, кәсіби қызбаланушылық синдромына бейім болып келеді.

Жоғары оқу орнындағы оқыту үдерісіндегі психологиялық тұрақтылық профилактикасы, мақсатқа бағытталған тәрбие жұмыстарының ықпалы осының барлығына қарсы әрекет ете алады. Дер уақтысындағы және сапалы жорамал жасау мен түзету шаралары тұлғаны дамытудағы күтілмеген беталыстардың туындауына, сондай-ақ ауытқушылыққа апаратын іс-әрекеттердің әралуан түрлерінің пайда болуына бөгет бола алады.

Тұлғаның психологиялық тұрақтылығы проблемасы ауқымды тәжірибелік мәнге ие, сондықтан тұрақтылық тұлғаның дезинтеграциялануы мен тұлғалық бұзылыстардан қорғайды, ішкі үйлесімділік, толыққанды психикалық салауаттылық, жоғары жұмысқа қабілеттілік негізін құрайды. Тұлғаның дезинтеграциялануы дегенде іс-әрекет пен қызметті реттестірудегі психиканың жоғары деңгейінің ұйымдастырушы рөлінің жойылуын, өмірлік мән, құндылықтар, мотивтер, мақсаттардың құлдырауын ұғынамыз.

Индивидуумның психологиялық тұрақтылығын оның өмір сүру қабілеттілігі, психикалық және соматикалық саулығы, қиын жағдаяттардың күйзеліс туындататын және жабырқататын ықпал етуі барысындағы психикасының тиімді қызмет жасауын сақтауы анықтайды.

Психологиялық тұрақтылық тұлғаның тума қасиеттерінің бірі болып саналмайды, ол оның дамуымен бірге қалыптасады, адамның жүйке жүйесінің түріне, оның тәжірибесіне, кәсіби даярлығына, іс-әрекет және қызмет дағдылары мен шеберліктеріне, тұлғаның танымдық құрылымдарының даму деңгейіне тәуелді болады.

Психологиялық тұрақтылық көрсеткіштері вариативтілік болып табылады, ол тіршілік әрекетінің тұрақты өзгеріп отыратын жағдайларына шапшаң бейімделушілік, икемділік ретінде қарастырылады.

Психологиялық тұрақтылықты қалыптастыру күйзеліске төзімділік, тұрақтылық пен тұрақсыздық жағдайларын айқындауға, студенттердің психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру бойынша жұмыс әдістерін табуға мүмкіндік береді.

Болашақ педагогтардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру бойынша бағыттардың бірі бііртұтастық, автономдылық пен ашықтық сияқты сапалық сипаттамаларды иеленген және адамгершілік құндылықтар басым түсетін мәдени-білім беру кеңістігі ретіндегі білім беру ортасын құру болып табылады.

Білім беру ортасы индивидпен өзараәрекеттестік барысында тұлғаның қалыптасуы жүргізілетін білім беру мекемесіндегі әлеуметтік, мәдени, сондай-ақ арнайы ұйымдастырылған психологиялық-педагогикалық жағдайлардың жиынтығы ретінде сипатталады.

Жоғары оқу орнында оқу мерзімі бұл өзіндік сананды, өзіндік дүниетанымыңды қалыптастыру кезеңі, жауапты шешімдерді қабылдау кезеңі, достық пен махаббат құндылықтары бірінші орынға шығатын адами жақындық кезеңі.

Жасөспірімдер мен қыз балалар алдында қоршаған адамдармен жаңа қарым-қатынастарды құру, кәсіби қызығушылықтар саласын таңдау, жанұядан дербестену міндеттері тұрады. Ересектер әлеміндегі өзінің орнын анықтау мен өзін дербес түрде, басқа тұлғалардан жекелікте сезіну мұқтаждығы жасөспірімдік кезеңдегі проблемалардың алғышарты болады. Және алдағы уақыттағы кәсіби қызметпен байланысты белгілі проблемалар мен күйзелістерді жеңу үшін белгілі қасиеттерді, күйзеліске төзімділікті игеру қажет. Қиын жағдаяттарды әлеуметтендіру және тәрбие беру үдерісінен, өмірдің өзінен де тұтастай алып тастауға болмайды.

Жоғары оқу орнында оқыту үдерісінде іс-әрекеттің әралуан түрлерінде туындайтын қиындықтарға психологиялық тұрақтылықты қалыптастыру қажет. Дегенмен міндеттерді қою барысында олар студенттердің мүмкіндіктеріне сай екендігіне, таяудағы даму аймағынан табылуына назар аудару қажет.

Психологиялық тұрақтылық тұлғаның тума қасиеті болып табылмайды, ол оның дамуымен бірге қалыптасады, адамның жүйке жүйесінің түріне, оның тәжірибесіне, кәсіби даярлығына, іс-әрекет және қызмет дағдылары мен шеберліктеріне, тұлғаның танымдық құрылымдарының даму деңгейіне тәуелді болады.

Психологиялық тұрақтылық көрсеткіші тіршілік әрекетінің тұрақты өзгеріп отыратын жағдайларына шапшаң бейімделушілік болып табылады.

Болашақ педагогтардың тұлғалық сипаттамаларын қарастыра отырып, ғалымдар олардың жеке психологиялық ерекшеліктері мен арнайы қабілеттіліктерін анықтайды, кәсіби білімдерін, шеберліктері мен дағдыларын, сондай-ақ тұлғалық ерекшеліктерін, маманның тиімді жұмысы үшін қажетті мотивтерді, құндылықтар мен түсініктерді сипаттайды.

Тұлғаның кәсіби даму тұжырымдамасында ғалымдар тұлғаның бағытталушылық, құзыреттілік, сондай-ақ педагогикалық қызмет тиімділігін қамтамасыз ететін икемділік сипаттамаларын анықтаған.

Болашақ педагог икемділігі мазмұндық және динамикалық сипаттамалардан үйлесетін, педагогтың қажетсіз жағдаяттар мен іс-әрекет тәсілдерінен оңай бас тарту қабілеттілігімен байланысты күрделі психикалық құрылым ретінде ұғынылады. Оның үш түрі бар: эмоционалды, интеллектуалды және іс-әрекеттік. Студент тұлғасының интегралды сипаттамаларынан басқа әлеуметтік интеллект те бар.

Бұл қасиет көптеген зерттеулерде педагогикалық қызметтегі қажетті нәрсе ретінде айқындалады және адамның іс-әрекет бағытын айқындайтын, қоршаған әлемге, еңбекке, басқа адамдарға, өз-өзіне қатынасын білдіретін, сондай-ақ тұлғаның шынайы әлем талаптарына белсенді таңдамалы қатынасынан көретін және осылайша адам іс-әрекетіне ықпал көрсететін тұлғаның бағдарлылығымен тығыз өзара байланыстағы ұғым ретінде қарастырылады.

Психологиялық тұрақтылықты қалыптастыруға мүмкіндік беретін тұлғаның интегралды сипаттамаларын дамыту шарты өзіндік сана деңгейін жоғарылату болып табылады.

Ғылыми әдебиеттерді теоретикалық талдау шеңберінде педагогикалық қызмет ерекшеліктері қарастырылды, кәсіби қызметтің табысты болуын қамтамасыз ететін тұлғаның интегралды сипаттамалары мен студенттердің жиынтық қабілеттіліктері айқындалды, оларды дамытудың ұйымдастырушылық-педагогикалық және психологиялық алғышарттар анықталды.

Тәжірибелік-сараптамалық жұмыс барысында студенттердің мотивациялық үдерістерін, тұлғалық ерекшеліктерін қарастыру жүргізілді.

Студенттердің гуманитарлық бағыттылығын дамытуға айрықша назар аударылып, олардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту, сондай-ақ өзін-өзі тануы мен өзін-өзі дамытуы үшін жағдайлар құрылады.

Негізгі ықпалдастық студенттердің арнайы және психологиялық білімдерді жүйелі игеруіндегі, топшілік қарым-қатынастарды орнатуындағы мотивациялық енгізілгендігіне бағытталған болатын.

Осы мақсатта «Мамандыққа кіріспе», «Жалпы психология», «Жас ерекшелігі психологиясы», «Педагогикалық психология», «Қарым-қатынас теориясы мен практикасы», «Психологиялық-педагогикалық практикум», «Психодиагностика» және тағы да басқа оқу пәндері қолданылып, оқытудың белсенді түрлері пайдаланылады.

Оқытушылардың іс-әрекеттері студенттердің құзыреттілігін, сондай-ақ эмоционалды және іс-әрекеттік саладағы олардың икемділігін тдамытуға бағытталған. Болашақ педагогтармен тәжірибелік қызметті құрастыру мен іске асырудағы икемділікті, тұлғааралық өзара әрекеттестікті жетілдіруге бағытталған қатысымдық құзыреттіліктің әлеуметтік-психологиялық тренингі жүргізіледі.

Студенттермен топтық тұтастықтағы әлеуметтік-психологиялық тренингтер жүргізіледі, олар қарым-қатынастағы құзыреттілікті, топтық тұтастықты жоғарылатуға, сондай-ақ студенттерді іс-әрекетке, қарым-қатынасқа, өзін-өзі тануы мен өзін-өзі жетілдіруге мотивациялы бағыттауды жандандыруға бағытталады.

Тренингтік жұмыс топтарда танымдық және шығармашылық үдерістерді жандандыратын, психологиялық тұрақтылық деңгейін жоғарылатуға бағытталған әдістерді пайдалана отырып, жүргізіледі.

Болашақ педагогтардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыруға педагогикалық іс-тәжірибені жүргізу барысында ерекше көңіл бөлінеді, бұл кезеңде студенттер эралуан кәсіби жағдаяттарда білімдері мен шеберліктерін іске асыру, педагогикалық қызметті игеру мүмкіндігін саналы түрде және өз бетінше реттестіру, онда өзінің психологиялық әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндіктерін алады.

Педагогикалық іс-тәжірибе бағдарламасы білім беру мекемесі педагогының іс-әрекетін, қызметін бақылау ғана емес, сондай-ақ балалар мен жасөспірімдер тұлғасын дамытуға бағытталған өздерінің жеке бағдарламаларын іске асыру мүмкіндігінен де тұрады.

Оқытудың осындай түрінің құндылығы студенттер білімін жүйелендіруден, педагогикалық ойлауды қалыптастырудан, әлеуметтік-педагогикалық қызметтің жеке

бағдарламасын даярлаудан тұрады, бұл әлеуметтік-педагогикалық проблемалар мен міндеттерді табысты шешуге, болашақтағы кәсіби саладағы әлеуметтік-педагогикалық қызметіне тұрақты қызығушылығын қалыптастыруға, оның құндылықты басымдықтарын саналы сезіну мен ұғынуға, қатынасуға мүмкіндік береді.

Педагогтарды даярлау кезінде біз білім беру жүйесіндегі болашақ мамандардың күрделі жағдайлардағы еріксіз эмоционалды реакцияларын саналы реттестірілетін реакция түрінде қалыптастырамыз, бұл үшін аутогенді машықтандыруды, психологиялық өзін-өзі реттестіру тәсілдерін, іс-әрекеттің оң сипатты мотивтерін ынталандыру, өзін-өзі басқару, экспрессивті іс-әрекеттерді өзіндік бақылау, әралуан жағдацлардағы эмоционалды көңіл-күйді талдап қорыту, іс-әрекетті өзіндік талдау тәсілдерін қалыптастыруды пайдаланамыз.

Білім беру үдерісінде біз пайдаланатын білім беру технологияларының ерекшелігі олардың гуманистік бағыттылығы болып табылады, олардың негізінде педагогикалық үдеріс қатысушыларының субъект-субъектілік өзара әрекеттестігі жатады, бұл болашақ әлеуметтік педагогқа өзінің жеке тұлғасына, білім беру кеңістігінің басқа субъектілеріне қатынасу, жүгіну мүмкіндігін ұсынуға жол береді.

Жоғары оқу орны жағдайындағы кәсіби қызмет психологиялық негізі «Мен - тұжырымдама» болып табылатын даярланған жеке рефлексивті үлгіде құрастырылады.

Іс-әрекетке енгізілген болашақ педагог іс-әрекеттің әрбір кезеңінде өзін-өзі бағалау, әріптестерімен өзінің қарым-қатынасын, кәсіби тұлғалық мүмкіндіктерін талдау мүмкіндігін алады.

Жоғары оқу орнындағы осындай үлгіде ұйымдастырылған білім беру үдерісі сыртқы ықпалдарға жауап беру тұрақтылығын қалыптастыруға, сыртқы әсерлерге таңдамалы қатынасуға, басқа адамдардың пікірі мен іс-әрекеттерін, сондай-ақ игерілген нормалар мен қағидаларға ие өз әрекетін салыстыруға және сонымен сәйкестікте іс-әрекеттің белгілі бағытын анықтауға, іске асыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижесінде қиын жағдайлардағы іс-әрекет тиімділігінің психологиялық тұрақтылық деңгейі мен кәсіби шеберлікке тәуелділігі анықталды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1.Ключко В. Е., Галажинский Э.В. Психология инновационного поведения -Томск: ТГУ, 2009. –243 с.
- 2.Баева И.А. Безопасность образовательной среды, психологическая культура и психологическое здоровье школьников.–СПб.: Питер, 2008. -236 с.
- 3.Дарвиш О. Б. Возрастная психология: учеб. пособие. –2еизд., перераб. идоп.–Барнаул: АлтГПА, 2010.–243с.

УДК 371.3

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ГРУППОВЫХ ФОРМАХ РАБОТЫ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Баямбаева Алия Сериккалиевна

Магистрант инженерно-технического факультета Университета Шакарим

Научный руководитель - Абдишева З.В.

Семей, Казахстан

Аннотация: Критическое мышление — это один из видов интеллектуальной деятельности, который характеризуется высоким уровнем восприятия, понимания, объективности подхода к окружающему его информационному полю и к 14—16 годам у человека критическое мышление получает свое наибольшее развитие. Исследование посвящено эффективному использованию элементов критического мышления с учащимися, имеющие высокие, средние и низкие показатели в общеучебных навыках, с применением групповых форм работ на уроках биологии.

Ключевые слова: критическое мышление, таксономия Блума, мотивация, учащиеся, групповая работа, саморегуляция, взаимообучение, вопросы низкого и высокого порядка.

Современного ученика трудно мотивировать к познавательной деятельности, к поиску пути к цели в поле информации и коммуникации. Происходит это потому, что дети часто испытывают серьёзные затруднения в восприятии учебного материала по многим школьным предметам. Причина этого, по мнению ведущих педагогов - в низком уровне развития мышления и, прежде всего, критического. А уровень критического мышления - очень важный компонент для человека в современном мире, в новом веке с новым обликом познавательной культуры в большом потоке информации.

В Кокжайыкской сш на протяжении нескольких лет проводятся мониторинговые анализы по различным направлениям с целью выяснения качественных показателей образовательного процесса. Так, в 8 классе наблюдается тенденция снижения успеваемости обучающихся: за последние три года это снижение составило от 5%, до 13 %. Результаты этих исследований выглядят следующим образом:

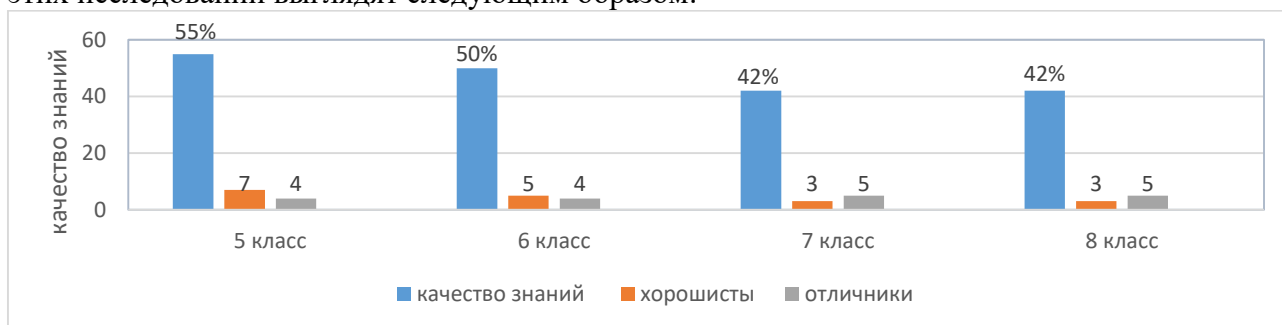

Рисунок 1 Динамика качества знаний у учащихся 5 – 8 классов.

Вероятные причины такой динамики:

1. Наступление подросткового возраста и психологический кризис 13 лет. Ведущая деятельность ребенка в этом возрасте сменяется с учения на общение, что влияет на снижение успеваемости.
2. Отсутствие адекватной мотивации учения у ребенка, т.е. нежелание учиться.
3. Уменьшение помощи родителей в обучении ребенка из-за возрастания сложности учебной программы.

4. Ослабление родительского контроля за учебной работой ребенка (родители часто ошибочно думают, что ребенок уже самостоятелен и не нуждается в контроле за подготовкой домашних заданий и проверке записей с работы на уроке).

5. Зачастую в данном возрасте отмечается снижение самооценки, занижение собственных способностей и возможностей. Поэтому ребенок часто просто не хочет и не начинает выполнять задания, боясь, что не справится с ним.

6. Часто дети не понимают общественную значимость учения, для них значимыми становятся другие сферы жизни.

Так, при проведении беседы с администрацией школы, коллегами, анкетировании школьников данного класса выяснилось, что у педагогов возникают проблемы с развитием аналитических способностей учащихся. Каждый педагог в школе старается решить данную проблему через различные приемы, формы и методы работ.

Меня, как учителя, который работает более 25 лет в школе, всегда волновал вопрос, какие новые способы обучения и методы применить, чтобы учащиеся добывали знания самостоятельно, высказывали свои идеи, анализировали, оценивали, умели задавать вопросы высокого порядка, делали открытия, что необходимо для развития аналитических (критических) способностей. Я считаю, что одним из таких методов является групповая работа.

Поэтому на практике я решила изучить, как использование таксономии Блума на уроках биологии влияют на развитие мыслительных навыков учащихся при групповой работе? Через наблюдения за учащимися класса и беседу с коллегами, которые применяли групповую работу, я вышла на тему исследования: «Эффективность использования элементов критического мышления в групповых формах работы на уроках биологии», поэтому мной была выдвинута гипотеза «если учащиеся, работая в группе, умеют задавать вопросы на анализ и синтез, то им легче решать образовательные задачи. Я ставлю эту цель, чтобы показать, что групповая деятельность учащихся составляет основу умения учиться, контролировать, оценивать, планировать и задавать вопросы высокого порядка. Ожидаемый результат моего исследования: это учащиеся, которые будут выполнять задания, ориентированные на составление вопросов по таксономии Блума, работая в группах.

В 8 классе 19 учащихся, из них 5 «отличников», 3 «хорошиста», 11 учатся на «удовлетворительно». Есть дети с низкой и высокой мотивацией. У учащихся практически всё время возникают трудности с детальной проработкой полученной информации. Многие учащиеся чётко владеют понятиями (терминами), могут описать ход биологических процессов, но объяснить принципы протекания того или иного процесса не могут. Ответы на вопросы, в основном, односложные, не требующие глубокого анализа. Возникают трудности с обобщением материала нового и прошлого уроков. Отсутствует умение делать выводы.

Заранее для исследования были определены ученики, за которыми велось наблюдение на протяжении всех уроков, с разными уровнями мышления (А, В, С):

Ученик А - ученик с высокой успеваемостью, с устойчивыми познавательными способностями. Обладает аналитическим мышлением. Имеет трудности в групповой работе с теми одноклассниками, к которым относится с пренебрежением. Не любит делиться своими знаниями в группе, помогает другим только избирательно.

Ученик В - ученик с хорошей успеваемостью, но не проявляет активности на уроке. Старается на уроках, не всегда выполняет домашние задания, особого интереса к биологии не проявляет. Проявляет активность в групповой работе, иногда - лидерские качества (в зависимости от ситуации). В различных ситуациях ведет себя непредсказуемо: может замкнуться и не дать ответ на вопрос, и наоборот.

Ученик С- ученик с низкой саморегуляцией - часто переспрашивает, что нужно делать и как, на уроках отвлекается, если тема для него неинтересна. Самостоятельных полных (целым предложением) ответов дать не может. Ответы предпочтительно краткие. Домашние задания выполняет в исключительных случаях. При групповой работе достаточно активен, оказывает посильную помощь при совместной работе (преимущественно работает с учебником).

Почему я выбрала этих учеников? Я хотела в ходе исследования выявить успешность данных учеников в групповой работе и развитие навыков критического мышления:

- Ученик А- проследить динамику роста лидерских качеств, т.е. способность взять ответственность за взаимообучение.
- Ученик В - научить проявлять активность развивать коммуникативные навыки.
- Ученик С-вовлекать в процесс работы в группе, развивать чувство уверенности, повысить самооценку.

Групповая работа с применением таксономии Блума (знание, понимание, использование, анализ, синтез, оценка) дала эффективность в обучении, а именно в развитии аналитических способностей у учащихся.

Ведущей идеей своего исследования считаю развитие самостоятельности учащихся, путем постановки проблемных вопросов. Правильно поставленный вопрос направлял внимание, стимулировал мысль, приучал к точности слушания, активизировал речь и умение мыслить. Вопрос - это средство обучения учащихся на уроке. Необходимо, чтобы учащиеся научились задавать вопросы высокого порядка себе (при изучении материала) и одноклассникам, что позволило бы им анализировать учебный материал. В ходе уроков биологии, были использованы два типа вопросов для достижения понимания учениками: вопросы низкого порядка и вопросы высокого порядка. Вопросы низкого порядка (знание, понимание), их также называют закрытыми или буквальными. Они были направлены на запоминания, и ответы расценивались как правильные или не правильные. Эти вопросы не вызывали больших затруднений у учеников, например: Сколько мышц в организме человека? Ученик - 600; Из каких отделов состоит череп, покажи их расположение на макете? Ученик - мозговой и лицевой. Ученику: Собери из рисунков скелет человека.

Кроме того, на каждом уроке применялись вопросы высокого порядка, чтобы стимулировать учащихся к развернутому ответу, подталкивать к правильному ответу, научить делать выводы и аргументировать свои ответы. Только некоторые учащиеся отвечали на вопросы высокого порядка (применение, анализ, синтез, оценка), направленные на интеллектуальные навыки (например, докажите что клетка является единицей строения всех живых организмов, найдите сходства и отличия растительной и животной клетки).

Совместно с учащимися была разработана таблица вопросов, основанная на категориях таксономии Блума (знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка), при заполнении которой учащиеся учились анализировать, размышлять, обсуждать, делать выводы, обобщать, выделять главное.

Далее на уроках по разделу «Внутренняя среда организма», учащимся в группах было предложено составить вопросы низкого и высокого порядка, согласно стратегии КМ «ромашка Блума» (Из чего состоит кровь? Что такое гемоглобин? Чем вызываются инфекционные заболевания? Какие условия необходимы для свертывания крови? и т.д.). Фокусом моего наблюдения на этих уроках были учащиеся А, В, С. Ученик А выполнил все задания, был активен, задавал и составлял много вопросов на анализ, но работал индивидуально. Ученик В работал только для формативной оценки, старался не выходить к доске и не проявлял интереса помочь в решении задания классу. Ученик С не мог работать самостоятельно, был пассивен, плохо выражал свои мысли.

Проанализировав результаты урока, было выявлено:

- ✓ на знание было задано вопросов - 37% (7 учащихся),
- ✓ на понимание - 31,5% (6 учащихся),
- ✓ на применение - 16% (3 учащихся),
- ✓ на анализ - 10,5% (2 учащихся),
- ✓ на синтез - 5% (1 ученик),
- ✓ на оценку - 0%.

На основании данных по таксономии Блума были выявлены уровни мышления: низкий - 68,5% (13 учащихся), средний - 26,5% (5 учащихся), высокий - 5% (1 ученик).

Необходимо планировать уроки так, чтобы большую часть новой информации по теме учащиеся узнавали сами, самостоятельно могли делать выводы, оценивали свою деятельность. Парная работа учащихся на первом уроке показало, что каждый вносит свой особый индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями. Проанализировав данный методический прием, стало понятно, что работа в парах помогает менее уверенным ученикам принять участие в обсуждении, но не все это делают из-за боязни ошибиться. Ученикам нравится высказывать свое мнение, особенно, когда их слушают. Даже такие ученики, которые отмалчиваются на уроке, показали себя как активные участники обсуждения.

Однако, не все учащиеся на этом уроке могли оценивать информацию, делать выводы, размышлять. Трудности возникли с заданиями на составление вопросов на анализ и синтез, на оценку не были составлены и выполнены задания. Поэтому, на следующий урок на тему «Группы крови» были подобраны дифференцированные задания и использована групповая работа, для того чтобы проследить изменения в учебной деятельности. Задания были подобраны, учитывая уровни способностей: сколько учащихся в группе, столько заданий, но общим результатом будет совместная работа. Группы были составлены по уровням мышления. Первая группа – учащиеся с высокой мотивацией, вторая группа – со средней мотивацией, третья группа - учащиеся с низкой мотивацией. В конце урока каждая группа представила выполненные задания на составление вопросов высокого порядка. Наблюдая за работой групп, было заметно, что трудно было группе с низким уровнем мышления, которые пытались в сотрудничестве быть активными, пытались составлять вопросы, но не обладали достаточными знаниями, формулировали вопросы низкого порядка и не справились с заданиями на анализ. В группах учащихся с высоким и средним уровнем мышления заметила, способность быстрого восприятия, высокие темпы выполненных заданий. Сильные ученики на таких уроках рассуждали, спорили, выдвигали идеи, анализировали, самореализовывались и повышали уверенность в себе. В конце урока проведена рефлексия о работе в группе: первое, трудно ли было работать в группе; второе, что бы вы изменили, работая в группе?

На следующих уроках учащимся было предложено работать в смешанных группах с разной обучаемостью. Уроки проводились в свободном стиле общения, применялась стратегия критического мышления – «карусель», где каждая группа составляла проблемные вопросы и передавали их по кругу.

Так же при выполнении более сложных задач в группе учащиеся добивались положительных результатов чаще, чем при выполнении задач индивидуально. Таким образом, поменяв состав группы, я заметила, что повышается учебная и познавательная мотивация учеников, снижается уровень тревожности. При совместном выполнении задания и составление вопросов происходит взаимообучение, так как каждый ученик вносит свой вклад.

Хотелось бы отметить, что учащиеся с низким уровнем мотивации, проявляют в группе активность и в какие-то моменты даже лидерские качества, например по

оформлению и защите постеров. Учащиеся со средним уровнем мотивации стараются помочь своим одноклассникам. Что касается учащихся с высоким уровнем мышления, они всегда остаются лидерами.

Наблюдая за группами и за учащимися А, В и С каждый из них подошел к своим заданиям ответственно и творчески.

Ученик А – задавал много вопросов, упорно отстаивал свои решения, участвовал в исследовательской деятельности. Обладая лидерскими качествами помогал, направлял на решение, иногда мог взять ответственность за взаимообучение.

Ученик В - активно подключался в работу группы, задавал вопросы высокого порядка, мог отстаивать свою точку зрения, проявлял творчество, задавал уточняющиеся вопросы типа: «А что, если...»,

Ученик С – уже не был пассивным, понимал, что не имеет достаточных знаний и этим подводит группу, иногда проявлял себя в творческих заданиях, сотрудничал, но затруднялся в составление вопросов высокого уровня.

На данном уроке каждый ученик был вовлечен в диалог, в группах приобретали знания, учились составлять вопросы на анализ и синтез для решения логических заданий, составляли план для защиты постеров, проводили взаимопроверку. Групповая работа помогла формировать чувство ответственности и сплоченности, развивая тем самым их критическое мышление. Любая совместная работа помогает в стремлении к познанию и коммуникабельности. Доброжелательность, сплочённость, обмен идеями между учащимися, появление новых лидеров это положительные стороны, которые позволили детям ещё больше сблизиться.

Анализируя результаты влияния групповой работы на развитие аналитических способностей учащихся, можно отметить, что произошла динамика изменения учащихся к своему обучению: активность от 50% до 65%; чувство ответственности от 40% до 60%; обучение от 42 % до 60%; обмен мнениями от 60% до 80%; работа в команде от 50% до 80%. Поэтому актуальность групповой работы заключается в том, что учащиеся принимают активную позицию в поисковой и исследовательской деятельности, что приводит к развитию аналитических способностей у учащихся.

Количество задаваемых вопросов по таксономии Блума и определение уровня мышления учащихся изменились. Данный результат можно отобразить следующим образом:

На входе уровни мышления составляли 31% на выходе 74%, учащихся с низким уровнем мыслительных навыков стало меньше с 69% до 26%.

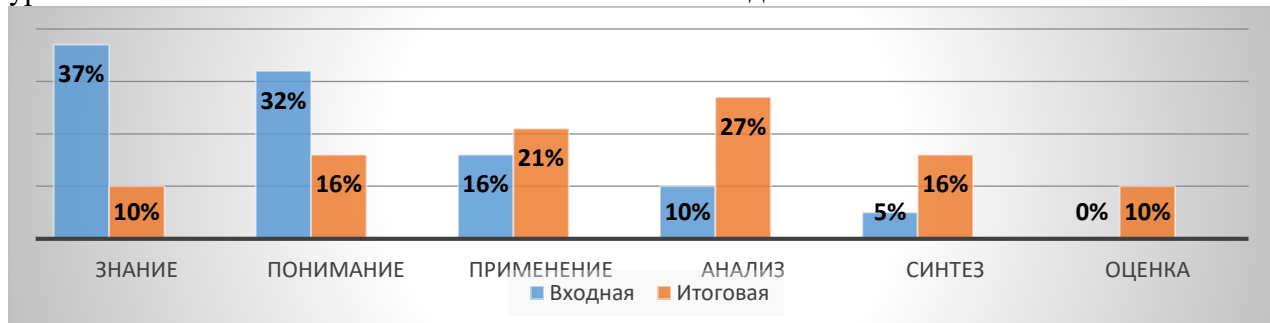

Рисунок 2. Динамика задаваемых вопросов по таксономии Блума до и после исследования.

Данная диаграмма показывает, что до исследования задаваемых вопросов на знание, понимание и применение было больше, после того как применены новые формы и разные виды стратегии критического мышления привело к тому что у некоторых учащихся повысился уровень мышления на анализ, синтез и оценку.

Таким образом, наиболее эффективной формой работы на уроке является групповая работа с использованием приемов критического мышления. При этом: повышается эффективность восприятия информации; повышается интерес, как к изучаемому материалу, так и к самому процессу обучения; дети учатся работать в сотрудничестве с другими; позволяет учащимся увидеть свои «знания» и «незнания»; учатся обобщать и систематизировать полученные знания, повышается уровень критического мышления.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Кларин М.В. Развитие критического и творческого мышления.// Школьные технологии. — 2004. — № 2. — С. 3—10.
2. Муштавинская И.В., Иваньшина Е.В. Критическое мышление на уроках естествознания// Естествознание в школе. М., — 2004. — № 3. — С. 34—39.
3. Федоров А.В. Развитие критического мышления в медиаобразовании: основные понятия// Инновации в образовании. — 2007. — № 4. — С. 30—47.
4. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб.: Питер, 2000. — 503 с.

ӘӨЖ 373.55

ТАРИХ САБАҒЫНДА БЕЛСЕНДІ ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Маушанова Айжан Серикбайқызы

С.Аманжолов атындағы ШҚМУ педагогика,
психология және мәдениет факультетінің магистрі

Ақитбаева Нургуль Кенжебаевна

С.Аманжолов атындағы ШҚМУ педагогика, психология және мәдениет факультетінің аға
оқытушы

Аңдатпа: Белсенді оқудың тиімділігі оқушылардың сыни тұрғыдан және ойлау дағдыларын қалыптастырады, олардың кез - келген ортада тілдік шектеуді сезінбей, өзін еркін ұстауына мүмкіндік туғызады. Мақалада оқытудың белсенді түрлерін жүзеге асыру арқылы оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру міндеттері шешу жолдары көрсетілген.

Кілтті сөздер: оқыту әдістері, пассивті әдістер, ойын, пікірталас, топтық жұмыс

Бүгінгі күні еліміздің болашағы-жастарды өз елінің төл тарихын, тілін, дінін, салт – дәстүрін қастерлейтін, қадірлейтін озық ойлы, тұлға етіп тәрбиелеу жаңа заманның басты талабы. Тарих ғылым мен пән ретінде білімнің аса маңызды саласына жатады. Өйткені ол бүкіл адамзаттың тарихын, жүріп өткен жолын, жинаған тәжірибесін баяндайды. Сондықтан да жастарға тарихты оқып үйретуге ерекше мән береді. Болашақтың бүгіннен де жарқын болатынына жол ашатын күш тек білімде ғана. Заман талабына сай оқыту мұғалімге байланысты. Оның негізгі әрі басты қасиеті –ізденгіштігі. Қазіргі кезде оқыту технологиясын жетілдіруде қазіргі кезде ерекше мән берілуде, бұл өмір талабынан туындап отырған мәселе. Ғылыми дамыған және бәсекелестікке негізделген қазіргі кезеңде білім берудің нақты жолы-сабақтың сапасын арттырып жетілдіру, білім мазмұнын жаңарту, белсенді әдістерді қолдану.

Мектепте тарихи білім беру жүйесі қазіргі уақытта дағдарыстық даму кезеңін және реформалаудың күрделі процесін бастан кешкендігі ешкімге де құпия емес. Үлкен

өзгерістер орын алады: парадигма өзгереді, жаңа басымдықтарды іздеу жүріп жатыр, концентрлік құрылымға көшу аяқталады, Тарихи курстардың вариативтілігі, оқыту нысандары мен әдістемелерінің кеңеюде.

Өртүрлі жоспарлы ақпараттың үлкен көлемін талдау және өңдеу, теория мен практика мәселелерін шығармашылық шешу оқушылардың жеке қызығушылығын тудырмай мүмкін емес. Сандар мен даталардың көптігі, үлкен ұғымдық аппарат, тарихи қайраткерлердің, шайқас орындарының, сәулет ескерткіштерінің кезектесуі, ең бастысы - оқушылардың осындай ауқымды материалды есте сақтау қажеттілігін және оның хронологиялық заңдылықтарын түсінбеуі тарихқа деген қызығушылықтың төмендеуін, оқушылардың ішкі уәждемесінің әлсіреуін, олардың тұлғалық әлеуетінің талап етілмеуін тудырады. Бұл жағдайда педагогтың кәсіби тұлға ретінде өзін-өзі дамыту қажеттілігі, жаңа тұжырымдамалық-мазмұндық тәсілдерді, әрі қарай өнімді қызмет үшін жаңа педагогикалық технологияларды игеру, Тарихты оқыту жүйесінде өз ұстанымын таңдау фактісі даусыз. Пәндік (тарихи) білім деңгейін көтеруді оқушылар тарапынан белсенді қызығушылықсыз жүзеге асыру мүмкін емес. Мектептегі тарихи білім беру мазмұнының ерекшелігі, сондай-ақ сынып-оқу жүйесінің ерекшеліктері оқытудың белсенді әдістері жүйесін әзірлеу мен практикалық іске асыруға негізделген.

Оқыту әдістері - бұл оқыту процесінде оқушылар мен мұғалімнің өзара іс-қимыл жасау формасын көрсететін тәсілдер мен тәсілдердің жиынтығы. Оқытудың заманауи түсінігінде оқыту үдерісі оқушыларды белгілі бір білімге, дағдыларға, қабілеттер мен құндылықтарға тарту мақсатында мұғалім мен оқушылар арасындағы өзара іс-қимыл процесі ретінде қарастырылады. Белсенді әдіс-бұл мұғалім мен оқушылар сабақ барысында бір-бірімен өзара қарым-қатынас жасайтын оқушылар мен мұғалімнің өзара қарым-қатынас формасы. және мұғалімнен оқушыға дейін [1].

Егер пассивті сабақта мұғалімнің негізгі тұлғасы мен менеджері болса, онда мұғалім мен оқушылар тең құқықта болады. Егер пассивті әдістер өзара іс-қимылдың автократтық стилін болжаса, онда белсенді демократиялық стильді көбірек болжайды. Оқытудың белсенді әдістері оқушыларды түрлі жағдайларда берілген мақсатқа жету үшін шешім қабылдауға мәжбүр ететін шиеленісті жағдайды саналы түрде жасауға негізделген. Шешім шығару эмоциямен сүйемелденеді, бұл өз кезегінде зияткерлік резервтерді жұмылдыруды қамтамасыз етеді, танымдық қызметті ынталандырады, ұзақ уақыт назар аударуға мүмкіндік береді. Мектепте тарихты оқытудың қазіргі әдістемесі мұғалімдердің жаңа әдістемелік модельдерді, оқушылардың белсенділігінің әр түрлі түрлерін қамтитын оқу сабақтарының тиімді түрлерін меңгеруін көздейді. Оқу іс-әрекетінің белсенді формалары келесі түрде жіктеледі: модельдеу (ойын қызметі), коммуникативтік диалог (пікірталас қызметі), көздерді зерттеу (зерттеу қызметі).

Тарих пәніне деген қызығушылықты арттыру жолдарының бірі оқушыларды белсенді ұйымдастырылған оқуға тиеуге мүмкіндік беретін оқытудың белсенді түрлерін пайдалану болып табылады, онда олар өз мәнін көрсетеді және мұғаліммен ғана емес, басқа адамдармен өзара әрекеттесуі мүмкін. Оқытудың белсенді түрлерін жүзеге асыру арқылы оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру келесі міндеттерді шешу арқылы іске асырылады:

- белсенді нысандарды пайдалану мүмкіндігі критеріі бойынша бағдарламалық материалды жүйелеу;
- оқыту кезінде белсенді әдістер, формаларды, жаттығулардың өзара байланысты біртұтас жүйесін әзірлеу;
- тарихты оқыту үдерісіне белсенді формаларды енгізу тиімділігін бақылау.

Белсенді формаларды пайдалануға қызығушылық оларды тарихи мектепте білім беру жүйесінде қолданудың кең мүмкіндіктеріне негізделген, өйткені бұл формаларды әртүрлі жас санаттарына бейімдеу ерекше қиындық тудырмайды.

Білім беру-тәрбие процесінің мақсаты мен міндеттерін іске асыру туралы белгіленген тұжырымдамалық және әдістемелік аспектілер бойынша ғана емес, сонымен қатар оқушылардың сабақ барысында алған тапсырмалар түрлерінің нақты мазмұны бойынша да айтуға болады.

Тапсырмалардың мазмұндық ақпаратын жинау және реттеу осы тақырып бойынша белгілі бір "тарихи іргетасты" құруға алып келеді.

Ойын әрекетінің негізінде келесі модельдерді қолдануға болады:

Ойын-қайта құру (өткен немесе қазіргі болған қиял ахуалдың болуы, рөлдерді бөлу);

Ойын-талқылаулар (талқылаудың түрлі нысандарын модельдейтін жағдайдың болуы, пікір қайшылығын құру, қазіргі заманғы көзқараспен өткен сарапшылардың талдауы);

Ойындар - жарыстар (белгіленген ережелердің болуы, сюжет пен рөлдердің болмауы, субъектілік-Объектілік қатынастардың бірінші жоспары).

Тарих сабағында ойын-бұл оқу сабағының белсенді түрі, оның барысында өткеннің немесе бүгінгі күннің белгілі бір жағдайы, "өмір сүреді" және адамдар, тарихи драманың қатысушылары әрекет етеді.

Ойынның мақсаты - ойын жағдайын, өзіндік; субъектінің тарихи шындыққа эмоционалдық қатынасын құру. Ойын нақты және қатаң ережелерде сақталады, оларды сақтау ойын әрекетінің мазмұндылығын, жарыспалылығын және нәтижелілігін қамтамасыз етеді. Оқушылар оған жеке, топтармен немесе ұжымдық қатыса алады. Ережемен ойындар Тарихты оқыту процесінің барлық кезеңдерінде танымдық, дамытушы және аттестациялық ретінде пайдаланылады, оқу Тарихи материалының барлық құрылымдық компоненттерін (фактілер мен теорияны, даталарды, картографияны, персоналияны, ұғымдарды және т. б.) қамтиды, алдын ала дайындықты талап етпейді және сондықтан мектеп практикасында кең таралған [3].

Ойын баланы тарихи кейіпкерге айналдырады. Ол "өзіңнен жоғары секіру" қажеттігінің алдында, басқа тарихи уақыт пен кеңістікте өмір сүрген ересек адамның жағдайын алуы керек. Оқушылар өз кейіпкерлерін ой, сезімге, уайымдауға, олар алған білім арқылы тарихи шындықты моделдейді, жеке маңызды, эмоционалды түрде боялған болады.

Білім беру ойындарында эмоционалдық қозуға баса назар аудару керек. Тарихты оқыту процесі ой процестерін белсендіретін ойындарды қосуды талап етеді. Әр түрлі ойындарды қолдану қарым-қатынастың тығыздығын, алқалылықты, қарым-қатынасты, аргументтілікті (кейбір ойындар үшін), үлкен рефлексивтілікті (оқушы өзін және жалпы міндетті шешуде өзінің рөлін бағалайды), мотивациялықты (жеңуге тілек) қамтамасыз етеді. Ойында тіпті әлсіз дайындықпен оқушы өзін-өзі көрсете алады. Әр түрлі режимдерді қолдану (оқушы - оқушы, оқушы - топ, оқушылар тобы - оқушылар тобы) және олардың ауысуы сабақтарды оңтайландыруға ықпал етеді. Сабақтарға арналған жаттығуларды таңдау балаларға сабақта болып жатқан барлық нәрселерге белсенді қатысуға мүмкіндік береді; бөтен ашулар туралы танымау, Жаңа өз бетімен ашу (белсенді зерттеу позициясын атқару); топ үшін және өзі үшін сабақ нәтижелерін түсіну. Оқушыларға ұсынылған жаттығулар балалардың зияткерлік саласын ғана емес, сонымен қатар сезімдерді, эмоцияларды, қоршаған ортаға деген қарым-қатынасты, құнды бағдарларды да қозғайды.

Пікірталас қызметі негізінде:

- семинарлар (жеке жұмыс);
- құрылымдық пікірталастар (топтық жұмыс);
- проблемалық-жобалық пікірталастар.

Жалпы педагогикалық мағынада пікірталастар қатысушылардың қандай да бір мәселеге деген көзқарасының әр түрлілігін анықтауға, олардың әрқайсысына жан-жақты талдау жүргізуге (қажет болған жағдайда), әрбір оқушының жеке ұстанымын қалыптастыруға үлес қосуға бағытталған [2].

Соңғы жылдары педагогикалық тәжірибеде топтық жұмысқа негізделген пікірталастар бекітілді. Топтарда жұмысты проблемалық жағдайды шешумен біріктіру білім, идеялар және пікір алмасу үшін неғұрлым тиімді жағдай жасайды, жан-жақты талдау мен белгілі бір тақырыпты шешудің негізделген таңдауын қамтамасыз етеді. Оқушылар шешендік іскерлікті, полемика жүргізу өнерін меңгереді, бұл олардың жеке дамуына өзінше маңызды үлес қосады.

Жалпы түрде ұйымдастыру принциптеріне, міндеттері мен жоспарланған нәтижелерге байланысты тарихи пікірталастардың бірнеше түрін бөліп көрсетуге болады.

Құрылымдық (регламенттелген) пікірталас. Аты өзі сөйлейді: оқушылар нақты жоспар, талқылау құрылымы мен регламентін алады. Сабақтың осы түрінің мәні шағын топтарда барлық классты шешетін бір жалпы проблеманың бірқатар жеке аспектілерін талқылау болып табылады.

Сабақтың басында мұғалім жалпы мәселені тұжырымдайды, оны шешудің мүмкін болатын гипотезаларын ұсынады. Ойын үлгілеу элементтерімен пікірталас. Пікірталастың осы түрінің мәні тек біздің замандасымыздың ғана емес, сонымен қатар өткеннің белгілі бір әлеуметтік немесе саяси күштерінің өкілдері тұрғысынан мәселені қарау болып табылады.

Балалардың бір бөлігі "шынайы", яғни қазіргі заманғы сарапшылар болып табылады. Басқа қатысушылар оқулықта және қосымша әдебиетте ұсынылған бағалардан абстракция жасай отырып, "куәгерлердің" атынан сөз сөйлейді. Топтар құрамы бойынша өте үлкен (әдетте қатарлар бойынша) қалыптасады.

Қорыта айтқанда, белсенді оқудың тиімділігі оқушылардың сыни тұрғыдан және ойлау дағдыларын қалыптастырады, олардың кез - келген ортада тілдік шектеуді сезінбей, өзін еркін ұстауына мүмкіндік туғызады.

Белсенді оқу арқылы оқушылардың танымдық дағдылары дамып артады. Кез келген материалмен жұмыс жасауда қорытынды шығару және есте сақтауға оқушылардың сабақ мақсатына сай не үйренгенін түйіндеу мен түсінгенін анықтау мен қате түсінген жағдайда түзету; оқушыларды өз жұмыстарымен таныстырып, өз идеяларын ұсынуға шақыруға көмектеседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Сарбасова Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы. - 2006 ж.
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық.- 1 деңгей, 2 басылым. - 2014ж.
3. Әлкен С. Жаңа технологиялар арқылы шығармашылыққа баулу. //Қазақстан тарихы. - №1, 2006.
4. Мирсентова С. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде.- Қарағанды. - 2011 ж.
5. Мұхамбетжанова С.Т. «Ақпараттық технология және қашықтықтан оқыту». 2008ж.

ӘӨЖ 37.02 (5)

ТҮЛҒАЛЫҚ- БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Захидқызы Гауһар

М. Ауезов атындағы ОҚМУ- дың «Педагогика және мәдениет» факультетінің
магистранты

Ғылыми жетекшісі Махмутова Кульсара Исахановна М. Әуезов атындағы ОҚМУ- дың
п.ғ.к., аға оқытушы
Шымкент, Қазақстан

Аннотация: В статье раскрывается особенности личностно - ориентированного обучения с психологической позиций.

Кілттік сөздер: тұлға, тұлғалық-бағдарлы оқыту, гуманизация психологиясы, білім беру технологиясы, оқушы тұлғасы, баланың психикалық дамуы, оқу процесі.

Abstract: The article reveals the features of personality-oriented learning from the psychological standpoint.

Тұлғаның даму мәселесі Л.С. Выготский, М.Б. Блонский, С.Л. Рубинштейн, Л.В. Занков, Д.В. Ельконин ғалымдарының еңбектерінің басты тақырыбы болып табылады. Қазіргі уақытта Д.Н. Богъявленский, П.Я. Гальперин, Б.Д. Давыдов, Л.В. Занков, Е.Н. Кабанова-Миллер, С.Р. Рубинштейн, Н.Н. Фаличина және т.б. жеке тұлғаға бағытталған білімберудің психологиялық теорияларын жасап, оқу процесіне енгізуде. Білім берудің жеке тұлғаға бағытталған технологияларына Л.И. Арифова, Е.В. Бондаревская, В.И. Слина, М.В. Кларин, Т. Малковская, В.С. Сериков, И.С. Какиманскаяның зерттеулері арналған.

Аталған мәселеге ғалымдардың, философтардың, психологтар мен мұғалімдердің қызығушылықтары зерттеу тақырыбының маңыздылығын дәлелдейді. Ең алдымен, "жекетұлғаға бағытталған оқыту" деген не екенін түсіну керек.

"Жеке тұлғаға бағытталған оқыту" терминін алғашрет Ю.С. Якиманская енгізді жәнеоның негізгі талабы "барлық оқуүрдісінде негізгі әрекететуші тұлға оқушының жеке тұлғасы болып табылатынын мойындау" болып табылады. [1, 6 б.].

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту гуманизация психологиясына негізделген. 1960 жылдан бастап оның негізін қалаушылары американдық психологтар А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпортжәнет.б. болды. Гуманизация психологиясы – бұл әрбір адамның жекебасының құндылығын мойындау және өзін-өзітанытуға және үздіксіз даму мен шығармашылыққа бағытталған.

Бұл бағытта көптеген ресейлік ғалымдар (И.С. Якиманкая, В.А. Петровский, А.А. Леонтьев жәнет.б.) көп нәтижеге жетті. Бұл бағыттағы шетелдік ғалымдардың жұмыстарын атап өтуге болады, олар А. Маслоу, К. Роджерс. К. Роджерсөзінің "Мен-концепциясын" дәлелдеп, баланы өз ойы мен үйлесімде өмірсүруге үйрету керек екенін атапөтті. Өз пікірін білдіре отырып, авторлар жекетұлғаға бағытталған білімберудің келесімаңызды принциптеріне назараударады:

1) адам физикалық және ақыл-ой дамуының генетикалық белгілі бір бағдарламалары бар генетикалық және биологиялық факторлар негізінде қалыптасады. Уақытылы және тиісті түрде дамыту баланың психикалық даму деңгейін және баланың әлеуметтік ортаға кіру деңгейін анықтайды;

2) алдымен бала тұлғалық өсуге және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылады;

3) адам қоршаған ортаның әсерін еңсере алатын, өзін-өзі жетілдіруге және өзін-өзідамытуға қабілетті саналын тірі ағза;

4) объективті құбылыстардың пайда болуы баланың субъективті мінез-құлқына әсеретеді;

5) баланың мінез-құлқын түсіндіру мүмкін емес, оның кейбір аспектілерін (оның ішінде оның мінез-құлқына әсерін) зерттей отырып, оны бірыңғай жүйе ретінде зерттеу керек.

Гуманизация философиясы адам өмірінің барлық аспектілерінде (оқыту, қарым-қатынас, тұлғааралық қарым-қатынас) психологиялық білімді, сондай-ақ оны практикалық қолдануды қамтиды. Бұл тәсілде басты назар ішкі "мен", оның мәні мен мазмұнына, қуаныш басымдылығына бөлінеді. Оқытудың тұлғалық-бағдарлы идеясы ғылым субъектінде әртүрлі тұжырымдамалық құрылымдарға ие, себебі бұл тұжырымдама ашық.

И.С. Якиманская айтуынша, дербестендірілген оқытуға жекелегентәсілдің мақсаты әрбір адамның әлеуетін анықтау және дамыту болып табылатын барлық оқу процесінің негізгі принципі болып табылады деп санайды. "Жеке тәсілде балалардың жеке ерекшеліктерінің болуы әрбір оқушының бірегей адам ретінде дамуының алғышарты болып табылатын мақсатқа жетудің алғышарты" [1, 26 б.].

И.С. Якиманская жеке оқытудың негізгі ережелері келесідей көрсетеді:

- 1) негізгі мақсат – оқушының жеке қасиеттері мен қабілеттерін дамыту;
- 2) білім беру жүйесі басынан бастап оқыту мен білім берудің мақсаттарына, мазмұны мен технологияларына бағытталуы тиіс;
- 3) оқушылардың дамуы үшін диагностика мен ынталандыру ұзақмерзімді бақылау әдістеріне негізделуі тиіс.

Е. В. Бондаревская жеке тұлғаға бағдарланып оқытудың мазмұны дамуға және тұлғаны дамытуға қажетті келесі төрт компонентке міндетті болуы тиіс екенін атап өтті. Бұл: аксиологиялық, когнитивтік, шығармашылық және жеке. Бұл жекетұлғаға бағытталған оқытудың төрт компоненті жеке адамдар үшін өзбетінше дамуға, өз шешімдерін қабылдауға және өз шығармашылығын таңдауға, қарым-қатынас және шығармашылық қызмет арқылы оқыту әдістерін таңдауға толыққанды мүмкіндік береді [2, 32 б.]. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту шығармашылық саласын кеңейтеді және келесілерді талап етеді:

- 1) адамның мінез-құлқының, көзқарастарының, қағидаларының, талғамдары мен әдеттерінің жеке ерекшеліктерін ұдайы зерделеу;
- 2) мүдделер, бағдар, өміргедеген көзқарас, жұмысқа деген көзқарас, құндылық бағдарлану, өмір салты және т. б. қадағалау және нақты деңгейін білу;
- 3) әрбір адамды жүйелі және біртіндеп күрделенетін және жекетұлғаның дамуын қамтамасыз ететін білім беру іс-шараларына үнемі тарту;
- 4) мақсатқа қол жеткізу жолындағы кедергілерді жедел анықтау және жою, егер оны белгіленген тәртіппен жасау мүмкін болмаса, онда жаңа жағдайларға сәйкес білім беру тактикасын жедел өзгерту;
- 5) адам өз әрекетіне көбірек сенеді;
- 6) тұлғаның өзбілімін ұштастыра отырып, білім беру мақсаттарын, әдістерін және өзін-өзі білімалу нысандарын таңдауға көмек көрсету.

В.В. Сериков ұсынған жекетұлғаға бағытталған білім беру тұжырымдамасының мәні осындай:

- 1) жеке тұлға – бұл арнайы білім беру және адамның даму саласын білдіретін педагогикалық санат.
- 2) адам "жекетұлғаның" қалыптасу тәжірибесін, яғни адамның жұмыс істеу қабілетін қалыптастыру тәжірибесін алуы тиіс.

В.В. Сериков жеке тұлғаға бағытталған білімге тән заңдылықтарды көрсетеді:

- 1) жобалау элементі - кейіннен біртұтас болатын "адам өміріндегі оқиға", және білім беру оның бір бөлігі ғана болып табылады;

- 2) оқу адамның табиғи мекендеу ортасына жақын болады;
- 3) мұғалім мен оқушының өзара әрекеттесуі тұлғааралық, пәнаралық қарым-қатынас сипатына ие болады;

4) жеке тұлғаға бағытталған білім әр оқушының жеке даралығына бағдарланып, оқушының жеке даму траекториясына жолбереді [3, б. 43].

Ғалымдардың айтуынша, жеке тұлғаға бағытталған технологияның мақсаты – адамның өзіндік табиғи қабілетін қалыптастыру және дамыту.

Ғалым-технологтардың пікірінше, жеке тұлғаға бағытталған технологиялар олардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен тәрбиелеудің жолдары мен құралдарын іздейді. Бұл технологиялар психодиагностикалық әдістерді қолданады, оқушылардың мінез-құлқын өзгертеді және оқытудың әртүрлі құралдарын қолданады. Демек, жеке тұлғаға бағытталған технологиялар жеке тұлғаның махаббат, қамқорлық, ынтымақтастық, шығармашылық іс-әрекеттері атмосферасын жасайды және өзбетінше әрбір оқушының танымдық және білім беру қызметінде, іске асыруға барынша қолайлы қызығушылықтары, мүмкіндіктері мен қабілеттеріне өзіндік белсендендіру және жеке тұлғаға бағытталған білім алуы үшін барлық жағдай жасайды.

Осылайша, С.В. Кульневичтің пікірінше, оқу процесінің адамға бағытталуы гуманистік педагогикалық мәдениеттің құндылығына әсер етеді [4, б. 12].

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту үдерістері, бұл:

- дамытушылық оқыту;
- бала тұлғасының қалыптасуын педагогикалық қолдау;
- тәрбие баланың рухани және адамгершілік дамуының құралы ретінде.

Тұлғалық-бағдарлы білім берудің мақсаты – тұлғаның өзін-өзі белсендендіру, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі жетілдіру, қолдау және дамыту тетіктерін әзірлеу болып табылады. Мұндай технологиялар ынтымақтастық, тілдесу, мінез-құлықтың қарым-қатынасымен, жеке тұлғаның дамуымен, өз бетінше шешім қабылдай білуімен, шығармашылықпен, мұғалім мен жеке кеңістіктік және шығармашылық еркіндік серіктестігі мен сипатталады.

Бүгінгі таңда жеке тұлғаға бағытталған келесідей білім беру технологиялары бар:

- 1) В.Ф. Шаталовтың тірек сигналдарына негізделген технология;
- 2) П.К. Эрдневтің дидактикалық бірліктерін шоғырландыру технологиясы;
- 3) В.В. Фирсовтың саралап оқыту технологиясы;
- 4) Ш. Амонашвилидің гуманистік технологиясы;
- 5) Л.В. Занков, Д.Б. Эльконин - В.В. Давыдовтың дамыта оқыту технологиясы;
- 6) Ю.Б. Бабанскийдің оқу процесін оңтайландыру технологиясы;
- 7) М. Чошанов, П.Э. Трежева, К. Вазин, В.М. Монаховтың модульдік оқыту технологиясы;
- 8) Г.К. Селевконың өзін-өзі дамыту технологиясы;
- 9) Ж.А. Караев, Т.Г. Галиев, А. Жүнісбеков, М.М. Жанпеисова, Н.Нұрахметов және К. Абдигалиевтың оқыту технологиялары.

Зерттеу мәселесі бойынша жоғарыда ғалымдардың айтқан пікірлерін қорытындылай отырып, тұлғаға бағдарланған оқыту білім алушының білім алуға деген қызығушылығы мен сұранысын, білімді игерудегі деңгейін ескеріп, өзара көмек, ынтымақтастық, түсіністік, гуманистік қағидалары негізінде ұйымдастырылатын оқыту процесі екендігін анықтадық.

Оқыту процесін тұлғаға бағдарлап оқытуды ұйымдастыру оқытушыдан жоғары гуманистік қағидаларға негізделуді, адамгершілікті тұлғалық сапалар мен кәсіби құзыреттікке ие болуды талап етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного образования. М., 2000
2. Михальченко К. А. Развитие личности в период взрослости в концепциях А. Маслоу, Э. Эриксона и К. Роджерса [Текст] // Психология в России и за рубежом: материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2011 г.). — СПб.: Реноме, 2011. — С. 5-11. — URL <https://moluch.ru/conf/psy/archive/32/1055/>.
3. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Ростов-на-Дону: Учитель, 1999. — 560 с. (в эл. варианте - 263 с.)
4. Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование - поиск новой парадигмы. Монография. - М., 1998. — 180 с.
5. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. Современный урок. Часть 1. Научно – практическое пособие. – Ростов-н/Д: Учитель, 2005.

USING CAMTASIA TO ENHANCE DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION

Djumayeva Guli Tulqinovna

EFL teacher at Navoi State Pedagogical Institute,
The Faculty of Foreign Languages

Annotatsiya Ushbu maqolada Camtasia Studio 8 dasturidan masofaviy ta'limda video-ma'ruzalarni tayyorlashda qo'llanilishi haqida so'z boradi. Bundan tashqari, video darslar va onlayn kurslarning afzalliklari muhokama qilinadi. Shuningdek, bu maqolada Camtasia dasturidan foydalangan holda video darslarni tayyorlash bosqichlari qisqacha va aniq tushuntiriladi.

Annotation In this paper the application of the software product Camtasia Studio 8 in preparing video lectures for distance education is presented. In addition, the advantages of video lessons and online courses are discussed. Moreover, the steps of producing video lessons using Camtasia are explained briefly and clearly in this article.

Аннотация В данной статье представлено применение программы Camtasia Studio 8 при подготовке видеолекций для дистанционного обучения. Кроме того, обсуждаются преимущества видеоуроков и онлайн-курсов. Кроме того, в этой статье шаги производства видео уроков с использованием Camtasia объясняются кратко и четко.

Kalit so'zlar: video ma'ruzalar, masofaviy ta'lim, onlayn kurslar, ekran yozuvi, dasturiy ta'minot, Internet

Key words: video lectures, distance education, online courses, screen recording, software, Internet

Ключевые слова: видео лекции, дистанционное обучение, онлайн-курсы, запись экрана, программное обеспечение, интернет

The spread of the coronavirus disease known as COVID-19 has caused some problems and disruptions in many spheres including economy, business and education all over the world. Institutions around the world are responding to travel bans and quarantines with a shift to online learning. In this period Higher education institutions in Uzbekistan are also trying to [boost their online capacity](#) to deliver courses to stranded concerned students. In fact, teachers of higher education institutions have started conducting online lessons using various applications. As a

teacher of Navoi State Pedagogical Institute Faculty of Foreign languages I found *Camtasia Studio 8* software as the most up-to-date and effective tool for creating interesting video lessons.

Camtasia Studio is an inexpensive screen recording software that allows teachers to create multi-platform video and audio recordings of anything that can be displayed or demonstrated on a computer screen, including computer labs assignments, the use of integrated development environments, PowerPoint lectures, demonstrations of Java applets, and software tutorials. Moreover, picture-in-picture video is also possible with the addition of an inexpensive web camera. This screen recording software gives professors a number of possibilities to develop various interesting and effective video lectures. Viewing by the students, as well as creating the videos, is simple. All that is needed to view these videos is the current plug-in for the video format used and an updated browser. In addition, both auditory and visual learners can highly benefit from watching the videos made by this software. According to Ariew (2009) "streaming videos are quickly becoming the format of choice for visual or auditory learners, who use them along with, or instead of traditional textual media." In addition, with Camtasia, students will have everything directly in front of them available for easy viewing and re-viewing. According to the results from the statistical surveys done so far prove unambiguously that distance education with video lectures via Internet is a method equal to the contact classes, as regards efficiency and quality. Findings indicate that a very large percentage of students who watch the videos use them as a helpful tutoring resource and receive several types of improved- learning benefits including improvement in topic understanding, better grades, and greater ease of learning.

There are many advantages of using video lessons for distance teaching. Firstly, distance education via Internet using video lectures presents an opportunity for requalification of elder employees and trainees to make them competitive to their younger colleagues. Also, it supports personal development and professional growth. Secondly, the video lectures present an opportunity for all students willing to acquire new knowledge, regardless of their financial abilities and dwelling place. This type of education enlarges significantly the number of trainees in the universities with relatively small number of lecturers. The flexibility of this educational technology is expressed by the freedom of choice of tempo by everyone, as well as place of study. Finally, it is worth mentioning that Web-based education gained grounds as a new methodology to get information and put the university and professional education on a contemporary level.

Before using Camtasia Studio 8 for producing video lessons we should learn some useful tips.

- Do not simply record your hour-long lectures as they are. Shorter, sharper, single concept videos of 6 minutes or less are much more effective learning tools than long lectures.
- Break down the content in your course, re-examine the learning objectives and what you want your students to achieve. Chunk your content down to smaller elements.
- Consider whether a video is in fact the best way for the students to learn the content. Students learn more effectively when they are actively involved in constructing their own meaning around information. Is there a more active way for your students to engage with this content?
- Before you start, first check to see if there is an existing open educational resource that you could use instead. Also be aware of the resources being produced by your colleagues. You might want to consider a collaborative approach, dividing up the workload and sharing resources.
- Make your explanations of concepts succinct. Students learn better from a coherent summary (Coherence Principle). According to Clark and Mayer (2011) the *Coherence Principle* states that all unnecessary information in multimedia messages should be eliminated, such as sound, images and words as they may decrease the learning.
- Link pictures & visual representations such as charts and diagrams together with audio narration to illustrate your points. Students learn better when they have multiple inputs from which to create different mental models to enable them to understand and build connections (Multimedia

principle). Tobias (2005) states "The multimedia principle states that people learn better from words and pictures than from words alone."

- When possible try interspersing visual content such as slides, graphics and screencasts with video of the teacher talking. Having a teacher presence is engaging for students. However for content-focused video it is important to include text and diagrammatic supports as well as video of the teacher talking, to help explain and illustrate concepts for students.

- Consider developing a script before you start recording to help you focus on the audio content you need to capture. Writing a script will also provide a transcript for students with accessibility issues.

- Do not be afraid! Research shows that teacher presence is more of a motivating factor for student engagement than production values. Be yourself and have a go!

In Fig. 1 and 2 pictures from 2 of my video lessons on *Integrated skills* are presented.

Figure 1.

Figure 2.

In this paper I have shared my experience and some methods that I used to increase the interest and engagement of my students to the studied subjects. As we know, using technology in education has become an independent science with the foundations on which it is based. The importance of introducing students to current technology is part of their education and to prepare them for the future. One of the new technological advancement that I found super effective and beneficial for developing my video lessons for distance teaching is Camtasia Studio. In fact, all these new technologies will not be effective if not employed in an accurate way through well trained teachers.

REFERENCES:

1. Clark, R. C., & Mayer, R. E. (2011). *E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning* (3rd ed.). San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
2. Fletcher, J. D., & Tobias, S. (2005). The Multimedia Principle. In R. E. Mayer (Ed.), *The Cambridge handbook of multimedia learning* (p. 117–133). Cambridge University Press.
3. Snelson, C., & Perkins, R. A. (2009). From silent film to YouTube™: tracing the historical roots of motion picture technologies in education. *Journal of Visual Literacy*, 28(1), 1-27.

УДК 37:001.895:793.3

ВЗАИМОСВЯЗЬ ТРАДИЦИОННЫХ И ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИНАХ

Караматуллаева Хадия Ергашовна

Старший преподаватель высшей школы искусства и спорта
Таразского государственного педагогического университета
Тараз, Казахстан

Аннотация: в статье рассматривается взаимосвязь традиционных и инновационных методов в хореографических дисциплинах.

Ключевые слова: традиции, инновации, хореографическое образование.

Елбасы Н.А.Назарбаев в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» указал, что: «Первое условие модернизации нового типа – это сохранение своей культуры, собственного национального кода» [1].

В условиях реформирования системы образования в целом и в сфере искусства в частности, когда основные культурные ценности и идеалы подвергаются переоценке и переосмыслению; представляется необходимым обращение к тем исторически сложившимся педагогическим традициям хореографического образования, которые, с одной; стороны, должны быть сохранены, а с другой - адаптированы к новым условиям культурной реальности [2].

Что, как не традиции, опыт прошлых поколений, обычаи родного края могут сформировать в человеке самые лучшие нравственные устои?

По своей сущности традиции и инновации сосуществуют в неразрывном единстве, под которым следует понимать их гармоничное взаимодействие. Инновации и традиции должны рассматриваться как два полюса мира образования. У любого народа традиции

в педагогике всегда были основой для построения национальной образовательной системы, потому, что только они – традиции - вышли из жизни и проверены жизнью. Инновационный процесс же направлен на изменение компонентов деятельности человека.

В хореографии же можно и следует рассматривать этот процесс как следствие влияния традиционных форм и методов обучения. Существенной характеристикой инновационных процессов являются идеи, выведенные из богатого традициями прошлого. Народная мудрость утверждает: «Каждый шаг вперёд становится возможным только потому, что сделан предыдущий». Утративший традиции народ постепенно скатывается вниз. Традиция это не только знания и опыт, которые охраняют, берегут и передают. Традиция имеет право на жизнь только в том случае, когда она имеет творческий характер, отвечающий требованиям современности. Отсюда следует, что и традиции, и инновации следует рассматривать как социокультурный феномен педагогики хореографии, благодаря которому обеспечивается устойчивый и динамичный путь развития, сохраняющий баланс традиций и инноваций в образовании. Для успешного решения поставленных учебных задач необходимо постоянное соотнесение осуществлённых на занятиях и планируемых учебных действий, способов их выполнения, соотнесённых с полученными результатами, определение их соответствия условиям и требованиям учебной задачи. Таким образом, модернизация системы хореографического образования является одним из приоритетных направлений и обеспечивает рост творческой, разносторонней индивидуальности педагогов. Именно на лучших традициях национальной педагогики и поиска новых форм, методов и содержания образования нам видится будущее хореографии.

В последние десятилетия под инновацией в целом понимается процесс создания, освоения, использования и распространения новшеств в образовании. Существенной характеристикой инновационных процессов являются идеи, выведенные из богатого традициями прошлого. Жизненно важно создать и сохранить баланс традиции и инновации в хореографическом образовании. Сегодняшняя педагогика нуждается в специалистах, фундамент умений которых закладывается в рамках стандартной традиционной педагогики, но при этом чутких к инновациям, непрерывно происходящим в образовательной среде. Существование традиций невозможно без внедрения инноваций. Чтобы это доказать, нужно всего лишь вспомнить поговорку «Все новое – это хорошо забытое старое».

По своей сущности традиции и инновации сосуществуют в неразрывном единстве, под которым следует понимать их гармоничное взаимодействие. Ещё в XVIII веке немецкий философ Христиан фон Вольф впервые указал на неразрывное единство этих уникальных социокультурных феноменов. Он доказал, что если бы не существовало традиций, всякая инновация в науке имела своим следствием не развитие науки, а появление новой научной дисциплины. Таким образом инновация и традиция - это две стороны одного и того же явления, а именно - процесса социокультурного развития.

Изучая и внедряя труды Ш.Жиенкуловой, Д.Абировой, О.Всеволодской-Голушкевич в нашем вузе, формируя профессиональные компетенции, старший преподаватель кафедры Ж.М.Курумбаева умело сочетает инновационные технологии и традиции в учебном процессе, значительно повысив эффективность обучения казахской хореографии. По элективным дисциплинам ВУЗа «Школа казахского танца», «Основы казахской хореографии», «Наследие казахского танца» учебный процесс охватывает следующие типы обучения: «поддерживающее обучение» и «инновационное обучение». «Поддерживающее обучение» - процесс и результат такой образовательной деятельности, которая направлена на поддержание, воспроизводство существующей культуры, социального опыта. Такой тип обучения относится к традиционному. «Инновационное обучение» - процесс и результат такой образовательной деятельности, которая стимулирует

вносить инновационные изменения в существующую культуру, социальную среду. Такой тип обучения, помимо поддержания существующих традиций, связан с творческим поиском на основе имеющегося опыта и тем самым с его обогащением. Так результатом работы стал разработанный ею интеллектуальный марафон по казахскому танцу «Тұлпар», который состоит из двух этапов.

Цель:

1. Активизация познавательной деятельности к изучению казахских народных танцев;
2. Формирование стимулов саморазвития;
3. Развитие междисциплинарного подхода, критичности мышления;
4. Проявления волевых, интеллектуальных способностей студентов;
5. Демонстрация приобретенных знаний, общеучебных умений, навыков;
6. Демонстрация творческих способностей студентов, стремящихся к достижению вершин профессионализма, акмэ.

На занятии использовались следующие интерактивные методы:

1. Деловая игра.
2. Воображаемая прогулка.
3. Работа в малых группах.

Первый этап марафона включает в себя задания по истории и теории казахского танца с применением интерактивной доски.

Второй этап включает практические задания в хореографическом зале:

1. **Поклон-приветствие.**
2. **Экзерсис у станка, составленный студентами.**
3. **Составление этюдов.**

Каждому студенту дается задание составить небольшой этюд.

Тематика заданий:

- а) Составить казахский танец с элементами современных творческих подходов.
 - б) Составить этюд, воспроизводящий навыки батыров-наездников, воюющих между собой.
- 4. Суперигра.** Демонстрация танцевальных движений по их названиям. Используется методика движений Д.Абировой, О.Всеволодской-Голушкевич. Студентам предлагается исполнить заданное движение. Показать технику исполнения по методике вышеперечисленных балетмейстеров.
- 5. Работа над домашним заданием.** Танцы разных жанров. Демонстрация казахских народных танцев с учетом исконно древних народных традиций, обычаев: танец «Беташар», танец «Проказник Алдар Көсе», танец «Өрмек току», танец «В поисках любимой».

6.Поклон. Подведение итогов.

Старший преподаватель кафедры Х.Е.Караматуллаева внедряет инновации в обучении на занятиях с применением интерактивной доски по дисциплине «Теория и методика преподавания народно-сценического танца» на тему «Пути и методы применения инновационных технологий на занятиях по народно-сценическому танцу». Основными целями занятий являются активизация познавательной и творческой деятельности студентов, развитие умения мотивировать действия, самостоятельно ориентироваться в получаемой информации, формирование творческого нешаблонного мышления путем применения инновационных технологий.

План занятия:

1. Организационный момент.
2. Новая тема. Пути и методы применения инновационных технологий на уроке народно-сценического танца
3. Интеллектуальная разминка. Состоит из 3-х частей:
 - а) Теоретическая разминка. Проводится в виде тестирования. Закрепление и обобщение полученных ранее знаний. Метод иллюстративный.
 - б) Музыкальная разминка – «Угадай мелодию». Изучение музыкального репертуара педагога-хореографа и накопление слухового музыкального опыта. Задание: Узнать по звучавшему музыкальному фрагменту произведение, его народную принадлежность и определить музыкальный размер.
 - в) Видеоразминка. Студентам будут предложены видеоматериалы с вопросами, на которые им необходимо ответить после просмотра.
4. Самостоятельная работа студента. Студентам дано задание на выполнение Презентации и этюда на заданную тему по народно-сценическому танцу.
5. Подведение итогов.

Также педагог проводит практические занятия с использованием интерактивных методов: Метод «Ролевые и деловые игры», Иллюстративный метод, Метод «Работа в малых группах» Метод «Воображаемая прогулка», Метод инцидента, Метод «Шкала мнений», Метод case-study, Метод конкретных ситуаций на темы «Методы и приемы формирования комбинации экзерсиса в народно-сценическом танце», «Отражение художественного мышления народа в метро-ритмических и пластических традициях испанского Фламенко», «Отличительные черты и характерные особенности лексики и манеры исполнения в народно-сценическом танце» и т.д.

Исходя из традиций и инноваций в хореографическом образовании, возникает вопрос, какими же качествами должен обладать педагог в современном образовании? Во-первых, испытывать искренний интерес к обучающемуся. Невозможно имитировать терпеливое выслушивание, заинтересованное внимание, стремление узнать его точку зрения, интерес к его суждениям, впечатлениям. Во-вторых, обладать гибкостью в ведении обсуждения, обмене мнениями, сжато, лаконично подведению итогов, выражать свои мысли, не подавляя мнение окружающих. В- третьих, быть терпимым. Спокойно воспринимать ошибки в фактах, логике рассуждений. Уметь побуждать обучающихся к уточнению мысли без стремления одернуть, оборвать инициативу.

Положительное отношение к личности студента, восприятие его мыслей, интересов, чувств, доброжелательность, принятие личности обучающегося должно быть приоритетным в образовательном процессе.

Современный этап развития образования характеризуется возрастающей творческой и научной активностью педагога. Так преподаватели кафедры участвуют в научных конференциях и публикуют в различных республиканских и международных изданиях статьи по использованию инноваций с опорой на традиции в хореографическом образовании. Это: «Инновационная направленность в педагогической деятельности хореографа», «Возрастные психологические особенности восприятия танца», «Роль и значение хореографического искусства в эстетическом воспитании молодежи», «Использование народных традиций в нравственном воспитании личности школьника путем приобщения к искусству танца», «Оқушы тұлғасын қазақ би өнері негізінде рухани қалыптастырудың және дамытудың әдістері», «Использование интерактивных методов в процессе обучения будущих бакалавров хореографии», «Би өнері арқылы эстетикалық талғамды қалыптастырудың мәні мен маңызы», «Методы и средства активизации познавательной деятельности учащихся при обучении казахским народным танцам», «Применение современных методологических подходов в обучении казахским народным

танцам в ВУЗе», «Культурное наследие казахского народного танца и его роль в образовании» и т.д.

Мы являемся свидетелями своеобразного «взрыва» педагогических идей, находок, решений сложнейших задач воспитания личности. Тот факт, что в центре внимания педагога оказался студент, его внутренний мир, требует от каждого преподавателя высокого уровня педагогического мастерства, ведь «недостаток подготовленности студента – это его достоинство, не раскрытое преподавателем». Любая педагогическая технология должна быть переосмыслена педагогом и окрашена творческим и эмоциональным отношением к своему делу. Жизнь не стоит на месте, развиваясь, любое общество всегда находится в состоянии инновационного движения и реформирования. Общество начинается с народного образования: создаваемые в нём интеллектуальные и духовные ресурсы обеспечивают соответствующее развитие технического прогресса, возрождение нравственности, национальной культуры и национального интеллекта, поэтому реформы, происходящие в обществе, всегда связаны с реформами и инновациями в образовании.

Соответственно развитие инновационных процессов - есть способ обеспечения модернизации хореографического образования, повышения его качества, эффективности и доступности. В сложных условиях реформирования образовательной системы, национальная хореография продолжает сохранять свои художественно-педагогические традиции, которые можно выразить такими принципами, как единство традиционности и новаторства, обязательность межпредметных связей, системное единство научно-исследовательской, учебной и творческой деятельности, применение индивидуализации, личностно-ориентированного подхода, взаимосвязь традиционных и инновационных методов в хореографических дисциплинах, полимодальная наглядность обучения и непрерывность процесса формирования личности студента [2].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Назарбаев Н.А. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». - А., 12 апреля 2017г.
2. Кабурнеева Е.О. Становление и развитие педагогических традиций хореографического образования в России.: Диссертация на соискание ученой степени кандидат педагогических наук.- М., 2011.- 183с.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ К РАБОТЕ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

Умаров Ашур Авалович

канд. пед. наук доцент зав.кафедры общей физики ТГПУ им. Садриддина Айни
г.Душанбе РТ

Мухаббатов Хушнуд Курбонович

кандидат технических наук, заведующий кафедрой экспериментальной физики
Таджикского государственного педагогического университета имени
Садриддина Айни. г.Душанбе РТ.

Сафарали Умарзода

соискатель кафедры социально гуманитарных наук Институт Государственного
управления при Президенте Республики Таджикистана.
г. Душанбе РТ.

Ахмедов Шавкат Аланазарович

ассистент кафедры экспериментальной физики Таджикского государственного
педагогического университета имени Садриддина Айни. г. Душанбе РТ.

Аннотация: Активные методы обучения задействуют эмоциональную и поведенческую сферу личности, что в свою очередь приводит к более качественному обучению, так как процесс знаний становится интересным и запоминающимся. Совершенствование методов обучения заключается в разработке, в первую очередь, методов, активизирующих учебный процесс.

Ключевые слова: Качество образования, специалисты, преподаватели вуза, кредитная технология, инновационные методы обучения компетенция.

Без существенного пересмотра содержания и применяемых технологий, невозможно повысить качество подготовки преподавателей, и их готовность к профессиональной деятельности. Концепцией государственного образовательного стандарта высшего профессионального образования (ГОС ВПО) предусматривается формирование у преподавателей основных образовательных программ (ООП) профессиональных и универсальных (личностных) компетенций, необходимых для решения задач в соответствующих областях деятельности. Профессиональная компетенция специалиста – это то, что позволяет ему удовлетворять свои личные потребности на основе профессиональной деятельности в условиях конкуренции с другими претендентами на рынке труда. Компетенция трактуется, как способность применять знания, умения и личностные качества для успешной деятельности в определённой области. В этой связи, как нам представляется, результатом деятельности образовательных учреждений ВПО должна стать не система знаний, умений и навыков сама по себе, а набор ключевых компетентностей и развитие интегративных качеств личности.

Важно отметить, что общие компетенции являются в достаточной степени универсальными для разных направлений подготовки преподавателей, поэтому целесообразно выделить и согласовать необходимый минимум компетенций, составляющих «универсальное ядро» подготовки современного специалиста

Основными направлениями взаимодействия учебных заведений со школами в рамках повышении качества подготовки преподавателей в вузах в условиях кредитной системы образования могут быть следующие:

- целевая контрактная подготовка специалистов;
- организация учебной, производственной и преддипломной практики студентов;
- опрос работодателей по выявлению потребности в специалистах;
- дискуссии в рамках совместных мероприятий (научно-практических конференций, круглых столов);
- встречи представителей учебных учреждений и организаций со студентами и выпускниками;
- сбор и анализ отзывов работодателей на выпускников; проведение совместных исследований; выполнение договорных работ по заказам учебных заведений;
- участие представителей учебных учреждений в работе государственных аттестационных комиссий университета; проведение представителями учреждений занятий со студентами в учебных заведениях;
- трудоустройство выпускников; стажировка учителей в передовых школах.

Развитие указанных форм интеграции позволяет говорить о переориентации системы «образование-производство» на формирование повышении качества подготовки бакалавров в вузах в условиях кредитной системы образования, развитие его профессионально-значимых личностных качеств, что позволит молодым специалистам быстро и адекватно вступать в трудовую деятельность, имея опыт работы в реальном секторе практической деятельности.

Особо следует обозначить специфику повышения качества подготовки студентов в вузах в условиях кредитной системы образования.

В связи с переходом на кредитную систему обучения, одной из основных задач в вузе сегодня является подбор новых форм и методов обучения, позволяющих не просто дать необходимые знания, а включить студента в систему непрерывного профессионального образования и самообразования. Особое место среди методов преподавания занимает использование модульного подхода в обучении. Однако если вопросам использования кредитных единиц в вузах Европы и иных стран посвящено большое количество обзорных материалов, то раскрытию модульного подхода уделяется значительно меньше внимания.

Для успешного осуществления своей деятельности преподавателю надо быть уверенным в ее необходимости, осознавать важность и общественную значимость ее проведения, а также ему самому нужно обладать рядом качеств, наличие которых позволяет эффективно воздействовать на студента. Другими словами, должна быть сформирована установка на проведение данной работы в вузе, направленность преподавателя на многообразную деятельность. Практика вузовского обучения свидетельствует о том, что формирование системы профессиональных знаний и умений замедляется, если студент слабо разбирается в задачах будущей профессии, не проявляет к ней интереса. И наоборот, если будущий преподаватель правильно оценил значение избранной профессии, его познавательная активность побуждается чувством ответственности за свою профессиональную подготовку, а формирование его как специалиста идет быстрее и эффективнее.

Позитивное отношение к педагогической деятельности в целом и к объектам (субъектам) педагогической деятельности, в частности характеризуется следующими показателями: любовь к детям; любовь к педагогической профессии; позитивное отношение к системе образования в целом; уважение коллег (субъектов педагогической деятельности); соблюдение норм и правил педагогической этики.

Проанализировав работу вузов, нами выделен общепрофессиональный компонент подготовки к кредитной технологии обучения, предполагающий наличие готовности к преподаванию нескольких учебных предметов; целостных представлений о человеке, обществе; культуре, науке и технологиях в современном мире; готовности к проектированию учебно-воспитательного процесса на определенном образовательном маршруте; готовности решать профессионально-педагогические и личностные проблемы в условиях неопределенности; готовности к творческой и организаторской деятельности, а также к продуктивной коммуникации в процессе профессиональной деятельности.

Готовность к кредитному обучению на определенном образовательном маршруте предполагает наличие следующих умений и навыков: планировать свою педагогическую деятельность; осуществлять педагогическую диагностику; конструировать учебный и воспитательный процесс; оценивать и корректировать результаты учебно-воспитательного процесса.

Готовность к творческой деятельности характеризуют следующими показателями: обладание навыками критического и творческого мышления; умение абстрагироваться; обладание навыками осознания, формулирования и решения проблем; умение использовать методы и приемы развития творческого мышления в педагогической деятельности; умение позитивно воспринимать новшества и изменения.

Готовность к организаторской деятельности предполагает наличие у преподавателей таких умений, как умение осуществлять педагогическое руководство; умение подготовить и провести занятия, конкурсы, олимпиады, викторины и т.п., Эти умения направлены на развитие познавательного интереса, умение организовывать и проводить научно-исследовательскую работу, обсуждать варианты решения проблем в социальной группе, формировать у обучающихся навыки анализа проблем и принятия решений.

Готовность к продуктивной коммуникации в процессе кредитной технологии обучения характеризуется наличием следующих умений: устанавливать педагогически целесообразные отношения со студентами и их родителями; использовать различные способы педагогического воздействия на общение студентов с целью формирования общественного мнения, критического отношения к нарушителям учебной дисциплины; разрешать конфликты; передавать общекультурные ценности, нормы и традиции.

Потребность в самообразовании и саморазвитии и способность к их реализации предполагают наличие умений: планировать и организовывать свое самообразование; самостоятельно учиться; осознавать свой индивидуальный стиль учения, мышления; иметь потребность в самообразовании и саморазвитии; оценивать достигнутый уровень самообразования и саморазвития.

Действенным средством в совершенствовании профессионально-педагогической подготовки преподавателя к работе в условиях внедрения кредитной технологии обучения является его систематическая самообразовательная работа.

Существенные изменения социально-экономических ориентиров общества, переориентация в сфере духовных ценностей, необходимость решения образовательными учреждениями проблемы подготовки молодежи к быстрой и успешной адаптации в условиях рыночных отношений требуют совершенствования профессиональной подготовки педагогических кадров, внесения существенных изменений в ее содержание, формы и методы.

Университет - в широком смысле этого слова — становится важнейшим фактором гуманизации общественно-педагогических отношений, формирования новых жизненных установок личности. Перед системой образования сегодня стоит определенная социально-педагогическая задача: с одной стороны, выполнить общественный заказ по воспитанию

современно образованных, нравственно- предприимчивых людей, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, способны к сотрудничеству, отличаются мобильностью, динамизмом, конструктивностью; с другой стороны, прогнозировать стихийный процесс подготовки и «вхождения» молодежи в рыночную экономику конкурентоспособными личностями; наполнить содержание деятельности педагогических коллективов соответствующими формами работы.

Сегодня обществу нужна не просто конкурентоспособная личность, а личность, чья конкурентоспособность достигается цивилизованными методами и средствами. А это возможно только при условии воспитания у подрастающего поколения высокого уровня нравственной культуры, цивилизованных норм и правил ведения конкурентной борьбы. На рынке труда личность должна достигать высокого профессионализма и на этой основе — высокой конкурентоспособности, но при условии ее высокой духовно-нравственной культуры.

Результаты исследований показывают, что вузы недостаточно уделяют внимание формированию предприимчивости у студентов. У значительной части будущих преподавателей не хватает инструментальных знаний, практических навыков, экономического сознания и мышления, позволяющих им быть конкурентоспособными в быстро меняющихся условиях жизни. Само понятие «предприимчивость» до недавнего прошлого не входило в педагогический лексикон.

В связи с этим возникает необходимость внесения изменений в содержание современного педагогического образования, которое должно быть направлено на подготовку будущих преподавателей к формированию у студентов предприимчивости.

Из выше изложенного следует, что внедрение в учебный процесс университетов курсов «Новые технологии в вузах», «Информационная культура» создаст возможности подготовки будущего преподавателя к кредитной технологии обучения.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Забродин Л.М. Совершенствование научной подготовки будущих учителей. — Педагогика, 1980 №10
2. Пискунов А.И. Основные проблема и задача исследования области общепедагогический подготовки будущих учителей в высшей школе —13 сб. :Вопроси в общепедагогический подготовки будущих учителей М., 1992г.
3. Архангельский С.И. Учебный процессе в высшей школе, его закономерные основы и методы. М.: Высшая школа. 1980г.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА САРАЛАП ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ ТУРАЛЫ

Сатыбалдина Дина Сақыбаевна
Сугралинова Бибигуль Алпысбаевна

Математика пән мұғалімдері

Павлодар қаласындағы «Химия-биологиялық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі»

«Саралап оқыту» ұғымы латын тілінен аударғанда, бүтінді бөліктерге бөлу деген мағынаны білдіреді. Дифференциалды, яғни саралап оқыту мен тәрбиелеу мәселесі әрдайым адамзаттың қызығушылығын тудырып келеді. Оның басты себебі, жер бетіндегі барша адам әртүрлі болып дүние есігін ашады. Демек, әртүрлі балалар, яғни білім алушыларды оқыту мен тәрбиелеу процесінде «саралап оқыту» технологиясын қолдану өте маңызды. Оқушыны бірізді әрі бір сарынды оқыту бүгінгі күні өз маңызын жоюда [3].

Саралап оқытудың мақсаты не? Бұл оқытудың мақсаты - әр тұлғаның мүмкіндігі мен қабілет-қарым деңгейі негізінде оқу үдерісін ұйымдастыру болып табылады. Аталған оқытудың басты міндеті - оқушының жеке қабілетін тану және оны сақтау, сол арқылы білім алушыға өз күшіне сенуге ықпалдасу, оның барынша дамуын қамтамасыз ету. Саралап оқыту технологиясын зерттеуші ғалым Л.Н. Вакинаның пайымдауынша, «саралап оқыту принциптері білім берудің ең маңызды элементі - психологиялық қолайлы жағдай жасауды ескерген. Осы технология бойынша жұмыс істеу мұғалімге сыныптың барлық оқушысымен жұмыс істеуге, әр оқушыны қабілетіне қарай үйретуге, нашар оқитын баланы оқудағы болашақ табысына жетелеуге, ал білімді оқушыны шығармашылық тұрғыдан өсуіне көз жеткізуіне мүмкіндік береді» [1].

Қазіргі білім беру жүйесінде жеке тұлғаның мүдделеріне, саналы таңдау жасауына, дербес шешім қабылдауына және қоғам өміріне жауапкершілікпен атсалысуына бағытталған. Дәл осындай міндет - оқушылардың қабілеттерін барынша толық дамыту және олардың әлеуетті мүмкіндіктерін барынша ашу Назарбаев Зияткерлік мектептері алдына да тұр. Осы ретте жоғары сынып оқушыларын оқыту жетекші ұлттық және шетелдік жоғары оқу орындарына оқуға түсу үшін мақсатты даярлауға бағытталған [2].

Жоғарыда баяндалған міндетке жету үшін математика мұғалімдерінен жасақталған біздің шығармашылық тобымыз оқушылардың жеке қабілеттерін дамытатын саралап оқыту технологиясын таңдады. Сонымен қатар біздің шығармашылық топ жыл сайын мектеп ішінде өткізілетін біліктілікті арттыру курсына саралап оқыту технологиясы тақырыбына тапсырыс беріп, аталған курста саралап оқыту технологиясын жан-жақты пысықтап қайталады. Біздің топ аталған курста математика сабағында саралап оқытудың тиімді тәсілдерін талдады, оларды өз сабақтарында қолданды, осы оқытудың ұтымды және озық қырларын зерделеді. Нақтылап айтар болсақ, аталған біліктілікті арттыру курсына математик мұғалімдер тобы саралап оқытудың келесі әдістерін қарастырды: «Оқытудың мақсаттары бойынша саралап оқыту», «Соңғы нәтиже немесе жауап бойынша саралап оқыту», «Деңгейлік тапсырмалар», «Сұхбат арқылы», «Қарқынына қарай саралап оқыту».

«Оқытудың мақсаттары бойынша саралап оқыту» әдісі оқыту сабақты жоспарлауда сыныптағы мынадай түрлі топтардың санын есепке алумен болады:

- 1) білімін теңестіруді, түзетуді қажет ететін оқушылар;
- 2) творчестволық оқушылар;
- 3) дарынды оқушылар.

Көбіне 12 (тереңдетілген) сыныптарға қолданғаны тиімді. Өйткені, бағдарламасы мамандықты таңдауға, жоғары оқу орнына алдын ала дайындықты жасауға бағытталған. **«Соңғы нәтиже немесе жауап бойынша саралап оқыту»** әдісін қалыптастырушы бағалау немесе бөлім бойынша бағалаудың қорытындысынан кейін өткізуге болады. Жіберген

кателері бойынша оқушыларға тапсырма беруге болады. Мысалы, 9-сыныпта геометриялық прогрессия тақырыбы бойынша қалыптастырушы бағалаудан кейін сараланған топтық жұмысты былайша ұйымдастыруға болады

Сабақ кезеңі	Сабақтың басы
Тапсырма: Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын орындап, тексеріп болғаннан кейін, оқушыларды жіберген қателер саны мен типіне қатысты үш топқа бөлемін. I топ. Барлық критерийлерге толығымен жауап берді; Оқушыға тереңдетілген тапсырмалар ұсынылады. II топ. Қолданылатын формуласы дұрыс, бірақ есептеу жағынан қате жіберген; III топ. Формуланы қолдана алмайды және есептеу жағынан да қате жіберген.	
I топ Тапсырма 1 Геометриялық прогрессияның жетінші мүшесін табыңыз, егер $b_5 = 27; q = 3\sqrt{3}$ Тапсырма 2 Геометриялық прогрессияның еселігін табыңыз, егер $b_4 = -54; b_6 = -243$ Тапсырма 3 Геометриялық прогрессияның алғашқы алты мүшелерінің қосындысын табыңыз, егер $b_6 = 25; b_8 = 9$ Дескриптор: - Жалпы мүшесінің формуласын қолданады; - Көбейтіндіні дәрежеге шығару қасиетін қолданады; - Теңдеу жүйесін құрастырады және шығарады; - Толымсыз квадрат теңдеудің түбірлерін табады; - Қосындының формуласын қолданады.	
II топ Тапсырма 1 Геометриялық прогрессияның бесінші мүшесін табыңыз, егер $b_3 + b_4 = 36; b_2 + b_3 = 18$ Тапсырма 2 Геометриялық прогрессияның 6; 12; 24; ...қосындысы 3066-ға тең болу үшін неше мүшелерінің қосындысынан тұрады? Дескриптор: - Жалпы мүшесінің формуласын қолданады; - Көбейтіндіні дәрежеге шығару қасиетін қолданады; - Теңдеу жүйесін құрастырады және шығарады; - Толымсыз квадрат теңдеудің түбірлерін табады; - Қосындының формуласын қолданады.	
III топ Тапсырма i. Берілген тізбектердің ішінен арифметикалық және геометриялық прогрессияны теріп жазыңыз: A) -0,2; 1; -5; 25; ... E) 8; -8; 8; -8; ... B) $2; \frac{1}{2}; \frac{1}{8}; \frac{1}{32}; \dots$ Ж) $\sqrt{2}; 2; 2\sqrt{2}; \dots$	

- С) $1; \frac{1}{4}, \frac{1}{9}, \frac{1}{16}, \dots$ 3) $\frac{2\sqrt{3}}{3}; \frac{\sqrt{3}}{2}; \frac{3\sqrt{3}}{8}; \dots$
 Д) $\frac{15}{8}; \frac{19}{8}, \frac{23}{8}; \dots$ И) $-7; -2; 3; \dots$

- ii. Анықталған геометриялық прогрессияның еселіктерін және алғашқы 20 мүшелердің қосындысын табыңыз.

Дескриптор:

- Арифметикалық және геометриялық прогрессияларды ажыратады;
- Геометриялық прогрессияның анықтамасын біледі және қолданады;
- Геометриялық прогрессияның алғашқы n мүшелердің қосындының формуласын біледі және қолданады.

Бағалау түрі (өзі-өзін бағалау, бірін-бірі бағалау)	Дайын жауаптар бойынша
---	------------------------

Осындай ұйымдастырылған жұмыс формасы бойынша сыныпта барлық оқушылар ізденісте болады. Мәселен, өте жақсы оқитын оқушыларға осы мақсат аймағында тереңдетілген тапсырмалар, ал есептеу жағынан қате жіберген оқушыларға есептеу техникасын дамытатын тапсырмалар үлестіріліп беріледі. Сондай-ақ тапсырмаларды өте баяу орындайтын, мақсатқа жету үшін көп уақыт жұмсайтын оқушыларға арналған тапсырмалар дайындалды. Бұдан біз саралап оқытудың «Соңғы нәтиже немесе жауап бойынша саралап оқыту» әдісі өте тиімді екенін байқадық. Үш топқа бөлінген оқушылардың барлығы математика сабағын қызығушылықпен оқыды.

«Сұхбат арқылы саралап оқыту» әдісінде кез келген білім алушы үшін ең маңызды ресурс қағаз да емес, электронды гаджет те емес, ол адами ресурс. Сұхбат арқылы саралап оқыту мұғалім мен әңгіменің рөліне ерекше көңіл бөледі, ол мұғалім мен оқушының арасында өтеді. Сұхбатпен саралап оқытудың түрлі аспектісі бар. Қолданылатын тілдің сөздігі мен күрделілігі түрлі оқушылар үшін түрленуі керек. Қабілеті төмен оқушы үшін қарапайым тілде анық түсіндіру талап етілуі мүмкін. Анағұрлым қабілетті оқушы сөзбен сұхбаттасуды анағұрлым күрделі деңгейде талап етеді. Барлық оқушыға сұхбат шеңберінде тиісті кері байланыс керек. Мұғалім оқушыны тиісті қабілетіне және әрбір оқушының жеткен прогресінің деңгейіне сәйкес анықтамамен көтермелейді. Бұл әдістің тиімділігі өзге әдістермен қатар жүруінде және әр сабақта қолдану мүмкіндігінің болуында. Мұғалім мен оқушы арасындағы біліми сұхбат кері байланыс пен жүйелі білім алуға мүмкіндік туғызады.

«Деңгейлік тапсырмалар бойынша саралап оқыту» әдісін мұғалімдер көбіне сабақтың бекіту кезеңінде жүзеге асырады. Біз осы әдісті сабақтың басында, яғни психологиялық ахуалды қалыптастыру кезеңінде де қолданамыз. Оны мәселен, төменде берілген «Смайлик және тілек» стратегиясы арқылы ұйымдастыруға болады. Бұл стратегия келесі мәселелерді атап айтқанда, біріншіден, оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту, екіншіден, миға шабуыл, үшіншіден, сараланған топтарға бөлу, төртіншіден, өз-өздеріне баға беру шешуге мүмкіндік береді. Әрі мұғалімнің уақытын үнемдейді.

 Дана! Бақытты бол!	 Адина! Арманым орындалсын!	Бірөлшемі стандарт түрге келтір: $(2a^2) \cdot \frac{1}{4}a^2$ Дана! Бақытты бол!	Көпөлшемі стандарт түрге келтір: $3a^2 - 4b - a^2 + 17b - 12b$ Адина! Арманым орындалсын!
 Абдрахман! Жақсы көңіл күй!	 Жігер! Қуаныш!	Бірөлшемі стандарт түрге келтір: $(3a^2b^2) \cdot \frac{1}{6bb^2}a^2$ Абдрахман! Жақсы көңіл күй!	Көпөлшемі стандарт түрге келтір: $1,2a^2 - b + 0,8a^2 - 1,6b + 3,6b$ Жігер! Қуаныш!
 Дильнас! Ешқашант әңгіме!	 Жұлдыз! Биліктілік!	Бірөлшемі стандарт түрге келтір: $(-3a^2b^2c) \cdot \frac{1}{6b^2c^2}a^2b$ Дильнас! Ешқашант әңгіме!	Көпөлшемі стандарт түрге келтір: $3,2b - 0,5a^2 + a^2 + 1,5a^2 + 2,8b - 5b$ Жұлдыз! Биліктілік!
 Алия! Сәттілік!	 Асылхан! Позитивті ойлан!	Бірөлшемі стандарт түрге келтір: $(-4a^6bc) \cdot \frac{1}{8a^2b^2c^2}(-b^2c^2)$ Алия! Сәттілік!	Көпөлшемі стандарт түрге келтір: $(0,5a^2 - 3b - 0,5 + 2,5 - 3a) - (0,3 - 15a - 7 - 0,5b - 1,5a^2)$ Асылхан! Позитивті ойлан!
 Өлема! Өткір ой!	 Расул! Тек қана жақсы оқы!	Бірөлшемі стандарт түрге келтір: $(-42a^6bd) \cdot \frac{1}{84a^2b^2c^2d^2}(-ab^2c^2)cd^2$ Өлема! Өткір ой!	Көпөлшемі стандарт түрге келтір: $(0,5a^2 - 3b - 0,5 + 2,5 - 3a) - (0,3 - 15a - 7 - 0,5b - 1,5a^2)$ Расул! Тек қана жақсы оқы!

Қорыта келгенде, саралап оқыту - оқушымен жұмыс жасаудың қиын түрі дей аламыз. Себебі, ол мұғалімнен сабаққа шығармашылықпен қарауын, оқушыларын бес саусағындай білуін және ыждаһатты еңбекті талап етеді. Сонымен қатар, бірізді және жүйелі жұмыс жасауды қажет етеді. Осындай жағдайда ғана оқытудың оң нәтижесіне жетіп, жеке тұлғаны дамытудың барлық мақсат-міндеттерін еңсеруге болады дей аламыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Вакина Л.Н. Дифференцированный и индивидуальный подход в обучении английского языка.
2. Образовательная программа АОО Назарбаев Интеллектуальные школы NIS-Program.
3. Довгалёва О. А. Дифференцированный и индивидуальный подходы в обучении как развитие творчества младших школьников и выявление одаренности

УДК 3.378.4

«АРАЛАС ОҚЫТУ ФОРМАСЫН ШЕТ ТІЛДЕРДІ ҮЙРЕТУ МАҚСАТЫНДА ҚОЛДАНУ»

Жунисбекова Ж.А., маг., ЖМУ

Ғылыми жетекші- Баженова Э.Д., PhD ЖМУ

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған

Мақалада заманауи білім беру жүйесіндегі ағылшын тілінде аралас оқыту формасын қолданудың тәжірибесі жайлы. Аралас оқыту формасының пайдасы және кемшіліктері жайлы. Аралас оқыту формасын тәжірибеде қолдану және осы форма арқылы оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттыру мақаланың түйіні болып табылады.

Кілт сөздер: Аралас оқыту, Драйвер - күндізгі оқыту, Айналмалы модель, Икемді модель, Интернеттегі зертхана, Аралас модель, Драйвер - онлайн оқыту

В статье рассматриваются вопросы об опыте применения смешанного обучения на английском языке в современной системе образования. О преимуществах и недостатках смешанного обучения. Использование смешанного обучения на практике и повышение мотивации учащихся посещать эту форму являются ключевыми элементами статьи.

Ключевые слова: Смешанное обучения, Драйвер – очное образование, Ротационная модель, Гибкая модель, Онлайн лаборатория, Модель "Смешай сам", Драйвер – онлайн обучение

The article discusses questions about the experience of using blended learning in English in the modern education system. On the advantages and disadvantages of blended learning. Using blended learning in practice and increasing student motivation to attend this form are key elements of the article.

Keywords: Blended learning, Face-to-Face Driver, Rotation Model, Flex Model, Online Lab, Self-Blend Model , Online Driver Model

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Инновациялық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді. Инновациялық педагогикалық технологияларын шығармашылық қабілеттерін арттыруға өз үлесін қосады.

XXI- ғасыр – ғылым ғасыры. Білім саласында күнделікті жаңа педагогикалық технологиялар, әдістер, формалар шығып жатыр. Әр күн сайын ізденісте болып, білім деңгейін шыңдамаса, жаһандық даму заманының көшімен тең жүру қиынға түседі. Осы танда, жаңа білім жүйесіне кіріктірілген аралас оқыту формасы жайлы не білеміз?

Білім беруді зерттеушілер, оқытушылар мен әдіскерлер білімді беру, қабылдау және игеру процесін жақсарту бойынша белсенді жұмыс жүргізуде. Электрондық оқыту моделі әлі жетілмеген, ал дәстүрлі білім беру енді өзекті емес. Мүмкін, дұрысы аралас оқытуда болар.

Аралас оқыту дегеніміз не?

Blended learning/аралас оқыту дегеніміз - оқушы онлайн режимінде де, мұғаліммен де жеке білім алатын білім беру концепциясы. Бұл тәсіл материалды оқу уақытын, орнын, қарқынын және тәсілін бақылауға мүмкіндік береді. Зерттеу әдебиеттерінде «аралас оқыту», «гибридті оқыту», «технологиямен негізделген оқыту», «веб-жетілдірілген оқыту» және «аралас режимде оқыту» терминдері жиі өзара ауыстырылып қолданылады. Аралас оқытудың тұжырымдамалары алғаш рет 60-шы жылдары пайда болғанына қарамастан, оны сипаттайтын ресми терминология 90-шы жылдардың аяғына дейін қалыптасқан жоқ. Бұл

терминді ең алғаш қолданғандардың бірі 1999 жылы Атлантада орналасқан Интерактивті оқыту орталықтары. «Аралас оқыту» термині бастапқыда бұлыңғыр болды, ол көптеген технологияларды қамтиды. 2006 жылы термин Бонк пен Грэмнің «Аралас оқыту туралы алғашқы анықтамалықты» жариялауымен нақтырақ бола бастады. Грэм терминнің анықтамасының кеңдігі мен анық еместігін алға тартты және «аралас оқыту жүйелерін» «бетпе-бет оқытуды компьютерлік оқулықпен үйлестіретін» оқыту жүйелері ретінде анықтады. Зерттеуші Норм Фризен «Аралас оқытуды анықтау» деп аталатын баяндамада қазіргі формада аралас оқыту «Интернет пен цифрлық медианы біріктірілген оқыту формалары мен оқытушының физикалық қатысуын талап ететін белгілі сынып формаларымен біріктіру арқылы ұсынылатын мүмкіндіктерді ұсынады» деп болжайды.

Қазіргі уақытта «Өрлеу» БАҰО АҚ «аралас оқыту» режимінде оқу процесін ұйымдастыру арқылы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының әдіскерлері үшін үздіксіз білім беру курстарын өткізуді жоспарлап отыр. Аралас оқыту режимінде оқу процесін ұйымдастыру оқу материалдарын ұсынудың әртүрлі нысандары мен әдістерін қолдану арқылы ұйымдастырылады. Педагогикалық кадрларды даярлау жүйесіндегі аралас оқытудың негізгі міндеттері қазіргі білім беру саясатына және инновациялық білім беру процесіне сәйкес келетін үздіксіз білім берудің сәйкес бағдарламаларын әзірлеуге және іске асыруға бағытталған; оқытушылар құрамының біліктілігін арттыру процесінде қашықтықтан оқыту технологияларын енгізу туралы; оқытушылардың практикалық қызметіне негізделген заманауи технологияларды, оның ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу туралы; профессорлық-оқытушылық құрамға қосымша білім беру бағдарламалары бойынша сапалы білім беру қызметін ұсыну; студенттердің білім алуы үшін қолайлы жағдай жасау және оқу процесінің ресурстық тиімділігін арттыру.

Оқытудың бұл түрі курстық материалдарды тиімді игеру процесін жеңілдетуге, сонымен қатар оқушыға оқу процесін ауыр жаза ретінде қабылдамай жаңа ақпарат алуға көмектесуге арналған. Оқу элементтерінің алуан түрлілігі қатысушылардың ынтасын арттырады. Аралас оқу бағдарламалары курстарды уақытында, кез келген жерде, кез-келген уақытта өткізу үшін коммуникациялық технологияны қолданады.

Аралас оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері

Аралас оқыту қашықтан оқытудың дәстүрлі әдістерінің артықшылықтарын біріктіреді. Бетпе-бет оқыту оқушылар мен мұғалімдердің бір-бірімен өзара әрекеттесуіне мүмкіндік береді. Бірлескен оқу процесінде жағымды білім беру ортасы құрылады, нәтижеге жетуге деген көңіл-күй, оқуға деген ынтасы артады. Оқу процесінің қатысушылары лезде кері байланыс алады, материалды талқылайды, сұрақтар қояды. Бірлесіп оқыту мен оқушылардың өзара әрекеттестігі танымдық қабілеттерін дамытып қана қоймай, оқушылардың эмоционалды интеллектісін дамытады. Интернеттегі оқыту жағдайында аралас модель оқушыларға көбірек еркіндік береді: олар материалды, қарқыны, уақыты мен оқу орнын таңдай алады.

Оқу материалдарын ұсыну, бақылау және бағалауда мұғалімге көбірек еркіндік беріледі. Тестілеуді онлайн режимінде өткізуге болатындығына байланысты өнімділікті тексеру уақытын қысқартады.

Аралас оқытуды енгізудегі кедергілердің бірі оқушылар мен оқытушылар арасында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) туралы білімнің төмен болуы мүмкін. Сонымен қатар, АКТ-ға иелік етудің әртүрлі деңгейлері топтық жұмысты қиындатуы мүмкін. Тағы бір қиындық, жаттығу өтетін жерді техникалық қамтамасыз ету болуы мүмкін. Сонымен қатар, аралас оқыту үздіксіз техникалық қолдауды және бейне материалдарды, оқу бағдарламаларын және тестілеу модульдерін құруға белгілі бір шығындарды талап етеді .

Аралас оқыту формасын құруға арналған нақты 5 қадам:

1. Мақсатты анықтаңыз

Аралас оқыту - бұл технология, оқушылар мен оқытушылардың белгілі бір «бейімделуі». Бұл білім беру процесінде кең көлемде жүзеге асуы емес, нақты мәселенің шешімі болуға тиіс. Мұндай міндет келесідей болуы мүмкін: жалпы үлгерімділікті, білім деңгейін немесе технологиялық сауаттылықты арттыру; бағалауды автоматтандыру; тәуелсіздік пен білім алу қабілетін ескере отырып, ерекше дүниетаным қалыптастыру.

2. Бағдарламалық жасақтама, материалдар, мектептің Wi-Fi және оқу жоспарларын құру бойынша ресурстарды табыңыз.

Оқу орнындағы шығындарды қайта құрылымдау. Мысалы, қымбат кітаптарды сатып алудың орнына арзанырақ, бірақ сапалы сандық мазмұнды сатып алуға болады. Сабақтарда жұмыс жасай отырып, оқушылар ағылшын тілі сабағында виртуалды тесттарды, тапсырмаларды қолдана отырып, білімдерін нақты ортаға бере алады. Бұл білім мен іс-әрекеттің шынайы байланысын құруға көмектеседі. Ең бастысы, сыныпта Wi-Fi болмауы сияқты тривиальды нәрселер аралас оқытуды жүзеге асыруға кедергі жасамауы керек. Blended Learning сонымен қатар конференциялар мен вебинарларды / алдын-ала жасалған вебинарларды қарауды қамтиды. Тегін контентті дұрыс пайдалану арқылы шығындарды едәуір төмендетуге болады.

3. Аралас оқыту үлгісін таңдаңыз

Аралас оқытудың 6 моделі бар, олардың қажеттіліктері мен шығындары әртүрлі.

1. **Face-to-Face Driver.** Оқытушы жеке оқу жоспарының негізгі бөлігін береді, қажет болған жағдайда онлайн режимінде оқуға араласады. Бұл модельде көбінесе компьютерлік және зертханалық жұмыстар бар.

2. **Rotation Model** («Айналмалы модель»). Сыныпта дәстүрлі күндізгі оқыту кестесі мен дербес онлайн режимінде жеке режимде кезек-кезек ауысу бар.

3. **Flex Model.** Көбінесе онлайн-платформа қолданылады, оқытушы қажет болған жағдайда студенттерге қолдау көрсетеді, кейде шағын топтармен немесе бір оқушымен жұмыс жасайды.

4. **Online Lab** («Онлайн зертхана»). Онлайн платформа бүкіл курсты сабақта тарату үшін қолданылады. Мұндай дайындық мұғалімнің жетекшілігімен өтеді. Мұндай бағдарламаны әдеттегі мектеп кестесінің бір бөлігі ретінде классикалық бағдарламамен біріктіруге болады.

5. **Self-Blend Model** («Өзіңді араластыр» моделі).

6. **Online Driver Model.** Негізінен, бұл модель онлайн режимінде - платформа арқылы және мұғаліммен қашықтықтан байланыс арқылы оқуды қамтиды.

4. Бағдарлама жасаңыз. Бағдарламаны талдап, мұқият дайындау қажет.

Күндізгі, қашықтық онлайн бөлімдері үшін курстық оқу жылының материалдарын таратыңыз. Заманауи технологиялар мен бағдарламалардың көмегімен жақсартуға болатын нәрсені түсіну. Мысалы, астрономияны оқыту үшін ұзақ уақыт интерактивті 3D модельдеулер болды. Әр тақырыпқа уақыт бөліп, жұмыс ырғағын анықтаңыз. Қашықтықтан оқудың қандай ретпен және қаншалықты жиі пікірталастармен бетпе-бет жаттығулармен алмастырылатындығын түсіну қажет. Көптеген материалдарды әзірлеу немесе цифрландыру үшін: «жинау» сыныптары, «зертханалар», тестілік тесттер, тарату үшін материалдарды «толтыру», медиа-кітапхана құру, бейнелер жазу, презентация дайындау және т.б. Тренингке қатысатын онлайн-ресурстар мен қолдау бағдарламаларын таңдаңыз.

5. Интернеттегі оқытуды үйрету. Ережелерді орнатыңыз

Ережелер жоқ - ұйымдастырылған процесс жоқ. Мысалы, ережелер келесідей көрінуі мүмкін: «мұғалім 24/48 сағат ішінде оқушылардың хаттарына жауап беру міндеттемесін

алады». Мұғалімдер сонымен қатар аралас білім олардың процесстегі беделін жоймайтынын және оларды білім берудің «операторына» айналмайтынын түсінуі керек. Олар негізгі мотивациялық көрсеткіштер болып қала береді. Blended Learning аясында мұғалімдер электрондық оқыту бағдарламасымен, интернетті белсенді қолдана білуге, интерактивті технологиялар мен блог жүргізуге міндетті.

Шет тілін қашықтықтан оқыту неғұрлым танымал болып келеді. Шет тілдерін оқытуда қашықтықтан оқыту технологиялары:

- сөйлеу және тілдік машықтар мен дағдыларды өңдеу және қалыптастыру үшін материалдардың кең таңдауын ұсыну;
- оқу контентін заманауи және жақын білім алушы материалмен, мысалы, әлеуметтік желілерге сілтемелер мен сауалнамалар, бейне-фрагменттер;
- сөйлеу дағдыларын жаттықтыру және ой-өрісін кеңейту үшін өз бетінше әзірленген онлайн тапсырмаларды қосу;
- оқушылардың жеке ерекшеліктерін, олардың тілді меңгеру деңгейін ескеру (дифференциалды тапсырмалар);
- жинақталған материалды бірнеше рет пайдалану, сондай-ақ қажет болған жағдайда оны өзгерту;
- уақыт бойынша шектеулер орнату және тапсырудың қатаң мерзімдерін анықтау арқылы тапсырмалардың орындалуын бақылау.

Осылайша, қашықтықтан оқыту технологиялары мұғалімнің мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді деп айтуға болады. Дегенмен, аудиториялық сабақтар өзінің өзектілігін жоғалтпайды және қашықтықтан оқыту элементтерімен ұштастыра отырып, осы пәнді меңгеру жетістігін едәуір арттыра алады.

Шет тілі сабақтарында қашықтан оқыту технологиялары келесі түрлерде қолданылады:

- интерактивті іс-әрекет мұғалімнің білім алушылармен;
- мұғалімнің жеке сайтымен жұмыс істеу, тілдің түрлі аспектілері бойынша қосымша материалдарды пайдалану;
- мұғалім алдын ала таңдап алған анықтамалық материалмен жұмыс (электрондық энциклопедиялар, сөздіктер, веб-беттер);
- интерактивті жобаларды құру.

Демек, оқытудың осы түрінің жоғары тиімділігі туралы қорытынды жасауға болады. Сонымен бірге мектепте аралас оқытуды дұрыс жүзеге асыру мәселесі туындайды, өйткені бұған дұрыс емес көзқарас оның нәтижелілігін айтарлықтай төмендетуі мүмкін.

Әртүрлі елдерде және оқытудың әртүрлі сатыларында аралас оқытуды апробациялаудың үлкен тәжірибесіне негізделе отырып, бүгінгі таңда аралас оқытудың қандай да бір нұсқасын іске асыру бойынша көптеген ұсыныстар табуға болады.

Дәстүрлі оқыту өзекті емес, ал жаңа технологиялар әлі де толығымен дамымаған себептен, араластыра оқыту қазір өте тиімді оқыту формасы болып отыр. Оқытудың бұл формасын ұстаздар курстан өту арқылы меңгеріп жатыр. Егерде, Қазақстан Республикасының барлық білім мекемелерінде осы оқыту формасын қолданса, білім жоғары деңгейге жетеді. Себебі дәстүрлі оқыту мен жаңа инновациялық технологияларды сабақта бірдей қолдану арқылы оқушының оқуға деген ынтасын арттырады деген сенім мол. Технология білім беруді өзгертуде, оның ықпалы үнемі өсіп келеді. Аралас оқыту- бұл дәстүрлі және интерактивті оқытудың артықшылықтарын біріктіретін перспективті оқыту жүйесі. Аралас білім беру нысанын дамыту бүкіл білім беру саласын модернизациялаудың негізгі бағыттарының бірі бола алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Blended_learning
2. <https://zillion.net/ru/blog/375/blended-learning-pieriekhod-k-smieshannomu-obuchieniiu-za-5-shaghov>
3. https://vkr.pspu.ru/uploads/227/Krasil'nikova_vkr.pdf
4. https://vkr.pspu.ru/uploads/227/Krasil'nikova_vkr.pdf

УДК:373.091.31:614.8

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДА ҲАРАКАТ ҚИЛИШ ВА ФУҚАРО МУҲОФАЗАСИ СОҲАСИДА ЎҚУВЧИЛАРНИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ МУАММОЛАРИ

Саидханова Назокат Жолдасовна

ФВВ Академияси ҳузуридаги Фуқаро муҳофазаси институти катта ўқитувчи
Илмий раҳбар - п.ф.н., профессор Хусанова Сумбул Исламовна
ФВВ Академияси ҳузуридаги Фуқаро муҳофазаси институти
Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация: Мақолада мактаб таълим жараёнида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” курсининг ҳозирги ҳолати унинг тарихий босқичлари ўрганилган ҳамда курсни ўқитиш бўйича мавжуд муаммолар чуқур таҳлил қилиниб, тизимли равишда фан сифатида киритилиши бўйича тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: ўқувчи, таълим жараёни, ҳаёт, хавфсизлик, фавқулодда вазият, бахтсиз ҳодиса, техноген ҳалокат, табиий офат, муҳофаза.

Юртимизда айни вақтда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар жараёнини, яъни кучли фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий демократик давлат қуришдек эзгу мақсадимизни аҳолининг асосий қисмини ташкил этувчи ёшлар иштирокисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ёшларга таълим бериш масаласи мамлакатимизда олиб борилаётган давлат сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан бири ҳисобланади.

Сўнгги йилларда ёш авлоднинг фавқулодда вазиятларда тўғри ҳаракат қилишга тайёрлаш борасидаги билим ва малакаларини мустаҳкамлашда мактаб таълими жараёнида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларини ўқитиш ишларини ташкил қилиш долзарб масалалардан бири сифатида қаралмоқда.

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги билан боғлиқ ўқув фанлари, илмий-тадқиқот ишларининг алоҳида йўналишлари жамият ривожининг табиий эҳтиёжи сифатида вужудга келмоқда.

Шунингдек БМТ Бош Ассамблеясининг 2015 йининг 25 сентябридаги Барқарор ривожланиш бўйича саммитида қабул қилинган “2030 йилгача бўлган даврда мўлжалланган Барқарор ривожланиш дастури”да ҳаётий фаолият хавфсизлигини таъминлашга қаратилган бир қатор чора-тадбирлар, хусусан, бу йўналишда илм-фан ва таълимни ривожлантириш, келгуси ёш авлод учун зарур шарт-шароитлар ва имкониятлар қолдириш билан боғлиқ вазифалар ҳам белгиланган.

Мамлакатимиз давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири аҳолининг барча қатламларини ва ҳудудларини табиий ҳамда техноген фавқулодда вазиятлардан муҳофаза

қилиш, хавфсизликни таъминлаш, барқарор иқтисодий ривожланишга эришишига асос бўлади. Фавқулодда вазиятларни олдиндан аниқлаш ва аҳолини хавфдан огоҳлантириш борасида самарали тадбирлар ўтказиш, фавқулодда вазият рўй берганда тезкор ҳаракат қилиш, инсон ҳалокатига йўл қўймаслик, иқтисодий зарарнинг олдини олишга имкон беради [1].

Бугунги кунда “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” соҳасида ҳам инновацион ёндашув асосида таълим тизимини ривожлантириш бўйича турли илмий-тадқиқотлар, турли даражадаги ёки босқичдаги ўқув жараёнларини инновацион бошқариш, инновацион фаолият учун ўқитувчилар тайёрлаш соҳасида бир қанча ишлар олиб борилмоқда. Ҳақиқатдан, ўқитувчи ёшларга таълим – тарбия берувчи шахс ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонуннинг 5-моддасида шундай ёзилган: “Тегишли маълумоти, касбий тайёргарлиги бор юксак ахлоқий фазилатларга эга бўлган шахслар педагогик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқига эга” чунки ҳукумат халқ таълими соҳасида ўртага қўйилаётган вазифаларни бажариш кўп жиҳатдан ўқитувчига боғлиқ бўлади. Шу билан бирга “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да ҳам таълим беришнинг илғор педагогик технологияларини, замонавий ўқув-услубий мажмуаларини яратиш ва ўқув – тажриба жараёнини дидактик жиҳатдан таъминлаш таълим соҳасининг асосий белгиланган вазифаларидан биридир. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”ни амалга ошириш узлуксиз таълим тизимининг тузилмаси ва мазмунини замонавий фан ютуқлари ва ижтимоий тажрибага таянган ҳолда туб ислохотларни кўзда тутати [2,3].

Ёш авлодга таълим-тарбия беришнинг мақсади, вазифалари, мазмуни, услубий талабларига кўра фан, техника ва илғор технология ютуқларидан унумли фойдаланиш бугунги таълим тизими олдида турган долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Шунинг учун ҳам Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг бугунги кундаги ёшлар сиёсати борасидаги жумладан, ёшларни тарбиялаш ва уларга билим бериш тўғрисидаги қуйидаги сўзлари эътиборга молик: “Биз ёшларга доир давлат сиёсатини ҳеч оғишмасдан, қатъият билан давом эттирамиз. Нафақат давом эттирамиз, балки бу сиёсатни энг устувор вазифамиз сифатида бугун замон талаб қилаётган юксак даражага кўтарамиз” [4].

Инсон ҳаётига хавф солувчи турли авария, ҳалокатлар, табиий офатлар, эпидемиялар, оммавий тартибсизликлар, террорчилик ҳаракатлари ва уларнинг оқибатида рўй бераётган иқтисодий зарар ҳамда фавқулодда вазиятларда инсонларнинг қурбон бўлиши сонини камайтиришнинг ягона йўли фавқулодда вазиятларда тўғри ҳаракат қилиш қоидаларига ўргатишдан иборатдир.

Ўқувчиларни хавфсизлигини таъминлаш мақсадида Республикамиз умумий ўрта таълим мактабларида 2000 йилдан умумий ўрта таълим мактабларида “Инсон хавфсизлиги асослари” курси мактаб ихтиёридаги соатлар ҳисобидан ва 2011 йилдан ушбу курс фанлар таркибига интеграциялашган ҳолда ўқитилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 19 июлдаги “Аҳолини зилзилалар оқибатида юзага келган фавқулодда вазиятларда (табиий ва техноген тусдаги) ҳаракат қилишга тайёрлаш комплекс дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги ҳамда Халқ таълими вазирлигининг 2016 йил 23 ноябрдаги 343-сонли буйруғи асосида Республикамизнинг тажриба-синов учун ажратилган Қашқадарё вилоятининг Китоб туманидаги 44-сонли, Самарқанд вилоятининг Самарқанд туманидаги 18-сонли ва Тошкент шаҳрининг Яшнаобод туманидаги 69-сонли таянч мактабларида фанлар таркибида интеграциялаштирилган “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” курсининг ўқув дастури ва ўқув материалларини (1-9 синф ўқувчилари учун дидактик материаллар тўпламлари ва ўқитувчилар учун услубий қўлланмалар) тажриба-синовдан ўтказилди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 25 июлдаги 803-ф-сон фармойишига мувофиқ 11 йиллик мажбурий таълим тизими жорий

этилганлиги боис, таълимнинг узвийлиги ва узлуксизлигини таъминлаш мақсадида 10-11-синфлар учун “Хаёт хавфсизлиги асослари” курсидан Халқ таълими вазирлиги Республика таълим маркази фан методистлари билан ҳамкорликда ўқув дастурлари ва ўқув материаллари тайёрланди ва Халқ таълими вазирлигининг 2018 йилнинг 10 сентябрь кундаги 227-сонли буйруғига мувофиқ Республикаимизнинг Қашқадарё вилоятининг Китоб туманидаги 44-сонли, Самарқанд вилоятининг Жонбой туманидаги 40-сонли, Наманган вилоятининг Наманган шаҳридаги 52-сонли, Фарғона вилоятининг Фарғона шаҳридаги 13-сонли ва Тошкент шаҳридаги 69-сонли мактабларининг 10-11 синфларида тажриба-синовдан ўтказилди.

Фанлар таркибига интеграцияланган “Хаёт хавфсизлиги асослари” дастури Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Фуқаро муҳофазаси институти ва Халқ таълими вазирлиги Республика таълим маркази томонидан Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш мақсадида, Ўзбекистон Республикасининг “Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”, “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”, “Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги Қонунлари ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Аҳолини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 754-сонли Қарори билан республикаимиз аҳолисининг барча қатламларини айниқса, ёш авлодни фавқулодда вазиятларда тўғри ҳаракат қилишга тайёрлаш, уларнинг бу борадаги билим ва малакаларини мустаҳкамлашда муҳим вазифалардан саналади, 2011 йил 24 август кундаги 242-сонли “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги, 2007 йил 3 апрелдаги “Фавқулодда вазиятларни прогноз қилиш ва олдини олиш Давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги 71-сонли қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 30.09.2014 йилдаги, 05/14 -2033 рақамли “Аҳолини табиий ва угар газларидан ҳимояланиш ва огоҳлантирувчи профилактика тадбирлари комплекс дастури’ талабларига мувофиқ ҳолда ишлаб чиқилди. [5].

Мазкур дастур асосида умумий ўрта таълим мактабларининг 10-синфларида “Кимё”, “Биология”, “География”, “Физика”, “Жисмоний тарбия” фанларига интеграциялаштирилган ҳолда ва 11-синфларда “Чақирувга қадар бошланғич тайёргарлик” фани таркибида “Фуқаро муҳофазаси” бўлимида ўқитилиши белгиланди.

Ушбу дастур фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилиш, ўқитиш тизимини такомиллаштириш учун умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларига амалий ёрдам кўрсатишга мўлжалланган бўлиб, унда хавфсизлик асосларини шакллантириш самарасига таъсир этувчи омиллар ҳамда талаблар акс эттирилиб, соатлар тақсимоотида фавқулодда вазиятларни юзага келишида ҳудудларни хусусиятлари, ҳаёт хавфсизлигига оид мавзуларни узвий ва узлуксизлиги, хавфсизликни таъминлашнинг асосий воситалари, фанлараро алоқа ва ўзаро имкониятлари, ўқувчиларда хавфсизлик тушунчалари ва кўникмаларини шакллантиришга эътибор қаратилиб, машғулотлар орқали ўқувчиларга етказиб бериш назарда тутилди.

Мактабда фанлар таркибида интеграциялаштирилган “Хаёт хавфсизлиги асослари” курси бўйича 10-11- синфлар учун ишлаб чиқилган ўқув дастури, ўқитувчилар учун услубий қўлланма ва ўқувчилар учун дидактик материалларнинг лойиҳаларини тажриба-синовдан ўтказишга масъул этиб белгиланган экспериментатор фан ўқитувчилари бириктирилди.

“Хаёт хавфсизлиги асослари” курсларини ўқитиш бўйича умумтаълим мактабларида олиб борилган тажриба-синов ишларни мониторинг натижалари ўрганиб чиқилганда қуйидаги хулосага келинди: Фан таркибига интеграциялашган ҳолда “Хаёт хавфсизлиги

асослари” курсини ўқитиш турли фан ўқитувчилари томонидан олиб борилиши ва фан таркибида интеграциялашган мавзунини тушунириш учун жуда кам вақт ажратилиши (3-5 дақиқа) ва фан ўқитувчиси тақдим этилаётган соҳа бўйича мутахассис эмаслиги, “Хаёт хавфсизлиги асослари” курсларини ўқитувчилар томонидан ўтирилаётганлиги бўйича мониторинг тизими (тегишли журналларни юритиш), ўқувчилар томонидан бу борада билимларни ўзлаштирилаётганлиги (назорат, имтиҳон, баҳолаш) йўлга қўйилмаганлиги ўқувчиларнинг етарлича чуқур билим эгаллашларида самара бермаслиги аниқланди.

Ўқувчиларда фавқулодда вазиятлар содир бўлишини олдиндан кўра билиш, хавфли вазиятларда саросимага тушмай, тўғри ҳаракат қилиш ҳамда атрофдагиларга ўз вақтида ёрдам бера олишга қаратилган билим, кўникма ва малака ҳосил қилиш бугунги кунда долзарб муаммо ҳисобланади. Ўз вақтида тайёргарликдан ўтган инсон ўз ақл-заковати билан офатга қарши тура олишини дунё тажрибаси кўрсатмоқда.

Шундай экан, “Хаёт хавфсизлиги асослари” қоидаларини ўқитишнинг энг самарали йўли - бу ўқувчиларга фавқулодда вазиятлар таснифига асосан содир бўлиши мумкин бўлган фавқулодда вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, шикастловчи омиллари, олдини олиш чоралари ва содир бўлганда тўғри ҳаракатланиш, ўзи ва атрофдагиларга биринчи ёрдам кўрсата олиш бўйича билим, кўникма ва малака ҳосил қилишнинг самарали ечими бу таълим жараёнига “Хаёт хавфсизлиги асослари” мустақил фанини тадбиқ этиш орқали ўқитишдир.

Таълим жараёнига “Хаёт хавфсизлиги асослари” мустақил фанини тадбиқ этилиши аҳолининг оммавий ривожланиши ҳаёт хавфсизлиги маданиятини сезиларли даражага кўтарилишини ва Ўзбекистон Республикасида хавфнинг камайиш омили ва бу соҳада ўсишини таъминлайди.

Юқорида келтирилган тажрибаларни амалга ошириш, Республика миқёсида ҳаёт хавфсизлиги асослари қоидаларини бажариш бўйича соводхонликни оширишга, кундалик ҳаётда содир бўлиши мумкин бўлган фавқулодда вазиятларни олдини олишга, улар содир бўлганда оқилона ҳаракат қилиш борасида дунёқарашни ижобий томонга ўзгаришига эришилади.

ADABIYOT:

1. Юлдашев О.Р, Хасанова О.Т. “Хаёт фаолияти хавфсизлиги” ўқув қўлланма. Тошкент Шарқ – 2012.
2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимидаги киришиш тантанали маросимида бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи. Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2016.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” Тошкент: Шарқ нашриёт-манбаа концерни.1997.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни Тошкент: Ўзбекистон.1997.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Аҳолини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 754-сонли Қарори. 2019.

УДК 378

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРИЗМЕ ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

Абилкасимова Гульзам

кандидат педагогических наук, доцент Академии «Bolashaq»,
профессор Российской Академии Естествознания,
Академик Международной Академии информатизации
Караганда, Казахстан

Адамбекова Галина Григорьевна

магистрант Академии «Bolashaq»
Караганда, Казахстан

В статье рассмотрены пути внедрения современных педагогических технологий в призме цифрового развития Казахстана. Изучение научного материала по данной проблеме, позволили авторам статьи констатировать, что цифровое общество это современный этап развития цивилизации, отличающийся знаниями и информационной доминантной ролью во всех сферах жизни общества, оказывающий решающее влияние на условия жизни людей посредством информационно-коммуникационных технологий. С учетом данного мнения авторы раскрывают содержание современных инновационно-педагогических технологий в учебном процессе, которая положительно влияет на развитие познавательной деятельности обучающихся, их творческой активности, сознательности, реализует условия перехода от традиционного обучения к самообразованию.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии; инновационная технология; информационная образовательная среда; педагогическая технология. цифровые технологии.

В Послании Президента Республики Казахстан от 10 января 2018 года «новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» Президент РК отметил необходимость наращивания новых индустрий, создаваемых с использованием цифровых технологий. В рамках реализации государственной программы «Цифровой Казахстан» особое внимание было уделено формированию и развитию информационно-коммуникационной компетентности педагогов в школах республики [1].

Сегодня цифровизация стала одним из основных трендов развития экономики. Развитие цифровых технологий называется в качестве приоритета всего евразийского экономического пространства.

В Казахстане разработана программа «Цифровой Казахстан», которая должна стать основой быстрого роста технологий в республике и переориентации на электронный формат оказания услуг.

Как отмечают разработчики концепции, целями государственной программы «Цифровой Казахстан» являются ускорение темпов развития экономики и улучшение качества жизни населения за счет использования цифровых технологий в среднесрочной перспективе, а также создание условий для перехода экономики на принципиально новую траекторию развития, обеспечивающую создание цифровой экономики будущего в долгосрочной перспективе [2].

Цифровое общество - современный этап развития цивилизации, отличающийся знаниями и информационной доминантной ролью во всех сферах жизни общества, оказывающий решающее влияние на условия жизни людей, их образование и работу, а

также взаимоотношения государства, бизнеса и общества посредством информационно-коммуникационных технологий.

Стало быть, назрела необходимость превращения школ в цифровую школу. Если любой педагог не может воспользоваться возможностями современных средств цифровых технологий, то цифровое образование станет некачественным.

В условиях глобализации, цифровизации цифрового общества и образования и внедрения системы электронного обучения (e-learning) в организациях образования, дистанционное повышение квалификации педагогов становится одной из самых актуальных проблем.

Информатизация и цифровизация системы образования включает в себя динамичный и постоянно обновляющийся обзор информационных потоков. Это относится к школьникам, педагогам и родителям.

Информация и знания - основа экономического прогресса, к которой неприменимы традиционные понятия и модели. К цифровой среде быстро адаптируются дети различного возраста, формируя первоначальные навыки, умения для последующего их развития. Формирование конкретных компетенций происходит на различных уровнях образования, однако, цифровые компетенции формируются в течение всей жизни. Следовательно, цифровизация образования напрямую зависит от уровня владения цифровыми технологиями педагога с целью их продуктивного применения в образовательной деятельности. Н.Н.Битюцкая отмечает необходимость формирования умения ориентироваться в потоке цифровой информации у педагогов, работать с ней, обрабатывать и встраивать в новую технологию [3].

На современном этапе экономического развития Казахстана каждый человек является участником педагогического процесса. Человек проходит процесс обучения всегда и везде независимо от того учится ли он в учебном заведении или нет. Этот процесс протекает через СМИ, интернет платформы. В истории человечества наступило время цифровизации, когда человек не мыслит своего существования без цифровых технологий.

Под цифровизацией понимается не технология и не продукт деятельности, а скорее, подход к использованию цифровых ресурсов для преобразования работы организации. Она подразумевает переопределение технологий и процессов обучения для усовершенствования рабочей среды, взаимодействие с обучающимися и другими участниками той или иной деятельности. В нашем случае - это педагогическая деятельность.

Участники педагогического процесса, будь то педагоги школ или высших учебных заведений, оказались заложниками временных мер карантина и вынуждены быстрыми темпами осваивать инновационные технологии цифровой грамотности. Основной задачей педагога на сегодня стало повышение своей компетенции в области максимально эффективного использования информационных, коммуникационных и интерактивных технологий, в создании и развитии универсальной образовательной сферы, стимулирование становления новой культуры педагогического мышления [4].

Сегодня практически во всех странах мира понимают значение и роль инновационных технологий в формировании конкурентоспособности экономики. В настоящее время потребность в творческой активности специалиста резко возрастает. Решение данной проблемы зависит от технологии обучения будущих специалистов. Технологией обучения будем называть определенный способ обучения, в котором основную функцию выполняет средство обучения под управлением педагога. Новые требования общества к уровню профессионализма предполагают и так называемые современные технологии в системе образования. Инновационные технологии в профессиональном образовании, как и технологии в образовании вообще, ведущую роль отводят средствам обучения, которые

благодаря развитию информационных и коммуникационных технологий достаточно разнообразны.

Из этого следует, что использование современных инновационно-педагогических технологий в учебном процессе создает совершенно новые возможности реализации дидактических принципов индивидуализации и дифференциации обучения, положительно влияет на развитие познавательной деятельности обучающихся, их творческой активности, сознательности, реализует условия перехода от традиционного обучения к самообразованию.

Многими учеными на протяжении последних лет рассматривался вопрос эффективности использования педагогических технологий в образовательном процессе. На сегодняшний день всесторонняя теоретическая разработка проблемы использования современных педагогических, инновационных технологий в профессиональной подготовке специалистов в условиях процесса обучения приобретает особую остроту и значимость.

Современные технологии в образовательном процессе рассматриваются как средство, с помощью которого может быть реализована новая образовательная парадигма.

Наиболее общая трактовка понятия «технология» состоит в том, что оно представляет научно и практически обоснованную систему деятельности, применяемую человеком в целях преобразования окружающей среды, производства материальных или духовных ценностей. Любая деятельность, отмечает В.П.Беспалько, может быть либо технологией, либо искусством.

В педагогической науке и практике существуют различные позиции к определению педагогической технологии. Разнообразие трактовок педагогической технологии не случайно, поскольку каждый автор исходит из определенного концептуального подхода к пониманию сущности технологии вообще.

Таким образом, современную педагогическую технологию обучения характеризуют следующие позиции:

- технология разрабатывается под конкретный педагогический замысел, в основе ее лежит определенная методологическая, философская позиция автора;
- технологическая цепочка действий, операций выстраивается строго в соответствии с целевыми установками, имеющими форму конкретного ожидаемого результата;
- функционирование технологии предусматривает взаимосвязанную деятельность преподавателя и обучающихся на договорной основе с учетом принципов индивидуализации и дифференциации, оптимальную реализацию человеческих и технических возможностей, использование диалога, общения;
- поэтапное планирование и последовательное воплощение элементов педагогической технологии должны быть, с одной стороны, воспроизведены любым преподавателем и, с другой, гарантировать достижение планируемых результатов всеми обучающимися;
- органической частью педагогической технологии являются диагностические процедуры, содержащие критерии, показатели и инструментарий измерения результатов деятельности.

Инновационная педагогическая технология - это проект определенной педагогической деятельности, последовательно реализуемой на практике, главным показателем которой является прогрессивное начало по сравнению со сложившимися традициями и массовой практикой [5].

В профессиональной подготовке как учащихся школ, так и студентов используются различные инновационные технологии:

- теория рационализации и изобретений (ТРИЗ);
- информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в предметном обучении;
- личностно-ориентированные технологии;

- технология портфолио;
- технология проектов;
- технология развития критического мышления и письма.

При этом неотъемлемой частью любой используемой технологии изучаемого курса, должны быть:

- видеоконтенты, видеокомпьютерная система, с помощью которой педагог проводит лекционные и семинарские занятия;
- информационные платформы, обеспечивающие онлайн подключение;
- «скрин-шот» - специальный материал, специфика которого состоит в том, что помимо справочно-информационной функции, он выполняет функцию активатора творческой деятельности учащегося при заполнении им специально разработанных схем, блоков, указателей и т.д.;
- набор интерактивных технических и программных средств обучения.

Наряду с этим, необходимо проводить постоянный мониторинг эффективности использования инновационных технологий, соблюдать сбалансированность их дозировок и грамотность использования.

Таким образом, все преобразования в системе образования показывают, что изменения идут по направлению формирования специалистов для будущего и у людей необходимо сформировать навыки и способности переучиваться в соответствии с требованиями рынка труда. В связи с постоянной занятостью работой у специалистов чувствуется нехватка времени и сил на прохождение курсов переподготовки, в связи с этим становится понятным, почему внимание правительства Казахстана, как и педагогической общественности всего мира, сегодня обращено к электронному обучению как современному виду обучения.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 10 января 2018 г. Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции. Официальный сайт Президента РК. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.akorda.kz/> (дата обращения: 16.02.2018).
2. Государственная программа «Цифровой Казахстан» на 2017-2020 годы. Основание для разработки - Указ Президента Республики Казахстан от 1 февраля 2010 года № 922 «О Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2020 года».
3. Битюцкая Н.Н. Педагогические технологии развития коммуникативной культуры будущего учителя иностранного языка. Автореферат. дис. ... кандидата педагогических наук / Елец. гос. ун-т им. И.А. Бунина. Елец, 2006. - 24 с.
4. Митина, Н.А., Нуржанова Т.Т. Современные педагогические технологии в образовательном процессе высшей школы // Молодой ученый. - 2013. - № 1 (48). - С. 345-349. - URL: <https://moluch.ru/archive/48/6062/> (дата обращения: 16.04.2020).
5. Абилкасымова Г., Молдабаев Б.Г., Амангелдиев Н.Е. Журнал «Успехи современного естествознания» №1 (часть 4), 2015. - С. 684-686.

МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ – ДИДАКТИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЕСТЕСТВЕННО НАУЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.

Умаров Ашур Авалович

канд. пед. наук доцент зав.кафедры общей физики ТГПУ им. Садриддина Айни
г. Душанбе

Мухаббатов Хушнуд Курбонович

кандидат технических наук, заведующий кафедрой экспериментальной физики
Таджикского государственного педагогического университета имени
Садриддина Айни. г. Душанбе РТ.

Расулов Абдулхафиз Нозимович

ассистент кафедры экспериментальной физики Таджикского государственного
педагогического университета имени Садриддина Айни.
г. Душанбе РТ.

Шоназаров Раджабали Сайдахмадович

преподаватель кафедры автомобильная перевозка БГУ им. Носира Хусрава
г. Бохтар РТ

Аннотация: Новое отношение ученых к предмету научного познания способствовало тому, что барьеры разобщавшие науки, постепенно утрачивали свою прочность и непреодолимость. В средней общеобразовательной школе преподаются основы наук о природе, то необходимо эти учебные дисциплины координировать в единую систему естественнонаучных знаний не только по методам обучения и учения, но также по содержанию и по месту расположения в учебном плане школы.

Следует также отметить, что межпредметные связи обладают и структурным аспектом. Их использование дает возможность экономнее во времени определить структуру учебного плана, программ учебников, что естественно способствует рационализации всего естественно научного образования.

Ключевые слова: Качество образования, специалисты, преподаватели вуза, кредитная технология, инновационные методы обучения.

В истории научного естествознания многие годы продолжался период дифференциации наук, при котором предметы научных исследований были разграничены. Ограниченность предметов познания позволяла каждой науке исследовать их более или менее детально, но преимущественно с внешней стороны, не проникая во внутреннюю структуру и существенные закономерности, не замечая взаимного влияния тел друг на друга, процессов и явлений природы, объективно существующего между телами и явлениями природы.

Продолжаясь длительное время, эта разобщенность создавала определенные барьеры, разъединившие науки о природе, задерживала их прогрессивное развитие, но вместе с тем порождала объективные предпосылки для сближения научных знаний о природе, для возникновения зачатков интеграции наук. Период господства дифференциации научного знания не был бесплодным. Он создал мощный фундамент для дальнейшего прогресса естественных наук, обеспечить накопление огромного количества фактического научного материала, что обусловило возможность и необходимость его углубленного исследования.

Со второй половины 19-го столетия направленность научных исследований природы существенно изменяется. Разобщенные предметы научного познания постепенно становятся общими объектами исследовательской работы ученых – специалистов в различных областях естествознания, стремящихся проникнуть во внутренние закономерности тел природы, выяснить процессы их изменения, развития, а также проявления взаимных связей.

Новое отношение ученых к предмету научного познания способствовало тому, что барьеры разобщавшие науки, постепенно утрачивали свою прочность и непреодолимость. Оно свидетельствовало о том, что наряду с тенденцией дифференциации в естествознании стали проявляться начатки новой тенденции - интеграции наук.

Позже в интеграции наук о природе возникла еще одна, качественно новая и более сложная её разновидность, которая привела к возникновению плеяды наук, в их содержании вошли обобщенные на более высоком уровне понятия, законы, теории трех или четырех наук о природе, получивших название синтетических наук: биохимия, биофизика, молекулярная биология, кибернетика, информатика. Эти науки являют глубокую интеграцию знаний о природе, что обеспечивает значительное проникновение ученых в единые закономерности природы.

Если мысленным взором окинуть современное состояние научного естествознания, то она предстанет как сложнейшая система наук, в составе которой функционируют множество научных дисциплин. Большинство их непрерывно взаимодействует, имея общие объекты научного познания.

Общеизвестно, что современные физические науки каждый свой шаг при движении вперед связывает с математикой и, наоборот, многие физические идеи и понятия включаются в содержание ряда математических наук. Следует подчеркнуть, что главной причиной породившей грандиозные успехи наук о природе, является все нарастающее их проникновение в диалектику природы, в раскрытии её многообразных связей и зависимостей, доказывающих, что природа в своей основе едина и одновременно многообразна.

Достижения современных наук о природе, имеющих общеобразовательное значение, не могут оставаться достоянием только ученых. Сущность и практическая роль этих достижений должны быть раскрыты на уровне, доступном учащимся и студентам и поняты ими.

В средней общеобразовательной школе преподаются основы наук о природе, то необходимо эти учебные дисциплины координировать в единую систему естественнонаучных знаний не только по методам обучения и учения, но также по содержанию и по месту расположения в учебном плане школы. Школьные курсы физики, математики, биологии, химии должны представлять новые основы современного естествознания. При наличии такого условия они могут содействовать познанию учащимися природы как целостного единства. Усвоение содержания учебных естественнонаучных дисциплин оказывает на школьников положительное влияние если осуществлять эту задачу при реализации межпредметных связей как необходимого учебно-воспитательного, дидактического условия.

Под межпредметными связями мы понимаем отражение в содержании учебных дисциплин тех диалектических взаимосвязей, которые объективно действуют в природе и познаются современными науками. Межпредметные связи мы рассматриваем как эквивалент связей межнаучных.

Понятие «межпредметные связи» в широком смысле слова является абстрактным, но оно может быть конкретизовано в виде обобщенных схем: графов, карт и других

материализованных показателей, которые следует рассматривать как модели межпредметных связей.

По отношению к процессу обучения межпредметные связи выступают как дидактическое условие, способствующее повышению научности и доступности обучения, значительному усилению познавательной деятельности учащихся, улучшению качества их знаний и позволяющее эффективно развивать научно-материалистические взгляды учащихся.

Межпредметные связи также обладают и организационным аспектом. Их реализация дает возможность экономнее во времени определить структуру учебного материала, учебного процесса в целом.

Научный интерес к реализации межпредметных связей проявляется весьма активно. Опубликованы сотни журнальных статей, защищены десятки кандидатских и даже докторские диссертации. Авторы этих трудов расходятся в принципиально важных подходах к трактовке как самой проблемы в целом, так и ее компонентов. Авторы некоторых публикаций и кандидатских диссертаций высказывают мнение, что межпредметные связи – это не дидактическое условие, а принцип дидактики. Следует отметить, что специальное исследование этого вопроса никто не проводил. Однако экспериментальное изучение действия межпредметных связей курсов физики, химии, биологии, математики показывает, что по их сущности и функциям межпредметные связи нельзя отнести к принципам обучения, т.е. признать, что они представляют собой одно из главных руководящих положений педагогической теории, которые относятся ко всему процессу обучения в целом и распространяются на все учебные предметы.

Мы считаем, что несмотря на разнообразие своих функций, межпредметные связи не обладают всеобщностью воздействия на педагогический процесс. По нашему мнению МПС входят как необходимый компонент в содержание дидактического принципа системности обучения. Обстоятельная характеристика межпредметных связей дана в «Педагогике» написанной ведущими учеными - Н.И. Болдыревым, Н.К. Бонгаревым, Б.П. Есиновым, Ф.Ф. Королевым. Более краткая трактовка межпредметных связей как компонента принципа системного обучения дана в «Педагогике», под редакцией Г.И. Щукиной и в «Педагогике», автором которой является Т.А. Ильина. Несмотря на краткость характеристики функций межпредметных связей, в этих трудах вполне убедительно сказано, что межпредметные связи принципом дидактики не являются.

Так как межпредметные связи имеют разный характер по своим функциям, их необходимо классифицировать. Мы придерживаемся классификации межпредметных связей по временному критерию, поскольку они отражают последовательность во времени, и в связи с этим различать: связи сопутствующие, предшествующие и перспективные. Очевидно, эти три вида хронологических связей различаются сроками действия. Сопутствующие связи действуют кратковременно – 1-2 учебных года, предшествующие – 2-3 учебных года, перспективные – 4-6 лет.

Следует отметить, что такой сложный дидактический фактор, как межпредметные связи, не может характеризоваться только реализацией во времени. Многие авторы различают межпредметные связи еще и в зависимости от информационного критерия, обусловленного содержанием учебных дисциплин. Известно, что в содержание учебных дисциплин входят научные факты, понятия и теории. Они составляют содержание учебного материала, которая усваивается учащимися на занятиях. Факты не являются необходимой опорой для понятий; понятия определяют собой основу теоретических выводов и обобщений.

Соответственно этому выделяют три вида межпредметных связей: фактические, понятийные и теоретические. Эти виды связей определяют: а) углубленное и расширенное

восприятие обучаемыми фактических понятий; б) эффективное формирование научных понятий; в) осознанное усвоение теорий, входящих в содержание каждой изучаемой естественнонаучной дисциплины.

Следует также отметить, что межпредметные связи обладают и структурным аспектом. Их использование дает возможность экономнее во времени определить структуру учебного плана, программ учебников, что естественно способствует рационализации всего естественнонаучного образования.

Некоторые авторы утверждают, что межпредметные связи – это соответствие во времени элементов содержания учебного материала. Например, если в содержании программы по физике в 7 классе и программы по химии в 8 классе включено понятие о молекулярном и атомном строении вещества, то это и есть межпредметные связи. Такое мнение ошибочно, так как такие совпадения являются эпизодическими и не соответствуют последовательному развитию знаний понятийного теоретического характера.

Ряд межпредметных связей и при современном состоянии курсов физики, химии, биологии способствуют формированию ряда фундаментальных естественнонаучных понятий. Например, понятие о структуре и свойствах различных вещества развивается последовательно и полно, так как оно формируется на уроках физики (7 кл), химии (8 кл), биологии (9 кл), на втором – развивается в последующих классах на уроках по тем же дисциплинам.

Выбор метода моделирования для исследования функций и направленности межпредметных связей естественнонаучных дисциплин обуславливается – во первых, необходим учет современного прогресса научного естествознания – физических, химических, биологических наук, во –вторых, внимание должно быть уделено процессу интеграции научного знания, породившие новые науки – биофизику, биохимию и др. в – третьих – необходима реализация основных требований системного подхода к исследованию научных проблем, а также к современной трактовке понятия «система», без чего успешное решение проблемы межпредметных связей естественнонаучных дисциплин невозможна.

В настоящее время моделирование и системный подход к фундаментальным наукам достаточно широко используется учеными – педагогами. Они успешно применимы, если исследуемый объект представляет собой сложную систему, которая включает разные типы связей, взаимодействующих с внешней средой, и обеспечивающую междисциплинарный комплексный подход к её познанию. В педагогической действительности таких объектов немало, причем некоторые из них исследованы лишь частично.

Необходимость реализации межпредметных связей в обучении очевидна. «Действительное знание предмета складывается при возможно полном охвате всех его сторон, всех связей и опосредований, при рассмотрении всей совокупности многообразных отношений этой вещи и другим». (В.И. Ленин П.с.с т. 29, С. 202)

Возможность установления межпредметных связей доказана многими физиологическими, психологическими и дидактическими исследованиями. (И.М. Сеченов, И.К. Павлов, Б.Г. Ананьев Д. и др.)

Методологической основой осуществления межпредметных связей в учебном процессе является функции всесторонности изучения явления и процессов. Это вытекает из объективной взаимности явлений между собой, определяет многообразие свойств каждого предмета и явления. Следовательно значения обучаемых получаемые по различным дисциплинам должны быть взаимосвязаны в среднюю научную систему. Международные связи составляют фундамент формирования системы обобщенных профессиональных значений и умений, научного мировоззрения. Международные связи расширяют

познавательные интересы обучаемых, возбуждают активность мысли в нем и содействуют всестороннему глубокому усвоению изучаемого материала.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Максимова В.Н. Международные связи в процессе обучения /В.И. Максимова. – М.: Просвещения, 1988. – 192.с.
2. Смирнова А.Л. Теоретические основы международных связей. М.: 2006.
3. Иванов А.М. О взаимосвязи школьных курсов физики и материалы при изучении величин. 11. Физика в школе, 1977, №7. – с. 48.

ӘӨЖ 796.386

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БАСКЕТБОЛ ТЕХНИКАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛДАРЫ

Хасанов Манас Жолдығалиевич

М.Өтемісұлы атындағы

Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің

1-курс магистранты,

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығы

Орал қаласы, Қазақстан

Аңдатпа: Бұл мақалада мектеп оқушылары арасындағы баскетбол ойынының шығу тарихы мен даму кезеңдерін жіктей отырып, баскетболды меңгерудің түрлі жетілдіру жолдары және жоғарғы техникалық критерийлері, сондай-ақ, баскетболдағы шабуылдау және қарсыласу техникалары қарастырылады.

Кілт сөздер: баскетбол, жеке тұлға, оқушы, спортсмен техникасы, әдіс, турнир, техникалық шеберліктің критерийлері, негізгі функциясы, психологиялық ауырлықтар, доп, фактор, эмоционалды әрекеттілік, тактикалық іс-әрекеттер.

Еліміздің Тұңғыш Президенті Н.Ә Назарбаевтың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты халыққа Жолдауында «Қазақстан әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарына енуі үшін: білімді де зерделі, жан-жақты дамыған дарынды, қабілетті ұрпақ керек» деген. Қай елді, қай кезеңді алып қарамасақ та бірінші орында білім беру тұрады. Себебі, халықтың білімділігі сол елдің даму деңгейінің шынайы көрсеткіші болып табылады.

Бүгінгі мұғалімнің мақсаты –оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімдерін сыныптан тыс жерлерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Осы басты мақсатты жүзеге асыру үшін сабақта оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін қолданудың маңызы зор.

Маған айтсаң, мен ұмытып қаламын,

Маған көрсетсең, мен есімде сақтай аламын,

Маған осыны істеуге мүмкіндік берсең, сонда бұл мәңгілік менікі болып қалады!
Қытай халқының мақалы. Бүгінгі күні оқушылар ақпаратты қалаған жерінен, кез келген уақытта таба алады. Бүгінгі күні мұғалім жалғыз ғана ақпарат көзі болып табылмайды.

Ақпаратты іздеп қана қоймау керек, сонымен қатар: Ақпаратты бағалай білуге, сараптама жасай білуге үйрету керек.

Заманауи мектептің алдына қойылып отырған міндет- өзгеріп отыратын өмір жағдайына тез арада бейімделе білетін, денсаулығы мықты оқушыны тәрбиелеу. Бала өзі ғана дені сау болып қана қоймай, болашақта дені сау ұрпақ тәрбиелей алатын болуы керек. Оқушыларды өз денсаулығын сақтауға жұмылдыру ең алдымен әлеуметтену процесі – тәрбиелеу болып отыр. Сондықтан да балаларды жас кезінен бастап денсаулығын сақтай білуге тәрбиелеудің қажеттілігі туындайды. Саламатты өмір салтына тәрбиелеу отбасынан, балабақшадан, мектеп қабырғасынан басталуы керек. Денсаулықты сақтаудың негізгі жолы бұл жүйелі түрде дене шынықтырумен шұғылданып отырып табылады [1].

Оқушыларға дене шынықтыру сабақтарын өткізу оқыту мен тәрбиелеудің жалпы заңдылықтарына бағынған. Сондықтан оны іске асыру барысында дене тәрбиесінің жас және жыныстық ерекшеліктерін ескере отырып, осы заңдылықтарды көрсететін жалпы педагогикалық ұстанымдарды басшылыққа алу қажет. Ол ұстанымдарға жататындар: жан-жақтылық, саналылық пен белсенділік, бірте-бірте жасалатын әрекет, қайталамалық, көрнекілік, жеке даралық. Спорттық техника мен оны жетілдіруге үйрету әдістерінің кез-келген түрінің жағымды жақтары бар, бірақ ол жеке қалпында шапшаң әрі тиімді үйретуді толық қамтамасыз ете алмайды, сондықтан спорттық техниканы меңгеру барысында барлық әдістер бірін-бірі толықтыратын түрде қолданылады.

Спорттық ойындар - өте эмоционалды әрекеттілік, сондықтан, бұл жастармен және балалармен тәрбие жұмысында өте қажет. Балалар мен жасөспірімдерде арасында спорттық ойындар кең тараған. Жарыстарда негізделген, спортпен байланысты ойындар бөлек – спорттық ойындар немесе ойын спорт түрлеріне бөлінеді. Спорттық ойындардың ерекшеліктері оларды басқа спорт түрлерінен ажырататын өзгешелігімен анықталады. Ойындағы жарыстық тайталас нақты ойынға тән жарыс әрекеттерін – ойын тәсілдерін қолданумен белгіленген ереже бойынша өтеді. Міндетті түрде қарсыласының қарсылық көрсетуімен өтеді. Командалық ойын түрлерінде жарыстың әр көрінісінің мақсаты допты қарсыласының алаңының белгілі бір жеріне жеткізу және өзіне қатысты осы жағдайды болдырмаудан тұрады. Командалық ойында бөлек спортшылар емес, команда тұтас ұтады немесе ұтылады. Және керісінше, спортшы қанша нашар ойнаса да, егер командасы ұтса, оның да ұтқаны болып есептеледі. Олай болса, жеке спорт түрлеріндегі спортшы секілді, команда да сондай тұтас спорттық бірлік болып табылады. Командалық ойындардың мұндай өзгешелігі спортшыларға бір қатар талаптарды анықтайды, олардың көзқарастарына, жеке қасиеттеріне, жарыстардағы әрекеттерінің сипатына. Спортшының ойынды негізгі психологиялық құруы өз әрекеттерін команданың мүддесіне (жеке қолайлы жағдайларына қарамастан, кейбір жағдайда «өзіне зиян болуы да» мүмкін) толық бағындыруға талпынуы қажет болуы тиіс. Тіпті толық реттелген команда болған жағдайда да, егер олар дене, техникалық және тактикалық жақсы дайындалған жеке ойыншылардан тұрса да, әр ойыншыда осындай ұстаным болмаған кезде команда күшті болмайды. Демек, ұжымдылықты тәрбиелеу, команданың жеңісі үшін өз мүддесін қию қасиеті, жарыстың әр сәтінде командалық мүддені көре білу және түсіну командалық ойындардағы дайындау үрдісінің ең маңызды міндеттерінің бірі болады [2].

Баскетбол - доп пайдаланылатын командалық спорт ойыны. Спортшылар допты бір-бірлеріне қақпақыл тастай отырып, 3,05 метр биіктікке орналасқан қарсыластарының шығыршығына қолдарындағы допты неғұрлым көбірек түсіргісі келеді. Ойын кезінде алаңда әр командадан бес ойыншыдан болады.

Қазіргі баскетбол 1891 жылы АҚШ-тың Сирингфильд колледжінде шыққан. Осы колледждің дене тәрбиесі пәнінің оқытушысы Джеймс Нейсмит өзінің сабақтарын қызықты өткізу үшін жаңа ойынды ойлап тауып оны шәкірттерінің дене тәрбиесінің бағдарламасына

енгізген. Бұл ойын жастарға ұнап «баскетбол» атты жаңа спорт түрі шыққан. Алғашқы жылы допты жеміс-жидек салатын тор шелекке лақтырған екен. 1892 жылы шығыршықты ойлап тауыпты. Бірақ тор бітеу болған, оның ішіне түскен допты баспалдақпен өрмелеп алады екен. Содан біреу тордың түбін кесу керек деген ақыл айтқан. Сөйтіп 1900 жылы бұл мәселе де шешілген. 1932 жылы халықаралық баскетбол бірлестігі құрылған, 1935 жылы ерлер, 1938 жылы әйелдер арасындағы Еуропа чемпионаттары, 1950 жылы ерлер, 1953 жылдан бастап әйелдер аралығында Әлем чемпионаттары өткізіле бастады. 1904 жылы Олимпиялық ойындарда көрсетілім болғанымен баскетбол Олимпиялық бағдарламаға 1936 жылдан бастап енді. Сол турнирде «баскетболдың әкесі» 74 жасар Джеймс Нейсмитке алғашқы ойын медалі тапсырылды [3].

Еуропалықтар Америка құрылығына аяқ баспастан бұрын да бұл мекенде жергілікті халықтардың өмір сүргендігін білеміз. Жаңа жерге қоныстанушылар құнарлы жерлерден жергілікті халықты ығыстырып, өз мақсаттарына пайдалана бастаған. Дегенмен олардың адамзат өркениетіне қосқан үлестерін де зерттей жүрді.

Қазіргі Мексика мен АҚШ-тың оңтүстік аумағында ацтек деген халық өмір сүрген. Испандықтар осы ацтектердің глачтли деген ойынын үйреніп, Еуропа құрылығына таратады. Зәулім тас сарайлардың ішінде арнайы алаңда ойналатын осы глачтли қазіргі баскетболға өте ұқсас болатын. Алаңның екі жағында тастан ойып жасалынған екі қазандық тұратын, ойыншылар осы қазандықтарға каучуктен жасалынған үлкен допты қолымен лақтырып емес, иығымен итеріп салады екен. Ойын барысында үндістер қауіпсіздігі үшін бастарына дулыға, тізелеріне тізеқаптар киіпті. Осы глачтли ойыны негізінде қазіргі баскетбол ойыны шыққан деген тұжырым бар.

1936 жылы баскетбол Олимпиялық ойындардың бағдарламасына енді. Осы жылдары құрылған халықаралық баскетбол бірлестігі бұл күндері 170-ке жуық ұлттық белсенділіктерді біріктіреді. Көптеген мемлекеттерде баскетбол мектептердегі оқу бағдарламасына еніп, жас ұрпақты салауатты өмір салтына тәрбиелеуде [3].

Қазақстанда баскетбол XX ғасырдың 50-ші жылдарынан бастап дами бастады. Ірі облыстар мен қалаларда өздерінің құрама командалары болғанымен республиканың құрама командалары КСРО чемпионаттарына (1940 жылдан ерлер, 1946 жылдан әйелдер) қатыса бастады. 50-ші жылдары баскетболдың өркендеуіне Ш.Юмашев, И.Коліева, М.Жиенбаев, Ю.Бухвалов, Ш.Дүйсеновалар үлкен үлес қосты. Бұл жылдары республикада КСРО чемпионаттарының бірінші, екінші топтарында «Азот», «Красная Знамя», «Большевик», «Искра», «Скиф» т.б. командалары өнер көрсетті. 1970 жылы «Локомотив» ерлер командасы жоғары топқа өтті, бұл команда 1970-90 жылдардың арасында ЦСКА деген атпен жоғары топта ойнады.

1972 жылдан бастап республиканың ең күшті әйелдер командасы алдымен «Буревестник» сосын «Университет» деген атпен КСРО чемпионаттарында ойнады. Турнирге АҚШ, Чехославакия, Франция және Югославияның құрамалары қатысқан КСРО халықтарының VI спартакиадасында (1973-Москва), VIII спартакиадасында республиканың әйелдер құрамасы 4-ші орынға ие болды. Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан кейін (1992 жылдан) республиканың чемпионаты өз алдына өткізіліп келеді [4].

Доп іші резеңкеден, сырты синтетикалық заттан жасалған, формасы шар тәрізді домалақ, салмағы 600-650 грамм, диаметрі 75-78 сантиметр желмен үрлеген баскетбол добы 180 сантиметр биіктіктен тастағанда 120-140 сантиметр биіктікке секіруге тиіс. Баскетбол ойынының әдістері. Әдістерді орындау арқылы ойыншы өзінің шеберлігін арттыра алады. Ол негізгі және шабуыл жасау әдісі болып бөлінеді. Шабуыл жасау әдісі екіге бөлінеді: қозғалыс әдістері және допты игеру. Қозғалыс әдістеріне: жүру, жүгіру, секіру, тоқтау және бұрылу жатады. Допты игеруге: ұстау, тоқтау, лақтыру және алып жүру жатады. Қорғану

әдісі де екіге бөлінеді: қозғалыс әдістері және допты игеру, қарсыласу. Қозғалыс әдістеріне: тұру, жүру, жүгіру, секіру, тоқтау және бұрылу жатады. Допты игеру, қарсыласу әдістері: қарғып алу, тартып алу, жабу, тосып алу, жұлып алу және допты игеру жатады. Техника – ол ойынның тәсілі, ойыншылардың қорғаныс пен шабуылда нәтижелі әрекеттерін қамтамасыздандырып, команда ішінде ойыншылардың бірігіп әрекеттесуі мен қарсылық көрсетуін ұйымдастырады. Қазіргі заман техникасы - ол күрестің формасы мен әдісінің тарихи дамуы қорытындысы. Уақыт өте келе, тәсілдердің саны да өзгерді. Әрбір тарихи уақыт кесіндісі көптеген ұтымды тәсілдерді ұсынады.

Әрбір даму кезеңіндегі спортсмен техникасы – бұл ойыншыға ережелер шектеулерінен шықпай күрделі ойын жағдайларында ең тиімді іс-әрекет жасауына көмектесетін тәжірибемен тексеріліп өткен тәсілдер жиынтығы. Кенеттен қалыптасатын ойын жағдайларында ең тиімді нәтижелерге қол жеткізу үшін, баскетболшы ойын техникаларының көптүрлілігін толығымен меңгеріп, белгілі бір жағдайда қажетті тәсіл немесе тәсілдер жиынтығын таңдай біліп, тез арада, әрі нақты орындауы керек.

Тактикаға үйрету барысында келесідей ретті ұстанады: алдымен, жеке тактикалық іс-әрекеттерді оқытады, кейін берілген ойын жүйесіне жуық жеке және топтық іс-әрекеттер нақтыланады [4].

Допты тартып алған топ шабуылдаушы топ болады. Шабуыл – ойындағы топтың негізі функциясы болып табылады. Шабуылдаушы іс-әрекеттер арқылы топ басымдылыққа ие болып, қарсыласушыға тиімді тактикалық жоспарды пайдалануға міндет еткізеді. Шабуыл тактикасы топқа нақты қарсыласқа және ойынның түрлі кезеңдеріне байланысты мақсатты бағытталған тәсілдерін, жоспарлық шабуылды жүргізудің формалары мен әдістерін таңдап, пайдалануға мүмкіндік береді. Өзінің сипатына қарай шабуылдың барлық іс-әрекеттерін жеке және топтық деп жіктейді. Тактиканың топталуына сәйкес топтық іс-әрекеттердің өзі топтық және командалық деп бөлінеді.

Доппен ойнау және қарсыласу техникасы.

Қарсыласу әдістері техникасына үйрену реті оқылатын шабуыл тәсілдеріне тәуелді: шабуылдаудың сәйкес ойнау тәсілі үйренгеннен кейін оған қарсыласу тәсілі үйретіледі.

Баскетбол техникасының негізі – қозғалыс. Ойын алаңы бойынша баскетболшының қозғалысы нақты ойын жағдайларының орындалуы барысында құрылатын шабуылдау мәселелерін шешуге арналған іс-әрекеттер жүйесінің белгілі-бір бөлігі болып табылады. Ойын алаңындағы қозғалыс үшін жүріс, жүгіру, секіру, тоқталыстар, айналуларды пайдаланамыз. Осы ойын тәсілдерін пайдалану арқылы баскетболшы қажетті орын тауып, қарсыласушысынан кетіп қала алады, кейінгі шабуыл жасау үшін тиімді қажетті бағытқа қарай орналаса алады. Сонымен қатар, қозғалыста аяқтардың дұрыс жұмыс жасауынан және тепе-теңдікті ұстап тұруына доппен орындалатын ойын тәсілдерінің тиімділігі тәуелді болады: қозғалыс және секірген кезде допты беру, допты жүргізу және онымен алдату, секіріп лақтыру және т.б.

Ойындағы жүріс басқа қозғалыс тәсілдеріне қарағанда азырақ пайдаланылады. Ол, негізінен, қысқа тоқтамдарда орын ауыстыруға немесе ойын жағдайының интенсивтілігін төмендетуге, сонымен қатар жүгіріспен қоса темпті жайлату үшін пайдаланылады. Қарапайым жүрістен айырмашылығы, баскетболшы аяғында тізесін бүгіп жүреді, бұл оған кенеттен жылдамдығын арттыруға мүмкіндік береді.

Шабуылшының техникалық қабілеттілігі қорғанушыға қарағанда көбірек. Тәжірибе көрсеткендей қорғаныс іс-әрекеттері олар дұрыс және зейін қойып орындалған жағдайда, олар тиімді болады. Қорғану техникасын екі негізгі топқа бөледі:

- 1) қимылдау техникасы;
- 2) доппен ойнау және қарсы іс-әрекеттер техникасы.

Алаң ішінде қимыл –қозғалыстарды жасау ерекшеліктері мен мінезі, жеке қорғаныс қимылдары ойыншының мақсатты орнатуы мен нақты ситуацияларды жоспарлауға мүмкіндік береді [5].

Баскетбол дамуының түрлі кезеңдерінде техникаларды жетілдіру жолдары, әдістер саны, олардың орындалу әдістерін бағалау түрлері өзгеріп, жетілдіріліп отыруы тиіс. Спорттық ойындар барлық жастағы адамдар үшін – мектеп қабырғасындағы оқушылардан бастап, зейнеткерлерге дейін дене тәрбиесі жүйесінің әмбебап құралы болып табылады. Мектеп оқушылары арасында бәсекеге қабілетті, жан-жақты дамыған, жеке тұлғаны тәрбиелеуде - баскетбол спорттық ойынының тиімділігі ерекше екені сөзсіз..

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Жолымбетов Ө. Спорт әлемі. Балаларға арналған спорт анықтамалығы. – Алматы: Сөздік – Словарь, 2010 ж.
2. Жұмабаев М. Педагогика (Баланы тәрбие қылу жолдары). – Алматы: Рауан, 1993 ж.
3. Уанбаев Е.Қ., Уанбаева Ф.Ж. Дене мәдениеті және спорттың теориясы мен әдістемесі. Оқу құралы. -Өскемен, 2006 ж.
4. Төтенай Б. Дене тәрбиесі. – Астана: Фолиант, 2008 ж.
5. Зинин А. Детский баскетбол. М. , Фис-1969 г.

UDC 378.016

HUMANIST FOUNDATIONS FOR THE EDUCATION OF MODERN STUDENT YOUTH

G.S.Saudabayeva

D.p.s., associate professor of the Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty City, Republic of Kazakhstan

Sh.Zh.Kolumbayeva

c.p.s., professor of the Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty City, Republic of Kazakhstan

Annotation: The authors of the article have attempted to rethink the humanistic and humanistic approach of human to human. The emphasis is on the idea that the ideas of humanism are eternal, out of time. And in the 21st century, they took on special significance because of the increasing demands on the human being and his activities. The need to strengthen the education of student youth in a humanistic context, as young people have a future of country. The essence of humanistic, patriotic education is revealed through the examination of the practice of educational work in Kazakh National Pedagogical named after Abay.

Keywords: humanism, humanistic education, patriotic education, student youth, educational work.

Human history has seen many periods filled with bloody wars in which human beings have mercilessly destroyed each other. In years or short wars, humanity has lost millions of people. History has also seen periods of powerless slavery, where human beings have been reduced to the status of animals, and periods of discrimination against specific groups of people for one reason

or another. It took humankind centuries to realize the value of human life and the need for peoples to live together. And then, in the arena of ideas, the idea of humanism was put forward by the elite of the human race.

The essence of humanism was represented by a set of views that recognize the value of the individual, regardless of his social and property status. For the second millennium, humanism has been the guiding principle of education. By proclaiming the human being the highest value on earth, culture has had a radical impact on the social sciences, in particular on the psychological and pedagogical sciences.

In relation to the human being as a value of life, the behavioural norms developed in the course of the historical ascension of culture to the heights of humanism should be respected. Two aspects of the problem define two areas of pedagogical attention. The first is substantive: the essential features of the targeted educational product should be defined, that is the kind of person who has graduated from a school that has chosen a humanistic paradigm. The second is procedural: what is the organization of the professional work of teachers in shaping the humanistic atmosphere of school life. Humane education in many schools and regions is not practiced today, precisely because it does not address the strategic objectives of education.

In relation to the human being as a value of life, the behavioural norms developed in the course of the historical ascension of culture to the heights of humanism should be respected. Two aspects of the problem define two areas of pedagogical attention. The first is substantive: the essential features of the targeted educational product should be defined, that is the kind of person who has graduated from a school that has chosen a humanistic paradigm. The second is procedural: what is the organization of the professional work of teachers in shaping the humanistic atmosphere of school life. Humane education in many schools and regions is not practiced today, precisely because it does not address the strategic objectives of education [1].

A responsible educator is traditionally accepted before society. A humane educator is educated accordingly in higher education. And not just in the process of learning. Humanism as a value is formed by the practical activity of the future teacher as a student-educator.

The strategic goals and objectives of the State education policy of the Republic of Kazakhstan highlight the problems of educating students. Educational work with students is an integral part of the process of quality training of specialists in higher education.

However, the results of modern research show that at present many university teachers are almost not ready to carry out quality and effective educational work with students. They are passive and incapable of influencing the consciousness and feelings of students, and do not use modern educational technologies.

The main reasons for this attitude on the part of professors and professors in higher educational establishments are often cited as follows: Formal organization of educational work. School curricula and teaching methods are not in keeping with the requirements of the time. Teachers' salaries are low. - Lack of adequate moral and material incentives. - Poor physical facilities. Domination of authoritarian style of leadership and communication, not taking into account the interests of students, their right to choose organizational forms of educational activity, participation in the management of the university.

The improvement of the social and economic situation in the country in recent years has led to an awareness of the need to adjust and define the educational process in educational institutions. The education of young people is becoming a priority in Kazakhstan's State policy. The proof of this is the programmes adopted at the state level: «Kazakhstan - 2030», «Programme for the development of education in the educational system of the Republic of Kazakhstan».

In turn, the State programme for the development of education identifies among its main tasks the strengthening of the educational function. In this connection, educational activities at the university are now seen as a logical extension of the development of humanistic values.

Despite the fact that the State now has a legal framework that makes it possible to address the problems of educational activities in higher education, many authors consider that: In fact, there is a contradiction between the need to improve fundamentally the quality of students' education, on the one hand, and the lack of systematic and holistic pedagogical support for its implementation, on the other. This contradiction makes it possible to identify a number of strategically important issues that need to be resolved: 1. The main conceptual ideas of modern education of students. 2. Aims and objectives of the education of students in higher education at present. 3. Definition of the model of the educational system of the university.

These problems can only be solved through serious integrated research and the compilation of practical experience in this field, many researchers believe. As practice shows, the phenomenon of education is multifunctional and therefore many definitions can be found in modern pedagogical literature depending on the function adopted by the author.

Analysis of scientific sources on the problem shows that education in higher education is the most important way of socializing and adapting a young person to an ever-changing society. In other words, higher education is the management of the process of socialization of future specialists with higher vocational education, which consists in a purposeful influence on intellectual, spiritual, physical and cultural development.

The educational activities of the Abai National Teacher-Training University are based on the Concept of Student Education [2], which sets out the purpose of the educational work: to develop and develop a highly intelligent, competitive teacher-worker A professional with a high level of development of socially significant and professionally important personal qualities, national self-awareness, an informed life and citizenship position, ready for successful professional activity in new socio-economic conditions.

One of the principles of educational work in the KazNPU is the principle of humanism: consistent treatment of the student as a responsible and independent subject of his or her own development, building the whole system of educational work on the basis of the subject subjective relations, respect for the personality of the student and the student collective. The main task of education is noted: 1. To promote educational work with students on the basis of the requirements of the modern teacher of the 21st century, the values of the national idea «Mangilik El», «Seven Faces of the Great Steppe» and the main directions of the modernization of the public consciousness of the Kazakh people «Rukhani Zhangyru» [2].

As can be seen, Kazakh National Pedagogical University named after Abai gives priority in the educational system to the values and achievements of national culture. Great humanistic potential includes patriotic education and its means - national traditions, as well as the formation of an inter-ethnic culture of communication. Today more than ever, it is clear that without the nurturing of patriotism in Kazakhstan's student body, we will not be able to move forward either economically or culturally. Therefore the department of pedagogy with 90 years history is still the flagship of innovation. Scientists of the Department have developed the disciplines "Mangilik El" and "National Education".

The concept of patriotism is quite extensive, it is not limited to the feeling of love for the Fatherland. Patriotism is one of the components of moral education, which is part of the process of forming feelings, views, beliefs and, ultimately, world views. Hardly a moral person who does not feel attached to his native land, is not proud of his people. One cannot think of a cultural person who does not know the history of his people, his homeland. One of the conditions for the education of a patriot and a humanist in the new historical reality is the formation of a tolerant mind among students. Tolerance, interest in a different way of thinking and respect for other cultures have always been and should remain part of the national culture of Kazakhstan.

The analysis of the actual practice of patriotic education at the university convinces the need to organize a special system of forms and methods for solving the problem of patriotic and

humanistic education of students, which should include: - study of history, traditions, Participation of students in various competitions and competitions for the honour of the university, city, oblast and republic; discussions and conferences on environmental issues and the conservation of natural and material resources; Participation in youth movements; Tourist trips to the country, meetings with interesting people; Attendance of all kinds of exhibitions reflecting the achievements of Kazakh masters, artists, architects, etc. Civic education involves the development of the active citizenship of individuals, civic self-determination, awareness of internal freedom and responsibility for their own political and moral choices. Civic courage, decency, conviction, tolerance of dissent, respect for the law and standards of behaviour are criteria for effective education in this area. Patriotic education is primarily concerned with the creation of a national consciousness among young people, including patriotic feelings and sentiments. Indicators of the level of patriotic education of students are their desire to participate in patriotic activities, their knowledge and implementation of sociocultural traditions, their respect for the past of their country, their desire to defend their country against external and internal destructive influences, the desire to work for the prosperity of the Fatherland. Patriotic education is inextricably linked to international education, since Kazakhstan is a multi-ethnic State; consequently, patriotism must be of an international character, based on the need for people of different nationalities to live together in a single State.

Vocational training and humanistic education should constitute a single process for the purposeful development of a professional's personality. Education cannot be limited to the transmission of knowledge, but must also have functions such as the formation of a number of new personal qualities, new values, flexible thinking, attitudes towards dialogue and cooperation. Hence the need for a high-quality teaching process in higher education. The problem of diagnosing the pupils' upbringing is not negligible in practice. There are specially designed indicators for measuring the level of formation of the humane qualities of the personality, which are considered within the framework of the three main groups of criteria (A.A.Beisenbaeva).

1. The intellectual criterion includes the following characteristics: - The existence of a certain amount of knowledge necessary and sufficient for the development of the humane qualities of the individual; - The system of knowledge; - Knowledge of the norms and rules of humanistic behaviour, based on the essence of universal human values.

2. The motivational criterion is revealed in the following indicators: - Positive attitudes towards learning activities; - Sustained commitment to acquiring substantive knowledge; - Understanding the importance of learning humanistic knowledge; A desire to develop the human qualities of the individual.

3. The behavioral criterion consists of the following characteristics. Learn to be humane towards peers and adults; Be responsible for their own behaviour and that of their peers; Resist inhuman behaviour and negative example;

The humanistic upbringing of students should be guided by the end results of the whole process of university training. The extent to which the educational process at the university meets these requirements will determine the effectiveness of all the activities of the university. Since students are the subject of education, it is particularly important for the educational work to take into account their social and psychological characteristics, which require systematic study. The most common features of the age group 17-23 are: active attitude to reality, the desire for self-knowledge, self-determination and self-affirmation as a subject of social life.

However, adolescence is marked by impulse and dispersion, illusory romanticism, frustration and pessimism, nihilism and negative maximalism. The reason for this is the lack of public motivation for activity. Therefore, education can be conceived as a process of formation of the motivational and demanding sphere of the individual. According to one of the popular principles of education, "a child can do whatever he wants, but want what the mother wants" (.

This principle is quite applicable to the education of students, because we know very well that it is impossible to get them to do something - one can only interest them by creating a corresponding need. A certain quality of personality can only be achieved through appropriate activities.

Therefore, educational work should be a system of teaching, work, research, sports, artistic and other activities in which the student is included throughout his or her university studies. In its most general form, the aim of higher education is to create a humanly oriented personality of a highly qualified specialist. The interests of the student, university and society must be harmonized, as well as the "model" of a specialist capable of working in a complex, rapidly changing economic, political and social environment. However, it is unacceptable to limit all educational work to extracurricular activities. The educational potential of the University includes educational means of teaching educational disciplines, educational means of SES, industrial practices, course design and diploma design, and NIRS. The educational work carried out in the different courses should differ in both tasks and form.

In junior courses, it is largely aimed at adapting students to the new learning environment, to a different organization of intellectual activity. It is at this stage that the most intensive work on prevention of harmful habits should be carried out; activities should also aim at the formation of a healthy and cohesive teaching team. Therefore, tutors and teachers of general education and humanities should bear the brunt of the educational work in junior courses. The purpose of education in higher education courses is to develop the professional qualities of the individual and to develop the psychological readiness to work in the chosen specialty. However, the success of the educational process at the university also depends on how the student perceives the educational influence or influence, and on his or her own activity in shaping the qualities of the future specialist.

Thus, the 21st century has been declared by UNESCO «a century of education». This means that knowledge, intelligence, culture, competitiveness, intellectualism must become the priority values in human capital development. The modern understanding of a comprehensive and harmoniously developed personality is enriched with new content. Such an individual must have certain core and subject-matter competencies and the ability to perform vital roles in the modern world. Along with others, the modern personality must be formed as harmonious and comprehensive. The strategic goals and objectives of the State education policy of the Republic of Kazakhstan highlight the problems of educating students. Educational work with students is an integral part of the process of quality training of specialists in higher education.

LIST OF SOURCES USED:

- 1.https://studme.org/268363/pedagogika/suschnostnye_harakteristiki_gumanisticheskogo_vospitaniya
- 2.Ishpekbayev Zh., Zhampeisova K., Khan N., Kolumbayeva Sh.,etc. The Concept of Student Education in KazNPU.// Gazette KazNPU named after Abai, Pedagogical sciences №2(62), 2019y- p 3-18.
- 3.Beisenbayeva A.A. The basics of humane polyculture. Almaty - 2010.
- 4.National unity doctrine of Kazakhstan. - Astana, 2010.
- 5.Khairullin G.T.,Saudabayeva G.S.,etc. School Pedagogy - Almaty, edition "Mir" 2012-p.640.

УДК: 373.091.5:614.8

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИГА АХБОРОТ ТАЪЛИМ РЕСУРСЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ВИРТУАЛ ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ РОЛИ

Хусанова Сумбул Исламовна
Тожибоева Дурдона Тахиржоновна,
Ўқитувчи

Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги
Академияси ҳузуридаги Фуқаро муҳофазаси институти

Аннотация: Мақолада таълим жараёнига ахборот таълим ресурсларини жорий этишда виртуал воситалардан фойдаланишнинг роли ҳамда “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” курсини ўқитишда виртуал воситалардан фойдаланиш шакл, восита усулларининг қўлланилиши ўқувчилар томонидан билимларнинг самарали ўзлаштирилишига хизмат қилиши ёритилган.

Калит сўзлар: ҳаёт, хавфсизлик, фавқулодда вазият, таълим тизими, ўқув жараёни, ахборот коммуникация технологиялари, виртуал воситалар.

Бугунги кунда таълимнинг асосий мақсадларидан бири замонавий таълим тизимида юқори сифатли технологияларни жорий этиш, таълим самарадорлигини ошириш ва таълим тизимини такомиллаштириш, таълим жараёнида ахборот ва коммуникация технологияларидан самарали фойдаланишдан иборат.

Таълим бериш жараёнида янги техник воситалар, компьютер ва бошқа ахборот технологияларининг жадал суръатларда кириб келаётган ҳозирги даврида фанлараро узвийликни таъминлаш мақсадида замонавий технологиялардан фойдаланиш долзарб масалалардан биридир. Республикамизда қабул қилинган қарор ва Фармонларда замонавий технологияларни ривожлантириш ва уларни иқтисодиёт объектларининг турли соҳаларида қўллаш, шу жумладан ўқув жараёнига замонавий компьютер ва ахборот технологияларини кенг жорий этиш лозимлиги таъкидланган.

Бугунги кунда таълим жараёнида виртуал воситалардан фойдаланиш жуда муҳим ўринни эгаллайди. Ушбу воситалар ёрдамида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” машғулотларини замонавий талабларга жавоб берадиган тарзда олиб бориш, ҳамда таълим олувчиларнинг хавфсизлик маданиятини шакллантиришда кенг фойдаланиш мумкин.

Ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш ҳар бир шахс, давлат, жамият учун энг муҳим масалалардандир. Мутлақо хавфсизлик бўлмайди деб ҳеч ким кафолат бера олмайди.

Ушбу фан ҳар бир комил инсонга, ҳаётда юз берадиган фавқулодда вазиятларга ва улардан келиб чиқадиган хавф-хатарларга қарши чора тадбирларни, ҳимоя қилиш ва олдини олиш усулларини тўлиқ қўллай олишига ёрдам беради.

“Ҳаёт хавфсизлиги асослари” машғулотини ўқитиш жараёнида виртуал воситалардан фойдаланиш таълим жараёнини қизиқарли олиб бориш, ҳар бир фойдаланувчиларга индивидуал ёндашиш имконини беради.

Шу борада, таълимни ривожлантириш, унинг самарадорлигини ошириш йўллари изланмоқда, таълимда янги педогогик ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш масаласи бугунги куннинг энг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади.

Президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек “Халқимиз дунёқарашида инновацион муҳитни яратиш энг муҳим вазифамиздир”. Инновация бўлмас экан, ҳеч бир соҳада рақобат, ривожланиш бўлмайди. Бу соҳадаги ўзгаришларни халқимизга кенг тарғиб қилмасак, одамларда кўникма пайдо қилмасак, бугунги давр шиддати, фан техниканинг мислсиз ютуқлари билан ҳамқадам бўлаолмаймиз.

Тараққийетга эришиш учун энг аввало рақамли билимлар ва замонавий ахборот технологияларини эгаллашимиз зарур ва шарт эканлигини ҳозирги кунда ҳар қачонгидан долзарблиги яққол намоён бўлмоқда. Бу эса бизга юксалишнинг энг қисқа йўлидан бориш имкониятини беради. Зеро, бугун дунёда барча соҳаларга ахборот технологиялари чуқур кириб бормоқда [1].

Компьютер технологияларининг жадал тараққий этиб бориши – уларни таълим жараёнларида кенг қўлланиши учун қулай шарт – шароитларни юзага келтирмоқда. Инсон фаолиятининг барча жабҳалари, жумладан, таълим тизимида интернетни, жамиятни тараққий эттиришнинг етакчи омилларидан бири сифатида жорий этиш, билим олувчиларнинг борлиқни виртуал воситалар асосида идрок эта олиш кўникмаларини шакллантириш билан боғлиқ масалаларнинг изчил ҳал этилиши долзарб муаммолардан бўлиб ҳисобланади. Айниқса, бу борада виртуал реалликка асосланган таълимий ресурсларни яратиш муаммоси тадқиқотчиларда алоҳида қизиқиш уйғотмоқда.

Виртуал реаллик – бу сунъий ҳосил қилинадиган ахборот муҳити бўлиб, у атроф-муҳитнинг одатий усулдаги тасаввурини – турли техник воситалар асосида ҳосил қилинадиган ахборотлар билан алмаштиришга қаратилади. Таълимий мақсадларда виртуал реаллик воситаларини ишлаб чиқишга қаратилган ахборотларни визуаллаштириш воситаларини яратиш – бошқа техник воситалар ёрдамида эришиб бўлмайдиган педагогик самарани бериши мумкин.

Виртуал-лотинча *virtualis* сўзидан олинган бўлиб, муайян бир шароитларда содир бўладиган ёки рўй бериши мумкин бўлган” ёки мавжуд бўлмаган, лекин амалга ошиши эҳтимоли мавжуд бўлган жараён каби маъноларни англатади. Ушбу атама инсон фаолиятининг жуда кўп соҳаларида учраганлиги учун ҳам уни таълим тизимида олиб киришга етарлича асослар мавжуд [2].

Виртуал реаллик тушунчасини Jaron Lanier (Ланье) таклиф этган. Виртуал реаллик иммерсивлик ва интерфаоллик тушунчалари билан боғлиқ. Иммерсивлик деганда одамнинг виртуал реалликда ўзини фарз қилишини тушуниш лозим. Интерфаоллик фойдаланувчи реал вақтда виртуал ҳақиқийликдаги объектлар билан ўзаро мулоқотда бўлиб уларга таъсир кўрсатишга эга бўлади.

Виртуал борлиқ турлари:

- Пассив виртуал борлиқ (*passive virtual reality*) — инсон томонидан бошқарилмайдиган автоном график тасвирни товуш билан кузатилиши;
- Текширилувчи виртуал борлиқ чегараланган микдорда фойдаланувчига тақдим қилинадиган сценарий, тасвир, товушни танлаш имконининг борлиги;
- Интерфаол виртуал борлиқ трекинг вазифасини бажара оладиган махсус қурилма ёрдамида яратилган дунё қонунлари асосида виртуал муҳитни фойдаланувчи ўзи бошқара олишидир;
- Трекинг виртуал муҳитдаги реал объектнинг жойлашиши координаталарини (x , y , z) ва уни фазода жойлашиши бурчакларини (a , b , g) беришга мўлжалланган [3].

«Ҳаёт хавфсизлиги асослари» курсини ўқитишда виртуал воситалар орқали қўлланилиши дунёда юз бераётган турли хусусиятли фавқуллоҳда вазиятларни ўқувчилар билиши, хавфларни прогнозлаш орқали олдиндан аниқлаши, юз берганда муҳофазаланиш усуллариини ўрганиши, тўғри ҳаракат қилишни ташкил этиш ҳамда атрофдаги ёрдамга муҳтож кишиларга ёрдам бериш, уларни хавфли ҳудудлардан олиб чиқиш ва биринчи ёрдам кўрсата олиш, шунингдек, бундай хавфлардан моддий бойликларни муҳофаза эта олишга доир билимларга эга бўлиш ва кўникмалар ҳосил қилишга қаратилган.

Бугунги кунда виртуал реалликка асосланган таълим ресурсларини қуйидагича таснифлаш мумкин:

– Биринчи даража – махсус техник воситалар (шлем–дисплей, махсус кўлқоп ва бошқалар) воситасида тўла виртуалликка эришиш;

– Иккинчи даража – уч ўлчамли (ёки стереоскопик) мониторлар ёки проектор ва махсус кўзойнак ёрдамида ҳажмли тасвир ҳосил қилиш;

– Учинчи даража – компьютернинг стандарт монитори ёки проекция воситаси виртуал реалликни намойиш қилиш.

Таълим тизимида “Ҳаёт хавфсизлиги асослари” мультимедия электрон ўқув адабиётлар, маърузалар, виртуал лаборатория ишлари, ҳар хил анимацион ва яна бошқа ишларни яратишда керак бўладиган махсус дастурлар ҳисобланади.

“Ҳаёт хавфсизлиги асослари” курсида виртуал воситаларни қўллаш асосида ўқувчиларни ўқитиш қуйидаги афзалликларга эга:

а) берилаётган материалларни чуқурроқ, ва мукамалроқ ўзлаштириш имконияти бор;

б) таълим олишнинг янги соҳалари билан яқиндан алоқа қилиш иштиёқи янада ортади;

в) таълим олиш вақтининг қисқариш натижасида, вақтни тежаш имкониятига эришиш;

г) олинган билимлар ўқувчи хотирасида узоқ муддат сақланиб, керак бўлганда амалиётда қўллаш имкониятига эришилади.

Кенг маънодаги виртуал таълим деганда, унинг асосий субъектлари ўқитувчи – ўқувчи орасидаги бевосита таълим олиш ва бериш пайтидаги ўзаро ҳамжиҳатлигига қурилган жараён ва унинг натижалари тушунилади. Виртуал таълим маконини таълимнинг асосий объектлар билан унинг субъектлари саналадиган ўқувчи–ўқитувчининг алоқаларисиз тасаввур қилиш мумкин эмас. Бошқача қилиб айтганда, таълимдаги виртуаллик муҳити синф хоналари, улардаги жиҳозлар, ўқув қўлланмалари ёки ўқитишнинг техник воситалари билан эмас, балки айнан таълим жараёнида иштирок этадиган объект ва субъектларнинг ҳамжиҳатлиги орқалигина вужудга келтирилади.

Юқорида санаб ўтилган мисоллар “виртуал таълим” тушунчасига ойдинлик киритиш ҳамда унинг виртуаллик сифатларини белгилаш имконини беради. Виртуал жараёнларнинг бош сабабчиси - реал мавжуд объектларнинг ўзаро ҳамжиҳатликдаги ҳаракати ҳисобланади. Ўқитувчи билан ўқувчининг таълим жараёнидаги ўзаро ҳамжиҳатликга асосланган фаолияти виртуал ҳолатни юзага келтиради. Реал субъект (ўқитувчи ва ўқувчи)ларнинг виртуал ҳолатдаги ички ўзгаришлари таълим жараёни ва сифати билан тасифланади.

Виртуал таълим нафақат масофавий телекоммуникациягагина хос жиҳат бўлиб қолмасдан, балки таълимнинг барча шаклларида ўқитувчи, ўқувчи, ўрганилаётган объектларнинг ўзаро муносабатларида намоён бўлиш хусусиятига эга. Масофавий технологиялар виртуал таълим асосида таълим имкониятларини кенгайтирилишни таъминлашга хизмат қилади. Виртуал таълимнинг асосий мақсади, инсоннинг реал борликда тутган ўрнининг туб моҳиятини англаб етишдаги – унинг виртуал ва бошқа имкониятлари уйғунлигини таъминлашдан иборатдир [4].

Хулоса қилиб айтганда, ўқув жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланишнинг самарали томонлари кундан кунга ўзининг исботини топиб бормокда. Бунда ўқитувчи ва ўқувчи доимо изланишга, ўрганишга, ўз фикрини мустақил ифода этиш борасида амалий кўникмаларни ривожлантириб боради.

Бу эса, уларнинг келажакда ўз касбининг чуқур билимдони бўлиб етишишлари учун замин ҳозирлайди.

“Ҳаёт хавфсизлиги асослари” курсини ўқитиш жараёнида педагогик технологияларни қўлланиши, виртуал воситалар ёрдамида машғулоти қизиқарли олиб боришга,

Ўқувчиларда фаолликни ривожлантиришга ва асосийси уларнинг эркин фикрлашларига, вужудга келган хавфли фавқулудда вазиятларда тўғри ҳаракат қилишга ёрдамлашади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасидан. Т. 2020 .
2. М.Файзиев, Д.Сайфуров. Виртуал таълим технологияси. Ўқув-услугий мажмуа. Т.2016
3. Н.Гулбоев. “Таълимда ахборот технологиялари”фани бўйича услубий кўрсатма. Т.2018.
4. Ш.Шарипов. “Виртуал реалликка асосланган таълимий ресурслар”. Шарх ва фикр – мулоҳазалар.Т.2010.

«РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ДИАЛОГ»

Абдикенова Нургуль Наурзбаевна

Учитель русского языка и литературы

ГУ «Жамбылская средняя школа отдела образования Наурзумского района»

Республика Казахстан, г.Костанай

Аннотация: Одна из задач, которую я решаю в сельской школе, - научить учеников строить процесс своего обучения через сотрудничество с другими учениками и учителями. Одной из форм успешного усвоения учащимися знаний, умений и навыков на своих уроках, я считаю применение и развитие критического мышления через диалог. Важность диалогового обучения, по-моему, ценно тем, что оно помогает развивать речь и мышление учащихся, так как в настоящее время ученики читают мало, с трудом могут выразить свои мысли, обосновать свой ответ, а порой и стесняются говорить, опасаясь насмешек своих одноклассников.

Ключевые слова: Современное образование, школьники, школа, обновление содержания образования, диалог, критическое мышление, задача, инновационные подходы, методы обучения.

Никогда
не прекращайте вашей
самообразовательной работы
и не забывайте,
что, сколько бы ни учились,
сколько бы ни знали,
знанию и образованию
нет ни грани, ни пределов.
Н.А.Рубакин.

Современное образование по-новому рассматривает не только содержание образования, но и подходы в методике преподавания. Всё это обусловлено необходимостью воспитания и развития личности школьника с новым типом мышления, инициативного, творческого, конкурентноспособного в современном мире. Мир современных школьников не похож на мир предыдущих поколений. Их будущее зависит от способности понимать и воспринимать новые концепции, делать правильный выбор, а также уметь адаптироваться к изменяющимся условиям в течение всей своей жизни. Поэтому сейчас школа переживает

сложный процесс поиска эффективных целей образования, нового содержания обучения и воспитания. Считаю, что фактором успешного будущего обучающихся, является обновление содержания образования.

Обновление содержания образования – это инновационные подходы и методы обучения, внедрение принципиально новой системы оценивания достижений учащихся. Обновленные программы направлены на овладение обучающимися навыками широкого спектра: критическое мышление и умение решать проблемы; командная работа и лидерские качества; гибкость и умение адаптироваться к новым условиям; инициативность и предпринимательские навыки; умение грамотно и четко излагать мысли как устно, так и письменно; умение искать и находить информацию; любознательность и воображение. Ведь одна из главных задач обучения русскому языку состоит в том, чтобы не только дать знания учащимся, но и пробудить личностный мотив, привить интерес к предмету, развить стремление к речевому самосовершенствованию.

Каждый учитель сегодня должен работать над совершенствованием своего профессионального мастерства, постоянно анализировать свою деятельность, заниматься рефлексией, проводить исследования качества образовательного процесса. Для этого нужно заниматься самообразованием. Сегодня успех каждого педагога обусловлен его отношением к своему профессиональному уровню. Важно, чтобы педагог осознавал это. Одна из задач, которую я решаю в сельской школе, - научить учеников строить процесс своего обучения через сотрудничество с другими учениками и учителями. Одной из форм успешного усвоения учащимися знаний, умений и навыков на своих уроках, я считаю применение и развитие критического мышления через диалог. Важность диалогового обучения, по-моему, ценно тем, что оно помогает развивать речь и мышление учащихся, так как в настоящее время ученики читают мало, с трудом могут выразить свои мысли, обосновать свой ответ, а порой и стесняются говорить, опасаясь насмешек своих одноклассников. Потому и предпочитают больше слушать учителя, а на вопросы отвечать односложно.

На курсах я ознакомилась с конструктивистской теорией обучения, которая изменила мои взгляды на преподавание. Эта теория требует, чтобы учитель, сосредоточенный на ученике, организовывал занятия в соответствии с задачами, способствующими развитию знаний, идей, навыков общения у учеников. Она изменяет стиль общения педагога и воспитанника в сторону диалога и сотрудничества; она преобразует личность учителя и ученика, меняет психолого-педагогическую культуру первого и мотивацию учения последнего. В данное время применяю модуль «Обучение критического мышления через диалог». Методы, которые я применяла на своих уроках, не давали возможности для творческой деятельности детей, глубокого осмысления изучаемого материала, не достаточно развивали речь, система оценивания тоже не являлась совершенной. После объяснения учителя – опрос, оценивание только учителем, преобладал диалог учитель-ученик. Изменился мой подход к диалогу: теперь на всех занятиях я использую диалог типа ученик-ученик, ученик-учитель-ученик. Я поняла, что чем меньше на уроке говорит и делает сам учитель, тем больше ученик учиться мыслить критически, развивая устную речь через внедрение диалогового обучения. Это самый эффективный метод обучения.

При организации работы в группе, я руководствовалась мнением Мерсера, который считает, что «...взаимодействие в группе сверстников играет важную роль в обучении. Когда учащиеся работают в парах или группах, они вовлечены во взаимодействие, которое является более симметричным, чем взаимодействие в форме беседы «учитель – ученик...». Перед началом работы учащиеся вспоминали правила работы в группе, разработанные ими самими и мной. Для ученика важно слышать собственные рассуждения для

самоутверждения, повышения самооценки, для анализа своих рассуждений. Именно эти эмоции и переживания позволяют ребенку к самореализации себя как личности. В настоящее время учителя на своих уроках должны развивать у учащихся мышление с целью их интеллектуального развития. Где мы, как учителя «должны пересмотреть свою роль, чтобы направлять, а не управлять процессами создания знаний и исследований». Критическое мышление направляется на получение желаемого результата. Когда учащийся на стадии осмысления вступает в контакт с новой информацией или идеями, читая текст, просматривая фильм, прослушивая новый материал, ребенок учится отслеживать свое понимание и не игнорировать пробелы, а записывать в виде вопросов то, что не понял для выяснения в будущем. Каждый высказывается о том, как он догадался о значении слов или понятий, какие ориентиры помогли ему в этом или что, наоборот, сбilo его с толку. Такому самоанализу нужно обязательно учить детей. Под применением на практике я подразумеваю использование навыков критического мышления в самых разнообразных ситуациях. Поэтому на уроках я развиваю у учащихся критическое мышление, используя различные виды деятельности. Детям на уроках задавались «толстые и тонкие вопросы», они составляли и защищали «кластеры», писали эссе, заполняли таблицу «ЗХУ», проводился «Мозговой штурм». Я узнала, что все вопросы можно условно разделить на “тонкие” и “толстые” или вопросы низкого и высокого порядка, более того, проанализировав предыдущие уроки, я осознала, что вопросы высокого порядка применялись мною очень редко. Я сделала вывод, что у них возникают трудности при ответах на вопросы “высокого” порядка, поэтому на уроках я стараюсь помогать и поддерживать обучающихся. Многим учащимся очень сложно формулировать ответы на такие вопросы, что обусловлено недостатком словарного запаса. И в дальнейшем я планирую использовать вопросы такого уровня с целью развития коммуникативной компетенции и критического мышления учащихся. Также использую взаимопрос, перекрестную дискуссию и диалог. Все эти методы критического мышления я использую на своих уроках, чтобы они стали лучше размышлять, думать, предлагать свои решения не боясь того, что их ответ окажется неверным. И я для себя выбрала методы критического мышления через диалог, чтобы научить учащихся полностью и сознательно сосредоточиться на улучшении своих мыслительных способностей и расширить область применения полученных навыков, так как обучение критическому мышлению через диалог включает в себя много примеров из повседневной жизни учащихся. В процессе учебного диалога учитель создает проблемные ситуации, но не дает окончательного решения. Над этими проблемами будет размышлять ученик, который находится в роли исследователя. При вовлечении в исследовательскую беседу ученики размышляют вслух: выдвигают гипотезы и рассуждают. Постановка вопросов является ключевым навыком. Правильная речь, удачная постановка вопроса побуждает к выражению мысли, концентрирует внимание на данной теме. С помощью диалога, я должна научить их выполнять определенные правила диалогового взаимодействия, которые будут гарантом их успеха в развитии коммуникативных навыков. Развитие речевых умений и навыков невозможно без диалогов. Он предполагает умение выражать свою мысль и понимать чужую. Диалогическая речь тесно связана с ситуацией, в которой происходит общение. Выражая свое отношение, мнение по обсуждаемому предмету, ученик должен обосновать свое высказывание. Характерным признаком диалогического общения, является установление особого психологического климата, который отличается открытостью, доброжелательностью, взаимным доверием. Учитель часто выступает лишь в роли организатора процесса обучения, лидера группы. Он ставит проблему и старается вовлечь учащихся в беседу. После изучения этого модуля, я поняла, что диалог занимает центральное место на уроке. Это действительно так. Потому что для каждого учителя, так

же как и для меня, диалоговое обучение в школе, в классе, на уроке занимает ведущее место. Диалог способствует интеллектуальному развитию учеников и их результативности в обучении. Результаты моей практики в школе подтверждают высказывания о том, что диалог, действительно, занимает центральное место на уроке и при грамотной организации урока, диалоговое обучение в классе может способствовать интеллектуальному развитию учеников и их результативности в обучении. Тщательное продумывание содержания урока, методов обучения, анализ результатов, рефлексия, безусловно, продвинут учеников в обучении, но прежде всего, в их развитии. А моя задача - помогать им в обобщении полученных знаний, стимулируя обдумывание идей.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Руководство для учителя.
2. Журнал «Открытая школа», «Просвещение».
3. Дополнительное чтение.

УДК 004

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ЧЕРЕЗ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЮ ОБУЧЕНИЯ

Фролова Елена Анатольевна

Старший преподаватель кафедры «Музыка и хореография»

ТарГПУ

Тараз, Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются принципы образовательного процесса, направленные на усиление индивидуализации не только обучения, но и индивидуализации развития познавательной сферы, обогащения ее глубинных структур с целью развития личности ребенка.

Ключевые слова: индивидуализация обучения, личностно-ориентированный подход, мотивационно-ролевая субъектность, оптимизация познавательных стратегий, самообучение, саморазвитие, самореализация.

В организации современного образовательного процесса основными на мой взгляд являются противоречия между массовым характером обучения и индивидуальным характером процесса учения и развития, а также – руководящей ролью учителя и необходимостью развития самостоятельности и инициативы ученика. Они усиливаются еще одним более частным противоречием: между внешней заданностью большинства педагогических средств (методика и технология) и внутренним характером протекания процессов овладения знаниями (усвоение, исследование, творчество). Разрешение этих противоречий возможно только при осуществлении индивидуализации обучения, разработки личностно-ориентированной модели образования. Это означает целенаправленное развитие личности и в практическом смысле требует обучение учению, передачи инструментов управления учением в руки самого ребенка, трансформации самостоятельной работы ученика в самообразование, саморазвитие, самореализацию.

В настоящий момент осуществляется ряд попыток разработать модель личностно-ориентированного образования (Е.В.Бондаревская, В.В.Сериков, И.С.Якиманская, А.А.Плигин и др.). Как известно, у одной идеи может быть несколько вариантов реализации.

И.С.Якиманская разработала субъективно-личностную компетенцию, где целью образования является развитие личности ученика, а средством – развитие его субъективного опыта (система житейских понятий). Следуя идеям Н.А.Мечинской, она предлагает сначала выявлять житейские понятия, а затем согласовывать их с научными понятиями. Осуществляемые разработки не противоречат, а скорее дополняют друг друга. [1,65 с.]

Однако, проектирование различных личностно-ориентированных моделей осложняется тем, что в психолого-педагогической науке нет четкого и разделяемого большинством исследователей определения понятия «личность» и критериев определения субъекта образовательного процесса. Под личностью понимается системное качество индивида как субъекта собственной деятельности и социальных отношений. Оно формируется благодаря активному преобразованию мира и самого субъекта. Личность определяется развитым самосознанием, проявляющемся, прежде всего, в умении осуществлять выбор в деятельности и ответственности за его результат и последствия, что в значительной мере обеспечивает высокий уровень самореализации. Направленность личности задается мировоззрением (системой житейских понятий, системой ценностей и убеждений, возникающими на их основе личностными смыслами). В данной концепции личность представляем собой мотивационно-волевую и рефлексивно-управляющую субъектность. [2, 85с.]

Тот, в чьих руках находится осознанное управление деятельностью, и является ее субъектом. В рамках реализации традиционной дидактики были распространены субъект-объектные отношения: управление деятельностью принадлежало учителю, а ученик был вынужден исполнять все, что предписывалось учителем, нередко подчиняя свои интересы, мировоззрения и предпочтения педагогу. Этим и объяснялись те роли, которые обычно доминировали в обучении. Для учителя характерны следующие позиции: хранитель эталона, эксперт, образец для подражания, руководитель процесса, лидер. А для ученика, соответственно, - исполнитель, ведомый, стажер, участник процесса. Внешне только декларировались уважение к личности и партнерские отношения. В действительности всем известно, что это было (в значительной мере еще остается) не так. Однако в связи с тем, что исследователи педагогической психологии и педагогики часто не видят разницы между индивидуализацией и личностной направленностью в образовательном процессе, необходимо остановиться на определении этих различий.

Под индивидуализацией следует понимать такой тип построения образовательного процесса, при котором сохраняются и усиливаются различия в обучении учеников и происходит развитие любых сторон (черт, свойств, качеств) индивидуального опыта.

Под личностно-ориентированным образованием следует понимать такой тип образовательного процесса, который построен на основе усиления индивидуализации не только обучения, но и индивидуализации развития познавательной сферы, обогащения ее глубинных структур с целью развития личности ребенка. В нем происходит обеспечение широкого спектра позиций и ролей в процессе познания внутреннего и внешнего миров, согласование различных компонентов индивидуального опыта ребенка с нормативным опытом культуры. Ученик выступает субъектом своего образования благодаря тому, что его самостоятельная деятельность постепенно превращается в самообразование, саморазвитие, самореализацию. Процессы учения и обучения взаимно согласовываются с учетом внутренних механизмов познания, особенностей познавательных стратегий

учащихся. Внутри образовательного процесса происходит согласование познавательного стиля ученика и обучающего стиля учителя. Учитываются ценностные ориентации ребенка и структура его убеждений, на основе которых формируется его «внутренняя модель мира», мировоззрение. Отношения учитель – ученик построены на принципах сотрудничества и свободы выбора. [3, 67-68 с.]

Индивидуализация обучения и личностно-ориентированное образование взаимно проникают друг в друга, но все же, являются не тождественными понятиями. Главным отличием личностно-ориентированного образования от индивидуализации являются следующие позиции:

- целенаправленное развитие личности;
- индивидуализация учения и развития, а не только обучения;
- обеспечение широкого спектра позиций и ролей в ходе познания внутреннего и внешнего миров;
- передача управления учением «в руки ученика»;
- многоуровневая рефлексия учеником его опыта, в особенности познавательных стратегий, а не отдельных учебных действий и результатов;
- развитие и оптимизация познавательных стратегий ученика;
- самообучение, саморазвитие, самореализация;
- внутрисубъектность образовательных технологий.

Индивидуализация обучения выступает фундаментом построения личностно-ориентированного образования. В этом смысле концепции развивающего обучения являются базой для развития личностно-ориентированного подхода. Однако моделью, в которой индивидуализация является и целью, и средством обучения, наивысшей степенью ее реализации с точки зрения обогащения личного опыта ребенка является личностно-ориентированное образование. [4, 52-53 с.]

Реализация личностно-ориентированного образования невозможна без четкого уяснения педагогами принципов его построения. К наиболее важным можно отнести следующие принципы:

- Целью обучения должно быть развитие личности, общих и специальных способностей.
- Учителя и ученики являются равноправными субъектами обучения.
- Ученик в образовательном процессе сначала является субъектом своей активности, затем – собственной деятельности и развития, после чего – своей жизни.
- Учителя должны помочь ученикам освоить целенаправленное управление собственным учением.
- В ходе образовательного процесса ребенок должен научиться управлять собственным развитием.
- Учение и обучение должны быть согласованы друг с другом на уровне внутреннего соответствия их структур.
- Обучение должно основываться на уже имеющемся индивидуальном опыте ребенка, усиливая и развивая его самобытность.
- Учитель, прежде всего, является партнером, координатором и советчиком в процессе обучения, а лишь затем лидером, образцом и хранителем «эталона».
- Преобладание элективной дифференциации над селективной. То есть, педагог учитывает индивидуальные различия школьников по ходу образовательного процесса и на третьей ступени обучения целесообразно разделить учащихся на группы по различным образовательным профилям.

- Ученик должен иметь право выбора вида, содержания, формы, средств и способов образования.
- В процессе обучения ученики должны обучаться тому, как эффективно учиться.
- Прежде, чем обучать детей конкретным знаниям, умениям и навыкам, необходимо развить способы и стратегии познания.
- Познавательные стратегии учащихся должны быть зеркально отражены в образовательных технологиях.
- Учителя должны помочь ученикам освоить целенаправленное управление собственным умением.
- Самостоятельная работа ученика должна постепенно превращаться в самообучение, саморазвитие, самореализацию.
- Логика построения учебного предмета должна сначала исходить из закономерностей и особенностей восприятия и познавательных механизмов ребенка, а лишь затем согласовываться с логикой построения конкретной области знания.
- Важнее освоить научные методы познания мира, присущие конкретной области знаний, базовые законы и закономерности, ключевые инструменты, нежели, чем широкий набор фактов.
- В процессе познавательной деятельности важно учитывать личностные смыслы (семантику), которыми пользуется конкретный ученик для собственного осознания, преобразования и применения знаний.
- В процессе познания приоритетным должны быть эвристические способы познания, предполагающие активную познавательную позицию школьника.
- Технологию организации урока (его этапы, составляющие отдельные микротехнологии и приемы деятельности учеников и учителя), необходимо строить на основе внутренних механизмов познавательных процессов, изученных познавательных стратегий, усиления индивидуализации ученика.
- Учитель должен уметь проектировать образовательную технологию на основе анализа текущей образовательной ситуации.
- Система отношений должна строиться на основе разнообразных видов рефлексии и содержать как качественные, так и количественные способы оценивания процесса, как результата познавательной деятельности.
- В творческой деятельности ребенок прежде всего является автором своей работы и лишь затем приобщается к образцам мировой культуры.
- Художественный вкус развивается на основе имеющегося личного опыта.

Таким образом, именно целостная реализация всех вышеперечисленных позиций обеспечивает целенаправленное развитие личности в обучении.

К сожалению, большинство из названных выше позиций, не реализовывались в школьном образовании целенаправленно в такой целостности. В знаниевой образовательной модели главной целью являлось формирование знаний, умений и навыков (ЗУН), а развитие способностей и личности скорее складывалось по ходу их формирования. Рефлексия касалась в большей степени ЗУНов, в редких случаях мотивов, отдельных личностных черт и поведения и не являлась целенаправленным инструментом развития самосознания, самоопределения и самореализации учеников. [5, 28 с.]

В целом, подводя итог сказанному, в модели личностно-ориентированного образования создается особый баланс между формированием и фасилитацией относительно развития личностного опыта ученика.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Байденко В.И. Оскарссон Б. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса// Профессиональное образование и личность специалиста. М.,2002. С.110-115.
2. Безрукова В.С. Словарь нового педагогического мышления.- Екатеринбург: Альтернативная педагогика, 1996. С.87-89.
3. Личностно-ориентированные технологии профессионального развития специалиста: Научно-методическое пособие. - Екатеринбург, 1999. С.80-90.
4. Плигин А.А. Личностно-ориентированное образование: история и практика. Москва: КСП+. 2003. 432 с.
5. Плигин А.А. Познавательные стратегии школьников. М., 2007., 538 с.

УДК: 372.862

MANAGEMENT OF INNOVATION PROCESS IN EDUCATIONAL INSTITUTION

Mukanova Nazerka

undergraduate of University of International Business
Almaty, Kazakhstan

Annotation

One of the leading trends in the management of innovative processes in educational institutions is the transfer of teaching staff from the "neutral state" in the zone of their increased motivation. The implementation of this task requires the head of an educational institution to master the algorithm of innovative activity of teachers, to determine the goals and prospects of the development of a particular educational institution. In this article, the peculiarities of the considered control system are based on four-level management (strategic, tactical, operational, and self-management), control system concerning the relationship between the functioning of the described system components and performance criteria for system management are defined. The author reveals the cyclic nature of process management, based on the organic unity of the school team, the essence of goals and tasks. In the article, a brief review of the literature on the management of innovative processes is presented in the section educational institution, didactic and psychological foundations of management are highlighted. Special attention is paid to the characteristics of new social and educational functions of the school, which require the use of modern approaches to solving the complex tasks set for the education system.

Keywords: management, original solutions, problem, strategy, self-education, research skills, motivation, professional knowledge, creativity management, imagination, communication.

Аннотация

Одна из ведущих тенденций управления инновационными процессами в образовании институтами является перевод педагогического коллектива из "нейтрального состояния" в зону своего повышенной мотивация. Выполнение этой задачи требует от руководителя учебного заведения институт овладения алгоритмом инновационной деятельности педагогов, определение целей и перспективы развития конкретного учебного заведения. В этой статье Особенности рассмотрены системы управления, основанные на четырехуровневом управлении (стратегическом, тактическом, оперативном,

самоуправление), система управления с точки зрения взаимосвязи функционирования охарактеризованы компоненты системы и критерии эффективности управления системой определяются. Автором раскрыта циклическая природа управления процессом, основанная на органическом единстве школьного коллектива, сущность целей и решаемых задач. В статье коротко обзор литературы по вопросам управления инновационными процессами представлен в разделе учебное заведение, дидактические и психологические основы управления выделены их. Особое внимание уделено характеристике новых социальных и образовательных функции школы, которые требуют использования современных подходов к решению комплекса задачи, поставленные перед системой образования.

Ключевые слова: менеджмент, оригинальные решения, проблема, стратегия, самообразование, навыки исследование, мотивация, профессиональные знания, управление творчеством, воображение, связь.

Domestic management science in the modern period is experiencing a particular stage of development. intensive development and renewal. This is facilitated by many reasons both external and internal reasons: reforms in society, the transition to market relations, criticism of authoritative management methods, the search for a national management model, etc. One of the factors affecting labor productivity, we can distinguish the following administrative activities of the head of the school: the study of the teaching staff, divisions and labor cooperation of heads of innovative educational institutions, rational organization of personal work of the head, self-assessment of the effectiveness of organizational and pedagogical activities. The concept of management of the innovative educational institution in the form of the theoretical model of a system containing a set of the leading ideas defining the main directions of a system of this management, the main factors providing its construction and functioning can be presented.[1]

Distinctive features of the management system are four-level management (strategic, tactical, operational, self-government); focus on the development of the educational institution and pedagogical collective; implementation of the feedback principle, providing the necessary level of control real results; openness, self-reproducibility of the model. The management process is a complete open information system. The main functional components of the management system of an innovative educational institution are the purpose of the activity, the management adopted by the subject, the subjective model of significant conditions, the program of Executive actions, the system of criteria for achieving the goal, monitoring and evaluation of real results, the decision to adjust the management system.[2]

All components of the management process, being information formations, are dialectically interconnected and receive the substantial and functional definiteness only in structure, and full system of management. The management system of an innovative educational institution is connected with the definition of ways (methods) of influence on the team, on individual employees and trained.[3] Proceeding from the purposes of administrative influence essentially in principle, all applied methods can be divided into three groups: psychological and pedagogical, organizational, administrative, economic.

Innovation process a set of measures for the creation, development, use and dissemination of modern or modernized innovations (theories, techniques, technologies, etc.). This process of transformation of scientific knowledge in the innovation process, consistent transform ideas into product, technology or service; the process of motivation, deliberate, conscious, setting as the purpose rendering the system of education to a new level of quality status, development mode. The direction, pace, efficiency of innovation processes depends on the socio-economic environment in which they operate and develop, as well as the quality of management. [4]

The management system in modern science is interpreted as a set of humans, material, technical, information, regulatory and other components that are connected so that due to this the whole complex of functions of management is realized. [5]

Innovation management is a complex, multi-purpose process, which includes a variety of actions, including setting strategic and tactical goals, analysis of the external environment taking into account uncertainty and risk, analysis of infrastructure and capabilities of the institution, diagnosis of the actual situation, forecasting the future state of the organization, search for sources of creative ideas and their financing, formation of innovation portfolio, strategic and operational planning, management of scientific - methodological development, improvement of organizational structures, analysis and evaluation of the effectiveness of innovation, development of strategy and tactics innovation, marketing, diversification and risk management, etc. But as the main directions and problems of innovative management, in our opinion, need to be considered: development and realization of unified innovation policy; defining system strategies, projects, and programs; providing resource support and monitoring of innovative activities; preparation and training of teachers; formation of target collectives, groups implementing the solution of innovative projects, creation of the innovative environment. Management innovative processes involve a combination of standards and eccentricity of combinations, flexibility and originality of ways of action, based on the specific situation. In the field of management, there are no ready-made recipes and can not be. But he teaches how, knowing the techniques, methods and ways to solve certain problems, to achieve significant success in the development of the organization. [6]

In recent years, the introduction and dissemination of best practices have been considered as types of innovation processes in pedagogy. An important place is given to the study of the life cycle of innovative processes; classification of innovations, sources of ideas the importance of normative and legal support of innovation in innovation pedagogy is actualized. [7]

The analysis of scientific publications shows that the provision of innovation in education involves the study of a group of issues, including the identification of socio-cultural and moral and spiritual factors that determine the need to expand innovation in the new social type of educational institution, producing and implementing pedagogical innovations in the practice of educational activities; development of guidelines for the transfer of scientific innovations in mass practice. Modern management science is developing very intensively, rapidly, is a synthesis of theoretical developments and judgment on the conclusions drawn from many years of practical activity. Issues of pedagogical innovation, search for optimal methods of teaching and education of the younger generation in the transition to an adapted school, a clear definition of the concepts associated with the formation of a new field of knowledge-pedagogical innovation, widely developed in the works of teachers:

K. Angelovsky, E. M. Rogers, V. S. Lazarev, M. A. Moiseev, M. M. Potashnik, T. I. Shamoma, etc.

The most important identified professional and personal characteristics of the teacher, prone to creative activity reflected in the works of G. G. Vorobieva, S. V. Elkanova, V. I. Zhuravleva, V. I. Zagvyazinsky, N. K. Works of Krupskaya, A. S. Makarenko and N. D. Nikandrov.

Didactic and psychological bases of management of educational and innovative processes became a subject of detailed research Yu. K. Babansky, V. S. Lazarev, M. M. Potashnik, P. I. Tretyakov, T. I. Shamova, R. H. Shakurova and others.

To solve the tasks by the purpose and logic of the study, the authors used theoretical and empirical research methods. Theoretical methods: genetic interdisciplinary analysis and synthesis of information on the research problem presented in domestic and foreign scientific sources on philosophy, pedagogy, sociology, methodology, didactics, management.

As well as design and analysis of the results of experimental search work.

Empirical methods: ascertaining and forming experiments, document analysis, mathematical-statistical and qualitative methods of results processing. Research innovation processes in education revealed several theoretical and methodological problems: the ratio of traditions and innovations, the content and stages of the innovation cycle, the ratio to the innovation of different subjects of education, innovation management, training, the basis for new evaluation criteria in education, etc. These problems require a solution to another level-methodological. Substantiation of the methodological foundations of pedagogical innovations is not less important than the creation of innovation. Pedagogical innovations a special area of methodological research.

REFERENCES:

1. Bepalko V.P. Tatur U.G. «System and methodical ensuring teaching and educational process of training of specialists». M.: Higher school- 141 с.
2. Симонов В.П. (1993) Management of educational process at general secondary school: methodology, theory, technology. Диссертация на соискание ученой степени доктора пед. наук. М.- С. 43, 146с.
3. Фалмер Р. (1982) [Энциклопедия современного управления в 5-ти т. [The encyclopedia of modern management]. Пер. с англ. М.: ВНИКЭнерго - 240 с.
4. Е.С. Харченко «Из истории возникновения понятия педагогического менеджмента», научные труды московского гуманитарного университета № 4, 2017 год, DOI:10.17805/trudy.2017.3.7
5. Управление качеством образования. Система менеджмента качества. Мониторинг и измерение. Внутренний и внешний аудиты. ФГОС. - Москва: Наука, 2018. - 946 с.
6. Шишарина, Наталья Инновационный менеджмент в современном образовании / Наталья Шишарина. - М.: Palmarium Academic Publishing, 2018. - 208 с.
7. Кравченко, А.И. История менеджмента. Гриф УМО по классическому университетскому образованию / А.И. Кравченко. - М.: Академический проект, 2018. – 623 с

ӨОЖ 37.01:001.895

«КӨРКЕМ ЕҢБЕК» ПӘНІНДЕ ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Ұзақберген Мөлдір Русланқызы

М.Әуезов атындағы ОҚМУ-дың «Педагогика және мәдениет»

факультетінің магистранты,

Ғылыми жетекші - Нұрлыбекова Алима Балтабаевна

М.Әуезов атындағы ОҚМУ-дың п.ғ.д., профессор

Шымкент, Қазақстан

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические условия эффективного использования инновационных технологий для старшеклассников по дисциплине «Художественный труд».

Abstract: This article discusses the pedagogical conditions for the effective use of innovative technologies for high school students in the discipline «Art of work».

Кілттік сөздер: инновация, технология, «Көркем еңбек», педагогикалық шарттар.

Қазақстан Республикасының білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі - Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру [1]. Осы орайда мақсаттың бір бөлігін жүзеге асыру инновациялық технологиялар арқылы білім беруде жатыр.

Қазіргі бала ақпараттық технологияларды жетік біледі, технологиямен оңай жұмыс жасайды. Сондықтан, білім алушылардың практикалық дағдыларын қалыптастыру үшін ойлау, түсіну, талдау қабілетін дамыту үшін жаңа құралдар мен тәсілдер қажет. Біздің міндетіміз - олардың білімі мен дағдыларын дұрыс бағытқа бағыттау, осы немесе басқа білімді қалай алуға болатындығын ұсыну, қызығушылық таныту, олардың білімге деген қызығушылықтан көздері жанып тұруын қамтамасыз ету. Сондықтан білім алушылар өз білімдерін кез-келген жағдайға бейімдеуді үйренуі керек және болашақта кездесуі мүмкін кез-келген күрделі мәселелерді шеше білуі керек.

Елбасымыз Н.Назарбаев 2018 жылғы Қазақстан халқына арнаған «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында «Цифрлық білім беру ресурстарын дамыту, кең жолақты Интернетке қосу және мектептерімізді видеоқұрылғылармен жабдықтау жұмыстарын жалғастыру қажет» деп атап көрсеткеніндей, инновациялық әдіс-тәсілдерді кеңінен қолдану жаңаша білім берудің негізі болмақ [2]. Заман талабына сай білім беру білім алушылардың интеллектуалдық дамуының жоғары деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған оқыту үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру оқытудың жаңашыл әдіс-тәсілдеріне көшуді талап етеді.

Білім берудегі адам қабілетімен іскерліктерін дамытудағы бағытталған оқу-тәрбиеде қолданылатын құралдардың арнайы формалары, әдіс-тәсілдері көрсетілетін психологиялық-педагогикалық нұсқауларға және оқу үдерісін жобалау, ұйымдастыру әрі жүзеге асыруға бағытталған біріккен педагогикалық іс-әрекетке жаңашылдық тұрғысынан келу инновациялық технология болып табылады. Демек, инновациялық технология маманның құзіреттілігіне ықпал ететін шығармашылық қасиеттерді, шеберлікті қалыптастыруға қолданылатын әдіс-тәсілдер мен амалдар жиынтығы.

Инновациялық оқытудың ерекшеліктері:

- Көрегендік сипат алуы, дамудың жылдамдығы;
- Болашаққа үмітпен қарау;
- Өзіне, өзгеге талаптың жоғары болуы;
- Тұлғаға, оның дамуына бағытталуы;
- Шығармашылық элементтерінің міндетті қатысуы;

Қарым-қатынастың ынтымақтастыққа, өзара көмекке негізделуі және т.б.[3]

Әдіскер С.Көшімбетова өзінің зерттеуінде оқу-тәрбие үрдісінде оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін қолданудың мынадай ерекшеліктерін атап көрсеткен:

- дербес оқыту технологиясы оқу-тәрбие үрдісінде ғылымның негіздерін игерту үшін ізгілік, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыра отырып, жеке тұлғаның әлеуметтік-психологиялық жауапкершілін арттырады;
- қоғам мен табиғат заңдылықтарын кіріктіру негізінде меңгеруі;
- оқытушы білмейтін шығармашылық ізденіс негізінде өмірге келген жаңа қабілет;
- саралап деңгейлел оқыту технологиясында оқытудың мазмұны мен әдістері шығармашылық ізденіс іс-әрекет жасау негізінде адамның инновациялық қабілеттерінің қалыптасуына бағытталады;
- ақпараттық бағдарламалап оқыту — оқытудың мазмұнын пәнаралық байланыс тұрғысынан ұйымдастыру;
- иллюстрациялы түсіндірмелі оқытуда «адам-қоғам-табиғат» үйлесімдік бағыттағы дүниетанымында жүйелі саналы мәдениет қалыптасады;

- ізгілендіру технологиясында педагогика ғылымының алдыңғы қатарлы ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде «бала –субъект», «бала-объект» тұрғысынан енгізіле бастайды да, ал ғылыми білімдер «оның тұрмысының әлеуметтік жағдайы мен іс-әрекетінің әлеуметтік нәтижесінің бірлігінде қарастырады [4].

Оқытудың инновациялық әдіс-тәсілдерін білім беру жүйесінде барлық пәнге қолдануға толығымен негіз бар. Тұлғаны жан-жақты дамытып, шығармашылығын шындауда «Көркем еңбек» пәні айрықша маңызға ие.

«Көркем еңбек» пәнінен жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы оқу мақсаттары жүйесі арқылы ұзақ мерзімді жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Оқу бағдарламасының мақсаты – өнер және еңбек технологиясы саласында функционалды сауаттылықты қалыптастыру, шындыққа шығармашылықпен қарайтын тұлға дамыту.

«Көркем еңбек» оқу пәнінің бағдарламасы:

- қоршаған ортада өнер, дизайн мен технология туралы түсінік пен білімді дамытуға;
- Қазақстан және әлем халықтарының көркем-мәдениет мұрасын оқып үйренуге;
- өнер мен дизайнның көркем тәсілдері арқылы шығармашылық идеяларды, технологиялық дағдыларды дамытуға;
- зерттеу, жасау, талдау, нысандарды көркем түрлендіру үдерісінде оқушылардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға;
- оқу қызметінің барлық түрлерінде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану арқылы тәжірибе алуға (зерттеу, идеялардың шығармашылықпен іске асыру, жұмыстардың таныстырылымы);
- жұмыс нәтижесі үшін түрлі ақпарат көздері мен ресурстарының маңыздылығын түсіне отырып, зерттеу мен пайдалануға;
- эстетикалық, еңбекке баулу, экономикалық, экологиялық, патриоттық тәрбиелеу мен рухани-өнегелік құндылықтарын қалыптастыруға;
- уақыт, материалдың қасиеті мен басқа да факторлардың әсерін анықтап және оны ескере отырып қызметін өз бетінше жоспарлай алуға;
- оқу мақсаттарына жетуде бірігіп жұмыс істеуді ұйымдастыру (жеке, жұптық және топтық жұмыс) бойынша тәжірибе жинауға бағытталған.

Оқу бағдарламасының мазмұны көркемдік-шығармашылық іс-әрекеттің алуан түрін қарастырады. Сабақта іске асырылатын көркемдік іс-әрекеттің түрлерін «Көркем еңбек» пәнінің мұғалімі анықтайды. Сонымен бірге міндетті түрде көркемдік іс-әрекеттің үш түрі жүзеге асырылады: конструктивті, бейнелеу, сәндік [5].

Жоғары сынып оқушыларымен жүргізілетін жұмыстағы жетекші педагогикалық идея: жеке тұлғаның өзіне тән күштарлықтарына сәйкес оның негізгі мүмкіндіктерін іске қосу үшін, жүзеге асыру үшін жағдай жасау, өз болашағының әлеуметтік-мәнділік жағын анықтап алуы үшін көмектесу. Инновациялық технологияларды қолдану дәстүрлі оқыту әдістемесін жоққа шығармайды. Олар біздің білім беруімізге енгізіліп жатқан инновацияларды ескере отырып, қазіргі оқыту әдістерін жетілдіруге мүмкіндік береді. Бұл бағыттағы барлық жұмыс ең бастысы - сабақта білім алушыларға бұрыннан бар тәжірибе негізінде білім алуға, оларға жаңа, белгісіз нәрсені беруге көмектесетін жағдай туғызуға бағытталған. Оқытудың жаңа әдістерін қолдану білім алушыларды, мұғалімдерді және сабақтың жалпы жағдайын өзгертеді. Олардың арасындағы қатынастар өзара құрмет пен сенімге негізделген. Білім алушылар топта жұмыс істеуге, бір-біріне көмектесуге, өзіне және басқаларға мұқият құлақ асуға, алғашқы шығармашылық қадамдарын жасауға үйренеді.

Инновациялық білім берудің қажетті шарты ретінде белсенді оқыту оқытушының дайын білімдерді айтып шығуына, оларды есте сақтап, қайталап айтып беруге емес,

белсенді ойлау және практикалық әрекеттер үдерісінде білім алушылардың білім мен іскерліктерді өз бетінше игерулеріне бағытталған әдістер жүйесін пайдалануын көздейді [6].

Қазіргі білім беру жүйесінде инновациялық технологиялардың кең ауқымы байқалады. Алайда, бұл инновациялардың басым көпшілігі технологиялық жеткіліксіздігі мен теориялық негізінің әлсіздігі салдарынан жаппай білім беру жүйесіне айтарлықтай ықпалын тигізе алмай келеді. Осылайша, Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық қайта құру жағдайында білім берудегі инновациялық технологияларын енгізудің теориялық негізін және оларды ұйымдастырудың педагогикалық шарттарын анықтау, психологиялық-педагогикалық тұрғыда сараптау мәселесі туындайды. Педагогикалық шарттар дегеніміз - педагогикалық мәселенің, қандай да бір құбылыстың өмір сүруі үшін қажетті шарттар. Қазақстанда Республикасында білім беру саласындағы педагогикалық шарттар мәселесін С.Аманжолова, Сәния Нұрланбекқызы, К. М. Нағымжанова, С. К. Омарова, Б.Өтешова т. б. педагог ғалымдар зерттеген. Соңғы жылдары осы саладағы жұмыстардың көлемі арта түсіп, жалпы педагогикалық шарттардың,оның ішіндегі инновациялық технологияға қатысты бірқатар аспектілер, шарттарын зерттеле бастады [7].

Сонымен, «Көркем еңбек» пәнінде жоғары сынып оқушыларына инновациялық оқыту технологияларын тиімді қолданудың педагогикалық шарттарын төмендегідей көрсетуге болады:

- инновациялық технологияны пайдаланудың әдіс-тәсілін оқытушының жетік меңгеруі;
- оқытушы «Көркем еңбек» пәнінде инновациялық технологияларды қолдану арқылы алынатын нәтижелердің теориялық негізін білуі;
- білім алушының бойына инновацияларды жүзеге асыруға қажетті білім мен қабілетті сіңдіруі;
- инновациялық технологиялардың «Көркем еңбек» пәнінің оқыту материалдарының мазмұнына сәйкестігі;
- инновациялық білім беру үдерістері жұмыс істейтін оқу және білім беру ортасының ғылыми әрі оқу-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілуі;
- оқу материалдарының көлемін және пәндік дайындықтың қысқартылған мерзімін ескере отырып, оқыту әдістері мен түрлерінің ең оңтайлысын таңдап, қолдануы.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1.Білім беруді дамытудың 2025 жылға дейінгі мемлекеттік бағдарламасы: оқу бағдарламаларын жаңарту, ғылымды қолдау және электронды ҰБТ. <https://primeminister.kz/kz/news/gosprogramma-razvitiya-obrazovaniya-do-2025-goda-obnovlenie-uchebnyh-programm-podderzhka-nauki-i-elektronnoe-ent>
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» <http://www.akorda.kz/>
3. Б.К. ЖЫЛАНБАЕВА, А.Р. РЫСКАН., Б.Н. ДЖАХАНОВА Білім беру жүйесіндегі оқытудың инновациялық технологияларын пайдалану ерекшеліктері. Вестник КазНМУ - ҚазҰМУ- Алматы , 2015.
4. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.
5. <http://zkoipk.kz/ru/2017seminar/2section/3382-conf.html/>
6. Нұрлыбекова А.Б. «Инновациялық білім:теориялық және әдіснамалық негіздері»:Оқу құралы. – Алматы. 2017. - 91бет

7. Амзеева Гульнар Асетовна, Дуйсекеева Нургуль Жоғары мектептің білім беру үдерісіндегі оқытудың инновациялық технологиясын енгізудің педагогикалық шарттары // Молодой ученый. — 2015. — №7.1. — С. 20-22. — URL <https://moluch.ru/archive/87/16660/>

УДК 378.147: 37.013. (574)

**МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСТАНЦИОННОГО
ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

Камарова Сауле Нуртазаевна

Докторант института теплоэнергетики и теплотехники, АУЭС
Алматы, Казахстан

Абильдинова Сауле Кианбековна

доцент института теплоэнергетики и теплотехники, АУЭС
Алматы, Казахстан

Исаев Валерий Львович

к.т.н., доцент, факультета «Энергетики, автоматики и телекоммуникации» КарГТУ,
г.Караганда, Казахстан

Аннотация: В статье предложена методика преподавания дистанционного обучения в онлайн-режиме для самостоятельного изучения учебного материала технических специальностей. Согласно методологии активного освоения для системных опорных знаний студент разрабатывает план-конспект. Особенностью является то, что самостоятельно под руководством преподавателя составляет по этапам темы дисциплины опорный план конспект, который позволит повысить качество обучения по профессии.

Ключевые слова: дистанционное образование, дистанционная форма, онлайн-режим, методология активного освоения, опорный план-конспект.

Дистанционное обучение (ДО) - это обучение на расстоянии, при котором осваивается 100% объема информации студентами в онлайн-режиме. Весь процесс строится на коммуникациях через интернет с взаимодействием преподавателя и студента между собой на расстоянии. При этом должно отражаться все компоненты, такие как цели, содержание, методы, формы, средства обучения.

В данный момент в условиях чрезвычайной ситуации (ЧС) в Казахстане деятельность образования перешла на дистанционную форму обучения. Преподаватели колледжей и ВУЗов, работают дистанционно, выполняя свои трудовые обязанности в удаленном режиме. *В таких условиях в государственном масштабе очень важно не прекращать обучение и при этом не снижать качество образования.*

В связи с резким переходом на ДО в условиях ЧС возникли трудности с которыми столкнулись преподаватели и студенты не смотря на то, что казахстанские вузы с 2019 года перешли на дистанционную форму образования. С точки зрения технического уровня университеты способны обеспечить занятия в дистанционном формате без ограничений используя различные свободные приложения для проведения онлайн обучения. Для преподавателей проведения качественного дистанционного занятия требует дополнительного времени и нагрузки, а для студентов технических специальностей очень

трудно сориентироваться и понять темы дисциплин самостоятельно. Очень сложно самостоятельно освоить технические специальности, чем гуманитарные. Поэтому большая часть студентов осваивают знания, так сказать «переписыванием» информации и при этом не получая глубокие знания. Что может являться большим пробелом в знаниях.

С использованием образовательных технологий в соответствии с установленной учебной нагрузкой, рабочим учебным планом, программами при ДО необходимо применять эффективную методику проведения занятий.

Для эффективного дистанционного обучения хорошо подходит метод активизации учебного процесса с использованием методологии опорных знаний. Особенностью разработки является то, что студент самостоятельно составляет опорный конспект, а преподаватель является консультантом.

Данная методология **активного освоения для системных опорных знаний** виде опорных конспектов, формирует способность студентов к применению приобретенных в процессе обучения знаний, умений и навыков в профессиональной деятельности [1, 2].

Студенту необходимо при изучении темы дисциплины самостоятельно формировать исходные знания путем восстановления, формирования базы знаний, на основе которых стараться новые знания при изучении темы дисциплины. Необходимо изучить новый материал, формируя их на имеющиеся базовые понятия, делать анализ и синтез полученных новых знаний. При этом получая частные случаи новых закономерностей технических параметров для выявления закономерностей частных их проявлений скрытые в общих формах [3].

Применение новых опорных знаний заключается в том, что студент решает технические задачи и примеры по определению параметров в соответствии с условиями конкретных исходных данных, анализируя полученные искомые значения, нарабатывая навыки в решении конкретных задач техники (решает задачи и примеры). Заключительным этапом является формирования аналогов опорного знания мысленными образами, подготавливая базу знаний для следующей темы дисциплины, создавая мыслительные образы творческой фантазии, математических и механических моделях реальных задач техники по изучаемой теме [4].

Пример составления опорных конспектов методологии активного освоения для системных опорных знаний по дисциплине «Физико-химические основы и энерготехнологии переработки низкосортного топлива»

Тема: «Экологические аспекты процессов переработки угля»

1. Формирование исходных знаний.

Уголь на складах при нагревании разлагается на летучие компоненты, которые загрязняют атмосферу.

Добыча, обогащение и сжигание угля приводят к образованию горючих, кислотообразующих окислов и твердых углеотходов. Сжигание топлив сопровождается выбросом в атмосферу оксидов серы и азота и других токсичных соединений.

2. Изучение нового материала

Экологические требования к крупномасштабным энерготехнологиям достаточно очевидны: негативное воздействие на атмосферу при добыче, хранении топлива и его переработке должно быть минимальным; процессы «сжигания» топлива должны быть безопасными и не сопровождаться сбросом (в случае аварии и при нормальной эксплуатации) отходов.

Одним из путей снижения вредного воздействия угля является его обогащение для получения высококалорийного топлива. Обогащение топлива обеспечивает удаление балласта - минеральных включений - и повышает реактивность.

В настоящее время альтернативой используемым во многих отраслях промышленности (металлургия, коксохимия, теплоэнергетика и др.) нефти и газу является уголь. Использование углей требует решения ряда экологических проблем, обусловленных наличием в регионе различных рудных месторождений, химическим составом углей, технологическими способами их добычи, обогащения и использования [5].

3. Анализ.

Снижение вредного воздействия угля на окружающую среду является актуальным при его обогащении для получения качественного сырья или высококалорийного топлива. Обогащение угля достигается удалением балласта - минеральных включений и влаги [5].

Кислотообразующие элементы: сера, азот – являются неблагоприятными в составе угля для экологии.

Наиболее токсичным элементом в составе угля является ртуть. Использование обогащенного ртутью угля в коксохимии, металлургии, теплоэнергетике и в других отраслях промышленности, а также в бытовых целях приводит к загрязнению окружающей среды помимо ртути сопутствующими токсичными элементами: мышьяком, свинцом, селеном и др [6].

4. Применение новых опорных знаний.

Расчет количества твердых отходов и выбрасываемых аэрозолей может быть произведен по следующим формулам: [7]

$$M_{\text{тв.отх}} = M_{\text{топл}}(Z/100)[k+j(1-k)], \text{ кг}; \quad (1)$$

$$M_{\text{аэроз}} = M_{\text{топл}}(Z/100)(1-k)(1-j), \text{ кг}. \quad (2)$$

где $M_{\text{топл}}$ - масса топлива;

Z - зольность топлива, %;

K - доля шлака от общего количества минеральной составляющей топлива;

j - эффективность улавливания летучей золы, доли.

Определить количество твердых отходов и аэрозолей, образующихся при сжигании 1000 т мазута, если зольность топлива – 0,1 %, доля шлаков 0,33 %, а эффективность улавливания летучей золы фильтрами – 80 %.

$$M_{\text{тв.отх}} = 1000(0,1/100)[0,33 + 0,8(1 - 0,33)] = 0,866 \text{ т} = 866 \text{ кг};$$

$$M_{\text{аэроз}} = 1000(0,1/100)(1 - 0,33)(1 - 0,8) = 0,134 \text{ т} = 134 \text{ кг}.$$

5. Синтез.

Определить количество выбросов вредных веществ с дымовыми газами от котельной установки, концентрации окислов серы в дымовых газах. Исходные данные для расчета приведены в [8].

6. Самоконтроль освоения темы. Формирование аналогов опорного знания мысленными образами.

Отходы животноводства являются опасным загрязняющим фактором для окружающей среды. Мыслительным образом (моделью) темы «Экологические аспекты процессов переработки угля» может служить процесс переработки отходов животноводства в горючий газ для котельных, в качестве возобновляемого источника энергии. Отходы переработки используют в качестве органического удобрения.

Захоронение больших объемов золы связано с загрязнением земной поверхности. Использование золы и шлаков в качестве строительных материалов по специальной технологии - путь к сохранению экологических условий.

Предельно допустимые значения концентрации (ПДК) вредных выбросов нормируются в приземном слое населенных районов. Помимо золы в атмосферу выбрасываются оксиды серы, углерода, азота, сероводород и другие токсичные вещества. Необходимы новые технологии переработки деятельности общества для экологической стабильности.

Вывод: Обеспечивается дисциплинарная связь за счет применения методов исследования: анализ, синтез, оптимизация применения решения, метод мозгового штурма, аналогии, отображения, образного мышления в рамках систематизации текущих образов.

Опорный план конспект формирует опорные системные знания благодаря установлению пошаговой связи изучению, воспитывается целеустремленность, трудолюбие, достижение цели, индивидуальная самостоятельность и ответственность за принятия решения.

Фактический опорный план конспект это исследовательский тематический проект определяющий знания, умения и навыки.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Исаев В.Л. Методология активного освоения для системных опорных знаний. СИС KZ №1466 от 25.01.2019.
2. Исаев В.Л. Методология активного освоения для системных опорных знаний. СИС KZ №1449 от 24.01.2019.
3. Исаев В.Л., Камарова С.Н., Садвакасова М.К. Особенности опорного конспекта по дисциплинам теплоэнергетики. Труды Труды Респ. научно-технической конференций, 2014.-Темиртау, с.225-229.
4. Исаев В.Л. Формирование креативного мышления и активизация учебного процесса по опорным конспектам для специальности «Теплоэнергетика»/В.Л.Исаев//Актуальные вопросы современности: Международный научный журнал.-2014.-№4(6),-Караганда. РИО «Болашак-Баспа», 2014,-с.92-96.
5. Панов Б.С., Янковская Э.В.. Сборник докладов XXII Всеукраинской научной конференции аспирантов и студентов /Охрана окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов, - Донецк, ДонНТУ – 2012, том 2, с. 114-115.
6. Безгрешнев А.Н., Липов Ю.М., Шлейфер Б.М. Расчет паровых котлов в примерах и задачах: Учебное пособие для вузов. - М.: Энергоатомиздат, 1991. – 240 с.
7. Экология: Метод. указания по выполнению контрольных заданий и практических занятий для студентов всех специальностей ФБФО / Сост.: Барышникова Т. Н., Макарова С. В.; СПбГАСУ. – СПб., 2007. – 79 с.
8. Пивоваров В.Ф. Методические указания по расчету выбросов загрязняющих веществ в атмосферу с дымовыми газами отопительных и отопительно - производственных котельных. Сектор научно-технической информации. М.: АКХ, 1991.-116с.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ЦИФРЛАНДЫРУ – УАҚЫТ ТАЛАБЫ

Аблаева Назгул Тилеукуловна

Қ. Қасымұлы атындағы №33 жалпы орта білім беретін мектебі,
Шымкент, Қазақстан

Аннотация: Аталған мақалада ХХІ ғасырдың негізгі көрсеткіші болып отырған цифрландыру мәселесі сөз болады. Әлемдік дәрежеде кең етек алған пандемия індетімен күрес барысында Қазақстан Республикасы да цифрлы әлемнің жетістіктерін негізге алып отыр. Құндылықтар жүйесінде орныққан білім саласы да цифрландырудан кенже қалған жоқ. Өз кезегінде кезең-кезеңімен «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасы аясында қол жеткізіп отырған көрсеткіштер жоғары, тек білім-ғылым саласын көтеру арқылы ғана қандай да бір болмасын мемлекет табысқа жетері рас. Мемлекеттік саясат аясында қолға алынып отырған бұл жүйе өз нәтижесін берері даусыз.

Кілттік сөздер: Жаңғыру, цифрлы қоғам, цифрлық технология, 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету, Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы, жасанды интеллект, электрондық оқыту жүйесі, онлайн оқу, ақпаратты технологиялар.

ХХІ ғасырда адамзат баласы жаңа өнеркәсіптік революция дәуіріне қадам басты. Ал Тәуелсіз Қазақстан әлемнің дамыған 30 елінің қатарына жеделдетіп енуіне арналған бағдарламаны үшінші жаңғырудың аясында бастады.

Әлемдік экономика цифрлық трансформацияны басынан өткеріп отыр. Мемлекет пен қоғамда айтарлықтай өзгерістер орын алып, жаһан жұрты жаңа ғасырда, жаңаша көзқарастар әлемінде жаңа трендке көшуде. Барлығымызға мәлім, цифрлы қоғамды дамыту үшін ең алдымен ақпараттық коммуникациялық технологияның заманауи және модернизациялық инфрақұрылымы қалыптасуы қажет.

Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет.

Елде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек. Бұл индустриялар қазірдің өзінде дамыған елдердің экономикаларының құрылымын өзгертіп, дәстүрлі салаларға жаңа сапа дарытты.[1]

Бүгінде еліміздің экономикасының барлық салаларын цифрландыру күн тәртібінің басты тақырыптарының бірі.

Тарихқа назар салар болсақ, 2008-2009 жылдардағы әлемдік деңгейде болған дағдарыс цифрландырудың адамзат өмірінде өте қажет екендігін, оның келешегі бар сала екенін дәлелдеп өтті. Өз кезегінде, ақпараттық және цифрлық технологиялар көптеген мемлекеттердегі ЖІӨ-нің өсуіне ықпал етіп, мемлекеттер арасындағы аймақтық интеграцияны одан сайын күшейтуге өз үлесін қосуда.

Қазақстан қоғамында цифрландыру процесі әсіресе бизнес саласында жақсы дамып келеді. Жалпы айтқанда, цифрлық инфрақұрылымның кеңінен дамуы мен цифрлық серпіліс кезкелген мемлекетке ақпараттық технологиялық қызметтерді ұлғайтуға мүмкіншілік береді.

Барлығымызға мәлім, цифрландыру мәселесі жайлы Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында кең тоқталып, өзекті мәселенің маңыздылығына айрықша басымдық берді. Осы Жолдауында Елбасы үкіметке цифрлы технологияларға жеделдетіп көшу мәселесін тапсырған болатын.

Негізінде, цифрлы технологияға көшу біздің елімізде тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында-ақ қолға алына бастады. Алғашқы қадамда барлық мемлекеттік мекемелелерді, ұжымдарды, мектептерді жаппай компьютерлендіру іске асты. Ең алдымен, мектептерді жаппай компьютерлендіру қолға алынып, компьютерлер үйде де, жұмыста да негізгі ақпарат құралы ретінде танылды. Ақпараттық жұмыстардың барлығы компьютердің көмегімен жасала бастады және ақпаратты сақтау да, тасымалдау да жолға қойылды. Сымсыз телефондар, желілік телеарналар да осы бағдарламаның жемісі.

«Президенттің бес әлеуметтік бастамасында» білім саласына ерекше ден қойылды. Елбасы Үндеуде білім грантының санын көбейту және жатақхана орындарын арттыру, жастардың соңғы технологиялармен жұмыс жасау мүмкіншіліктерін арттыру жөнінде міндет қойғаны белгілі. Цифрландыру қазіргі әлеуметтік-экономикалық салалардың барлығын қамтуы тиіс.

Цифрлы сауаттылық - адам өмірдің барлық салаларында цифрлық технологияларды сенімді, тиімді және қауіпсіз қолдану қабілеті.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев экономиканың жаңа саласын құру мен дәріптеуге, IT-технологияларға негізделген кәсіпорындарды қалыптастыруға, базалық экономикалық салаларды жаңғыртуға ерекше маңыз берді. Ал Қазақстан үшін білім беру саласын цифрландыру мемлекет дамуының, экономикасының негізгі саласы болып табылады.

Бұл бағдарламалық міндеттерді дамудың жаңа, тың кезеңінің бастауы ретінде қабылдауға тиіспіз. Себебі, мұнда көрсетілген міндеттің барлығы да халықтың әл-ауқатын жақсарту мен өмір сүру деңгейін көтеретін нақты әрекеттер.

Қазақстанның озық ел атану жолындағы басты құралы – цифрландыру. Осы ретте, цифрландыру мәселелері жөніндегі республикалық кеңес құрылып, «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Қазақстан жоспарға сәйкес, 2018-2022 жылдары «Цифрлы Қазақстан» бағдарламасын іске асырмақ. Бағдарламада экономика саласын цифрландыру, сандық мемлекетке көшіру мақсаты айқын көрсетілген. Сонымен бірге, цифрлық Жібек жолын іске асыру, адами капиталды дамыту, инновациялық экожүйені құру бағытын да қамтиды.

2018-2022 жылдар кезеңінде іске асырылатын Бағдарлама еліміздің флагмандық салаларын технологиялық жаңғыртуға қосымша серпін беруді қамтамасыз етеді және еңбек өнімділігінің ауқымды және ұзақ мерзімді өсуіне жағдай жасайды .[2]

Цифрландырудағы негізгі мақсат – бәсекеге қабілеттілікті арттыру, халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, оқу-тәрбие процесін жеделдету және жеңілдету, балаларға, ұстаздарға, ата-аналарға жүктемені азайту, ықшамдату, жеңілдету болып табылады.

Білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдетуіміз қажет. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болуын және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамытуымыз тиіс.

Осы бағытта басталып жатқан белсенді жұмыстардың ең басты бағыттардың бірі білім беру болып табылады.

Орта білім беру саласында жаңартылған мазмұнға көшу 2017 жылдан басталды, яғни кәсіптік техникалық білім беру міндетті тегін берілетін болды. Бұл стратегиялық маңызы зор бастама әлемдік экономикалық дағдарыс уақытында, мүмкіншіліктер аясы тарыла бастаған шақта, мемлекеттің экономикасын, әлеуметтік өмірін алға бастайтын, халықтың ертеңгі күнге деген сенімін арттыратын, халықты кәсіпке, мамандыққа бейімдеуге жол ашатын қадам. Жұмыс берушілерді тарту арқылы және халықаралық талаптар мен цифрлық дағдыларды ескере отырып, техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламаларын жаңарту керектігі күн тәртібінде тұр.

Цифрлық білім беру ресурстарын дамыту, кең жолақты Интернетке қосу және мектептерімізді видеоқұрылғылармен жабдықтау жұмыстарын жалғастыру қажет.

Жұмыс берушілерді тарту арқылы және халықаралық талаптар мен цифрлық дағдыларды ескере отырып, техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламаларын жаңарту керек. «Баршаға тегін кәсіптік-техникалық білім беру» жобасын жүзеге асыруды жалғастыру қажет.[3]

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде ерекше маңызды мәселелердің бірі - оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып отыр. Бүгінде елімізде білім беру жүйесінде басты мақсат - ақпараттық кеңістікте мектеп ұстаздарынан бастап оқушылар да емін-еркін жұмыс жасай алу мүмкіндіктері. Бұл қазіргі таңдағы ең өзекті мәселе деп айта аламын.

Қазір Қазақстан Үкіметінің ақпараттық технологияларды игеруді барынша жылдам дамытуға ұмтылып отырғандығын байқауға болады. Қазіргі ақпараттық технологиялар дегеніміз – цифрлы сана мен технологияларға қол жеткізудің басты алғышарты.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, білім беру процесіне цифрландыру жүйесі өте қажет. Осылайша, көптеген жоғары оқу орындары білім беру жүйесінің ұзақ мерзімді тәжірибесін талдап, осы әдістің артықшылықтарын түсінді. Бұл жүйе білім беру сапасын жақсарту, жаңа ақпараттық технологияларды дамыту үшін қажет. Цифрландыру үрдісі, мінсіз білім беру үдерісі мен сапасына әсер етеді.

«Білім экономикасы», еңбек өнімділігін арттыру, инновацияны дамыту, жасанды интеллекті жаһандық дамудың негізгі факторларына айналды.[4]

Ақпараттандыру жағдайында оқушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Сондай-ақ, күннен күнге жетіліп отырған жаңа технологиялармен қатар біргелікте жүріп отыру да уақыттың талабы дейміз. Мектептің білім беру саласында ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін модернизациялаудың тиімді жолдарын ұсыну үлкен қажеттілік болып отыр. Ал мұнда бірінші шепте ғылым тұруы керек екендігі барлығымызға аян. Осы жағдайды негізге ала отырып, төмендегі атқарылуы тиіс шаралар мен міндеттердің тізбесіне назар аударсақ:

- жаңа технологияларды оқу үрдісінде пайдаланудың жүйелі ғылыми-әдістемелік жүйесін қалыптастыру;
- оқушылардың жаңа технологияларды пайдалану әдістемесін меңгеруі;
- ұстаздардың жаңа технологияларды меңгеруі мен оқу үрдісінде пайдалануын жетілдіріп отыру, кәсіби біліктіліктерді көтеріп отыру;
- оқу орындарының материалдық-техникалық базасын заман талабына сай жабдықталуы.

Ақпараттық технологияларды, сондай-ақ, электронды оқулықтарды пайдалану заман талабы екенін де ұмытпауымыз тиіс.

Электрондық оқыту жүйесі ең алдымен мұғалім мен оқушыға үлкен еркіндік береді. Электрондық оқыту оқу барысында объективті құбылыс ретінде өтеді. Ұстаз бен оқушылардың өзара байланысы еркін, өзара тең дәрежеде қарым-қатынас орнайды. Иә, электрондық оқыту барлық қиындықтан құтқарады десек артық айтқандық болады, белгілі дәрежеде теріс жақтарын да ұмытпағанымыз жөн.

Сонымен қатар Қазақстан әлемдегі алғашқы 20 елдің қатарында өзінің цифрландыру бағдарламасын қабылдады. Ол 2021 жылға дейінгі кезеңді қамтиды. Бағдарламадағы шараларды жүзеге асыру нәтижесінде 2021 жылы еліміздің сауда нарығындағы электронды сауда үлесі қазіргі 0,8 пайыздан 2,3 пайызға, халықтың мемлекеттік қызмет түрлерін пайдалануда e-gov арқылы алған қызмет көрсеткіші қазіргі 35 пайыздан 80 пайызға артады деп күтілуде. Халықтың сандық сауаттылық деңгейі 75,5 пайыздан 81,5 пайызға көтеріліп, интернет пайдаланушылардың үлесі 77 пайыздан 81 пайызға өседі деп жоспарланған.[5]

Бүгінде ақпараттық жүйе заманында білім мен ақпаратты оқулықпен ғана емес, интернетпен де игеруге болатынын қазіргі күндеріміз дәлелдеп отыр. Мұнда ақпараттардың шектен тыс көп болуы да өз кезегінде кері әсер ететін процестер орын алуы мүмкін екендігін біздер ұстаздар мен ата-аналар мүлдем естен шығармауымыз керек.

Ғалымдар оқу-білім алуға ең қажетті алғашқы бейімділіктер - сергек ойлау, ақыл-парасатпен әрекет істеу, ақпарат қабылдау, шыдамдылық пен сабырлылық - компьютер арқылы тез қалыптасады, дейді.

Цифрландыру технологиялары дегеніміз – бұл бұрын-сонды адамзат бастан кешпеген ғажайып әлемнің жаңа құралдары. Қазіргі күні бұл технологиялар жасақталу үстінде. Олар қазірдің өзінде біз тамсанып айта беретін ақпараттық технологиялардың өзін жолда қалдыра бастады. Цифрландыру тікелей бұрын қол жетімді болмаған жоғары оқу орындары мен мектептер үшін ашылатын Цифрлық технологияның оқу құралдарымен байланысты. Олардың ішінде онлайн оқу аса ерекшеленеді .[6]

Қазіргі уақытта мұғалім статусын, мәртебесін көтеру үшін ең алдымен мұғалім имиджін қалыптастыру шараларын жоспарлауды, оның нәтижелілігін қамтамасыз етуді цифрлы технологияның жетістіктері арқылы жүйелі түрде бірізділікке салу шаралары уақыт күттірмес жұмыстар.

Қоғамды цифрландыру процесін ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін қалыптастыратын аса маңызды тетік ретінде айқындаған

Елбасы, бүгінде әлем болып індетпен күресіп жатқан қазақстандықтарға өзгермелі әлемнің ыңғайына қарай бейімделе отырып, жаңа технологиялық үрдістерді меңгеріп, қиыншылықтарды жеңе білуге, төзімділікке үндеді.

Ақпаратты технологиялар заманында жоғары білімді ұлт болуымыз үшін жастардың заманауи мүмкіншіліктерді игерген, ұлттық құндылықтармен қаруланған болуы шарт.

Ал жастарды ұлттық мүддеге қызмет етуге баулу уақыт талабы.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік», 2017 ж., 31 қаңтар.
2. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы, 2017 ж., 12 желтоқсан.
3. Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері», 2018 ж., 10 қаңтар.
4. Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі" , 2019ж., 2 қыркүйек.
5. С.Әліпбай «Цифрландыру туралы не білеміз?», Егемен Қазақстан газеті, 2017 ж., 5 желтоқсан.
6. М.Кәшібай «Цифрландыру-білім берудегі жаңа бағыт», 2019 ж., 16 Қазан,
<https://qamshy.kz/article/52893-tsifrandyru-%E2%80%93-bilim-berudegi-dganha-baghyt>

ՎԱԼԴՈՐՖՅԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆԸ և ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

WALDORF PEDAGOGY AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD ВАЛЬДОРФСКАЯ ПЕДАГОГИКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Հակոբյան Անի Աշոտի (Акобян Ани\Акопян Ани)

Անգլերենի ուսուցիչ՝ Պավլոդարի Բ. Ախմետովի անվան բարձրագույն մանկավարժական
քոլեջ

(Преподаватель английского языка: павлодарский высший педагогический колледж имени
Б Ахметова)

(Teacher of English language: Higher Pavlodar pedagogical College named after B.Akhmetov)
Павлодар, Казахстан

Համառոտ: 2019 թվականին լրանում է առաջին վալդորֆյան դպրոցի հիմնադրման
100-ամյակը : Այսօր վալդորֆյան մանկավարժությունը աշխարհում ամենահանրաճանաչ
այլընտրանքային մանկավարժական համակարգերից մեկն է : Ես կապտմեմ այն մասին, թե
ինչ է ընկած դրա հիմքում, և ինչով են դրա սկզբունքները տարբերվում ավանդական
մանկավարժության սկզբունքներից :

Վալդորֆյան մանկավարժությունը ծնվել է Գերմանիայում : Շարժման հիմնադիր
Ռուդոլֆ Շտայները հայտնի է ոչ միայն որպես փիլիսոփա եւ մանկավարժ, այլեւ որպես
էզոթերիկ: Նրա ամենահայտնի աշխատություններից մեկը անտրոպոսոֆիան է,
կրոնական-առեղծվածային վարդապետությունը : Շտայները կարծում էր, որ իր
հայեցակարգը միակ ճշմարիտ է, իսկ աշխարհի կառուցվածքի մնացած դրույթները սխալ
են:

1919 թվականին Շտայները հրատարակել է" կոչ Գերմանիայի ժողովրդին և
մշակութային աշխարհին "և" սոցիալական հարցի առանցքային պահերը ժամանակակից
կյանքի պայմաններում և ապագայում " և սկսել է հանդես գալ դասախոսություններով,
որոնցում շոշափել է նաև մանկավարժական խնդիրները : Իսկ շուտով "Վալդորֆ-
Աստորիա" ծխախոտի գործարանի տնօրեն Էմիլ Մոլտի խնդրանքով նա իր վրա վերցրեց
աշխատողների երեխաների համար Դպրոցի ղեկավարությունը, որն իր միջոցներով բացեց
Շտուտգարտում Մոլտը : Շտայներն անձամբ է պատրաստել ուսուցիչներին,
դասախոսություններ է կարդացել ծնողների և հանրության համար : Նրա գաղափարները
ձեռք են բերել ժողովրդականություն, և վալդորֆյան դպրոցները սկսել են բացվել ոչ միայն
գերմանական այլ քաղաքներում, այլև արտասահմանում :

Շտայները մահացել է 1925 թվականին, իսկ նացիստների իշխանության գալուց հետո նրա
ստեղծած դպրոցները սկսել են փակել : Սակայն Գերմանիայի սահմաններից դուրս
շարժման ժողովրդականությունը միայն աճել է, և իննսունականների սկզբին աշխարհում
գործում էր շուրջ 500 վալդորֆյան դպրոց :

Այսօր աշխարհում Ավելի քան հազար դպրոց և գրեթե երկու հազար մանկապարտեզ, որոնք
հիմք են ընդունել Շտայների մանկավարժությունը: Բացի այդ, նրա մշակած
մեթոդիկաներով աշխատում են մանկատներն ու բուժական-մանկավարժական
հաստատությունները, իսկ վալդորֆյան մանկավարժության առանձին տարրեր կիրառվում
են նաեւ "նեւալդորֆյան" դպրոցներում եւ տնային ուսուցման ժամանակ:

Վալդորֆյան մանկավարժության ժամանակակից կողմնակիցներն ընդգծում են, որ
անտրոպոսոֆիան երեխաներին ոչ մի կերպ չի դասավանդվում՝ ոչ որպես կրոնական
ուսմունք, ոչ որպես ակադեմիական կարգապահություն: Սակայն Մտայների
մանկավարժության սկզբունքները բխում են անտրոպոսոֆիկ նախադրյալներից :

Դրանցից գլխավորը մարդկային էության մասին պատկերացումն է՝ որպես հոգու (մտքի), հոգու (հուզական ոլորտի) և մարմնի միասնություն : Խնդիրը մանկավարժության-գարգացումը բոլոր երեք բաղադրիչների. Վաղորդիչի դպրոցներում դասագրքեր չկան : Գիտելիքի կրողն այն ուսուցիչն է, ով անկեղծորեն հավատում է, որ իրեն պատիվ է ընձեռել առաջավոր գիտական գիտելիքներ հեռարձակել: Մանկավարժները նման դպրոցներում մեծ թվով-համոզված անտրոպոսոֆ. Նրանք կարծում են, որ իրենց հիմնական առաքելությունն է Շտայների գաղափարները փոխանցել մարդկանց և այնպես անել, որ ուսանողները ընդունեն նրա ուսմունքները աշխարհի կառուցվածքի մասին որպես միակ ճշմարիտ:

Վաղորդիչի դպրոցի մյուս սկզբունքային տարբերությունն այն է, որ հիմնական համարվող ուսումնական առարկաները դասավանդվում են "դարաշրջանների"կողմից : Դա նշանակում է, որ մի քանի շաբաթ շարունակ մեկուկես ժամ տևողությամբ պարապմունքը կամ "գլխավոր դասը" նվիրվում է նույն թեմային և նույն թեմային : Ըստ Շտայների, առարկայի վրա նման կենտրոնացումը օգնում է աշակերտներին հասկանալ նյութի ուսումնասիրության նպատակները եւ ավելի լավ հասկանալ այն: Այսպես են դասավանդվում մայրենի լեզուն, մաթեմատիկան, պատմությունը, բնական գիտությունները :

Հիմնական դասից հետո, որն անցնում է առաջինը, սկսվում են առարկաների պարապմունքները՝ օտար լեզուներ (դպրոցականներն ամենասկզբից սովորում են երկու օտար լեզու), երաժշտություն, գեղանկարչություն, էվրիթմիա եւ այլն: Նշենք, որ էվրիթմիան, մնջախաղի կամ պարի յուրօրինակ համադրությունը երաժշտության կամ ասմունքի հետ մշակել է ինքը՝ Շտայները :

Երեկոյան ուսանողները զբաղվում են ձեռքի աշխատանքով՝ արհեստով եւ այգեգործությամբ: Ենթադրվում է, որ պարապմունքների անցկացման նման կարգը համապատասխանում է երեխայի համար բնական ցերեկային ռիթմին :

Մանկության փուլում հիմնական առարկաների ուսումնասիրությունը, այսինքն, առաջին յոթ տարին, կարող է գնալ գրեթե առանց դասագրքերի: Նրանց փոխարինում են ուսուցչի բանավոր պատմությունը եւ տետրերի աշխատանքը. աշակերտները նշում են անում, գրում են թելադրանքով, նկարում են նկարագրողումներ: Չուգահեռաբար օգտագործվում են ատլասներ եւ բառարաններ: Ավելի ուշ սկսվում է կարդալ մասնագիտական գրականություն, որը ուսուցիչը խորհուրդ է տալիս յուրաքանչյուրին առանձին-առանձին. Վաղորդիչի դպրոցներում չկան Ոչ միայն դասագրքեր, այլև ժամանակակից տեխնիկա :

Բացի այդ, վերջին փուլում ուսուցման դպրոցներում պրակտիկան – արտադրական, սոցիալական (հիվանդանոցներում, ծերանոցներում եւ այլն), լեզվական:

Վաղորդիչի դպրոցի և ս մեկ սկզբունք ենթադրում է երեխայի փուլային զարգացում : Վաղ մանկության շրջանում, այսինքն մինչեւ յոթ տարի, Ըստ Շտայների, շեշտը դրվում է ֆիզիկական զարգացման վրա, մանկության շրջանում (յոթից մինչեւ տասնչորս)՝ հուզական զարգացման համար, եւ միայն պատանեկության եւ պատանեկության փուլում (մինչեւ քսան մեկ տարի)՝ մտավոր զարգացման համար:

Վաղորդիչի դպրոցներում ուսուցումն իրականացվում է շարունակականության սկզբունքով : Առաջին յոթ տարիների ընթացքում բոլոր դասերը վարում է միայն "դաս ուսուցիչը", որը պատասխանատու է երեխաների համակողմանի զարգացման համար: Այն կարող է հարմարեցնել ուսումնական պլանը, կենտրոնանալով երեխայի անհատական առանձնահատկությունների վրա: Նման աշխատանքը մանկավարժներից յուրջ պատրաստվածություն է պահանջում : Միեւնույն ժամանակ, շատ կարեւոր են ուսուցչի անձնական հատկանիշները (այսինքն, Շտայների խոսքով, երեխայի հոգու մեջ ներթափանցելու եւ նրա հետ ամուր անձնական կապ հաստատելու նրա ունակությունը), մանկավարժական տաղանդը, նրբանկատությունն ու անաչառությունը:

Վալդորֆյան դպրոցներում ուսուցիչը ուսուցիչ է : Մանկավարժ ամեն օր երեխաների կողքին է, եւ նրա հեղինակությունը նրանց համար անվիճելի է : Չի բացառվում, որ աշակերտների աշխարհայացքը ձևավորվում է այն ամենի ազդեցության ներքո, ինչ նրանց ասում է հենց ինքը, այլ ոչ թե ծնողները և այլ մեծահասակները :

Նախքան ավագ դասարան անցնելը գնահատականներ չեն դնում: Կատարված աշխատանքները ուսուցիչը վերլուծում է ' մատնանշելով ուժեղ եւ թույլ կողմերը, իսկ եռամսյակի կամ տարվա վերջում ուսանողներին տալիս է մանրամասն գրավոր բնութագրեր: Գնահատականները ցուցադրվում են միայն այն դեպքում, եթե երեխան վալդորֆյան դպրոցից տեղափոխվում է սովորական դպրոց: Ենթադրվում է, որ երեխայի նորմալ զարգացումը հավասարապես խանգարում է երկուսից վախը եւ գովասանքի ծարավը: Մրցակցային տարրերը գիտակցաբար դուրս են մղվում ուսումնական գործընթացից: Ավանդական մանկավարժությունը մրցությունը դիտարկում է որպես խթանիչ գործոն, որն օգնում է ուսման մեջ հաջողությունների հասնել և կոփում է կամքը՝ շահագործելով մարդու բնական հակվածությունը դեպի մրցակցություն :

Վալդորֆյան մանկավարժությունը "մաքուր ձևով" հարմար է նրանց համար, ովքեր լիովին կիսում են դրա հիմքում ընկած հայացքներն ու սկզբունքները, վստահ են իրենց ընտրության հարցում և պատրաստ են երեխային հանձնել դպրոցի խնամքին ուսումնառության ողջ ընթացքում: Երբեմն դա լավ արդյունքներ է բերում, քանի որ այս համակարգի կողմնակիցները փորձում են պայքարել ռեժիմների դեմ եւ դպրոցներում հավաքել իսկապես տաղանդավոր եւ կրքոտ մանկավարժներ: Սակայն, այդ հատկանիշները, ինչպես նաեւ սիրո երեխաների, կաշիատեն անկախ նրանից, թե օգտագործվում է ինտերնետ դասերի եւ գործիքներ կամ արհեստների ճյուղերի եւ ձեռագիր Աշխատանքային տեքստեր:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ:

1. *Кэрол Роберт Т. Вальдорфские школы* // Энциклопедия заблуждений: собрание невероятных фактов, удивительных открытий и опасных поверий = The Skeptic's Dictionary: A Collection of Strange Beliefs, Amusing Deceptions, and Dangerous Delusions. — М.: «Диалектика», 2005. — С. 83. — ISBN 5-8459-0830-2.
2. Рудольф Штайнер. «Принципы вальдорфской педагогики». 2012.
3. «Воспитание к свободе» Ф. Карлгрена (перевод с немецкого), «Москва», 1993.
4. «Обучение в вальдорфской школе» (сборник статей), «Москва», 1995.
5. «Лейтмотивы вальдорфской педагогики (от 3-х до 9-ти лет)», Наири, 2008
6. <https://activityedu.ru/Blogs/interesting/chem-valdorfskaya-pedagogika-otlichaetsya-ot-tradicionnoy/>

УДК 372.881.111.1

**НЕТРАДИЦИОННЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ
ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ
НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

Букурова Меруерт, ЗИЯ-32 (с)

Студент Высшей школы гуманитарных наук ПГПУ

Научный руководитель – Ныгметова Б.Д.

к.ф.н., доцент Высшей школы гуманитарных наук

Павлодар, Казахстан

Аннотация: Данная статья рассматривает использование нетрадиционного обучения на уроках иностранного языка в средней общеобразовательной школе. Приведена классификация и формы нетрадиционного обучения по дидактической направленности и развития творческих способностей. В результате апробации и анализа данная методика эффективна в учебной деятельности и способствует развитию творческого мышления. Автор использует одну из форм обучения на практике, тем самым развивая в учащихся креативное и образное мышление, навык находить оригинальные выходы и быстро оценивать стоящую задачу.

Ключевые слова: английский язык, нетрадиционные формы обучения, игра, творческие способности, навык, оригинальность, творческий потенциал.

Цель данного исследования: на основе теоретического и практического анализа раскрыть эффективность нетрадиционных методов обучения, способствующих формированию и развитию творческих способностей учащихся в процессе изучения иностранного языка.

Задачи исследования:

1. разработать пути внедрения нестандартных форм и приемов обучения английскому языку.
2. дать определение понятию «нетрадиционные уроки» и описать различные формы их проведения.
3. использовать на практике одну форму обучения и дать анализ проведенному уроку.

Обновление содержания образования – это, прежде всего, пересмотр самой модели среднего образования, его структуры, содержания, подходов и методов обучения и воспитания, внедрение принципиально новой системы оценивания достижения учащихся.

Следует отметить и глубокое проникновение Байтурсынова в сущность и специфику педагогической профессии. По его мнению, «самое важное для школы - профессиональная педагогика, методические приемы, учитель, умеющий обучать детей» - эти слова великого просветителя приобретают особую значимость сегодня [1].

Как всем известно, в современном образовании существуют нетрадиционные формы обучения иностранному языку, которые имеют функции контроля в обучении и прорабатываются по изученным темам. Нетрадиционные методы обучения обычно проходят с интересом как и для учеников, так и для самого учителя, так как они проводятся обычно после какого-либо сложного урока или же контрольной работы. Отводя все внимание учеников от традиционной формы обучения, в которой заложены стрессовые ситуации ребенка, производит легкую атмосферу для расслабления, но и продолжительным незаметным для учащихся обучением.

Нетрадиционный урок называют органичным сочетанием развития, образования и воспитания. Как правило, они нравятся учащимся своей неординарностью в проведении и предоставлении информации оригинальным путем. Завладев интересом детей нетрадиционные уроки считаются эффективными в своем направлении, но их часто не проводят, так как, они могут наскучить детям и не будут приносить столько интереса, от чего эффективность данной методики значительно снизится.

Одной из форм нетрадиционного обучения является – проектная методика, в которой ученики занимают активную субъективную позицию.

Данная методика требует для себя, самостоятельность и беглость, контроль и разработку своих действий, коммуникабельность в предшествии исследовательской деятельности. Педагог должен помочь учащимся выбрать тему, спланировать работу, а также, пассивно контролировать их действия во время проведения данной методики [2].

Основной целью данной методики является – направление акцента на активную мыслительную деятельность учеников, в процессе совместной творческой работы.

- ***Видеоурок***

Использование видеофильма способствует развитию вниманию и памяти, а также, по многочисленным направлениям психической деятельности учеников. Во время проведения данного урока, в рабочем классе появляется атмосфера совместной познавательной деятельности, каждый ученик (даже самый невнимательный) увлеченно и с неподдельным интересом смотрит видеофильм. Так как, фильм на английском языке, каждый ученик старается понять его содержание, тем самым, он развивает навык внимательности и улучшают память.

По многочисленным статьям было выявлено, что видеоуроки являются весьма эффективной формой обучения, занимающие основной этап урока и неподходящие для постоянного применения в обучении.

- ***Урок – экскурсия***

В современном мире развитие коммуникативности между многочисленными странами, значительно возросло, что дает возможность нам открыть двери в свою страну и встретить гостей как полагается. Для этого учащимся, необходимо осваивать иностранный язык по учебной программе, акцентируя свое внимание на устной практике. Так же, учащийся должен знать о своей стране, городе и нации, что поспособствует ему когда-либо устроить экскурсию гостю в нашей стране.

Данный метод позволит окунуться с головой в информацию о своей стране, а также, о стране изучаемого языка, их последующего сравнения и обсуждения с помощью викторины. Поэтому считаю, что данная методика полезна и эффективна, и в применении возможна чаще, так как является, необязательной в проведении основного этапа урока [3].

- ***Урок – спектакль***

Спектакль, как известно, весьма распространенная творческая работа, которая является эффективной методикой развития творческого потенциала ребенка, и способствующая развитию навыка иноязычной коммуникативности среди учащихся.

Спектакль, требует пускать в ход мыслительную и речевую деятельность обучающихся, расширяя кругозор знаний по какой-либо тематике и отлично способствуя освоению лексических единиц иностранного языка. Так же, развивает навык актерского мастерства и подавляет комплексы на начальных этапах, позволяя вжиться в роль и выступить.

- ***Урок-праздник***

Данная форма обучения является очень полезной и интересной для учащихся, так как, благодаря ей ученики могут с интересом изучить традиции, обычаи, праздники и устои англоязычных стран и сравнить со своими, используя викторины, кроссворды, квизы и др.

- **Урок – интервью**

К данной форме обучения прибегают многие педагоги, так как, учащиеся отлично осваивают тему и содержание урока, а также, с интересом поддаются развитию творческих способностей и коммуникации друг с другом. Дети разбиваются на пары и обмениваются информацией друг с другом, поддерживая диалог, помогают друг другу в говорении.

Урок – интервью расширяет кругозор познавательной деятельности каждого ученика, мотивируя к дальнейшему изучению английского языка. Нежелательно часто применять данную форму обучения, так как, это снизит эффективность и продуктивность урока. Используется как основной этап урока.

- **Урок-эссе**

В наши дни, очень важно раскрыть свою личность, способную, выразить свое мнение свободно, не основываясь на других и самое главное, выработать свое «Я».

Ученики развивая умение мыслить на иностранном языке, учатся анализировать тему, проблему и стараются расписать решение проблемы и свои мысли касательные ее. Это позволяет им развить в себе ответственность за свои принятые решения, логическое и аналитическое мышление, способность отстаивать свою точку зрения, навык беглости в поисках достоверной информации и наконец, расширить кругозор знаний и лексических единиц по данной тематике.

- **Интегрированный урок**

В наши дни, интегрированный урок помогает учащимся выйти за рамки общеобразовательных программ и расширить свой кругозор знаний на основе систематизации и обобщения знаний учеников по смежным учебным предметам. Использование данной формы урока рождает художественные вкусы школьников, что позволяет ученикам подходить с креативностью к оценке произведения искусства.

Интегрированный урок способен развить коммуникативные навыки на основе познавательной деятельности, способствующие ученикам обмениваться знаниями в иноязычном общении, а также, развить эстетический вкус у каждого ученика, так необходимый в современном мире.

- **Урок-мюзикл**

Данная форма обучения воспитывает в учащихся эстетику и нравственность, тем самым, позволяя раскрыть творческие способности учеников. Пение, отлично сказывается на настроении школьников и положительно влияет на освоение английского языка. Так же, музыка снижает напряжение создавая благоприятную психологическую среду, в которой урок протекает с неподдельным интересом и весельем.

Таким образом, внедрение таких упражнений, форм и методик в образовательную программу, отлично скажется на развитии творческих способностей учащихся и их освоению английским языком. Ученики станут более общительными и смогут относиться с пониманием к позиции другого человека, формируя себя как, человека культуры — творческой личностью.

И наконец, самая важная форма нетрадиционного обучения является, урок – игра. Игровая технология отлично способствует развитию творческого мышления, оригинальности, памяти, преодолевает скуку в обучении английскому языку. Самым огромным плюсом данного метода считается, возможность использования его на различных этапах урока (организационный момент, рефлексия, закрепление и т.д.) и внеурочной деятельности. Урок – игра развивает внимательность, ответственность, сообразительность и внимание, пополняет запас лексических единиц в английском языке.

Во время прохождения практики я проводила нетрадиционную форму обучения (урок-игру) в 4 «Д» классе. С игровой формы я начала урок, проведя поисковой этап (рис. 1), для выяснения темы и для подготовки учащихся к учебной деятельности. Необходимо

было разгадать кроссворд по теме «Animals». После этого, я провела игру «What kind of animal is this?». Правила просты: необходимо показать любое животное, для того, чтобы ученики разгадали и назвали его на английском языке. В начале я помогала учащимся войти в процесс и усвоить лексику. Когда лексику уже немного усвоили, ведущий из учащихся только показывал действия, ученики же должны были отгадать животное и назвать самостоятельно. После этого я добавила соревновательный момент: поделила класс на команды, из каждой команды ученики выбрали ведущего. Каждому из ведущих выдавала карточку из 5-10 животных. Не называя их одноклассникам, ведущий должен был показать животное, которое указывалось в его карточке, команды должны быстрее соперников угадать и назвать животное. Побеждает та команда, у которой больше баллов за каждый правильный ответ.

На следующем уроке мы закрепили тему, с помощью упражнения «The problem in our zoo», целью которого является, формирование навыка находить оригинальные выходы из ситуаций и умения бегло оценивать стоящую задачу. Учащиеся создают группы, каждой из них выдаются карточки с ситуацией (рис. 2). Данная ситуация, произошедшая в местном зоопарке, закончилась плохо для сотрудников (сбежали звери, ссора, не привезли еды для животных). Ученики должны попытаться выйти оригинальным способом из данной ситуации.

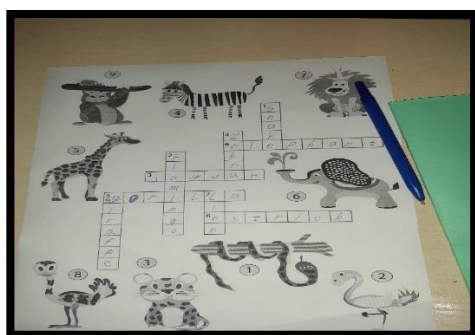

Рис.1. На этапе поиска.

Рис.2. Работа с карточкой.

В заключение, можно сказать, что урок – игра действительно активно влияет на развитие творческого мышления, развивая тем самым, личностные качества детей, такие как: развитие коммуникативности, оригинальности, подчеркивающее индивидуальность ребенка, беглость, память и др. Это было заметно на последующих уроках (где игровая технология была задействована в этапы урока), даже самые неактивные ученики стали более раскрепощенные, сотрудничали с классом.

Таким образом, нетрадиционные формы проведения развивают интерес к изучаемому предмету, но прибегать к ним часто нежелательно, так как, интерес у детей снизится, что повлечет за собой низкую эффективность данной методики. Изучив преимущества данных форм уроков, хотелось бы рекомендовать их учителям иностранного языка для улучшения своей практики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

[1] <https://infourok.ru/pedagogicheskie-vzglyadi-zhumabaeva-baytrsinoва-zhaymauitova-3030830.html>

[2] Теслина О.В. Проектные формы работы на уроке английского языка // ИЯШ - 2002 - №3. С.41-46.

[3] Елухина Н. В. Роль дискурса в межкультурной коммуникации и методика формирования дискурсивной компетенции // ИЯШ — 2002 — № 3.

УДК 37.013.2

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СРЕДНИХ ШКОЛАХ РТ В УСЛОВИЯХ РЫНКА

Дустов Дж.М., Кодыров Б.А., Холов И.Р.

ТГПУ имени Садриддин Айни.

Эволюция и функциональная природа политехнических знаний дает основание рассматривать политехническое образование как сторону не только общего, но и профессионального образования. Вследствие этого содержание рассматриваемого образования в школе может быть задано наличием в различных звеньях учебного и воспитательного процесса научных законов, понятий, выполняющих при определенных условиях политехническую функцию, а также специального учебного предмета, раскрывающего основные положения общей теории трудовой деятельности, общей теории техники, а также принципы действия предельно общих объектов труда, таких, как компьютеры, микропроцессоры и др. кроме того, содержание политехнических знаний обусловлено методами, организационными формами учебно-воспитательного процесса школы.

На современном этапе образование Республика Таджикистан переходит на новый качественный уровень, модернизация образования ставит новые цели и задачи перед каждым общеобразовательным предметом, следовательно, трудовое обучение девочек должно вести поиск моделей и технологий обучения, которые позволили бы решать вопросы профильной подготовки учащихся [1].

Ведущая роль в формировании и развитии умения ориентироваться в системе производственных отношений и в воспитании готовности к труду принадлежит предметам гуманитарного цикла: раскрытие объективных законов развития общественных отношений; изучение истории общества; ознакомление с основами экономики, с организацией современного производства и структурой народного хозяйства, с задачами строительства; выбор таких методов учебной работы, которые обеспечивают формирование моральной готовности учащихся к участию в производительном труде. Ознакомление с научными основами производства и производственных отношений осуществляется также на факультативных занятиях, в различных технических и опытнических кружках в школе и внешкольных учреждениях. Практическое развитие навыков и умений обращаться с простейшими орудиями производства, взаимодействовать с машинами и механизмами составляет главное назначение и содержание образовательной области «Технология». Формирование у учащихся готовности к труду, воспитание трудолюбия, профессиональная ориентация обеспечиваются всей системой учебной и внеучебной работы школы (содержание учебных предметов, уровни трудовых учебных нагрузок, методы обучения, обеспечивающие высокую активность деятельности ученика, и т.д.).

Решающую роль в трудовой подготовке играет участие школьников в трудовой деятельности взрослых (это позволяет на практике знакомиться с производственными

отношениями и обязанностями, действительно проявлять духовные и физические способности). С этой же целью организуется работа учащихся в учебных цехах, учебно-производственных комбинатах, ученических производственных бригадах и лесничествах, лагерях труда и отдыха и др.

Принцип политехнического образования в значительной мере определяет содержание образования, выбор методов обучения и практической подготовки в профессиональных учебных заведениях всех ступеней, включая высшую школу. Политехническое образование позволяет обеспечить широту кругозора будущих специалистов, высокий уровень их профессионализма и общей культуры, развитие их способности быстро ориентироваться в современной технике и технологии производства. Принцип политехнического образования является одним из основных принципов построения учебно-воспитательной работы школы.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бухвалов В.А. Алгоритмы педагогического творчества. Книга для учителя. -М.: Просвещение, 1993. -96 с.
2. Низамов Р.А. Махмутов М.И. Проблемное обучение. -М.: Наука, 1975.
3. Спирин Л.Ф. Теория и технология решения педагогических задач. -М.: Российское педагогическое агентство, 1997. 174 с.
4. Вияров К.Ш. Формирование ценностных ориентаций будущих учителей / К.Ш. Вияров // Педагогика. 2002. - № 3. - С. 50 – 54.

THE IMPORTANCE OF TEACHING WITH STEAM IN UZBEKISTAN

Gavharoy Isroiljon kizi

Uzbekistan, Andizhan State University

Borotova Matlubaxon Sherqo'ziyevna

Uzbekistan, Teacher of Secondary school

Annotation: In this article is written the importance of teaching with STEAM in our region and main peculiarities of this type of educating the young generation, the history of this teaching techniques in the world.

Key words: STEAM- science, technology, education, art, math or medicine- complex type of teaching, innovators design.

Аннотация: В этой статье написан важность обучения с STEAM в нашей области и главных особенностях этого типа обучения молодого поколения, истории этих обучающих методов в мире.

Ключевые слова: STEAM - наука, технология, образование, искусство, математика или медицина - сложный тип обучения, проекта новаторов.

STEAM –How to teach? At first we should understand What is the STEAM? By engaging students around the subjects of Science, Technology, Engineering, Arts and Math, STEAM aims to spark an interest and life long love of the arts and sciences in children from an early age. Science, Technology, Engineering, Art, and Math (STEAM) are similar disciplines in that all involve

creative processes and none uses just one method for inquiry and investigation. Teaching relevant, in demand skills that will prepare students to become innovators in an ever evolving world is paramount, not only for the future of these students but for the future of the country.

STEAM is an educational initiative created by the Rhode Island School of Design that adds the arts to the original STEM framework. According to the Rhode Island School of Design, “The goal is to foster the true innovation that comes with combining the mind of a scientist or technologist with that of an artist or designer.”

The addition of the arts to the original STEM framework is important as practices, such as modeling, developing explanations, and engaging in critique, and evaluation (argumentation), have too often been underemphasized in the context of math & science education.

STEAM empowers teachers to employ project-based learning that crosses all 5 disciplines (science, technology, engineering, arts, math) and fosters an inclusive learning environment where all students are able to engage and contribute. As opposed to traditional models of teaching, educators using the STEAM framework bring the disciplines together, leveraging the dynamic synergy between the modeling process and math and science content in order to blur the boundaries between modeling techniques and scientific / mathematical thinking. Through this holistic approach, students are able to exercise both sides of their brain at once.

For example, a [U.S. News article](#) reported that a high school in Andover, MA teaches geometry through the lens of art. “Through a scavenger hunt at a local museum, math and art students come to understand that scale in geometry is the same thing as perspective in art, says Meghan Michaud, a teacher at Andover High,” according to the article.

Beyond the classroom both scientists and engineers use models—including sketches, diagrams, mathematical relationships, simulations, and physical models—to make predictions about the likely behavior of a system. They also collect data to evaluate the predictions and possibly revise the model as a result.

Michael Leak, a professor at the University of Illinois, Urbana-Champaign said in a Richmond Art Center [article](#), “Typically, engineering students are not comfortable with sketching,” he said. “They say, ‘Oh, I can’t draw.’” But being able to quickly sketch to communicate an idea, he said, “is an enormously useful tool.” It also helps “see” an idea. “To do engineering you’ve got to be able to visualize.”

Why is STEAM so Important? In today’s world, setting students up for future success means exposing them to these disciplines holistically in order to develop their critical thinking skills. “Education is under pressure to respond to a changing world,” writes Jeevan Vasagar in a Financial Times article, *Countries that excel at problem-solving encourage critical thinking*. “As repetitive tasks are eroded by technology and outsourcing, the ability to solve novel problems have become increasingly vital.”

And the earlier students are exposed to the STEAM disciplines, the better. In a study by Microsoft Corporation it was shown that 4 in 5 STEM college students (78%) say that they decided to study STEM in high school or earlier and one in five (21%) decided in middle school or earlier. Yet, only 1 in 5 STEM college students feel that their K–12 education prepared them extremely well for their college courses in STEM. There also appears to be a major disparity in the [female to male ratio](#) when it comes to those employed in STEAM fields. Getting more girls interested in STEAM disciplines is another facet of the movement.

Not only does a STEAM framework teach students how to think critically, problem solve and use creativity, it prepares students to work in a field that is poised for growth.

According to the Ann Arbor Public Schools Educational Foundation, “The U.S. Department of Commerce estimates that jobs in science, technology, and math will grow 17% by 2018, nearly double the growth of non-STEM fields. By 2018, the U.S. will have more than 1.2 million unfilled STEM jobs.”

Even for students who don't choose a career in one of the STEM or STEAM fields, the skills students gain from a STEAM education can be translated into almost any career. Stephen DeAngelis, President of Enterra Solutions and nationally recognized by Esquire and Forbes for innovation, [said](#), "Educating students in STEM subjects (if taught correctly) prepares students for life, regardless of the profession they choose to follow. Those subjects teach students how to think critically and how to solve problems — skills that can be used throughout life to help them get through tough times and take advantage of opportunities whenever they appear."

The growing movement towards a STEAM framework in grades both primary and higher education is gaining traction and for good reason. Students who are taught under a STEAM framework are not just taught the subject matter but they are taught how to learn, how to ask questions, how to experiment and how to create. As Naveen Jain, Entrepreneur and Founder of the Innovation

Institute said in [Schools Out for Summer: Rethinking Education for the 21st Century](#), "If the children and students of today are our future, this is the type of education we need. This system of standardized, rote learning that teaches to a test is exactly the type of education our children don't need in this world that is plagued by systemic, pervasive and confounding global challenges. Today's education system does not focus enough on teaching children to solve real world problems and is not interdisciplinary, nor collaborative enough in its approach."

Moving from the current standard approach to teaching towards a holistic interdisciplinary method only makes sense in a world facing so many challenges and opportunities.

REFERENCE:

1. Bransford, J. D., Sherwood, R., Vye, N., & Rieser, J. (1986). Teaching thinking and problem solving. *American Psychologist*, 41, 1078-1089.
2. Celce-Murcia, Marianne: *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd edition). Boston: Heinle & Heinle, 2001
3. Merriam.S. (1988). *Case Study Research in Education*. San Francisco: Jossey-Bass. *Learner Autonomy Across Cultures: Language Education Perspectives* (pp. 75-91). Great Britain: Palgrave Macmillan.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В СРЕДНИХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Идилуп Кира Владимировна

Учитель информатики ГУ «Мичуринской средней общеобразовательной школы»
Павлодарского района
Павлодар, Казахстан

Аннотация: основная задача – познакомить школьников с историей создания анимации. С основными программами, в которых можно создавать анимации и научить применять на практике. Научить самостоятельно создавать анимации в различных программах.

Урок соответствует требованиям проектных методов обучения и информационно-коммуникационных технологий.

Подготовка к уроку требует от учащихся навыков и знаний по работе с компьютером, помогающих выполнить работу быстрее, качественно. В подготовке и в процессе урока используются личностно-ориентированный подход к учащимся: 1. Обеспечивается ориентир на самостоятельный поиск информации в сети Интернет, собственные открытия ученика. 2. Происходит выявления и учет склонностей и предпочтения детей. 3. Обеспечивается активность каждого учащегося с учетом индивидуальных возможностей.

Урок так же несет в себе воспитательные функции: 1. Пробуждает интерес к чтению и поиску информации в сети Интернет. 2. Так же пробуждает интерес к восприятию и пониманию к различным, и самым популярным сайтам таким как Кунделик, БилимЛенд, Окушы, Всезнайка, Малыш, Школьник.

Раздел долгосрочного плана: Разработка и презентация проекта		Школа: ГУ «Мичуринская средняя общеобразовательная школа» Павлодарского района	
Дата: Класс: 5		ФИО учителя: Идилуп Кира Владимировна Участвовали: Отсутствовали:	
Тема урока		Создание анимации	
Учебные цели для достижения на этом уроке (ссылка на учебную программу)		5.3.2.2 – представлять алгоритм в словесной форме	
Цель урока		Составляют алгоритм в словесной форме; Распознают назначения команд; Аргументируют необходимость выбора команд.	
Критерий оценки		Представляет алгоритм в словесной форме по заданному скрипту; Говорит назначения команд; Объясняют необходимость выбора команд.	
Языковые цели		Учащиеся оперируют терминами Sretch, скрипт, спрайт, контроль, движение, анимация	
Привитие ценностей		Одними из целей идей Мәңгілік Ел является развитие у учащихся функциональной грамотности, подготовка технических и профессиональных специалистов. Формировать навыки совместной работы в группах, парах и индивидуально. Научить бережному отношения к имуществу школы.	
Межпредметная связь		Русский язык, английский язык	
Предшествующие знания по теме		Представляют алгоритм в словесной форме	

Ход урока

Запланированные этапы урока	Виды запланированных упражнений на уроке	Ресурсы
Начало урока 1 (3 мин)	Приветствую. Создаю коллобративную среду. Разминка. Стратегия «Разведчики» Предлагая детей встать найти и на счет раз, два, три связаться с одним из одноклассников - «разведчиком» глазами.	Шнурки разных цветов.
2 (7 мин)	<u>Формативное оценивание:</u> Спрашиваю: Как ваше настроение? Стратегия «Аплодисменты» Деление на пары Стратегия «Найди половинку» Работа в парах. Задание на целеполагание: Стратегия «Пазлы» Дескрипторы Последовательно разложите картинки. Подпишите картинки. Обсудить в паре что вы сделали. Метод «Беседа»: Что вы собрали? Как можно назвать эту последовательность? Что мы сделали, когда подписали алгоритм? Получился какой алгоритм? В ходе обсуждения выполненного задания приходим к постановке цели. <u>Формативное оценивание:</u> <u>Стратегия «Большой палец»</u> Как вы думаете вы справились с поставленной задачей? У всех получилось?	Карточки с разрезанными на 2 части словами по теме. Карточки с заданием. Карточки с картинками для вклеивания. Клей.

	В зависимости от успешности выполнения задания учащиеся поднимают палец в верх, в сторону, в низ.	
Середина урока 3. (8 мин)	Делятся на группы с помощью метода «Шнурки» Работав группах: Стратегия «Тематический кроссворд». Учащиеся в течение 7 минут обсуждают и заполняют кроссворд. Формативное оценивание: взаимооценивание по стратегии «Карусель». Передают свой кроссворд следующей группе по часовой стрелке для оценивания. Те ставят ★ Все правильно; Есть меньше половины ошибок; Половина или больше не правильно или не решено ничего Индивидуальная работа за компьютером: Задание: 1. Откройте на рабочем столе Скрипт 1; 2. Ознакомьтесь с программой; 3. Запишите программу в словесной форме по заданному скрипту в карточку; 4. Назовите и запишите назначение команд; 5. Для чего выбираются данные команды. 6. Предложите дополнительное условие. Дескрипторы: Обучающийся 1. использует команду «всегда»; 2. использует команду «если»; 3. записывает последовательность команд.	5 карточек с кроссвордом и вопросами. Приложение 1. Слайд с правильными ответами. Стикерсы: Звезды, Квадраты, Треугольники Компьютер, Программа Scratch, Скрипт 1, Карточки для выполнения задания. Слайд с критериями. Карточки для заполнения. Приложение 3.
4. (20-22 мин)		

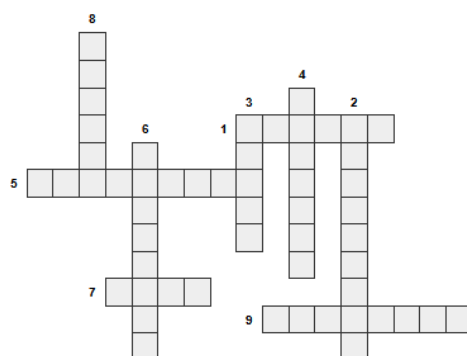

	Формативное оценивание: Метод «самооценивание» по критериям метод «Да-Нет»: Критерии оценивания: 1. Получилось записать программу в словесной форме? 2. Записали вы назначение команд? 3. Знаете ли вы для чего выбираются данные команды? 4. Смогли предложить вы предложить дополнительное условие? Отвечайте на вопросы – «Да», «Нет»	
Конец урока (5 мин)	Домашнее задание: в тетради составьте и запишите в словесной форме алгоритм смены цвета Спрайта. Рефлексия: Метод «Рефлексивные карточки» Было интересно... Я понял, что... У меня получилось... Расскажу дома, что...	«Рефлексивные карточки» Приложение 4.
Дифференциация – каким способом вы хотите больше оказывать поддержку? Какие задания вы даете ученикам более способным по сравнению с другими?	Оценивание – как Вы планируете проверять уровень освоения материала учащимися?	Охрана здоровья и соблюдение техники безопасности
Дифференциация на уровне цели Задание 1 подобраны по уровню мыслительной деятельности. Введены стрех цветные сигнальные карточки. Разработаны ресурсы, с учетом индивидуальных способностей учащихся. Учтена возможность личной поддержки учеников. Используя хронометраж времени эффективно, можно использовать дифференциацию на любой стадии урока. взаимооценивание	При организации урока использовалась стратегия «Аплодисменты», где учащиеся смогли выразить свое отношение к началу учебного урока. На этапе целеполагания используется стратегия «Большой палец», где учащиеся могут выразить свое понимание цели урока. На втором этапе урока в первом задании для оценивания стикеры (звезда, квадрат, треугольник). Для формативного оценивания по методу «Карусель», проводится, в виде взаимооценивания. А также используется Метод «Самооценивание по критериям». Даются карточки с вопросами в которых нужно поставить ответ «Да» или «Нет» которые позволяют оценить	Здоровье сберегающие технологии. Создание комфортных условий на уроке. Использование на уроках разминки. Пункты «Правил техники безопасности», используемых на данном уроке учат бережно и аккуратно

	уровень освоения материала учащимися.	обращаться с компьютером.
Рефлексия по уроку Я думаю, что все учащиеся достигнут поставленных целей урока, так как цель урока была реальной, доступной и измеримой, соответствовала учебной цели. В рефлексии были применены две стратегии, одна показывает психологическое настроение, вторая раскрывает понимание темы урока каждым учеником. Была создана коллаборативная среда в процессе всего урока.		После проведения последнего задания будет проведено самооценивание по усвоению пройденного материала, можно определить каких успехов достигли учащиеся в ходе урока, и на какие пробелы нужно обратить внимание.
Общая оценка Две вещи, лучше всего прошедшие на уроке (касающиеся преподавания и обучения)? 1: 2: Что могло бы поспособствовать тому, чтобы урок прошел еще лучше? (касающиеся преподавания и обучения)?1: 2: Что я выяснил на этом уроке о классе или о достижениях/затруднениях отдельных учеников на что обратить внимание на следующем уроке? ?		

Приложение 1.

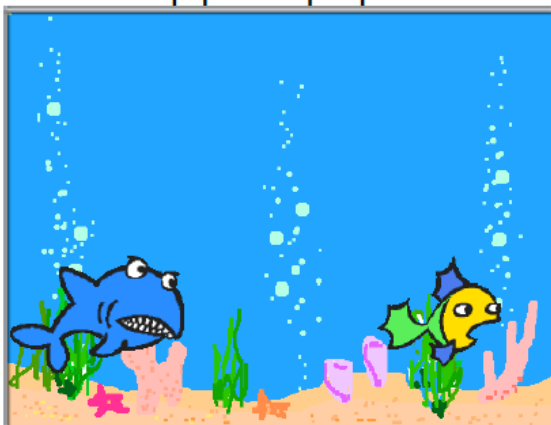
1. Программа, которая автоматизирует некоторую задачу и состоит из отдельных команд.
2. Набор инструкции или алгоритмов.
3. Фон проекта, импортируемый из библиотеки фона.
4. Программа для создания анимации.
5. Конструкция языка программирования, в которой выполнение программы зависит от условия.
6. Последовательное выполнение действий.
7. Действие, которое повторяется несколько раз.
8. Исполнитель Scratch.
9. Оживление, одушевление графических файлов.

Приложение 2.

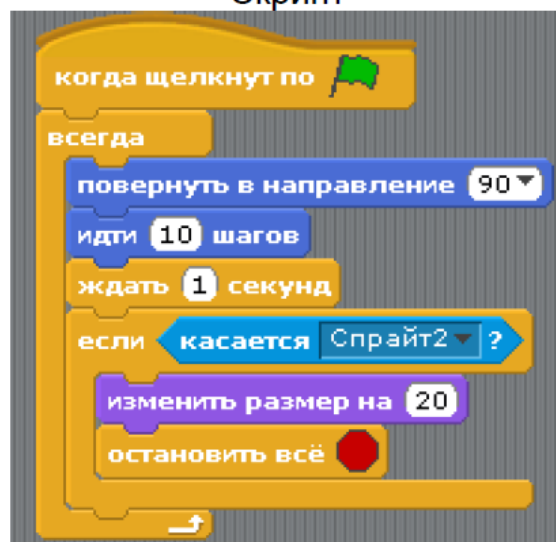
Задание

Изучите скрипт и составьте алгоритм.

Интерфейс программы

Скрипт

Приложение 3.

Заполните карточку.

Отвечайте на вопросы – «Да», «Нет»

1. Получилось записать программу в словесной форме?
2. Записали вы назначение команд?
3. Знаете ли вы для чего выбираются данные команды?
4. Смогли предложить вы предложить дополнительное условие?

Приложение 4.

Закончите предложения

Было интересно... _____

Я понял, что... _____

У меня получилось... _____

Расскажу дома, что... _____

Приложение 5.

ОӘЖ 004.5

ОЙЫНҒА ӘУЕС БАЛАНЫҢ ПСИХИКАСЫ

Хамитов Жасулан Тулегенович

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің студенті
Ғылыми жетекшілері – Гумаров Гали Сагинғалиевич,
Маннапова Торғын Мендикуловна
Орал, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақала компьютерлердің балалардың денсаулығына әсері туралы. «Бала - компьютер» өзара әрекеттесуінің негізгі сәттері, сондай-ақ компьютерде ұзақ отыру салдарынан балалардың денсаулығының бұзылуы қарастырылады. Компьютердің балалардың психикалық және физикалық денсаулығына әсерінің жағымды және жағымсыз жақтары анықталды, ата-аналарға арналған кеңестер ұсынылды.

Түйінді сөздер: компьютер, компьютерлік ойын, баланың психикасы, агрессия, виртуалдық әлем, компьютерлік тәуелділік.

Компьютер - қазіргі заманғы баланың асқақ арманы. Көптеген ата-аналар «ақылды жәшік» лайықты өмір сапасының ажырамас бөлігі деп санайды, сондықтан ата-ана оны балаларына сатып алады немесе соңғы жылдары өте танымал болған компьютерлік клубтарға бару үшін ақша береді. Дәрігерлер мен психологтардың арасында бұл әуестенудің жағымсыз салдары туралы ескерту және тіпті оны нашакорлыққа теңестіру туралы дабыл дауыстары жиі естіледі. Көбіне мінез-құлқы қиын балалар психиатриялық ауруханаларға түседі. Мінез-құлықтың бұзылуы салондарда компьютерлік ойындарға деген шамадан тыс ынталануға негізделген. Негізінен, ата-аналар балаларының сабаққа барудан, сабаққа қатысудан бас тартады, кейде мектептің орнына таңертеңнен кешке дейін компьютерлік клубтарда отырады деп есептейді. Көптеген ата-аналар барлық компьютерлік ойындар бала психикасына теріс әсер ететіндігіне сенімді [1].

Неліктен компьютер балаларға өте тартымды? Біріншіден, ол мүмкін болатын эмоцияларды береді, бірақ әрқашан балаға өмір бермейді. Бұл кең спектр - жағымды эмоциялардан бастап жағымсызға дейін: қуаныш, рахат, агрессия, ашу, тітіркену. Мұның бәрін қозғалмай-ақ бастан өткізуге болады! Тағы бір маңызды аспект бар: ойындағы бала бүкіл әлемге шығуға билік алады. Компьютерлік тінтуір сиқырлы таяқшаның аналогына ұқсайды, соның арқасында сіз көп күш жұмсамай, әлемнің қожайыны боласыз. Балада осы әлемді игеру елесі бар. Жеңілгеннен кейін ол қайта ойнай алады, қайтып оралады, бір нәрсені қалпына келтіре алады, сәтсіз өмірді қайта бастайды. Бұл әсіресе шынайы өмірде сәттілікке жете алмайтындықтарын ауыр сезінетін балаларды қызықтырады [2].

Басқа адамдармен қарым-қатынас жасау дағдылары, кішкентай адамның эмоционалды аясы, ең алдымен, ата-аналармен және құрдастарымен қарым-қатынас жасауда, ертегілерді оқып, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау кезінде қалыптасады. Виртуалды шындық қоршаған орта туралы нақты түсінік бермейтінін және виртуалды әлемнің болмысы туралы және күнделікті табиғи болмыстың қажетсіздігі туралы идеяны қалыптастыратындығын бәрі біледі. Бұл, егер баланы компьютерге "тәрбиелеуге" берсе. Бұл ойын тәуелділігінің мәні: компьютер адамның өзін басқара бастайды [3].

Стимулдау теориясы психология саласында ойынның психикаға әсерін түсіндіреді, яғни ойынның адамға және оның жүйкесіне ықпал жасайтыны жайлы айтады. Оның сапасын бағалауға байланысты зерттеушілер оң және теріс баға береді. Алғашқылары қатыгездікті, жеккөрушілікті, дұшпандықты көрсететін ойындардың барлық жақсы жақтарын көрсетеді. Басты дәлелдері компьютер ойындарды ойнағандардың физикалық және әлеуметтік көрсеткіштерінің жақсаруы жайлы зерттеулер, сондай-ақ катарсис туралы ілім. Катарсис ретінде бүкіл ойын барысында адамның іштей қобалжуы мен уайымдауының рухани тазару мен тыныштықпен аяқталады. Теріс стимулдау теориясы қатыгездік ойындардың адамның психикасына негативті ықпал етеуінен шығады.

Біріншіден, ойыншы виртуальдық әлемде объектілерді «өлтіре отырып», ондай ойындар оны қызықтырып жібереді. Содан барып шын өмірде де сол қылығын істейді. Осындай ауыр қылмысқа бару үшін ол психологиялық кедергілерді жеңу керек. Бұл кедергілерді жеңу үшін оған сондай ойындар көмектеседі. Ол өз сана-сезімдерінде, тіпті виртуальдық әлемде болсын, мұндай мінез-құлыққа рұқсат береді. Ойынның өзі уақытша шынайы агрессияны алмастыратын мінез-құлық формасы болуы мүмкін. Мұны – «Вельд синдромы» деп атайды. Осы «Вельд синдромына» қатысты мынадай жағдай тіркелген. 15 жастағы В.Федоров өз анасы мен қарындасын аяусыздықпен өлтірген. Жеткіншек компьютерде 3DAction ойынын ойнаумен көп уақыт өткізетін болған. Бірде анасымен ренжісіп қалып, бала асханадағы пышақты алып анасына соққы жасайды. Әйел еденге құлап, баласына есінді жи деп, айқайлай бастайды. Бірақ бала өзін тоқтата алмайды. Ашу-ызасы келіп, қолындағы пышақты қабырғаға қатты лақтырады, пышақ сол сәтте-ақ сынып қалады. Сол кезде бала жерде жатқан балғаны алып, анасының басынан ұрады. Айқай-шуды естіген баланың қарындасы – Вика жүгіріп келеді. Вася келесі бір пышақты алып өзінің қарындасында қатыгездікпен өлтіреді. Кейін баланың кінәсі анықталып, оның заттарына зерттеу жүргізгенде, күнделігінде мынадай жазбалар табылған: «Бүгін менің әкем келеді. Менің оны көрмегеніме жарты жыл болды. Ол келгенде мен оның ақшасын ұрлаймын. Мен қатты ашулымын. Кеттім, компьютерде отбасымды өлтіремін» - деп жазылған.

Екіншіден, агрессияға деген ықпалды журналистер «Лара Крофт эффектісі» терминмен сипаттауды қабылдаған. Лара Крофт – ол «Tomb Raider» компьютерлік ойынының кейіпкері. Бұл эффект кинофильмдердегі және видео ойындардағы қатыгездікті шынайы өмірде қолдана бастауын сипаттайды. Агрессия деп бұл ойындардың тікелей

салдары ретінде қаралады. Басында жаман тәжірибе меңгеріледі, содан кейін шынайы өмірде қолданылады. Бұл жерде агрессия үйрену нәтижесі болып саналады.

Үшіншіден, агрессияның шығуына деген ықпалды психиатрлар «патологиялық басқа кейіпке ену ойындарының синдромы» деп атаған. Олардың айтуынша, адам ойынның (виртуалдық, рөлдік) кейіпкерімен өзін идентификациялайды. Бұл өте жиі кездесетін құбылыс, шизофрениямен ауыратын адамдарға тән. Мұндай жағдай әлі кездеспеген болып саналады.

Төртіншіден, «ойыннан кейінгі қатыгездік феномені». Оған екі жағдай жатқызамыз:

1) Ішкі белгілер – бұлар ойыншының қылмыстық (агрессивтік) мінез-құлқын анықтайтын жеке тұлғалық қасиеттері. Мысалы: ойынға тәуелді болуы, ойын арқылы меңгерген тәжірибесін өмірде қолдану, ойынның әсерінен сананың дерформациялануы және т.б.

2) Сыртқы белгілер – адамда болатын агрессияға қолайлы өмірлік жағдайлар. Осы екі белгі болуы нәтижесінде қылмыстық агрессия жасауға әкеліп соғады.

Бейне ойындар алғаш рет тұтынушылар нарығына 1972 жылы ұсынылды. Бүгінгі күні компьютерлік және бейне ойындар индустриясы тек АҚШ-та ғана жылына 19 млрд. доллардан асады. 21 жасқа дейінгі қазіргі заманғы бала өмір бойы 10,000 ойын сағатын жинайды. Бұл балалардың орта және жоғары мектепте мінсіз қатысу жағдайындағы уақыт. Бұл аптасына 40 сағаттан артық жұмыс істеумен тең.

Ата-аналар өз баласының өсуі мен дамуы барысында, уайымдаудың тиісті тәжірибесін ұсына отырып, миын тікелей қалыптастыра алады деген көзқарасты қолдайтын нейропластика туралы ғылыми деректердің кең ауқымы бар. Мысалы, экранның алдында - компьютерлік ойындар, теледидар және әлеуметтік желілерде өткізілген уақыт адам миын белгілі бір жолмен "құрастыруға" мәжбүрлейді.

Дамыту іс-әрекеттері, спорт және музыка әртүрлі «құрастыру» схемасын ұсынады. Отбасылық шеңберде, достармен, жеке (виртуалды емес) қарым-қатынас процесінде адами қатынастарды зерттеуге жұмсалатын уақыт миды ерекше жолмен қалыптастырады. Баламен болған барлық нәрсе миға әсер етеді. Бұл процесс "монтаждау және қайта жөндеу" және баланың "үйлесімді дамуының" мәні болып табылады: *балаларға мидың әртүрлі бөліктері арасында байланыс орнататын тәжірибе беру керек.* Бұл бөліктермен жұмыс істеген кезде, олар мидың түрлі бөліктерін байланыстыратын дәнекер талшық жасайды және нығайтады. Нәтижесінде олардың арасында берік байланыстар пайда болады және олар одан да үйлесімді жұмыс істей алады. *"Ақылмен тәрбиелеудің" мәні баланың миына жас ерекшеліктеріне сәйкес үйлесімді дамуға көмектесу болып табылады.* Балалар өздерінің ақыл-ой және психологиялық ресурстарын толық қуатқа пайдалана алуы үшін неғұрлым интеграцияланған болуға тиіс.

Компьютерлік индустрия даму қарқынына ие болғандықтан, ал компьютерлік технологиялар халық үшін барынша қолжетімді болғандықтан, жасөспірімдерге компьютерлік ойындардың оң әсерін анықтау қажет, өйткені олар негізгі пайдаланушылар болып табылады және жас ерекшеліктеріне байланысты компьютерлік тәуелділікке неғұрлым бейім болып табылады. Ойын мінез-құлқы теориясында компьютерлік ойындар тәуелсіз құбылыс ретінде ерекшеленбейді, өйткені бұл құбылыс ұзақ тарихы жоқ. Компьютерлік ойын - бұл еркін іс-қимыл, оған адам өзінің өтініші бойынша жүгінеді, ойын қызығушылық тудырады, егер мұндай шарт болмаса, адам ойынды жай тоқтата алады.

Компьютерлік ойын, сондай-ақ әдеттегі ойын сияқты, тәуелсіз шындық емес, ойыншы не болып жатқанының шынайылығы туралы біледі. Ойын орынмен, кеңістікпен және уақытпен шектеледі. Бұл сәтте компьютерлік ойын дәстүрлі ойыннан бірнешеге ерекшеленеді, себебі кең көрнекі мүмкіндіктері бар ойын ойыншының емес, ойын

ережелерін ойлап әзірлеушінің ақыл-ой қызметінің өнімі болып табылады. Ойын орыны біртіндеп өз мәнін жоғалтады. Ойын уақыты дәстүрлі ойындағы уақытпен өте ұқсас. Компьютерлік ойында, сондай-ақ оның алгоритміне негізделген ережелерді сақтау міндетті.

Жіктеулерге сәйкес компьютерлік ойындар нақты ойындардан біршама ерекшеленеді, дегенмен кейбір жалпы ойларды табуға болады. Арнайы жасалған бағдарламалар балаларды сюжеттік-рөлдік ойындармен алмастыра алады, сюжеттік жағдайларды белгілеп, кез-келген рөлді таңдау құқығын береді. Пәндік-манипуляциялық ойын элементтері симуляциялық ойындар мен оқу бағдарламаларына тән. Мысалы, көлік жүргізу. Алайда, мұндай тренажерлер тақырыптық-манипуляциялық ойындар сияқты функцияны орындайды: олар дағдыларды нығайтуға көмектеседі.

Көптеген үстел және дидактикалық ойындардың компьютерлік эквиваленттері кең таралған. Барлық компьютерлік ойындар ережелері бар ойындар. Дегенмен, компьютерлік ойындар мен шынайы ойындардың арасында әлі де маңызды айырмашылық бар: нақты ойында қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ойын барысында мінез-құлқын өзгерте алады, бұл икемді ойлауға мүмкіндік береді, қарым-қатынас дағдылары дамиды. Көптеген ойындар тек логикалық есептерді шешуді ғана емес, сонымен бірге белгілі бір эмоционалды ауыртпалықты білдіреді, ол көбіне ойынға патологиялық тұрғыдан тәуелді болады.

Компьютерлік ойындар жанры мен мазмұны жағынан ерекшеленеді. Ең аз қауіпті - қарапайым графика мен дыбысы бар аркада ойындары. Осы ойындарда, әдетте, "уақытты өлтіреді", бірақ ұзақ уақыт өзіне байлай алмайды. Тағы бірі - рөлдік ойындар, оның барысында ойыншы өзі басқаратын кейіпкерге айналады және өз әлеміне енеді. Мұндай ойындарда шындық сезімі өте жақсы болуы мүмкін және ұзақ уақыт бойы ойыншының назарын аударады.

Ең үлкен қауіп зорлық-зомбылыққа негізделген өте қарапайым сюжетпен сипатталатын "атқыш" болып табылады. Мұндай ойындар баланың психикасына теріс әсер етуі және шамадан тыс агрессивтіліктің себебі болуы мүмкін.

Ойындар әртүрлі болады. Мысалы, Windows операциялық жүйесіне стандартты ойындар жиынтығы кіреді - әдетте пасьянстер. Егер компьютермен ұзақ уақыт жұмыс істеу керек болса, ойлау, көңіл көтеру, демалу және ауысу үшін жақсы болуы мүмкін. Ойынның осы сериясынан-басқатырғыштар, тез реакция ойындары, мысалы, компьютерлік үстел теннисі. Стратегиялық ойындар ойыншы бүкіл компьютерлік әлемді басқарады-үй салады, аумақты жаулап алады, мысалы, мұнай, алтын шығарады.

"Квест" деп аталатын компьютерлік ойындардың түрлері бар. Мәні-кейіпкер қандай да бір күрделі, шатасқан жағдайға түседі немесе қандай да бір тапсырма алады, ол үшін шытырман оқиға болады. Ойыншының міндеті-шытырман оқиға, құпия, басқатырғыштарды шешу. Мұндай ойындар, әдетте, зорлық-зомбылық көріністерін қамтымайды. Олар кеңістіктікте ойлауды, есте сақтау қабілеттерін дамыта алатындығында жақсы негіз. Мұндай ойындардағы жағымсыз сәт - құдіреттің пайда болу елесі және шындықтан виртуалды елес әлеміне көшу қаупі. Ата-аналардың міндеті-баласында мұндай ойындардың пайда болуына жол бермеу.

Компьютерлік ойындардың баланың жеке басына әсері әртүрлі. Ойын түріне байланысты балада эмпатия, логикалық ойлау, креативтілік сезімін дамытуға болады. Пайдалы ойындар деп аталатындар: пәндік-манипулятивті-машинаны жүргізуге, ұшақты басқаруға көмектеседі; квесттер - ойында қойылған міндеттерді орындау кезінде шығармашылық қабілеттерін, логикалық және бейнелі ойлауды, сондай-ақ компьютерде стандартты ойындар ойнау - көңіл бөлуге және демалуға көмектеседі. Бірақ, әрине, біздің өміріміздеағзаға зиян келтіретіндер көп, сондай-ақ компьютерлік ойын да

жасөспірімдердің, балалардың психикасына кері әсер етуі мүмкін. Келесі ойындар: Рөлдік ойындар, атқыш және шутерлер, балалардың бойында агрессия, үрей, коммуникативтік қабілеттер туғызады. Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, баланың танымдық қабілеттерін дамыту және психикалық дамуы компьютерлік ойынның көмегімен ата-аналар өз балаларына және олар үшін ойындарды таңдауға сақ болған жағдайда ғана мүмкін болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Лихачевская О.С. Как сохранить зрение при работе на компьютере. – М.: ЭСКОМО. – 2010. – 264 с.
2. Ясько К. Нейропластичность, мозг ребенка и компьютерные игры. – Режим доступа <https://psyfactor.org/lib/kidsaddicted.htm>
3. Савостьянов А.И. Психическое здоровье школьника: учебно-практическое пособие. - М.: Педагогическое общество России, 2006. – 64 с.

ХУСУСИЯТҲОИ ПЕДАГОГИИ ТАРБИЯИ МИЛЛИИ ЉАВОНОН ДАР ЗАМОНИ МУОСИР

Рахимова Зарнигор

соискатель Таджикского государственного педагогического
универсиета им.С.Айнӣ, г.Душанбе, Таджикистан
Иматова Л.М. – д.п.н., профессор, научный руководитель

Аннотация: Тарбияи миллӣ ӯамчун падидаи илтимоию сиёсӣ дар замони муосир мақому мартабаи махсусро касб кардааст. Дар самти тарбияи миллии ӯавонон бояд заминаҳои педагогӣ, аз ӯумлаи такмили стандартҳо, ӯамоҳангсозии фаъолияти ташкилотҳои ӯамбиятӣ, марказҳои маърифатӣ ва татбиқи барномаҳои тарбиявӣ ва ӯайраро фароҳам овард. Асоси методологии онро тафаккури нави сиёсӣ ва фарҳангӣ ташкил медиҳад, ки моҳияти он таъкими истиқлолияти давлатӣ, ваҳдату худшиносии миллӣ, ӯисси ватандӯстӣ, ӯифзи тамомияти арзӣ ва манфиатҳои умумимиллӣ мебошад.

Калидвожаҳо: тарбияи миллӣ, тафаккури нави сиёсӣ ва фарҳангӣ, ӯаҳонишавӣ, маълумотнокии босифат, такмили стандартҳо, маъорати касбӣ, нерӯи ақлонӣ, худшиносии миллӣ

Масъалаи таълиму тарбияи миллӣ яке аз масъалаҳои мубрами замони муосир ба ӯисоб рафта, паҳлӯҳои гуногуни ӯаёти илтимоию сиёсиро дарбар мегирад. Оид ба ин масъала дар сарчашмаҳои илмҳои сиёсию педагогӣ баъсҳои гуногун мавҷуд аст. Дар педагогика таълиму тарбия категорияҳои марказӣ ба шумор рафта, асос ва мақсади ин фанро ташкил медиҳанд. Аммо дар рафти рушду нумӯи ӯомеа масъалаҳои пайдо мегарданд, ки бештар ба сиёсати миллии ин ё он кишвар вобастагӣ доранд ва ояндаи миллату давлат ӯам ба як сиёсати махсуси давлатӣ ниёз дорад. Махсусан, сиёсати миллӣ, таълиму тарбияи миллӣ ва дигар арзишҳои барои рушди худшиносӣ ва ҳудогӯии миллӣ нақши муҳим мебозанд.

“Тарбия падидаи илтимои, фарҳангӣ, психологӣ ва педагогӣ буда, барои танзими ӯаёти инсон ва пешрафти ӯамбият хизмат менамояд. Он ӯамчун фаъолияти махсуси мақсадноки инсон барои рушди шахс ва ворид шудани инсон ба ӯараёни зиндагии воқеӣ ва бунёди

һаёти маданӣ равона мегардад. Мақсади тарбия қисми таркибии мақсаду вазифаҳои давлат қарор мегирад, ки барои амалӣ намудани манфиатҳои давлат, ҷомеа ва ӯар як шаҳрванд равона карда мешавад” – қайд гардидааст дар Концепсияи миллии тарбия дар Љумњурии Тоҷикистон. [3,2]

Бояд гуфт, ки тарбияи миллӣ ӯамчун падидаи илтимоию сиёсӣ баъди ба даст овардани истиқлолияти сиёсӣ мақому мартабаи махсусро касб кард. Асоси методологии тарбияро дар кишвари мо тафаккури нави сиёсӣ ва фарҳангӣ ташкил медиҳад, ки моҳияти он таъкими истиқлолияти давлатӣ, ваҳдату худшиносии миллӣ, ӯисси ватандӯстию ватанпарастӣ, ӯифзи тамомияти арзӣ ва манфиатҳои умумимиллӣ мебошад. Муътавои ин методология дар Конституцияи Љумњурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъерии ӯуқуқӣ таъкид ёфтааст.

Љавонон нерӯи азим, бақои умр ва ӯастии ҷомеа ба шумор рафта, муҳимтарин хусусияти илтимой, маънавӣ ва ахлоқии онҳо пос доштани мероси гузаштагон аст. Љавонон дар ӯама давраи замон ӯалқаи мустақами наслҳои башар маъсуб ёфта, қувваи илтимой, сарватҳои маънавӣ, арзишҳои ахлоқии гузаштагонро мерос мегиранд.

Давлат дар сиёсати худ тарбияи миллии ӯавононро қафолат медиҳад, ки дар тарбияи миллӣ фазои ӯуқуқӣ фароҳам оварда, санадҳои ӯуқуқии меъерӣ қабул ва дар амал татбиқ карда шаванд. Љукумати Љумњурии Тоҷикистон дар сиёсати худ оид ба тарбияи миллии ӯавонон шароити ӯуқуқӣ ташкил мекунад, ӯульятҳои меъери ӯуқуқӣ қабул намуда, онро дар таъриба месанҷад, таълимгоҳҳои таълимӣ тарбиявии давлатӣ ташкил намуда, барои кори доимии он шарту шароит муайян месозад, солимии ӯисмониро таъмин менамояд, кори таълимгоҳҳои таълимӣ - тандурустиро дастгирӣ ва риволь мебахшад, мақом, масъулият ва фаъолияти ӯавононро дар бунёди вазъи мусоиди тарбиявӣ баланд мебардорад.

Аз ин ӯиноз, ӯавононро рамаи ӯастии миллат ва имрӯзу фардои он меноманд. Имрӯз ин тадбирро, қабул аз ӯама, аз тавалӯӯ ва ибтикори муҳими сиёсии Сарвари давлат дониста, ӯукумати ӯумњури ба нерӯи ӯисмонию ақлонии насли умедбахш, ки воқеан чун қувваи созанда ба ӯисоб мераванд, баҳои баланд медиҳад.

Албатта омили тарбияи ӯаматарафаи ӯавонон, донишу маъорат ва андешаи миллии онҳо аз омӯхтани илмҳо ба монанди: фалсафа, адабиёт, таърих, дин, ахлоқ ва ӯайра иборат мебошад. Ва барои омӯзондани аз бар кардани ин илмҳо падарон ва модарон, устодон, олимону адибон ва ӯамъи солхӯрдагоне, ки пастию баландии зиндагиро хуб медонанд вазифадор карда мешаванд. Чунки, рушду такомули афкори гузаштагон мероси аълодӣ буда, муътавои он аз насл ба насл интиқол меёбад.

Асосгузори сулӯу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти мамлакат, муътарам Эмомалӣ Раҳмон мавқею мақом ва рисолати ӯавононро дар ӯаёти давлату ӯамъият ва таъдиди рукноҳои бунёдгузори он пайваста таъкид намуда, дар ӯар баромадҳоишон ӯавононро ба созандагӣ бунёдкорӣ даъват менамоянд.

Дар ин радиф зикр намудаанд, ки «Шумо, ӯавонон дар шароити кунунӣ ба воқеияти сиёсӣ ва иқтисодиву илтимои ӯағони муосир зудтар ва беътар ӯамоҳанг гардида, дар бунёди ҷомеаи шаҳрвандӣ саҳми ӯалқунанда гузошта метавонед. Аз ин рӯ, бояд бо тамоми ӯастӣ дарк намоед, ки барои устувор намудани пояҳои истиқлолияти миллӣ ва бунёди давлати пуриқтидори демократӣ, таддири ояндаи миллат, амнияти оромии кишвар ва эҳёи дурахшонтарин арзишҳои тамаддуни бузурги ӯиғонамон масъулияти бузурге ба дӯш доред» [2].

Дар солҳои соҳибистиқлолӣ бештар аз 200 ӯульятҳои ӯуқуқиву меъерие тағия гардидаву қабул карда шуданд, ки барои рушду нумӯи соҳаи маориф аз ӯумла, ба беъбудии сифати таълиму тарбия, беътар шудани базаи моддиву техникаи макотиби оливу миёна, беътар шудани шароит ва ӯифзи илтимои кормандони соҳа мусоидат кардааст.

Яке аз Һамин гуна ҺульятҺои муҺим Консепсияи миллии тарбия дар ЉумҺурии Тољикистон мебошад, ки бо Қарори Һукумати ЉумҺурии Тољикистон таъти раќами 94 аз 3 марти соли 2006 ќабул гардида, мавриди истифода ќарор ёфтааст, ки ин аввалин Һульяти консепсионӣ дар самти тарбия буда, аз муќаддимаву Һафт ќисм иборат аст. [3].

Яке аз самтҳои таркибии тарбияи милли, ки дар Консепсияи миллии тарбия муайян карда шудааст, тарбияи гуманистӣ мебошад. Муътавои ин мафҺумро дар шаърванд ба вуљуд овардани эъсоси дӯст доштан, эътиром кардан ва бо раъму шафќат бурдан ташкил медињад. Тарбияи гуманистӣ аз ғояҳои синфӣ ва инсонбадбинӣ оро аст. Он ба шаървандони кишвар имконият медињад, ки худро яке аз ъузьҳои таркибии ъомеа, миллат ва аъли башар эъсос кунанд.

Давлат ба ъавонон тавалъуи зоири намуда, барои татбиќи сиёсати давлатии ъавонон, ъињати дастгирии моддиву маънавии ъавонон, тарбияи ватандӯсту ва ъалби онҳо ба чорабиниҳои гуногуни сиёсӣ тadbирҳои меандешад, то ки таълиму тарбия ва кадрҳои тайёрнамудааш дар солҳои минбаъда барои идоракунии соњаҳои гуногун бо омӯзиш ва истифодаи таърибаи пешқадами ъафони хизмат намояд.

Дар суханронии хеш сарвари давлат Эмомалӣ Раъмон дар Паёми навбатии соли 2016 таъкид дошт, ки «...то 30 солагии Истиќлолияти давлатии ЉумҺурии Тољикистон яъне, то соли 2021, ъињати ноил гардидан ба Һадафҳои олимон, таъвяти сармои баланд бардоштани самаранокии бахши воќеӣ, таъкими сохтори идоракунии давлат, таъмини устувори нишондињандаҳои макроиќтисодӣ ва рушди иќтисодиву иљтимоӣ, бо ташкили ъойҳои нави корӣ, дарлаи баланди истеъсолӣ ва фароњам овардани замина барои таъкими иќтидори содироти кишвар – Һамчун самтҳои муҺимтарини сиёсати иљтимоиву иќтисодии давлат муайян гардидаанд» [2,7].

Њафони муосирро таъаввулоти амиќ фарогир аст, зеро сохтори аксар кишварҳои ва дар маъмуи ъафони ъолати дигаргунашавиро аз сар мегузаронад. Њафонишавӣ равандест, ки новобаста ба хоњиши одамон ба вуќуи мепайвандад. Дар айна замони ъафони барои одамон на танҳо чун як давлати алоњидаи милли, балки як хонаи ягонаи воњида маъсуб меёбад.

Һамзамон, афзудани шавќу раѓбати насли наврас ба равандҳои иљтимоӣ, фарњангӣ ва худшиносии шахсӣ бозѓуи он аст, ки саъйи талошҳои ъавонон дар ъомеаи муосир танҳо дар қолаби ба даст овардани доираи танги дониш, тахассусу маъорати касбӣ маъдуд намегардад. Аз ин лињоз зарур аст, ки ъињати рушди маънавии таълимгирандагон шароити мусоидро фароњам оварда, барои тарбияи худшиносӣ, худтакмилгардии ахлоќӣ, азхуднамоии доираи васеи таърибаи иљтимоии онҳо кўмак расонида шавад.

Таъмини рушди ъомеа ва соњаҳои иљтимоӣ ва иќтисодиро тавассути маълумотнокии босифат, камолоти маънавию ахлоќӣ, одоби муошират ва маданияти гуфтор, тафаккури эљодӣ ва маъорати баланди касбии кадрҳои беътар намуда, дар самти тарбияи милли ъавонон чунин заминаҳои педагогиро бода фароњам овард:

-таъмили стандартҳои дар самти вусъатбахшии корҳои тарбиявӣ, ъифзи ъуќуќ ва манфиатҳои ъавонон;

-таънии дастурҳои вобаста ба ахлоќ ва тарбияи чавонон дар ъомеа;

-Һамоњангсозии фаъолияти ташкилотҳои ъамъиятӣ, клубҳои, марказҳои маърифатӣ ва татбиќи барномаҳои тарбиявӣ;

-гузаронидани чорабиниҳои оид ба оmodасозии ъавонон ба бунёди оилаи солим ва ъомеаи солим;

-вусъатбахшии Һамкориҳои падару модарон ва ташкили рӯзҳои падару модарон дар муассисаҳои таъсилотӣ;

-таъмин намудани риояи пурраи ъуќуќ ва озодиҳои донишљӯён, татбиќи усулҳои демократӣ дар ъаллу фасли масоили ъавонон;

-эњё ва таъаддуи марказҳои минтақаӣ, илмию техникии истеъсолии ӯвонон, марказҳои иттилоотии барои татбиқи захираҳои эҳодии ӯвонон ва ӯамчун шуғли дуомдараља пешбинишуда;

-таъсиси шабакаи хадамоти мададрасонии илтимоию равоншиносӣ барои ӯвонон ва донишљӯҳои муассисаҳои таъсилоти олии касбӣ.

Муъимтарин самти фаъолияти тарбиявии муассисаҳои таъсилоти олии касбӣ бояд аз фароҳамоварии низоми бисёрзинагии омодамоӣ ва азнавтӣркунии мутахассисони ташкилкунандаи кори тарбиявӣ бо донишљӯён иборат бошад. [4;5].

Бо дарназардошти аҳамияти бузурги вазифаҳои ташкили низоми тарбияи маънавию ахлоқии кӯдакону наврасон ва ӯвонон бояд ба тайёр намудани мутахассисони соҳаи тарбия (муаллимон, мураббияҳо, психологҳо, педагогҳои таъсилоти иловагӣ, мураббӣҳои мақомоти ӯифзи ӯуқуқ) таваљљӯи хоса зоғир карда шавад. Дар ин масъала ба дӯши муассисаҳои таъсилоти олии касбии омӯзгорӣ барои тайёр кардани муаллимону мураббӣҳои ояндаи дорои ӯағонбинии васеъ масъулияти бузург воғузур меғардад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Эмомалӣ Рағмон Ватандӯстӣ ва ифтихори миллӣ. Душанбе, 1996.
2. Паёми Президенти Љумғурии Тољикистон, Пешвои миллат, муғтарам Эмомалӣ Рағмон ба Маљлиси Олии Љумғурии Тољикистон аз 22.12.2016.
3. Консепсияи милли тарбия дар Љумғурии Тољикистон №94 аз 3.03.2006
4. Барномаи давлатии тарбияи насли наврас дар ъумғурии тољикистон барои солҳои 2013-2017. аз 1 август 2012, № 382. 23с.
5. Иматова Љ. Рољеъ ба тағқиқу омӯзиш дар паљўғишҳои педагогикаи миллии тољик. - /Маљаллаи «Роғномаи омӯзгор». –Хуљанд, 2018. С.79-82.
6. Кодиров К.Б. История педагогической мысли таджикского народа. -Душанбе. 1998. - 235 с.

МОЌИЯТИ АРЗИШҲОИ МАЌНАВЇ ДАР ТАШАККУЛИ ЉАЌОНБИНИИ НАВРАСОН

Ризоева Нигинамо

соискатель Таджикского государственного педагогического
универсиета им.С.Айнӣ, г.Душанбе, Таджикистан
Иматова Љ.М. – д.п.н., профессор, научный руководитель

Аннотация: Дар мақола муғимияти истифодаи арзишҳои миллии хоси халқи тољик дар ташаккули ӯағонбинии наврасон тағлил гардида, таъсири ин арзишҳо ба тарзи зиндагӣ, тағлиму тарбия ва муносибати наврасон дар ъомеа мавриди назар қарор ёфтааст. Арзишҳои мағнавӣ хазиначи бузургеро мемонанд, ки аз сарватҳои мағнавии миллати тољик гирд оварда шудаанд. Барои пос доштани ин арзишҳо бояд пеш аз ӯама наврсонро дар рӯғияи ватандустиву ватанпарастӣ, худшиносии миллӣ ва эғтимод ба нерӯи ақлонии худ тарбия намудан муғим аст.

Калидвожаҳо: арзишҳои мағнавӣ, наврасон, воситаи тарбия, муғити оила ва мактаб, ташаккули мағнавиёт, муносибати ахлоқӣ, таљассумгари симои мағнавии халқ

Волоияти илму дониш ва омӯхтани он аз ӯвияти халқи мо бармеояд, ки ба мактабу маориф ва илму дониш робита дорад. Арзиш мафъуми фалсафӣ, сотсиологӣ, адабӣ ва педагогӣ буда, дар луғатномаҳо ба маъноҳои баҳо, қимат, қиматбаҳо, кадр меояд. Таъти мафъуми арзишҳо рукнҳои махсуси муқарраргардидаи илтимои ҷомеаю дар назар дошта шудааст, ки дар шаклҳои мусбату нек, зебову савобу раво зоғир мегардад. Ғайр аз ин арзиш ҳамчун шакли шуури ҷамъиятӣ бо ӯдиси ва воқеаҳои ҷамъиятӣ тобишҳои гуногун дода, онҳоро маъқул медонад, ё рад мекунад ва дар ин маъно яке аз меъёрҳои зиндагии инсон дар ҷаёт ба шумор меравад.

Анҷана, суннатҳои воло, арзишҳои миллии халқи тоҷик, ки дар давоми қарнҳо ба тарзи ҷаёти мо ворид шудаанд, менталитет ё маълуми сифатҳои онро ташкил медиҳанд. Муҳимтарин меъёри арзишҳои умумибашарӣ ин аст, ки ақсарияти халқҳои (миллатҳои) рӯи замин онҳоро ҳамчун меъёри зиндагӣ меписанданд. Арзишҳо аз рӯи аҷамият ва микёс ба арзишҳои милли ва арзишҳои умумибашарӣ тақсим мешаванд:

Имрӯз дар ҷомеаи мо зарурияти истифода бурдани анҷанаҳои пешқадам ба миён омадааст. Ин зарурият аз инҳо бармеояд:

1. Анҷанаҳои пешқадам ҳамчун ташаккулдиҳандаи маънавияти одам, воситаи муҳими тарбияи ахлоқии насли наврас дар замони ҷаёнишавӣ буда, дар ҷомеа рафтор, амал, одоби кирдор, ӯиссият ва олами маънавии одамонро идора менамоянд;

2. Арзиши фарғангию маънавии халқ буда, дар шаклгирии шуури насли наврас нақши муҳим доранд.[3,65]

“Ҷавҳар, ҳосият ё маълуми сифатҳои тоҷикон аз илму донишомӯзӣ, зағматписандию, тағаммул, сару қор бо замин, оштию сулҳпазирӣ, тадбирљӯӣ, худшиносӣ, талоши фарғангӣ, меғмондорию меғмоннавозӣ, устуворию оила, ифтихори ватандорӣ, шикастанафсӣ, қасбу ӯунаромӯзӣ, хушбинӣ (оптимистӣ), дӯстию рафқат, иззату эғтироми падару модар ва шахсони қалонсол, некӣ ва наққорӣ, адлу адолатљӯӣ, дастгирии яғимону мӯғтољон, қаноралљӯӣ аз ӯирсу ӯасад, қибру ӯурур, қинаю адоват, хиёнат ва ағдшиқанӣ ва ӯайра иборатанд” – қайд гардидааст да Консепсияи миллии тарбия дар Љумғурии Тољикистон. [1,8]

Мағз хусусияти тарбиявӣ, муттағидсозии мардум, ифодағари арзишҳои мағнавӣ будани анҷанаҳоро дар муносибатҳои илғимоӣ, фарғангӣ ба ӯисоб гирифта, ба эғё ва рушду тақомули онҳо Сарвари кишвар диққати махсус додаанд. Истифодаи анҷанаҳои миллиро дар баланд бардоштани мағғулияти падару модар иљрои вағифаи анҷанавии худ – тағлим ва тарбияи фарзанд, танзими анҷана ва расму маросимҳоро чун беғдошти вағзи иқтисодии мардум мавриди тағлилу бағрабардорӣ қарор доданд. [5]

Бояд қайд намуд, ки шахсияти инсон, пеш аз ӯама, дар даврони наврасӣ ташаккул ёфта, пасон зери тағсири муғйти зист тақмил меёбад. Мағғалаи тарбияи ахлоқию мағнавии ӯавонписарону ӯавондухтарон аз даврони қуған то ин дам дар мағди назари ӯамагон қарор дорад. Онҳо қўшиш ба харљ медиҳанд, ки пайи масоили мављуда сағмғузур бошанд. Тарбияи ахлоқию мағнавиро аз муғйти оила ва мактаб берун тасаввур қардан имқоннопазир аст. Чунки дар ин сағт онҳо пояғузори асосӣ ба шумор мераванд. Аз рўзе, ки инсоният ба муљғизи бузурғи ӯастӣ, ба неруи ақлу хирад тақя намуд, пайи шинохтани хайру шар, зебоиву зиштӣ, нуру зулмат, адлу зулм, қибру ӯақ, ки имрӯз ононро ба категорияҳои ахлоқию мағнавӣ мансуб медонем, шуруғ қард. Ташакқули инсони қомил ба василаи сағй барои ӯаёти хубтар, эғёи нури мағрифати хирашуда ва баёнғари фикру ақоиди нағ футури эғтиқоди одамі муайян мегардад.

Дар ин сағт, истиқлолияти давлатии Љумғурии Тољикистон барои ноил шудан ба дастовардҳои муғим дар ӯаёти иқтисодиву илғимоӣ, сиёсиву фарғангии ӯавонон нақши босазо гузошта, ба ташакқули сиёсати давлатии ӯавонон ва тадриљан фароғам овардани имқониятҳои васеи рушду тақомули ӯавонон дар шароити мураккаби тағйирёбии

сохториву ʎамғиятї мусоидат намуд, ки мавќеи ʎавонон дар ин раванд хеле самарабахш арзёбї мегардад.

Раванди корњои тарбиявї дар мактабњои таъсилоти умумї пас аз ќабул гардидани «Консепсияи миллии тарбия» (2006) вусъати нав пайдо намуд. Моњият, маќсаду вазифањо ва мазмуни тарбия низ комилан бо арзишњои ахлоќї ва фарњангии миллати куњанбунёдамон мутобик кунонида шуд. Һамзамон, ʎомеаи рӯ ба рушди тољикон зарурати тањия ва ќабули ин нуљљати бағоят муњимро, ќабл аз Һама, дар он арзёбї мекунад, ки давлати тозаистиклоли мо ниёзи бештар ба тарбияи густурдаи миллї дорад. Аз ʎумла, дар Консепсия таъкид шудааст: «Рушди минбаъдаи кишвар ба тарбияи шахсиятњои сатњи баланди ахлоќї, дунёи пурѓановати маънавї, фикру ʎисми солим, энҗоси баланди ватандўстї ва худогоњии миллидошта, риоягари кунунњо, нуќуќњо, озодињо, зањматписанду зебопараст, сарфаю сариштакор, ботаъаммулу тоќатпазир, масъулиятшиносу фаъл ва созандаю эљодкор вобаста аст. Тарбияи чунин шаървандон вазифаи давлат, ʎомеа ва оила аст».[1,10]

Арзишњои миллї хоси халќњо ва миллатњои алоњидаанд, ки дар тарзи зиндагї, анѓана, расму оин ва муносибатњои онњо нисбат ба воќеият ифода меёбанд. Арзишњои умумибашарї мутааллиќ ба тамоми башарият буда, хазинаи бузургеро мемонанд, ки аз сарватњои маънавии кули миллатњо гирд оварда шудааст.

Һам философия ва Һам педагогия дар байни арзишњои умумибашарї инсон, нуќуќ ва бузургии онро ʎои аввал мегузоранд, ки ин табиист. Инсон, ки худ меъмор ва офаридагари арзишњост, Һатман бояд ин маќомро ишѓол намояд. Меър ба замин, меънату меънатдўстї, нисбатан устувории оила, майлу раѓбат ба дониш, посдории суљу оштї, зебоиписандї, санъат, хоксорию фурутанї, камгапї, дастархони боз, меъмондорию меъмоннавозї – Һама арзишњои миллати тољиканд.

Яке аз намудњои тарбия тарбияи ахлоќї маъсуб меёбад. Тарбияи ахлоќї метавонад, маљмӯи меър ва коидањои асосии муносибати одамонро ба низом дароварда, Һамчунин дар фаъллияти худ ба Һаёти иќтисодию иљтимоии мардону занон, ʎавонписарону ʎавондухтарон, таъсири мусбат ва ё манфї расонад, рушди ʎомеаро фаъл ва ё баръакс суст намояд. Моњияти тарбияи ахлоќї дар он ифода мегардад, ки ба наврасон аввалин коидаю талаботи ахлоќи иљтимоиро даќику равшан омўзонида, шахсияти онњоро ташаккул дода тавонем.

Ба андешаи педагогияи машъур моњияти тарбияи маънавї дар он ифода мегардад, ки бачаро аз қадамњои аввалини Һаёти мактабияш, пеш аз Һама, рафторњои шахсии худї ў эътиќодманд кунонад ва ў дар сухани омўзгор ба фикру таассуротњои шахсии худ, ки дар ʎараёни амалиёти фаъллона низ падида меоянд, акси садо гирад (манбаъ). Тарбияи ахлоќї паљлуњои гуногун дошта, яке аз паљлуњои он муносибати писарону духтарон ба шумор меравад. Албатта, кайд кардан бамаврид аст, ки маъорати тарбияи маънавию ахлоќї писарону духтаронро шахсони бозљтимоди якдигар мешуморад. Ин Һодиса дар натиљаи сухани тарбиятгар, пеш аз Һама, саъми волидон назаррас мебошад. [4]

Саъми омўзгор, бахусус роњбари синф дар Һама ʎаъзањо, бештар дар соатњои тарбиявї, баъсу мунозирањои судманд оид ба баланд бардоштани тарбияи ахлоќию маънавї бояд назаррас бошад. Омўзгоронро зарур аст, ки бевосита ба тарбияи ахлоќию маънавї ва равонии ʎавонону духтарон (хоса синфияи болої) тавалљуи бештар зоњир намоянд. Мазмуни тарбияи маънавию ахлоќї бояд тамоми паљлуњои ахлоќро фарогир бошад. Мо бояд кўшиш ба харљ дињем, ки хонандагон (ʎавонписарону ʎавондухтарон)-ро дар руњияи ахлоќи покїзаю садоќати бепоён тарбия карда ба воя расонем, то ки Һамчун шахси нафърасон дар ʎомеа саъмгузор бошанд.

Солњои охир тарбияи маънавию ахлоќии ʎавонон хеле коњидааст ва мушкилот дар он аст, ки раванди оmodасозии писарону духтарон ба Һаёти солими мустаќил аз

мадди назари омӯзгорон ва падару модарон хеле дур мондааст, ки ин ба коњилу нодон гардидани онњо замина гузошта, минбаъд дар зиндагӣ монеа эљод мекунад. Писарону духтарон дар аксар ваќт ба њодисаю воќеањои давр (дунё) бањои амиќ дода наметавонанд, оид ба масъалањои оиладорӣ ва мустаќилият маълумоти кофӣ надоранд, зеро ки ба онњо муносибати ахлоќӣ ва маънавӣ, наќши зан-модар, наќши падар-пойдевори оила, пурра фаъмонда нашудааст, онњо танњо бо роњи шунидан, худомӯзӣ кардан, баъзе саволњои пардапӯшона ба шахсони бегона медињанд ва љавоби номукаммал гирифта ин роњи пурмашаќатро тай мекунанд. Аксарияти онњо рӯњияи танги маънавӣ-ахлоќӣ дошта, дар одитарин муносибатњои ахлоќӣ, муошират, њассосият, маслињату машварат ва масъулият дар назди оилаву фарзанд ба мушкилињои зиёд рӯ ба рӯ мешаванд.

Бояд қайд кард, ки маъз дар замони истиќлолият арзишњои маънавӣ њамчун таљассумгари симои маънавии халқ, муттањидсозандаи нерӯњои аќлониву зењнӣ, баёнгари таърихи гузаштаву муосир, анъанот, одобу ахлоќи њамида ва дигар муќаддасоти миллӣ дар љомеа маќоми арзанда касб намудааст.

Барои пос доштани ин арзишњо бояд пеш аз њама љавононро дар рӯњияи ватандӯстиву ватанпарастӣ, худшиносиву ҳудогонии миллӣ ва эътимод ба нерӯи аќлони худ тарбия намуда, онњоро њарчи бештар ба донишандӯзӣ раънамоӣ созем. Дар ин замина, мо бояд шахсияти соњибилму озодандешеро тарбия намоем, ки ба қобилият ва истеъдоди худ бовар дошта, пайваста дар талоши њимояи таърихи гузаштаву муосир, анъанот ва муќаддасоти миллӣ бошад.

Љомеаи имрӯза барои ташвиќу тарғиби тарбияи ахлоќию маънавӣ ва муносибати тарафайни љинсњо, бунёд кардани оилаи солим, ба вуљуд овардани насли солим, дур кардани тухми адоват, ғаму андӯш ва амсоли инњо ниёз дорад. Дар ин самт кору фаъолияти омӯзгорон ва волидон бояд назаррас бошад. Зеро пешрафти инкишофи тарбияи ахлоќию маънавӣ ва муносибати тарафайн ба бисёр омилњо, аз љумла, омӯзгори беътарин, талаба, хонавода, љомеа, маводи тарбиявӣ, вазъи зиндагии иљтимоӣ, муносибати байнињамдигарии љомеа вобастагии калон дорад.

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА:

1. Концепсияи миллии тарбия дар Ҷумњурии Тољикистон аз 3.03. 2006, №94.
2. Лутфуллоев М. История педагогики таджикского народа. - Душанбе, 2015. - 480 с.
3. Маджидова Б. Традиции и обычаи таджикского народа в формировании нравственных качеств личности: монография. - Душанбе, 2004. -212с.
4. Нуров А. Роль духовных ценностей в нравственном воспитании младших школьников. -Душанбе, 2002. - 87 с. (на тадж. яз).
5. Эмомали Рахмон. Патриотизм и национальное самосознание. - Душанбе, 1999. - 315 с.

О ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ ЗНАЧИМОСТИ ВИТАГЕНА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Кдырбаева Хурлиман Мангитбаевна

Научно-исследовательский институт педагогических наук им. Т.Н. Кори Ниязи базовый
докторант – Кдырбаева Хурлиман
Узбекистан, Ташкент

Аннотация: В этой статье описывается важность технологии обучения витаген в процессе обучения. История возникновения концепции витагенского образования, развитие гуманных принципов в личности студента, социальная гибкость, доктрина поиска выхода из непредвиденных ситуаций в разных ситуациях.

Ключевые слова: социализация, жизненный опыт, голографический подход, технология обучения витаген.

Люди сталкиваются с различными ситуациями на протяжении всей своей жизни. В зависимости от характеристик возможных совпадений, его можно разделить следующим образом. 1. Жизнь опыт, 2. Жизненный опыт, 3. Опыт витаген. Эти процессы имеют большое значение как в сфере образования, так и в области педагогических технологий.

Основные понятия теории образования витагена - «Жизнь опыт», «Жизненный опыт», «Опыт витаген».

Концепция педагогической технологии в образовательном процессе является комплексной и междисциплинарной концепцией и играет важную роль в развитии образовательной практики.

Понятие педагогической технологии возникло в двадцатом веке и имеет свои этапы развития и историю. Первоначально эта концепция называлась образовательной технологией с 1940-х по 1950-е годы.¹

Педагогическая технология - это совокупность методов обучения, приемов и средств обучения, это совокупность организованно-методических средств педагогического процесса.

Педагогическая технология - представляет собой системный метод, который определяет задачу оптимизации форм обучения, творческого подхода, с учетом технических средств и межличностных отношений, которые облегчают процесс обучения в процессе обучения.²

Но наша главная задача - не определить педагогическую технологию или не изучать ее всесторонне, а сосредоточиться на образовательном инструменте витаген, который рассматривается как педагогическая технология.

В связи с этим доктор педагогических наук, профессор, академик А.С. Белкин разрабатывает теоретические аспекты технологии образования витагена в последней четверти XX века. Суть образовательных технологий витаген заключается в том, что «знания и навыки, полученные студентами в процессе обучения, связаны с жизненным опытом».

¹ Ж.Ф.Йўлдошев, С.А.Усмонов. Заманағой педагогикалық технологияларды амелиятқа енгизиў. Ноқис. «Қарақалпақстан» 2012 ж. Б.6. (улыума.б.116).

² Ж.Ф.Йўлдошев, С.А.Усмонов. Заманағой педагогикалық технологияларды амелиятқа енгизиў. Ноқис. «Қарақалпақстан» 2012 ж. Б.10. (улыума.б.116).

Я.А.Коменский, Ж.Ж. Руссо, К. Д. Ушинского педагогические работы по витеген образованию - связь знаний, полученных в процессе обучения, с реальными жизненными ситуациями.³

Образование витеген - это ориентация умственного и духовного потенциала человека на цели обучения.

В педагогической энциклопедии наших местных ученых (проф. Р. Сафарова) для уточнения понятия технологии витегена описывается следующее:

Образовательная технология витеген – это образовательная технология, которая служит для активизации жизненного опыта учащихся, направляя их интеллектуальную и духовную энергию на цели обучения.

Образование витеген – является одним из направлений дидактики и организовано на основе обновления существующего социального опыта учащихся. То есть, он предполагает постепенное использование опыта человека в образовательных целях.

Образование витеген – это система образования, направленная на обновление жизненного опыта человека, которая предполагает использование его интеллектуального и духовного потенциала в образовательных целях.

В традиционной системе образования происходит процесс передачи и усвоения знаний. Учитель передает знания ученикам, которые в свою очередь демонстрируют, что они овладели знаниями. В основе процесса в таких ситуациях лежит передача знаний. Они становятся реальной ценностью только тогда, когда ученик приобретает знания, которые имеют для него личное значение. Только знания, которые студент чувствует, знает и может применять на практике, имеют для них особое значение. Такие знания хранятся в памяти студентов надолго. Таким образом, особенно важно ценить знания, предоставляемые в образовательном процессе, исходя из жизненного опыта личности.

Основным видом деятельности студента является процесс чтения, который стремится эффективно усваивать знания в процессе чтения. Педагог старается обучить студентов знаниям, используя эффективные методы и инструменты. Этот метод, метод, технология помогают развить в нем черты личности, наряду с основательным приобретением знаний. Однако среди них социальные нормы, соблюдение правил поведения, накопление нравственных норм изучаются в процессе обучения. Однако в процессе обучения могут возникать ситуации, когда учащиеся, которые тщательно, эффективно приобретают знания, испытывают трудности в общении с публикой, или когда студенты сталкиваются с проблемными ситуациями в процессе совместного обучения. Если студент хочет узнать что-то вокруг себя, это делается с помощью когнитивных процессов. Важно знать реальность внешнего мира через процессы интуиции, восприятия и воображения.⁴

Существуют концепции, которые оправдывают и объясняют идеи любого случая или процесса. В число таких концепций входит образование витегинов. В теории образования витегинов можно говорить о формировании определенной концепции личности. Опираясь на концепцию витегенного образования в педагогическом процессе, можно определить задачи, связанные с системой образования.

Мы подробно остановимся на важности и значении жизненного и жизненного опыта для формирования личности читателя.

³ Современные образовательные технологии и учебном процессе ВУЗА. Касаткина Н.Э., Градусова Т.К., Жукова Т.А., Кагакина Е.А., Комупаева О.М., Солодова Г.Г., Тимонина И.В. Методическое пособие. Кемерово. 2011г. С.158. (Общий.с.237).

⁴ Педагогика энциклопедия. Маъсул мухаррир. Р.Сафарова. I жилд. «Ўзбекистон миллий энциклопедияси». Давлат илмий нашриёти. Т.:2015 й. Б.200. (Умумий.б.320).

А. С. Белкин рекомендует проводить различие между двумя концепциями образования витегана: «жизнь опыт» и «жизненный опыт».

«Жизнь опыт» - это информация, которую человек испытывает, но он недостаточно ценен для него.

«Жизненный опыт» - это совокупность видов деятельности, которые стали духовным достоянием человека, сохранены в долговременной памяти, помогая избежать затерянности в определенных ситуациях.⁵

Понятие «опыт» имеет большое значение при освещении содержания современного образования. Основные элементы понятия опыт: природа, общество, познание человека, методы, творческая деятельность, эмоциональные отношения.

В учебном процессе так много личностно-ориентированных технологий обучения. Однако в образовательном процессе есть нерешенные вопросы. Одной из основных проблем процесса является несовместимость знаний и умений учащихся (детей) с жизненным опытом.

Наряду с развитием интереса студентов к процессу обучения важно уметь использовать их личностные качества и позиции в реальных жизненных ситуациях.

Исследования показали, что учебный процесс учащихся остается образовательным монологом, то есть мотивы, цели обучения в процессе обучения студентов исключаются из педагогического диалога.

Важность этой концепции в педагогическом процессе требует качественно нового понимания процесса формирования личности в процессе обучения. Для этого необходимо определить обобщенную витегенскую концепцию формирования личности в жизненном процессе. Вообще, когда мы говорим о жизнеспособности, мы имеем в виду процесс формирования под воздействием жизненных событий. Витеген концепция личности отражает механизмы формирования ядра и структуры личности, которые являются факторами, формирующими жизнь человека и опыт витегана.

Преподавание в витеген – лучший способ сотрудничества преподавателей и студентов, преподавателей и стажеров, где образование и самостоятельное обучение идут рука об руку. Голографический подход к субъектно-объектным отношениям заключается в реализации витегенного обучения, основанного на приобретении больших объемов.

С точки зрения А.С. Белкина, в педагогической науке под *голографическим подходом* подразумевается система способов, технологий в образовании, направленная на объемное, многомерное изучение знания, соответствующее особенностям многомерности восприятия окружающего мира и запаса жизненного опыта.

Голографический подход – это процесс объемного раскрытия содержания изучаемого знания, сочетающий в себе как минимум три проекции с центронаправленными векторами.

Витегенная проекция – это витегенная информация, востребованная учителем в процессе обучения для подготовки к изложению нового знания.

Дидактическая проекция – научная информация, идущая от учителя, использующего витегенную информацию учащихся.

Конструирующая проекция – информация, идущая от любого дополнительного источника: витегенный опыт других, книга, средства массовой информации, произведения искусства и пр.

⁵Гендит. Т. Н. Технология интерактивного обучения в дополнительном образовании детей. Современные технологии в российской системе образования. Всероссийской научно-практической конференции / МНИЦ ПГСХА. - Пенза: РИО ПГСХА, 2010. - 220 с.

Это относится как к обучению, так и к воспитанию в рамках единого образовательного процесса.

Развивая идею голографического метода в педагогике, И.Д. Возженикова рассматривает голографию как педагогический метод моделирования образовательных объектов. Она определяет голографический метод в педагогике как метод получения объёмного изображения (голограммы) моделируемого образовательного объекта путём преломления и соединения в одной точке трёх информационных волн - сигналов, поступающих от трех основных источников: от изучаемого объекта и субъектов педагогического процесса.

И.Д. Возженикова считает, что качество голограммы в образовательном процессе зависит от ряда факторов. К числу таких факторов она относит:

1) качество информации, идущей от объекта (здесь определяющую роль играет учитель);

2) глубина, убедительность и увлекательность информации преподавателя об объекте (умелое использование технических средств, дополнительных источников информации в целях всестороннего многомерного воздействия на сознание учащихся, показ объекта в статике и динамике, сравнение и сопоставление с другими или ему подобными объектами и др.);

3) личностные свойства учащихся: степень развития сенсорных возможностей, воображения, интеллекта; способность извлечь из подсознания и использовать жизненный опыт; готовность принять, обработать, оценить, интерпретировать информацию, полученную от объекта и преподавателя; умение осуществлять самокоррекцию своих представлений;

4) многомерный подход в моделировании образовательного объекта, предполагающий применение дозированного множества разнообразных технологий, методов, приёмов, форм и средств, позволяющих представить изучаемый объект во всех его измерениях и проявлениях, под разным углом зрения.

Таким образом, под витагенным опытом можно понимать витагенную информацию, которая стала достоянием личности, отложенная в резервах долговременной памяти, находящаяся в состоянии постоянной готовности к актуализации (востребованию) в адекватных ситуациях. Она представляет собой сплав мыслей, чувств, поступков, прожитых человеком и представляющих для него самодостаточную ценность, связана с памятью разума, памятью чувств и памятью поведения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Ж.Ф.Йўлдошев, С.А.Усмонов. Заманағой педагогикалық технологияларды амелиятқа енғизиў. Нокис. «Қарақалпақстан» 2012 ж. Б.6. (общий.с.116).
2. Современные образовательные технологии и учебном процессе ВУЗА. Касаткина Н.Э., Градусова Т.К., Жукова Т.А., Кагакина Е.А., Комупаева О.М., Солодова Г.Г., Тимонина И.В. Методическое пособие. Кемерова. 2011г. С.158. (Общий.с.237).
3. Педагогика энциклопедия. Маъсул муҳаррир. Р.Сафарова. I жилд. «Ўзбекистон миллий энциклопедияси». Давлат илмий нашриёти. Т.:2015 й. Б.200. (общий.с.320).
4. Гендит. Т. Н. Технология интерактивного обучения в дополнительном образовании детей. Современные технологии в российской системе образования. Всероссийской научно-практической конференции / МНИЦ ПГСХА. - Пенза: РИО ПГСХА, 2010. - 220 с.

УДК 37.013.21

РЫБОЛОВСТВО - ДРЕВНЕЙШЕЕ ЗАНЯТИЕ ЭВЕНКОВ

Харитоновна Людмила Егоровна

МР «Жиганский национальный эвенкийский район» РС(Я)
МБОУ «Кыстатыямская малокомплектная средняя общеобразовательная
школа им. Н.В. Шемякова»

Аннотация. Издревле северные народы использовали различные методы и способы добычи рыбы и передавали свой бесценный опыт молодому поколению. Основываясь на опыт, переданный нам нашими предками, считаем необходимым возрождение традиционных промыслов эвенков, одним из которых является рыболовство. В связи с этим была составлена программа «Рыбалка - древнейшее занятие эвенков».

Ключевые слова: методы и способы рыболовства, эвенки, древнейшее занятие, промыслы, программа, внедрение.

Эвенки - это народность, проживающая на Крайнем Севере Якутии. Жизнь эвенков отличается самобытностью, связанной с географическим расположением и климатическими условиями. Дети эвенков с самого детства отличаются особо близким отношением к природе.

Я работаю в школе учительницей химии и биологии. Программа состоит из двух частей: теоретической и практической. В большая часть в программе уделена практической части, так как учителю нужно все наглядно показывать учащимся. Предпочтение преподаванию курса отдается учителю, обладающему определенными способностями в рыболовном промысле. Он может задействовать в своей работе при проведении занятий опытных рыболовов, родителей, членов охраны природы.

Актуальность разработки данной программы обусловлена возрастающим в последнее время интересом к самобытности коренных народов Севера, которые населяли наш край, к их культуре, обычаям и необходимостью привития практических навыков рыболовства молодому подрастающему поколению. Программа основана на ранее изученном материале, полученном учащимися из курса школьной программы и на знаниях детей, которые они получили из повседневной жизни. Программа рассчитана на 68 часов по 2 часа в неделю.

Цель программы:

- обучение учащихся 9 – 11 классов традиционному занятию эвенков – рыболовству.;

Задачи:

- научить молодое поколение различным методам и способам рыболовства, традиционному занятию предков;
- привлечь внимание старшеклассников к практической деятельности и умению высоко ценить профессию рыбака;
- в настоящее время важно достичь, чтобы подрастающее поколение стало способным, успешным, самообеспечивающим себя человеком, перенимая опыт своих предков.

Содержание программы

1 тема. Введение. Методы и способы добычи рыбы северных народов, обряды.

История жителей народов севера, занимающихся рыболовством. Рыболовство как вид основного питания. Взаимосвязь с природой, уважение и почитание обычаев традиций коренных народов севера. Обряды рыболовства. Значение рыболовства в народном хозяйстве.

2 тема. Общая характеристика надкласса рыб. Систематика рыб. Особенности внешнего и внутреннего строения рыб, отличие их от других групп класса.

3 тема. Разнообразие промысловых рыб.

Озерные рыбы

Многообразие. Внешний вид и характерные признаки. Длина и масса тела. Распространение и численность. Образ жизни. Питание. Размножение. Хозяйственное значение.

Речные рыбы

Многообразие. Внешний вид и характерные признаки. Длина и масса тела. Распространение и численность. Образ жизни. Питание. Размножение. Хозяйственное значение. Особая форма охраны.

Морские рыбы

Многообразие. Внешний вид и характерные признаки. Длина и масса тела. Распространение и численность. Образ жизни. Питание. Размножение. Хозяйственное значение. Особая форма охраны.

4 тема. Организация рыболовства в Якутии. Организационные работы рыболовства, знание мест обитания рыб. Теоритическое знание и использование эхолота. Правила рыболовства. Методы работы против загрязнения водных ресурсов.

В настоящее время состояние рыбного хозяйства в республике Саха (Я). Федеральное агентство рыболовства. Его основная работа и полномочия.

Правовые вопросы водных объектов в рыболовстве. Совместная работа Российской федерации с зарубежными странами по рыболовству.

Законы по рыболовству в Республике Саха(Я). Запрещенные рыбные снасти и методы. Меры при нарушении правил рыболовства. Права и обязанности члена местного охотобщества. Охрана рыб государственными органами. Спортивное и любительское рыболовство. Лицензия для добычи рыб. Квота.

5 тема. Правила охраны природы.

Охраняемые территории. Запрещенные места республики Саха (Я) в РФ. Заповедник, заказник, резерват. Введение работы против браконьерства.

Рыбы, внесенные в Красную книгу, республики Саха (Я) и Дальнего Востока.

Охрана водных ресурсов, лесов, лугов. Ответственность за загрязнение водных ресурсов, окружающей среды. Сотрудники и организации охраны природных ресурсов.

6 тема. Техника безопасности от воды, огня, охотничьих снаряжений, техники.

Безопасность от огня. Правила техники безопасности от воды, тонкого льда. Осторожность от рыболовных снастей.

Первая помощь пострадавшему человеку. Аптечка рыбака.

7 тема. Рыболовные участки.

Ознакомление с местностью проживания по карте. Места обитания и нереста рыб. Проходные и полупроходные рыбы.

Река, протоки реки, заводи. Озеро, пруд, речная впадина.

8 тема. Зимняя рыбалка. (карась, пелядь, щука, ряпушка)

Подледная рыбалка на озере – на карася, пелядя, щуку, на реке – на ряпушку. Подготовка снастей (сети) для лова рыбы. Подготовка буранов, мест ночевки для постановки палаток. Рыболовство. Перевозка рыб, реализация. Промоина.

9 тема. Способы применения карты, компаса, навигатора при поездке.

Научиться читать по карте, составить план местности; строение компаса, навигатора и их использование; умение находить стороны горизонта и географические координаты с помощью компаса, навигатора. Определение по солнцу, речкой, картой, часами. Определение обратной стороны горизонта. Примерное измерение.

10 тема. Рыболовные снасти. Разновидности рыболовных снастей: речные, озерные сети с различными ячейками, невод (уяарба, мунха), корчага, удочка, блесна, спиннинг. Разновидности удочек. (Куйуур). Мармышка. Строение рыбных снастей. Наложение заплаток. Хранение.

11 тема. Приемы и методы рыболовства.

Береговое и лодочное рыболовство. Рыбалка вне зависимости от погодных условий. Подледная рыбалка. Рыбалка с удочкой. Блесна. Мормышка. Использование корчаги. Техника улова рыб. Прорубь. Наживка для рыб.

12 тема. Сохранение выловленных рыб.

Соление рыб. Сохранение соленых рыб. Требования к качеству соленых рыб. Копчение рыб. Свойства дыма при копчении. Виды и способы копчения. Сушение. Условия сушения. Приготовление юколы. Очищение икры, соление, хранение.

Консервирование рыб. Виды консерв.

Заморозка. Подвалы. Морозильники. Шоковая заморозка.

13 тема. Оплата труда рыбака.

Разновидности оплаты. Договор. Заключение договора. Бартер. Наличный расчет.

14 тема. Производительность и стоимость продукции.

План рыболовства. Снижение расходов. Использование новых технологий. Сохранение товарного вида рыб. Реализация выловленной рыбы.

15 тема. Организация встреч с местными опытными рыбаками.

Местные знатные рыбаки. Династии рыбаков. Знатные рыбаки Жиганского национального эвенкийского района.

16 тема. Строение избы

Избушка рыбаков в зимнее время года. Старинная эвенкийская постройка рыбаков – холомо. Строение балагана и старинной эвенкийской постройки рыбаков – холомо.

17 тема. Установка урасы и палатки.

Конструкция постройки северных народов эвенков - урасы, палатки. Установление урасы и палатки. Устройство печи для палаток в холодное время года.

18 тема. Разжигание костра, приготовление пищи.

Разновидности костров. Правила разжигания костра. Костер. Принадлежности рыбака для пищи.

19 тема. Осенняя рыбалка (омуль). Вылов омуля на реке с помощью невода. Умение хранить рыбу для зимовья.

Обучаясь по данной программе ребята узнают много полезного о рыбном промысле, о традициях предков, практикуются не только в ловле рыбы, но и в бизнес программы, учатся делать расчеты доходов и расходов, строить планы. Таким образом, привлечение внимания старшеклассников к древнейшим занятиям эвенков присвоило бы практические умения и навыки, необходимые для жителей северного края.

УДК 37.014(470+571)

МУНОСИБАТИ САЛОҶИЯТНОКӢ БА ТАҶСИЛОТ

А. Маъмадмуродов - Донишгоњи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон
ш. Душанбе, Тоҷикистон

М. Маъмадмуродов – МДТ Лийсей барои бачаҳои болаёқат. ш. Душанбе,
Тоҷикистон

Ф. Маъмадмуродова – Донишгоњи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни.
ш. Душанбе, Тоҷикистон

Низоми нави маориф на ба дониш, балки ба салоҷиятноки асос ёфтааст, бояд ба толибилмон имконияти азхуд намудани салоҷияту малакаи асосиро таъмин намояд [1].

Ҳоло натиҷаи таъсилот ҳамчун қаноат намудани энtimerотии лӯмеа ва шахс ба таъсилот доништа мешавад. Талабот ба таъсилот ин на танҳо энtimerот ба мутахассисони соња, балки талаботи таъмин намудани сатҳи баланди таъсилот, имконияти интихоби шакл ва намуди таъсилот мебошад [2]. Муносибати илми ба дарки сифати таъсилот боиси хулосабарории амиқтар дар соњаи натиҷаи таъсилот гардид. Ҷояи салоҷиятноки ба вуҷуд омад, ки на танҳо сифати таъсилот, балки имконияти баамалбарории ин сифатро дар фаъолияти касби дар бар мегирад.

Салоҷиятноки ин маълуми имкониятҳои босамар дар вазъиятҳои муайяни наётӣ ва фаъолияти касби мебошад. Ин имкониятҳои маълуми донишно, малакаи ва маъоратҳои фаъмидани вазъиятҳо, масъалаҳои ғалталаб, мавқеи наётии шахс муайян менамояд.

Дар шароити муосир дар раванди таълим танҳо додани ихтисос қифоя нест. На қадат сатҳи тайёрии касби, балки хусусияти зиндагонии илтиморо дар наётӣ касби таъмин намудан зарур аст. Донишно, малакаи, маъоратҳои бояд бо сифати нави рушди қобилиятҳо, арзишҳои соғибшуда мукамал ва тағйир дода шаванд. Маълуми наминҳо салоҷиятнокиро, ки сатҳи баландтари рушди таъсилотро нишон медиҳад, тавсиф менамоанд. Амалан як қисми салоҷиятноки дар раванди таъсилот ташаккул меёбад, қисми дигари салоҷиятнокиро тадриҷан ғуншавии тағрибаи фаъолияти касби муайян менамояд. Салоҷиятнокиро дар шакли натиҷаҳои яку яқбора ташаккулёфта муоина намудан лозим нест. Онҳо бо сабабҳои мухталиф ва дар марнйлаҳои гуногуни фаъолияти инсон тағйир ёфта метавонанд. Аз ин лиҳоз салоҷиятноки ҳам сифат дорад. Меъёрҳои чунин сифат инҳо шуда метавонанд:

- таркиби салоҷиятнокиҳо, ки қобилиятҳо, арзишҳо, омода будан ба фаъолияти касбии дар раванди таъсилот рушдқардари тавсир менамоанд;

- маълуми малакаи ва маъоратҳо, ки барои амаликунии салоҷиятнокиҳо заруранд;

- иқтидори худинкишоғебии шахсияти босалоҷият;

- мувофиқати низоми донишно азхудшуда бо сохтори салоҷиятнокиҳо.

Дар замони муосир вобаста ба талаботи бозор ва рушди муносибатҳои илтимой-иқтисодӣ танҳо бо дониши назариявӣ таъмин будани мутахассис қифоя набуда, истифодаи амалии донишу малакаи муғим мебошад. Бинобар ин муносибати босалоҷият ба таълим, ки ба ташаккул додани салоҷиятнокиҳо нигаронида шудааст, омили асосии рушди мутахассис мебошад.

Мақсади таълими босалоҷият бештар баррасии масъалаҳои проблемавӣ мебошад. Тарзи пешниҳоди донишно аз лӯниби омӯзгор низ бояд проблемавӣ бошад.

Омӯзиши проблемавӣ ва алоқаҳои байниғанӣ мундариҷаи фаъолияти донишљўёнро пурра менамояд. Бинобар ин дар раванди таълим лўри намудани алоқаи проблемавӣ ва байниғанӣ ағамияти муғим дорад [3]. Агар маводи пешниҳодшуда мағно ва ағамият набошта бошад, донишљўён онро ба тағрибаи пешинаи худ алоқаманд қарда наметавонанд.

Дар аввал чунин меъисобиданд, ки функсияи мавлӣ барои механикаи квантӣ ва химияи квантӣ умумӣ аст [4]. Маълум шуд, ки функсияи мавлӣ аз нуктаи назари физика ва химия баробарқувва нест. Роънои амаликунии функсияи мавлӣ дар механикаи квантӣ ва химияи квантӣ гуногунанд. Азбаски ин роъно гуногунанд, бинобар ин моъияти мафъумҳо дар физика ва химия тағйир меёбанд, лекин льиъати даст кашидан аз тасаввуроти ягонагии функсияи мавлӣ асосе нест.

Дар таълими салоъиятноки омӯзгор донишљӯёнро на аз льиъати назариявӣ ба азбар намудани қонуну қонуниятҳо, балки бобати дар амалия истифода намудани донишҳо ӯавасманд намуда, фикрронии мантикии онҳоро тақвият мебахшад. Тарзи баёни проблемавии мавзӯ тарзе ба роъ бояд монда шавад, ки донишљӯ роъи ӯалли дурусти масъаларо интихоб намуда тавонад.

Мушоъидаи раванди таълим нишон медиҳад, ки яке аз норасоигунои льиддӣ қобилият надоштани бештари донишљӯён бобати далелнок, ӯаматарафа, бо льалби донишҳои илмӣ, таљрибаи андухташон баён намудани нуктаи назарашон мебошад.

Сабаби ин набудани таљрибаи иштирок дар баъсҳои илмию таълимӣ мебошад.

Дар низоми таълими салоъиятнок ба дониш, малака, маъорати донишљӯён диққат додан зарур аст.

Вояи муносибати салоъиятноки ба саволи барои шахс кадом натиљаи таъсилот зарур аст, ки дар шароити ӯозира талаб карда мешавад, льавоб медиҳад.

Омӯзгори муосир бояд эљодкор, пажӯишгар, ташаббускор, иљомбахш бошад. Дар ин гуфтаҳо маънои чуқур нишон аст, ки тамоюли рушди муаллими муосирро ошкор менамояд. Танҳо муаллими эљодкор метавонад ба ҳонандагон иљом бахшад. Лекин чунин муаллимони эљодкор бояд дар раванди таъсилот ташаккул ёбанд. Шољ фарқи мафъумҳои „таъсилот“ ва „таљёр қардан“ дар ӯамин бошад. Муаллимиро ба фаъолияти ӯамалъониба бояд омода намуд. Вай ӯамчун эљодкоре, ки қобилияти дидан, шинохтан, фаъмидан ва ӯал намудани масъалаҳои таълимиро дорад, бояд ба қамол расад.

Дар раванди таълим ва таъмини сифати салоъиятноки омӯзгор мақоми ҳоса дорад. Маъорати омӯзгор ба малақаҳои ӯосилшуда ва донишҳои аз худшуда алоқаманд аст. Маъорати омӯзгор аз таљриба, истифодаи донишҳо, вазъият, эљодиёт, банақшагирӣ, ташкили вақт, назорат намудан ва қордонии ў вобаста аст ва дар он зоъир мешавад, ки фаъолияти фикрии донишљӯёнро бедор ва раънамоӣ намуда, льаъонбинии онҳоро васеътар намояд.

Дар раванди омӯзиш моъирона ворид намудани усулҳои нав ба азхудқунӣ, истифодаи амалии донишҳо таъсири мусбат мерасонад, ки боиси рушди тафаккури донишљӯён ва ташаккулёбии рағбат ба донишазхудқунӣ мегардад. Ба раванди таълим ворид намудани усулҳои нави тадрис, ӯамчун омили дарқ намудан, диғар омилҳоро беҳтар менамояд. Ин аз он сабаб ба амал меояд, ки раванди таълим низоме мебошад, ки льузьҳои таркибияш ба якдиғар алоқаманд буда, тағйирёбии яке аз онҳо ин алоқаро вайрон мекунад ва зарурияти муносибати бонизом барои ташкили тамоми раванд ба амал меояд. Ба мундариљаи машғулят ворид намудани усулҳои фаъл, навигарии машғулиятро қурзӯр намуда, азнавқунии маводи аллақай маълумро водор месозад, донишҳои пешина ва навро бо тартиб муттаъид мекунад.

Истифодаи усулҳои фаъл дар таълими фанҳои таҳассусӣ омӯзгорро водор менамояд, ки на танҳо пешравӣ ва дастовардҳои донишљӯёнро назорат қунад, инчунин ба фаъолияти ҳудаи хам назар андозад, қомёбию норасоигунояшро ошкор қунад ва бобати барқараф намудани онҳо тадбирҳои андешад.

Усулҳои фаъл ӯавасмандии донишљӯёнро ба фаъолияти дарққунӣ ва мустақилона қор қардан пешбинӣ менамоянд. Дар ин усулҳо алоқа дар низоми омӯзгор – донишљӯ ва фаъолияти эљодии донишљӯён ӯатмӣ мебошад.

Мақсади усули фаъол ташкили шароит барои ӯамкориѝ байни донишљўѝн мебошад. Ташкили таълими фаъол тамсиласозѝи вазъѝяти њаѝтѝ, бозиѝои вазифавѝ, њалли масъалаѝо дар асоси таълили вазъѝят ва шароитро пешбинѝи менамояд.

Дар замони муосир сифати натиљаи таъсилотро ба мисли пешина дар мављудѝяти донишњои ғуншуда муайян намекунамд. Талаботи њаѝти имрўза фарохтару васеътар, гуногуну мураккамтар мебошад. Дар аксарѝят њолатњои фаъолиѝати касбѝи на њалми донишњоѝо таркиби малака, балки сохтор, якљоякуниѝи донишњоѝо, муносибати эљодѝ, ќобилиѝати таълилкунѝи дар њалли масъалаѝо самар медињанд. Касбиѝят на дар он зоњир мешавад, ки мутахассис имрўз чиро бояд донад ва иљро намуда тавонад. Муњим он аст, ки чѝи тавр медонад, то кадом њад медонад, донишњоро чѝи тавр истифода намуда метавонад, донишњоро чѝи тавр ба таљриба табдил медињад, чѝи тавр худомўзѝи мекунад.

Калми ахборот ва њалми дониш дар раванди инкишофи илм мунтазам ва бо суръати баланд зиѝд мешаванд. Ин раванд анљомѝбѝи надорад ва беохир аст. Лекин мўњлати таъсилро беохир зиѝд намудан номумкин аст. Бинобар ин на танњо бефосилагѝи таъсилот, инчунин сермањсулиѝи раванди таъсилот њам зарур аст. Ин аз иќтидори фардиѝи донишљўѝн, усуљњои нави таълим ва таъмини методѝи, сохтори барномањои таълимиѝи вобаста аст.

Дар таъсилоти муосир афзоиши наќши муносибати эљодѝ дар њалли масъалаѝо, мањорати муайян ва интихоб намудани варианти дуруст аз маљмўѝи вариантњои имконпазир, рушди ќобилиѝатњои фардѝи, тафаккури шубњаомези солим зоњир мешавад.

Рўовариѝи таъсилот ба натиљањои нав муносибати дигарро ба таъмини сифати таъсилот, меъѝрњои бањогузориѝи он, муносибати навро ба ташкили раванди таъсилот талаб менамояд. Ин аќида дар мазмуни муносибати босалоњѝият ба таъсилот инъѝикос мешавад, ки инњоро дар бар мегирад.

1.Насли нави муаллимон, ки мувофиќи шарту шароити салоњѝиятноќѝи њамчун натиљаи таъсилот ба вуљуд меоянд.

2.Барномањом таъсилотѝи, наќшањои таълимиѝи мувофиќи модули донишњоѝе эљод бояд гарданд, ки барои салоњѝиятноќѝи муайян заруранд.

3. Банаќшагирѝи ва бањодињѝи мењнатталабиѝи раванди таълим мувофиќи кредитњо амалѝи карда мешаванд. Чунин низом дар идоракуниѝи равандњои таъсилотѝи барои муносибати салоњѝиятноќѝи бештар ќобили ќабул аст.

4.Бањои донишњои аз љониби донишљўѝ азхудшуда бояд бисељромила бошад. На танњо сатњѝи донишњоѝо, балки чунин бузургињоѝо, ба монанди устуворѝи, тартибноќѝи, пуррагѝи, сохтор, њалм ва ғайра ба инобат гирифта шаванд.

5.Ба ғайр аз бањо додани донишњоѝо, бањодињѝи азхуд намудани салоњѝиятњо зарур аст. Ин бањои истифода намудани донишњоѝо, эљодѝи стратегѝиѝи корѝи, интихоби тарзи дурусти њалли масъала аз маљмўѝи имконпазир мебошад.

Коло дар раванди таъсилот фаќат як намуди назорат- санљѝиши дониш мувофиќи меъѝери « медонад - намедонад» амал мекунад. Назорати раванди таъсилот ва услуби онро таѓйир додан зарур аст. Бояд таѓйирѝебиѝи иќтидори зењнѝи, муносибати донишљўро ба донишњоѝо низ бањогузорѝи намуд.

Дар таълими босалоњѝият аз ифодаи «дониш додан» тадриљан ба ифодаи «дарѝфт намудани дониш ва омўхтан»- ро ѝд додан зарур аст. Ин шояд яке аз омилњои асосѝи ташаккуљѝебиѝи салоњѝиятноќѝи гардад.

Дар таъсилоти муосир бисељ дигаргунињоѝо ворид намудан зарур аст, ки ин аќида амалѝи гардад. Ин дигаргунињоѝо ба маќсад, методологѝиѝа, технологѝиѝа ва мухити берунаи таъсилот дахл доранд.

АДАБИЁТ:

1. Стратегияи миллии рушди маорифи Љумњурии Тоҷикистон то соли 2020, Душанбе 2012, 93 саҳ.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции- новая парадигма результата образования / Высшее образование сегодня №5, 2003г.
3. Маъмадмуродов А. Нақши алокаи байниҷағҳари фанҳои табиатшиносӣ дар таҷаққулиҳои фаъолият ва шавқи донишӯён / А. Маъмадмуродов, А.Т, Кабаров. Паёми ДДМИТ, №2 (14)2018, 140-147с.
4. Шреденгер Э. Избранные труды по квантовой механике / Э. Шреденгер, Москва, Наука 1979,174с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

Кадырова Н.А, Джураев Г.Г

Старшие преподаватели кафедры маркетинга и агробизнеса Таджикского Государственного университета право, бизнеса и политики. Республика Таджикистан.

Аннотация: На современном этапе развития образования возникла необходимость обновления методов, средств и форм организации обучения. Последняя проблема тесно связана с разработкой и внедрением в учебный процесс новых педагогических технологий. Под технологией обучения понимают способы повышения эффективности обучения, такое проектирование учебного процесса, который имеет четко заданный результат. Педагогическая технология взаимосвязана с педагогическим мастерством. Совершенное владение педагогической технологией и есть мастерство. Педагогическое мастерство, с другой стороны, - высший уровень владения педагогической технологией, хотя и не ограничивается только операционным компонентом. Использование современных педагогических технологий создают особые условия, для деятельности педагога и ученика. Знания, как правило не даются в готовом виде, а добываются учащимися в совместной деятельности с учителем. Применение средств ИКТ, прежде всего, направлено на совершенствование существующих технологий обучения и управления. Вместе с тем необходимо отметить, что они приносят в известные методы обучения и управления специфический момент за счет усиления исследовательских, информационно-поисковых и аналитических методов работы с информацией.

Ключевые слова: Образование, технология, компьютеризация, самообучение, подрастающее поколение, внедрение технологий, педагогические технологии, иллюстративные и репродуктивные методы, эффективность образования, мультимедийные средства, географическая карта.

Обновление образования подрастающего поколения требует использования нетрадиционных методов и форм организации обучения. Однако внедрение технологий обучения не означает, что они заменяют традиционную методику предметам. Технологии применяют не вместо методов обучения, а наряду с ними, так как они являются составной частью методики предмета.

На современном этапе развития образования возникла необходимость обновления методов, средств и форм организации обучения. Последняя проблема тесно связана с

разработкой и внедрением в учебный процесс новых педагогических технологий. Обновление образования подрастающего поколения требует использования нетрадиционных методов и форм организации обучения. Нельзя опираться только на широко распространенные в практике обучения объяснительно - иллюстративные и репродуктивные методы [2,18].

Внедрение в учебный процесс новых педагогических технологий позволит решать такие задачи, как:

- рационально организовать и активизировать учебно-познавательную деятельность подрастающего поколения на уроках географии;
- обеспечить создание оптимальной развивающей среды для учащихся, открывающей возможности для полноценной самореализации личности ребенка;
- повысить учебно-познавательную мотивацию учащихся;
- обеспечить качественное образование учащихся по географии.

Под технологией обучения понимают способы повышения эффективности обучения, такое проектирование учебного процесса, который имеет четко заданный результат.

Термин «технология» заимствован из зарубежной методики, где его используют при описании по-разному организованных процессов обучения. Различают два понятия:

- а) технология обучения, что означает разработку оптимальных методик обучения;
- б) технология в обучении.

Под последним определением понимают использование технических средств обучения (компьютерных программ, в том числе новых мультимедийных учебников географии и др.). Однако и в том и в другом случае предполагается, что применение технологий направлено на совершенствование приемов воздействия на учащихся при решении дидактических задач.

С помощью технологий учителя стремятся превратить обучение в своего рода «производственно-технологический процесс с гарантированными результатами» [3,124].

Технологии трудно внедряются в учебный процесс, так как педагогическая деятельность — это сплав нормы и творчества, науки и искусства. Процесс обучения — не производственный процесс изготовления по определенной технологии стали, кирпича, мороженого. В технологии обучения много запрограммированного и меньше творческой деятельности учащихся. В ней принята установка на четкое управление учебным процессом с точно заданными целями[1,56].

Педагогическая технология взаимосвязана с педагогическим мастерством. Совершенное владение педагогической технологией и есть мастерство. Педагогическое мастерство, с другой стороны, - высший уровень владения педагогической технологией, хотя и не ограничивается только операционным компонентом.

Современными исследователями доказано, что научно обоснованные и качественно разработанные образовательные технологии помогают педагогу достигать планируемого результата профессиональной деятельности с максимальной степенью приближенности. Но в сфере образования (в отличие от производственной) многое зависит и от человека, использующего ту или иную технологию. Поэтому личность учителя, его культура, профессионализм, интуиция - все это условия успешности применения любой образовательной технологии. Вооружение педагога умениями самостоятельного анализа своей деятельности, а также анализа, отбора, разработки образовательных технологий - важная научно-методическая проблема.

Необходимо применять технологический подход к процессу осуществления педагогом самоанализа своей профессиональной деятельности, в частности ее гуманистической направленности [6,74].

Видов педагогических технологий много, их различают по разным основаниям. В дидактике выделяют три основные группы технологий:

■ технология объяснительно-иллюстративного обучения, суть которого в информировании, просвещении учащихся и организации их репродуктивной деятельности с целью выработки как обще учебных (учебно-организационных, учебно-интеллектуальных, учебно-информационных), так и специальных (предметных) умений;

■ технология личностно ориентированного обучения, направленная на выявление и «окультуривание» индивидуального субъектного опыта ребенка путем согласования с результатами общественно-исторического опыта, т. е. перевод обучения на субъективную основу с установкой на саморазвитие личности.

■ технология развивающего обучения, в основе которой лежит способ обучения, направленный на включение внутренних механизмов личностного развития учащихся. [7,118],

Компьютеризация школьного и вузовского географического образования является одной из актуальных проблем. География - единственный предмет, синтезирующий знания из области естественных и общественных наук. География - это единственная наука которая объединяет знания о природе и обществе, то есть о том, что окружает человека в его повседневной жизни. Она охватывает всю систему «природа - человек – хозяйство». По мнению ряда исследователей, нет лучшего способа изучить поведение географического объекта или явления, чем экспериментировать с его компьютерной моделью.

В курсе географии важную роль играют технические средства обучения и наглядность. Здесь возможности компьютера просто не ограничены. В.П. Максаковский пишет: «...компьютерная поддержка учебного процесса по географии, за исключением элитарных школ, еще совершенно недостаточна. На путях компьютеризации, которая в географии пролегает, прежде всего, через анализ, обработку и преобразование картографической информации, сделаны только первые шаги».

Целесообразно применять компьютер в следующих случаях

- диагностического тестирования качества усвоения материала;
- в тренировочном режиме для отработки элементарных умений и навыков после изучения темы;
- в обучающем режиме;
- при работе с отстающими учениками, у которых применение компьютера обычно значительно повышает интерес к процессу обучения;
- в режиме самообучения;
- в режиме иллюстрации изучаемого материала.

Использование современных педагогических технологий создают особые условия, для деятельности педагога и ученика. Знания как правило не даются в готовом виде, а добываются учащимися в совместной деятельности с учителем[5,79].

Эффективность образования всегда зависела от уровня подготовки преподавателей. Сегодня преподаватель по-прежнему остается критичным звеном процесса обучения, однако интеграция информационных технологий и образования способствует формированию новой роли учителя. Учитель помогает ученикам найти необходимую им информацию; выяснить, соответствует ли она заданным требованиям; а также понять, как использовать эту информацию для ответа на поставленные вопросы и решения сложных проблем.

Рассматривая географию в ряду с другими общеобразовательными дисциплинами, можно назвать обще дидактические методы: объяснительно-иллюстративные, репродуктивные, исследовательские, коррекции знаний учащихся,

стимулирования и мотивации обучения и др. Применение средств ИКТ вносит определенную специфику в известные обще дидактические методы обучения. Так, объяснительно-иллюстративные методы при использовании мультимедийного проектора могут заметно повышать познавательную активность учащихся за счет увеличения наглядности и эмоциональной насыщенности (анимация, звук, видео и другие мультимедийные эффекты). Когда учитель самостоятельно разрабатывает мультимедийный дидактический материал, он может использовать региональный краеведческий материал, что усиливает воспитательный момент урока.

Основной целью географического образования является овладение обучающимися законченной системы знаний и умений. А также возможностями их применения в различных жизненных ситуациях. Проблему качества обучения на уроках географии эффективно помогают решить и информационные и коммуникационные технологии.

Перед учителями географии стоит проблема обеспечения учебного процесса географическими картами. Благодаря информационным технологиям мы любую карту можем, по мере необходимости, с диска компьютера вывести на экран и использовать в учебном процессе.

Эти свойства информационных технологий позволяют использовать новые формы в педагогической деятельности:

- Электронные учебники, карты.
- Презентации.

Учитель должен учитывать уровень технических навыков обучающихся, планируя темп урока и количество выносимого на занятия материала. Компьютер, должен стать незаменимым помощником учителя. Подготовка конкурентоспособных учеников, готовых свободно ориентироваться в мировом информационном пространстве является основной задачей современной школы. Компьютерная технология развивает идеи программированного обучения, открывает совершенно новые, еще не исследованные технологические варианты обучения, связанные с уникальными возможностями современных компьютеров.

Использование ИКТ на уроках необходимо вводить не в место, а наряду с другими современными технологиями.

Ученик должен уметь самостоятельно анализировать, сравнивать, описывать, а для этого ему нужно уметь говорить. Поэтому только машинный контроль знаний учащихся для школы не подходит. Конечно, никакая даже самая умная программа не способна заменить наблюдения в природе, использование отрывков из художественных произведений при описании природы. А вот, например, спустится на дно Мирового океана или увидеть общую циркуляцию атмосферы из космоса, доведется далеко не каждому. Вот именно в познании этих уголков Земли компьютер станет ученику и учителю верным помощником.

Использование мультимедийных средств при выводе изображения на большой экран существенно повышает наглядность обучения.

Особую роль занимает использование на уроках географии интерактивных карт. Они эффективно дополняют имеющиеся комплекты учебно-методических материалов, а часто и конкурируют с ними благодаря своим техническим возможностям. Во время работы с интерактивной картой ученик воспринимает информацию одновременно и зрительно, и на слух. Такое сочетание получаемой информации создает благоприятные условия для понимания и усвоения изучаемого материала. Опыт применения интерактивных карт в учебном процессе подчеркнул несомненные достоинства этого вида обучения, особенно при изучении материала, требующего большого количества наглядных пособий.

Интерактивный диалог, когда учитель отвечает на вопросы учащихся, является важной составляющей успеха.

Существует несколько основных видов работы с электронной картой [4,37]:

- работа со слоями карты;
- использование дополнительных возможностей программы (выполнение рисунков, надписей, обозначение знаков и др.).
- работа с дополнительным материалом;

Жизнь современного ученика не менее динамична чем жизнь общества, и откладывать на потом все то, что нужно сейчас — вроде как оттолкнуть руку, протянутую за помощью.

Каждый ребенок индивидуален, талантлив, но в то же время, способности разные, поэтому учителю очень важно это учитывать и дать возможность ребенку усвоить основной материал программы в соответствии с его индивидуальностью. Это позволяет ученику не потерять веру в себя, вселяет в него уверенность, что он тоже способный ученик, помогает его самоутверждению.

Понятие «игровые педагогические технологии» включает достаточно обширную группу методов и приемов организации педагогического процесса в форме различных педагогических игр. В отличие от игр вообще, педагогическая игра обладает существенным признаком - четко обучения и соответствующим ей педагогическим результатом, которые могут быть обоснованы в явном виде и характеризуются учебно-познавательной направленностью. Игровая форма занятий создается на уроках при помощи игровых приемов и ситуаций, выступающих как средство побуждения, стимулирования к учебной деятельности [7,144].

Реализация игровых приемов и ситуаций при урочной форме занятий происходит по следующим основным направлениям:

- дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи;
- учебная деятельность подчиняется правилам игры;
- учебный материал используется в качестве ее средства;
- в учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводит дидактическую задачу в игровую;
- успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом.

Перед учителем стоят задачи:

- опираться на достижения предыдущего возраста;
- стремиться мобилизовать потенциальные возможности конкретного возраста;
- подготовить "почву".

Обучая географии, учитель сознательно или бессознательно, формирует у учащихся отношение к предмету. И это отношение в дальнейшем становится важным фактором в обучении предмета.

Формирование познавательного интереса к предмету происходит под воздействием многих факторов. Одним из этих факторов является использование игр на уроке.

Игра в учебном процессе направлена на решение следующих задач:

- собственно дидактических по освоению содержания той или иной предметной области;
- психологических, т.е. развитие познавательной и личностной сферы субъектов образовательного процесса, оптимизация отношений между детьми, а также между педагогом и учащимися;

- информационно-коммуникативных как основы для формирования информационной культуры, овладение навыками анализа и прогнозирования изменений путем моделирования с помощью ИКТ элементов окружающего мира.

Таким образом, игровые технологии являются динамичным воспроизведением природных и социальных процессов в рамках учебного процесса. Новые возможности проведения игровых занятий, открывает компьютер. В них можно заложить не только разнообразную информацию в виде текста, картосхем, статистических материалов и т.п., но и наглядно моделировать изучаемые процессы и явления во времени и пространстве, обрабатывать информацию и представлять ее в наглядном виде, подводить итоги и т.д., т.е. отрабатывать все этапы игры. Это значительно облегчит работу учителя по подготовке игры и оценке ее результатов, сделает деятельность учащихся более содержательной и приблизит ее к реальной жизни.

Игровая форма занятий создаваемая на уроках при помощи игровых приемов и ситуаций, выступающих как средство побуждения, стимулирования к учебной деятельности происходит формирование всех четырех компонентов содержания образования: знаний, умений, опыта творческой деятельности и опыта эмоционально-ценностного отношения к миру. В процессе игры выявляются уровень знаний и умение применять их в новой, сложной ситуации; активизация обучения, наличие элемента состязательности, эмоциональности деятельности приводят к повышению качества учебного процесса (в ходе игры усваивается 90% учебного материала против 20-30% на обычном уроке); проблемное содержание в игре активизирует мыслительную деятельность школьников; учащиеся ощущают практическую значимость знаний основ географической науки; формальные знания превращаются действенные.

Игровые моменты всегда оживляют урок, делают его более интересным и содержательным. Учителя часто используют во время урока такие формы учебной деятельности как географические диктанты, тестирование, составление таблиц и схем, решение кроссвордов, ребусов. Главная цель обучения географии в широком смысле слова заключается в том, чтобы способствовать формированию разносторонне развитой личности.

Применение средств ИКТ, прежде всего, направлено на совершенствование существующих технологий обучения и управления. Вместе с тем необходимо отметить, что они привносят в известные методы обучения и управления специфический момент за счет усиления исследовательских, информационно-поисковых и аналитических методов работы с информацией. Благодаря современной технике и оптимальным методам обучения учитель дает возможность каждому ребенку «путешествовать» по миру знаний.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. Учебник для вузов - СПб.: Питер,
2. Горбенюк О.С., Горбенюк Т. Б. Теория обучения; Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. - 384 с.
3. Кларин М.В. Технологии обучения: идеал и реальность. Рига, 1999.
4. Клейман Т.М. Школы будущего: Компьютеры в процессе обучения. – М.: Радио и связь, 1997.
5. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. - М.: Педагогика, 2007.
6. Степанов Р.И. Технологический подход к гуманизации образования. // Наука и образование. - 2003. - №3.
7. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение в современной школе. М., 1996

УДК 378.01.10

APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION

Nebessayeva Zhanar Orynbekovna

Syrdaria University, Dean of the Department of Design and Art, PhD

Smanova Akmaral Smailovna

Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Institute of Arts, Culture and Sports, Associate Professor,

Candidate of Pedagogical Sciences, Member of the Union of Designers of Kazakhstan

Ahanov Bakhtiyar Fayzullaevich

Syrdaria University, Candidate of Pedagogical Sciences, Member of the Union of Artists of Kazakhstan

ПЕДАГОГИКА В ОБУЧЕНИИ ИСКУССТВУ

Небесаева Жанар Орынбековна

Университет Сырдария, Декан факультета Дизайна и искусства, доктор философии PhD

Сманова Акмарал Смаиловна

КазНПУ имени Абая, Институт Искусств, культуры и спорта, Ассоциированный профессор,

Кандидат педагогических наук, Член Союза Дизайнеров Казахстана

Аханов Бахтияр Файзуллаевич

Университет Сырдария, Кандидат педагогических наук, Член Союза Художников Казахстана

Annotation: The article discusses the use of information and communication technologies in the field of education, which is a prerequisite for the transition of society to the information environment, presents the main areas of application of these technologies in the educational process.

Key words: pedagogical technologies, quality of education, information and communication technologies, modernization of education.

Today, the use of information and communication technologies in education is a prerequisite for the transition of society to the information environment. The use of modern technology and telecommunications in the organization of the educational process allows you to change the nature of training, completely immerse the student in the information and educational environment, improve the quality of education, motivate the processes of perception of information and knowledge.

In education, as in various fields of activity, new information technologies create an environment of computer and telecommunication support for organization and management, which allows you to process information and transmit it in the required format to the user. Along with the development and restructuring of society, a unified system of lifelong education is being transformed and created in Kazakhstan, a characteristic feature of training is the continuous improvement of the educational process.

The modernization of education in the country is aimed at bringing the content of education in line with the current level of scientific knowledge, increasing the effectiveness of educational work and prepare the promised for activities in the information society.

Therefore, information technology is becoming an integral component of the content of training in secondary vocational training, a means of optimizing and improving the effectiveness of the educational process, and also contribute to the implementation of many principles of developing education.

The main areas of application of information and communication technologies in the educational process are:

- development of teaching materials for the implementation of training programs;
- development of web resources for educational purposes;
- carrying out a targeted search for information of various forms in global and local networks, its collection, accumulation, storage, processing and transmission to solve problems and carry out research work;
- Organization of independent work to prepare for extracurricular activities;
- Organization and conduct of educational activities in a group.

The most widely conducted at the moment are training sessions using multimedia tools. The preparation and demonstration of educational presentations, videos, interactive posters are becoming an integral part of training, but this is only the simplest example of the use of information and communication technologies.

In the educational process of the college, the study of information and communication technologies provides for the solution of problems of several levels:

- The use of information technology as an instrument of education, knowledge that is carried out in the course of the general discipline "IT technology";
- Information technologies in professional activities for the implementation of general tasks, which the general professional discipline "Information Technologies" is aimed at, considering their theory, components, and methods of working with general-purpose programs;
- Training in applied information technologies focused on the specialty, intended for the organization and management of specific professional activities, which is studied in interdisciplinary courses of professional modules of the specialty.

For example, the discipline "Information Technologies in Professional Activities" is included in the educational program for training students of various specialties, but for each specialty, it is envisaged to study both general software products and special programs applicable to the professional activity of a specialist. A modern economist should be able to make informed decisions based on information flows, in addition to traditional economic knowledge, he should be familiar with the process of data processing, work in the 1C: Accounting program and the possibility of transferring information and a document to a user.

A technician in information systems must understand the existing information and communication systems, be able to work in computer systems, have the skills to build and develop information systems.

The preschool educator must create and demonstrate interactive games, fairy tales, for pupils, to show educational films and presentations, to inform parents about the activities of their child. In training, information and communication technologies can be used to present educational information to students and to monitor the success of its assimilation.

The most commonly used information and communication technology in education is multimedia technology, an automated teaching system and Internet technologies. Multimedia technology, which allows you to use text, graphics, video in an interactive mode and thereby expands the possibilities of using a computer in the educational process. An automated training system based on hypertext technology can improve digestibility not only due to the visibility of the information provided.

Using dynamic hypertext makes it possible to diagnose the learner, and then automatically select one of the optimal levels of study of the same topic. The specificity of Internet technologies

lies in the fact that they provide users with the opportunity to choose information sources: basic information on network servers; operational information sent by e-mail; various databases of leading libraries, scientific and educational centers, museums; information on goods distributed through online stores, etc.

Thus, the use of information and communication technologies in education is considered as a tool that helps the teacher in the presentation, presentation of educational material. Today, the teacher works with the young generation and prepares him for life in the new information society, which means that he himself must keep up to date.

The use of information and communication technologies in training entails many questions that need to be addressed in order to ensure that the formation of the information competence of all participants in the educational process is creative, purposeful and effective.

LIST OF REFERENCES:

1. Vasenin V.A. Russian Internet and new technologies in education: Report at the Second UNESCO International Congress "Education and Informatics" M., 2006.
2. Vylegzhanina E. A., Maltseva N. N. Use of information and communication technologies in the educational process [Text] // Actual problems of pedagogy: materials of the VI Intern. scientific conf. (Chita city, January 2015). - Chita: Publishing House Young Scientist, 2015. - Pages 4-6. - URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/146/7072>
3. Pringle 2008, p.85.
4. Michael Eraut, Developing Professional Knowledge and Competence, London 1994.
5. Donald Schon, The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action, London 1982

УДК 378,016:811.111'271

DEVELOPMENT OF SPEAKING SKILLS IN STUDENTS OF UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Tazhmukhanova Raushangul Bekbolatkyzy

7M01705-Foreign languages: two foreign languages, 1 master's course, Science Kazakh State
Women's Teacher Training University,
Scientific director - Sadykova Roza
Almaty, Kazakhstan

Abstract: This paper attempts to identify the usefulness of the basic conditions and communicative approaches in developing speaking skills. Highlighted problem of this paper, the problem is the students who not the ability to clearly and correctly convey their thoughts becomes relevant in our days. The purpose of the article is to analyze how important is it to use approaches while learning foreign language in academic study and to introduce the special approaches as instruments for speaking skills in students of universities. Importance of the study to present features, to highlight educational effectiveness of approaches in foreign language teaching. The research paper highlighted, described and conducted in teaching process in foreign language. The results show us that students can learn a foreign language by basic conditions and communicative approaches which develop their speaking skills. Namely, discussion within the "Rhetoric" technique and discussing problematic issues. 3rd year students conducted a discussion on the topic

"The importance of reading a book". And processing the discussion the students were involved actively, began to speak in the foreign language, express their opinion, share information and had a fun. Even though the most silent, withdrawn students participated in the discussion. This article will be interesting for students of a language university.

Keywords: speaking skills, foreign language, approaches, communication, motivation, discussion

Today, a foreign language as a discipline is included in the compulsory program in any higher educational institution. It is necessary both for the future profession, and for personal development.

The main purpose of teaching a foreign language is the development of speaking skills. Communicative teaching of a foreign language is a teaching organized on the basis of tasks of a communicative nature. This means that training should be organized so that in its basic qualities it should be similar to a process of communication. Participation in communication involves mastering oral speech in a foreign language, that is developing speaking skills.

When following the principle of communicative orientation, the entire system of the teacher's work is subordinated to the creation of students' motivation to speak the studied language. Communication in a foreign language is facilitated by teaching methods and approaches in the classroom, which have a pedagogical effect in conditions if the teacher is able to clearly formulate assignments, skillfully use teaching aids, and create favorable conditions for speech activity: when students want to listen a foreign language, speak in foreign language, when they have the opportunity to express their thoughts, without being afraid to make mistakes [1]. In this connection, the creation of such a speech situation that would stimulate students' interest in the task and the desire to complete it is important in teaching speaking skills. Students should adapt to the situation, form technical skills, develop the technique of speech, critical thinking, the ability to express their point of view in speech activity. Consequently, the problem is the students who not the ability to clearly and correctly convey their thoughts becomes relevant. In this regard, there is a need to ensure it by setting such tasks to students that would make them want to agree with the proposed point of view or refute it, and not just "remain silent" or answer in a monosyllabic way to the teacher's question.

Thus, in order to achieve high class efficiency and provide students with motivation, it is necessary to carefully consider communicative approaches that stimulate students to communicate. To achieve the motivation of the utterance, it is possible to use various methods for obtaining short and detailed utterances, for example:

1) Hypothetical questions that prompt students to make assumptions: "If people had no weapon would the war be possible?"

2) Personality-oriented questions that encourage students to express their opinions or show their own reaction: "What do you suggest he should ...? What would you do if you were ...? Would it be better to ...? "

3) General questions that help students relate the issue under discussion to a broader concept or phenomenon: "Is this good or evil?"

4) Provocative statements that ensure the full involvement of students in the discussion of the topic. They encourage them to express their point of view on a particular issue, to argue it, to disagree with "provocation" and are of great importance for the development of speaking skills of students in classes in a foreign language.

Often, students have nothing to say on a topic or problem. Students do not have enough linguistic or speech means. To solve this problem, it is necessary to create a sufficient level of support for a meaningful, linguistic and speech plan. The following recommendations may provide practical assistance:

1) Classes for the development of speaking skills should be based on the formed lexical and grammatical skills within the framework of the topic being studied.

2) In addition to grammatical structures, students need to know and be able to use various forms of communication of speech, its logical alignment with the help of speech cliches, conjunctions, introductory structures, response replicas.

3) A competent selection of texts for reading and listening can provide not only the filling in of certain gaps in the information plan, but also the necessary set of language and speech tools for the discussed problem [1].

Communication in the classroom is activated through discussion. Among the interactive methods of working in foreign language classes, discussion occupies a special place. The discussion was dealt with by such scientists as A.P. Panfilova, M.Yu. Slastenov, A.V. Steshov, D.N. Kavtoradze and others. According to A.The. Steshova "Discussion is a term that is synonymous with logic as the art of thinking, reasoning, expressing thoughts in accordance with the laws of the mind." It develops thinking, teaches to debate, teaches to respect the opinion of the interlocutor, to listen to someone else's point of view [2,3,4] Any of the problematic issues can serve as material for discussion. For a successful discussion, you should choose a topic that is close to the students and interests them. You can have a discussion about a famous movie, a book you like, or even a provocative picture. In the latter case, students can not only describe what they see, but also tell, for example, whether they like the picture or not, how they relate to the characters depicted, what events preceded this moment, how, in their opinion, events will develop further. Discussion of real life situations attracts students, causes a keen interest and desire to share their ideas. Students should have vocabulary in a foreign language at this stage and the ability to speak out.

But, according to the Janie M. Harden Fritz, Becky Lynn, the difficulty is that, in the process of learning a foreign language, students say 5-6 sentences and closes. And he thinks that he lacks knowledge of a foreign language, lacks words. He thinks that he still needs to learn a foreign language. But there was a lot of research that showed that when a person is asked the same question in their native language at the same time, it also remains. That is, in fact, it turns out that most often a student does not know a foreign language, he simply does not know what to say even in his native language. [5] Therefore, the "Rhetoric" technique is primarily aimed at expanding its capabilities and that will primarily lead students to the result that will allow them to speak English really fluently, freely, without thinking, not choosing the words and they will be able to conduct very high-quality, interesting conversations. [6]

The stage of preparation for the discussion is important. In order for the exercises to be as effective as possible, the teacher gives inconspicuous topics that are very common, simple, interesting, relevant such as family, weather, sport, etc. Desirable, the words should be something very unusual which is easy for students at their levels. For example, a door handle, hair, a ring, books. And students should try to develop a story from this topic. For example: the easiest word is a finger. And come up with 15 subtopics, theses (which you can talk about this topic). Topics should be maximally common directed. Each student thinks through the subtopics and talks in a foreign language. And each subtopic can also be developed into a separate, interesting topic. Thus, this topic encourages students to develop their speaking skills and speak out. The opinions of students in the discussion are different, but there should be a common goal, the desire to develop the speaking skills. Not only the goal itself is important, but also the path to this goal. It is important to keep the discussion within the framework of a foreign language, students should not speak in their native language.

It can be concluded that the main purpose of teaching a foreign language is the development of speaking skills among students. Paying attention to the this, the teacher significantly increases the motivation for learning a foreign language among students, as they see the results of their work,

namely, the achieved goal of communication. Teaching speaking skills will be much more effective if students are interested in showing them that even learning a foreign language can be an interesting lesson. Increasing motivation to speak a foreign language can be achieved using such discussion within the "Rhetoric" technique and discussing problematic issues.

3rd year students conducted a discussion on the topic "The importance of reading a book". There were the different types of subtopics such as: "benefit for health", "benefit for spiritual development", "increasing the vocabulary", "being the multi-sided", and "for uplifting the mood" and so on. Processing the discussion the students were involved actively, began to speak in the foreign language, express their opinion, share information and had a fun. Even though the most silent, withdrawn students participated in the discussion.

REFERENCES:

1. Muratova A.S. The specifics of the development of speaking skills among students of non-linguistic universities. - 2006. - No. 2, 120-121 p.
2. Kavtaradze D.N. Learning the game / - М.: Education, - 2009.- 173 p.
3. Slastenov M.Yu. Convincing effect in dialogue and discussion. - L.: Knowledge, 1991. - 17 p.
4. Steshov A.V. How to win a dispute. - L.: Lenizdat. 1991.- 187 p.
5. Janie M. Harden Fritz, Becky Lynn, Problematic Relationships in the Workplace - Peter Lang, 2006
6. Alexandrov D.N. Logics. Rhetoric. М., 2002. 209 p.

УДК 378.01.7

PRINCIPLES OF THE CONCEPTUAL DEVICE IN PEDAGOGICAL RESEARCH

Nebessayeva Zhanar Orynbekovna

Syrdaria University, Dean of the Department of Design and Art, PhD

Kunzhigitova Gulnur

South Kazakhstan State University named after M. Auezov, Department of Art and Design,
Senior Lecturer,

Рсмаханбетова Шахризада Ерकिनқызы ,

South Kazakhstan State University named after M. Auezov, Department of Art and Design,
Senior Lecturer, Master of Education

Джартыбаева Жамила Джайбуловна

South Kazakhstan State University named after M. Auezov, Department of Art and Design,
Senior Lecturer, Master of Education, Member of the Union of Artists of Kazakhstan

ПРИНЦИПЫ ПОНЯТИЙНОГО АППАРАТА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Небесаева Жанар Орынбековна

Университет Сырдария, Декан факультета Дизайна и искусства, доктор философии PhD,

Кунжигитова Гульнур Бектемировна ,

Южно-Казахстанский Государственный Университет имени М.Ауезова, кафедра
Изобразительное искусство и дизайн, старший преподаватель

Рсмаханбетова Шахризада Ерकिनқызы ,

Южно-Казахстанский Государственный Университет имени М.Ауезова, кафедра
Изобразительное искусство и дизайн, старший преподаватель, магистр педагогических
наук

Джартыбаева Жамила Джайбуловна

Южно-Казахстанский Государственный Университет имени М.Ауезова, кафедра
Изобразительное искусство и дизайн, старший преподаватель, магистр педагогических
наук, Член союза художников Казахстана

Аннотация: В статье представлены диалектические принципы познания, лежащие в основе теоретического определения методологических принципов понятийного аппарата педагогического исследования; дается определение термина понятия, его объем и содержание, раскрывается эволюция системы понятий в педагогике. А также обоснованы методологические принципы понятийного аппарата в педагогических исследованиях; приведен ретроспективный анализ понятийно-терминологической системы педагогики: методологические семинары, монографии, научные статьи. Обосновано, что понятийный аппарат педагогики позволяет судить о степени развития педагогической теории, определять различные грани реальных педагогических объектов и многообразие познавательных задач, возникающих в процессе образования.

Ключевые слова: педагогические исследования; педагогические понятия; методологические принципы; понятийный аппарат; методология педагогики

Вопросы понятийно-терминологических исследований в педагогике всегда были и остаются предметом широкого обсуждения ученых. Еще К. Д. Ушинский писал, что «многие педагогические недоразумения и горячие споры возникают из-за неправильного употребления слов.

Интерес к понятиям закономерен для любой науки, в том числе и педагогики. Совокупность понятий, которые используются в педагогике, отражают ее предмет, они выступают своеобразным каркасом построения любой педагогической теории.

Обсуждение различного рода проектов, дискуссии в педагогических журналах во многом бы выиграли в основательности, если бы их авторы придавали одно и то же значение терминам, которые в них повторялись» [14, с. 29].

Систематически проводятся методологические семинары, доступные широкой педагогической общественности, в которых так или иначе освещаются вопросы понятийно-терминологической системы педагогики [13].

Опубликованы фундаментальные труды по педагогике, в которых представлены различные понятийно-терминологические проблемы педагогики, И. М. Кантора, Б. Б. Комаровского, М. А. Галагузовой и Г. Н. Штиновой и др. И. М. Кантор, анализируя условия общественной жизни и учебно-воспитательной практики в Казахстана, выделил несколько периодов эволюции педагогической лексики [5]. Б. Б. Комаровский освещает важнейшие теоретические проблемы педагогической терминологии, ее историю развития со времен образования первых школ до советского периода. Рассматривая историю педагогической терминологии, автор отмечает большие трудности в определении «возраста» понятий и терминов, приоритета тех или иных педагогов в создании и применении педагогических понятий [6].

Эти проблемы раскрываются в недавно изданной монографии «Эволюция понятийного аппарата педагогики и образования» М. А. Галагузовой и Г. Н. Штиновой. Авторы на основе обобщения многолетних исследований, посвященных различным аспектам развития и совершенствования понятийного аппарата педагогики в условиях социальных и идеологических трансформаций, потрясавших Казахстан на протяжении всей

ее истории, освещают эволюцию понятийного аппарата педагогики и образования в соответствии с основными периодами развития отечественной сферы образования и педагогической науки [4]. За прошедшие двадцать с лишним лет опубликовано 11 выпусков сборников научных трудов «Понятийный аппарат педагогики и образования» [12].

В обсуждении проблем развития понятийного аппарата педагогики и образования на его страницах приняли участие такие известные ученые, как С. И. Архангельский, М. В. Богуславский, И. А. Зимняя, В. В. Краевский, Н. Н. Назарова, В. М. Полонский и другие. В их статьях нашли отражение понятийнотерминологические проблемы педагогики, обусловленные самыми разными процессами и явлениями, характерными для отечественного образования на определенном этапе его развития.

Большинство выпусков этих книг размещены в научной электронной библиотеке elibrary.ru, поэтому они доступны ученым, которых интересуют проблемы понятийного аппарата педагогики и образования. Опубликовано большое количество научных статей по проблемам развития понятийного аппарата педагогики В. В. Краевского, Н. Л. Коршуновой, Г. И. Ибрагимова и многих других ученых [7].

Краткий обзор литературы по понятийным проблемам педагогических исследований показывает, что понятийный аппарат педагогики позволяет судить о степени развития педагогической теории, определять различные грани реальных педагогических объектов и многообразие познавательных задач, возникающих в процессе развития педагогики.

Следует также отметить, что понятия в педагогике имеют не только научное, но и социальное значение, так как понятие выступает источником постановки и осознания определенной социальной проблемы в конкретный исторический период, которой занимается исследователь. Согласно заявленной теме статьи нами выделены методологические принципы понятийного аппарата в педагогических исследованиях.

При этом мы опирались на ряд теоретических положений:

- согласно различным справочным источникам «понятие» – форма абстрактного мышления, отражающая существенные признаки класса однородных предметов.

Научные понятия выступают как результат познания человеком объективной реальности, научная теория представляется в системе понятий, дающих представления о сущности изучаемого явления [15];

- каждое понятие по исследованиям философов А. С. Арсеньева, В. С. Библера, Б. М. Кедрова и других ученых включает объем и содержание. Объем понятия отражает количественную (экстенсивную) сторону процесса познания, характеризуемую накоплением знаний об изучаемом объекте, а содержание представляет собой качественную (интенсивную) сторону познания, которая характеризуется переходом от одного качественного уровня познания явления к другому, более глубокому [1];

- с развитием теории происходят изменения и в самом понятии, отражающем теорию явления: расширяется объем, изменяется его содержание, изменяются взаимоотношения между изучаемым понятием и другими понятиями той же науки;

- изменение содержания и объема понятий влияет на появление новых понятий, уточнение уже известных, а также на формирование новых концепций в педагогике;

- опора на диалектические принципы познания: принцип объективности, принцип системности, принцип единства анализа и синтеза, принцип взаимосвязи качественных и количественных характеристик, принцип развития, принцип детерминизма, принцип историзма, принцип противоречивости.

Изучение работ по понятийным проблемам науки, в том числе педагогики, приведенным выше, позволили выделить методологические принципы понятийного аппарата в педагогических исследованиях: системность, валентность, адекватность, историческая обусловленность, импульсивность и субъективность.

Рассмотрим их подробнее.

Принцип системности. Это классический принцип методологии, который используется практически во всех научных исследованиях. Как используется этот принцип относительно педагогических понятий?

В научных исследованиях невозможно обойтись без общенаучных понятий, таких как система, структура, функция, модель, деятельность, гипотеза и др. Осмысление общенаучных понятий приводит к обогащению собственно педагогической терминологии, например, педагогическая система, педагогическая деятельность, образовательный процесс и др. В исследованиях по педагогике используются также общеизвестные педагогические понятия: профессиональное образование, профессиональный стандарт, образовательная программа, профессиональные компетенции и др.

Для изучения того или иного педагогического явления, как правило, рассматриваются несколько понятий, но одно из них является главным, ключевым. Основное внимание исследователь в научном поиске уделяет именно ключевому понятию. Понятия по своему объему и содержанию, как было показано выше, находятся в определенных взаимосвязях, взаимообусловленных взаимоотношениях между собой, дополняют и раскрывают друг друга. Даже если в исследованиях идет речь о понятиях, выражающих какие-либо альтернативные теории, они всегда логически, так или иначе, взаимосвязаны.

Именно это дает возможность исследователям независимо от их конкретных научных позиций легко понимать аргументы разных ученых, дискутировать с ними, отстаивая свою точку зрения.

Сам процесс выделения того или иного конкретного научного понятия в педагогике оказывает уже систематизирующее воздействие на закрепляемое в нем знание, отсюда совокупность понятий определенной области научного исследования всегда системна, поэтому необходимо не только определить сущность рассматриваемого, но и определить его место в системе рассматриваемых исследователем понятий. Прежде всего, необходим системный анализ различных определений интересующих исследователя понятий.

Поэтому вначале исследователь проводит анализ, «расщепление» (Г. П. Щедровицкий) – выделяются видовые признаки понятия, затем идет синтез – определение однородных видовых признаков, т. е. в процессе исследования авторы используют логические – род-вид и системно-структурные – часть-целое отношения.

Таким образом, при анализе ключевого понятия исследования определяются, какие из выделяемых видовых признаков являются уже известными, а какие новыми, т. е. требуется четкое определение элемента новизны в сущности ключевого понятия.

В результате исследователь формулирует уточненное понятие. С другой стороны, необходимо включение ключевого понятия в систему педагогических понятий рассматриваемой автором проблемы. Введение нового понятия в педагогических исследованиях – это отдельная методологическая задача, требующая специального исследования. Принцип валентности.

Валентностью в точных науках (химии, физики) называют способность элемента к образованию новых связей, свойство присоединять или замещать определенное число другого элемента.

В лингвистике – способность слова к грамматическому сочетанию с другими словами в предложении. Однако известно, что одно и то же понятие является объектом исследования не только педагогики, но и философии, социологии, психологии и других наук. Исходя из предмета исследования той или иной науки, понятие имеет свои специфические признаки.

Принцип валентности означает способность педагогических понятий вступать в терминологические словосочетания с понятиями из других областей наук, например, философия воспитания, социология образования, педагогическая психология и др.

Поэтому при определении ключевого понятия идет анализ искомых понятий в педагогике и других науках, а также терминологических словосочетаний педагогических и непедагогических понятий. При этом возникают определенные сложности при формулировке искомого понятия исследователем.

Принцип адекватности отражает сущность изучаемого явления с позиции использования тех или иных понятий в педагогических исследованиях. В последние годы в научных статьях, учебниках по педагогике и иных научных трудах в качестве ведущих понятий используются статьи из закона «Об образовании Республики Казахстан».

Конечно, при необходимости возможны ссылки на этот закон. Но в научных исследованиях следует различать нормативные и научные понятия.

К сожалению, некоторые нормативные понятия в корне отличаются от их научной трактовки [3]. Известно, что юридические понятия, приводимые в нормативных актах, имеют правовой приоритет перед научными понятиями, они используются в судопроизводстве и иных сферах деятельности для разрешения тех или иных юридических проблем.

Однако правовой приоритет не означает приоритет юридических понятий перед научными. Поэтому в педагогических исследованиях, по нашему глубокому убеждению, речь должна идти о научных понятиях, являющихся результатом научного теоретического обобщения, выражением определенной научной теории или научной системы знаний.

Принцип исторической обусловленности. Развитие, систематизация и совершенствование понятийной системы педагогики – это естественный перманентно-актуальный процесс в науке. Эволюция научных знаний в педагогике, как уже отмечалось выше, неизбежно вызывает потребность во введении новых понятий, а также в уточнении, переосмыслении, корректировке и упорядочении уже имеющихся.

Понятия в педагогике, как и в любой другой науке, рождаясь стихийно, как результат осмысления реальной педагогической действительности и эмпирического опыта, становятся частью самой педагогики. Реальная педагогическая действительность многогранна и изменчива. Поэтому и понятия не являются статичными, изменяются в зависимости от исторической обстановки, той объективной педагогической реальности, которую они отражают.

В приведенных выше научных работах представлены конкретно исторические события, в которых рассматриваются те или иные понятия.

Как отмечает А. А. Орлов: «Говоря об обновлении научного языка педагогических исследований, я имею в виду не модернизацию понятийно-терминологической системы педагогики, а парадигмальное изменение языка науки, основанное на осмыслении существующей социокультурной ситуации».

То есть речь идет о необходимости описания и объяснения образовательной ситуации в контексте философских, антропологических и психологических концепций, идей и теорий, в которых они существуют» [9, с. 19]. Одни понятия с течением времени развиваются, обогащаются их объем и содержание, другие – умирают, третьи – возрождаются.

Наглядным примером является понятие «воспитание» и его видовые признаки: христианское воспитание, православное воспитание, гражданское воспитание, народное воспитание, социальное воспитание, коммунистическое воспитание, гражданско-патриотическое воспитание и т. д. Уходит в небытие «коммунистическое воспитание», если не считать только специальных исследований ученых по истории педагогики, возрождаются христианское, патриотическое, гражданско-патриотическое воспитание и иные виды воспитания.

Поэтому в педагогических исследованиях четко прописывается время, в течение которого рассматриваются понятия в тех или иных педагогических исследованиях. В. М. Полонский утверждает, в чем невозможно не согласиться с автором, иметь единый язык науки, однозначную систему понятий важно для педагогики во все времена, ибо «понятийно-терминологический аппарат педагогики который более других наук нуждается в точности и однозначности как из-за особых исторических причин, так из-за обширных пластов лексики других наук, вошедших в нее» [11, с. 10].

Принцип импульсивности тесно связан с принципом исторической обусловленности. Он характеризуется неравномерностью развития понятийных теорий, их способностью к эволюционным всплескам. Это относится и к эволюционным понятийным всплескам.

На это влияют многие факторы: изменение социально-политического строя страны (например, послереволюционный и послеперестроечный периоды); усиление международных контактов с зарубежными странами в области образования (массовое внедрение в отечественную понятийную систему педагогики иностранных терминов); масштабное внедрение информационных технологий в образование, в которых многие понятия информатики и информационных технологий становятся «родными» в образовании и педагогике.

Неслучайно в Большой тематический словарь по образованию и педагогике В. М. Полонского включены разделы: «Научно-педагогическая информация», «Социальные сети. Общие вопросы. Сайты и порталы Интернета» [10, с. 525-571, 658-678]. Принцип субъективности. Проблема субъективности в педагогических исследованиях рассматривается в работах Н. В. Богданович, Т. А. Арташкиной, М. А. Гусакова и др. [14]. Известный психолог Н. В. Богданович утверждает, что все научные открытия есть выражение субъективности человека, открывающего тайны мира. По мнению автора, субъективность – социально востребованная личностная характеристика исследователя, характеристика авторской позиции исследователя, отсюда правомерность указания личностной составляющей в получении знания в процессе научного исследования. Т. А. Арташкина, рассматривая ключевые понятия теории педагогического эксперимента, среди факторов, от которых зависит успешность эксперимента, отмечает наличие мощного субъективного фактора, как бы ни был хорошо организован педагогический эксперимент, из него никогда невозможно полностью исключить субъективный фактор.

Развернутое представление о субъективности научных педагогических исследований освещается в работе Л. Н. Куликовой. Она пишет, что «проблема преодоления субъективности знания, получаемого в научном исследовании, обусловлена тем, что в последние годы в условиях потери единства научного пространства страны постепенно размывались, утрачивая характер нормативности, представления о научности исследования, об ответственности ученого за глубину, основательность и честность исследовательского труда» [8, с. 5].

И далее «историческим фактом является то, что все научные открытия, весь парад достижений“ познающего человечества есть выражение субъективности человека, открывающего тайны мира» [там же, с. 7].

Л. Н. Куликова в своей работе показывает, в чем не может и не должна устраняться субъективность знания в процессе исследования: выбор проблемы и темы исследования, методологических оснований, интерпретации научных фактов и их систематизации, обоснование собственной концепции, субъективном конструировании модели инновационной практики и др.

Опираясь на исследования, приведенные выше, принцип субъективности показывает, что в педагогических исследованиях автор имеет право на свои субъективные определения тех или иных понятий, но каждое понятие должно быть тщательно аргументировано.

Подводя итоги проведенного исследования, мы представили наше субъективное аргументированное мнение о методологических принципах понятийного аппарата в педагогических исследованиях.

Но эта работа может иметь и свое продолжение. Известно, что каждый принцип имеет свои правила применения их в исследовании, поэтому для каждого выделенного нами принципа можно разработать правила его реализации. В заключении можно сказать, что высказывания К. Д. Ушинского, приведенные в начале статьи, остаются актуальными и востребованными сегодня.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Арсеньев, А. С. Анализ развивающего понятия / А. С. Арсеньев, В. С. Библер, Б. М. Кедров. – Москва, 1967. – 438 с.; Кедров, Б. М. О природе научного понятия / Б. М. Кедров // Вопросы философии. – 1969. – № 8. – С. 13.
2. Арташкина, Т. А. Ключевые понятия теории педагогического эксперимента / Т. А. Арташкина // Понятийный аппарат педагогики и образования : коллект. монография / отв. ред. Е. В. Ткаченко, М. А. Галагузова. – Екатеринбург, 2015. – Вып. 8. – С. 115-132; Гусакова, М. А. Феномен субъектности в теории и практике педагогики / М. А. Гусакова // Педагогическое образование в России. – 2015. – № 4. – С. 90-95; Богданович, Н. В. Понятие субъектности и субъективности в контексте категории субъект / Н. В. Богданович. – URL: https://superinf.ru/view_helpstud.php?id=3972. – Текст : электронный.
3. Галагузова, М. А. Основные понятия Федерального Закона «Об образовании в Российской Федерации» / М. А. Галагузова, С. А. Ветошкин // Профессиональное образование. Столица. – 2013. – № 7. – С. 2228; Гребенкина, Л. К. Совершенствование и использование основных педагогических понятий в научноисследовательской деятельности / Л. К. Гребенкина // Понятийный аппарат педагогики и образования : коллект. монография / отв. ред. Е. В. Ткаченко, М. А. Галагузова. – Екатеринбург, 2015. – Вып. 8. – С. 75-82.
4. Галагузова, М. А. Эволюция понятийного аппарата педагогики и образования / М. А. Галагузова, Г. Н. Штинова. – Москва, 2019. – 137 с.
5. Кантор, И. М. Педагогическая лексикография и лексикология / И. М. Кантор. – Москва, 1980. – 158 с.
6. Комаровский, Б. Б. Русская педагогическая терминология / Б. Б. Комаровский. – Москва, 1969. – 156 с.
7. Краевский, В. В. Язык педагогики в контексте современного научного знания / В. В. Краевский // Язык педагогики в контексте современного научного знания : матер. Всерос. методол. конф.-семинара / гл. ред. В. В. Краевский ; ред. А. А. Арламов, Р. В. Почтер. – Волгоград ; Краснодар ; Москва, 2018. – С. 3847; Коршунова, Н. Л. Понятие методологии педагогики: к уточнению определения / Н. Л. Коршунова // Методология педагогики: понятийный аспект : сб. науч. тр. / отв. ред. Е. В. Ткаченко, М. А. Галагузова. – Москва, 2014. – Вып. 1. – С. 8-20; Ибрагимов, Г. И. Методологические основы и факторы развития дидактических понятий / Г. И. Ибрагимов // Педагогика. – 2011. – № 10. – С. 12-20.
8. Куликова, Н. Л. Преодоление субъективности знания в процессе педагогического исследования : доклад на 2-ой сессии Дальневосточной секции Всероссийского методологического семинара «Проблемы объективности знания в педагогике» / Н. Л. Куликова. – Уссурийск, 2010. – 20 с.
9. Орлов, А. А. Методологические аспекты эффективности педагогических исследований / А. А. Орлов // Методология научного исследования в педагогике : коллект. монография / под ред. Р. С. Бозиева, В. К. Пичугиной, В. В. Серикова. – Москва, 2016. – 208 с.

10. Полонский, В. М. Большой тематический словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – Москва, 2017. – 840 с.
11. Полонский, В. М. Динамика развития и соотношение основных понятий педагогики / В. М. Полонский // Отечественная и зарубежная педагогика. – 2014. – № 4. – С. 6-15.
12. Понятийный аппарат педагогики и образования : сборник научных трудов / отв. ред. Е. В. Ткаченко. – Екатеринбург, 1995. – Вып. 1. – 224 с.; Понятийный аппарат педагогики и образования : сборник научных трудов / отв. ред. Е. В. Ткаченко, М. А. Галагузова. – Москва, 2007. – Вып. 5. – 592 с.; Понятийный аппарат педагогики и образования : коллективная монография / отв. ред. М. А. Галагузова, В. М. Полонский. – Екатеринбург, 2019. – Вып. 11. – 388 с.
13. Современные проблемы педагогики: парадигма науки и тенденции развития образования : материалы Всерос. методол. конф.-семинара : в 2-х ч. / гл. ред. В. В. Краевский ; ред. А. А. Арламов, Е. В. Бережнова. – Краснодар, 2006. – Ч. 1. Парадигма педагогики в контексте развития научного знания. – 232 с.; Актуальные проблемы методологии педагогического исследования в постнеклассический период развития науки : материалы Всерос. методол. конф.-семинара / науч. ред. В. В. Краевский. – Краснодар ; Москва, 2008. – 240 с.; Методология педагогики: педагогическая наука и педагогическая практика как единая система : матер. Междун. научно-практ. конф. : в 2-х ч. / отв. ред. А. Н. Звягин. – Челябинск, 2012. – Ч. 1. – 458 с.
14. Ушинский, К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский. – Санкт-Петербург, 1907. – 495 с.
15. Философский энциклопедический словарь. – 1997. – С. 354

УДК 377.5

МЭРГЭЖЛИЙН БОЛОВСРОЛ СУРГАЛТЫН ЧАНАР ҮР ДҮН ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ЭРЭЛТ ШААРДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ.

Цэвэгийн Гүндэгмаа, Дашчирэвийн Намжилмаа

Баянхонгор аймаг Политехник коллеж
Худалдаа Үйлдвэрлэлийн Их Сургууль

Хураангуй: Монголын Мэргэжлийн боловсролын салбар нь 2010 оноос “Чадамжид суурилсан сургалт”-ын тогтолцоонд шилжиж хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн дагуу ажил олгогчийн шаардлагад нийцсэн мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэхэд мэргэжлийн сургуулиудын үүрэг хариуцлага өндөрт тавигдах болсон.

Мэргэжлийн болон техникийн боловсролыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр /2016-2021 он /-т шинээр тусгагдсан үндсэн асуудлуудын дагуу МБСБ-уудын дадлагын орчинг сайжруулах, ажил олгогчидтой хамтарсан ажлын байран дахь сургалтын үйл ажиллагааг өргөжүүлэх боломж нөхцөл эрс сайжирсан. Энэ ажилд *мэргэжлийн болон техникийн боловсролыг хөгжүүлэх сургалтын чанарыг сайжруулахад* авч хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөр, арга хэмжээ нь хөдөлмөрийн зах зээл дээр нийгмийн хэрэгцээг хэрхэн хангаж байгааг ажил олгогчдоос авсан ажил мэргэжлийн болон хувь хүний ур чадварын үнэлгээнд дүн шинжилгээ хийлээ.

Түлхүүр үг: мэргэжлийн боловсрол, сургалт, хөдөлмөрийн зах зээл, дадлагажуулагч, ажил олгогч,

Үндэслэл: Мэргэжлийн боловсролын сургалтанд нэвтрүүлж буй Чадамжид суурилсан сургалтын арга зүйн шинэчлэл, түүний үр дүн ажил олгогч болон Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт шаардлагад хэрхэн нийцэж байгааг барометрийн судалгаанд үндэслэн тодорхойлох.

Зорилго: Зах зээлийн эрэлтэд нийцсэн, тэдний хэрэгцээ шаардлагыг хангасан, цогц чадамжтай төгсөгчдийг бэлтгэхэд чиглэсэн мэргэжлийн болон техникийн боловсролын сургалтын хөтөлбөр, багшийн арга зүйг хэрхэн сайжруулах вэ гэсэн асуултанд хариулах.

Зорилт:

- Чадамжид суурилсан сургалтыг зохион байгуулж буй багшийн арга зүйн шинэчлэл
- Ажил олгогчдоос төгсөгчдийн ур чадварыг үнэлсэн судалгаа
- Мэргэжлийн боловсролын талаарх зарим улс орнуудын туршлага
- Чадамжид суурилсан сургалтын үр дүнг сайжруулахад ажил олгогчийн үнэлгээнд хийсэн дүн шинжилгээг авч үзэх

Чадамжид суурилсан сургалтыг зохион явуулахад багшийн гол үүрэг нь суралцагчдаар мэдлэг бүтээлгэх, суралцагчдын ур чадварыг хөгжүүлэх, хандлагыг төлөвшүүлэх явдал бөгөөд мэдлэг чадварын түвшингээр өөр хоорондоо ялгаатайг үл харгалзан бүлгийн бүх оролцогчдод хичээлийг үр дүнтэй хүргэх янз бүрийн стратегүүдийг ашигладаг болсон.

Иймд чадамжид суурилсан сургалт нь багшаас заах арга зүйн өндөр ур чадварыг шаарддаг учраас мэргэжлийн багш нар сургалтыг сайн төлөвлөж, зохион байгуулахын тулд дараах зарчмыг баримталж мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэн гаргаж байна.

- *Бүлгийн сургалтыг зохион байгуулах:*
- *Суралцагчийн сурах арга барилыг судалсан байх:* (Сургалт ба үнэлгээний ТAE40110 Гэрчилгээ IV-TAEDEL301A)
- *Сургалтын аюулгүй орчныг баталгаажуулах:* (Гэрчилгээ IV-TAEDEL301A-
- *Хэл яриа бичиг үсэг тайлагдсан байдал, тооцоолон бодох суурь мэдлэгийг харгалзан үзэх.*

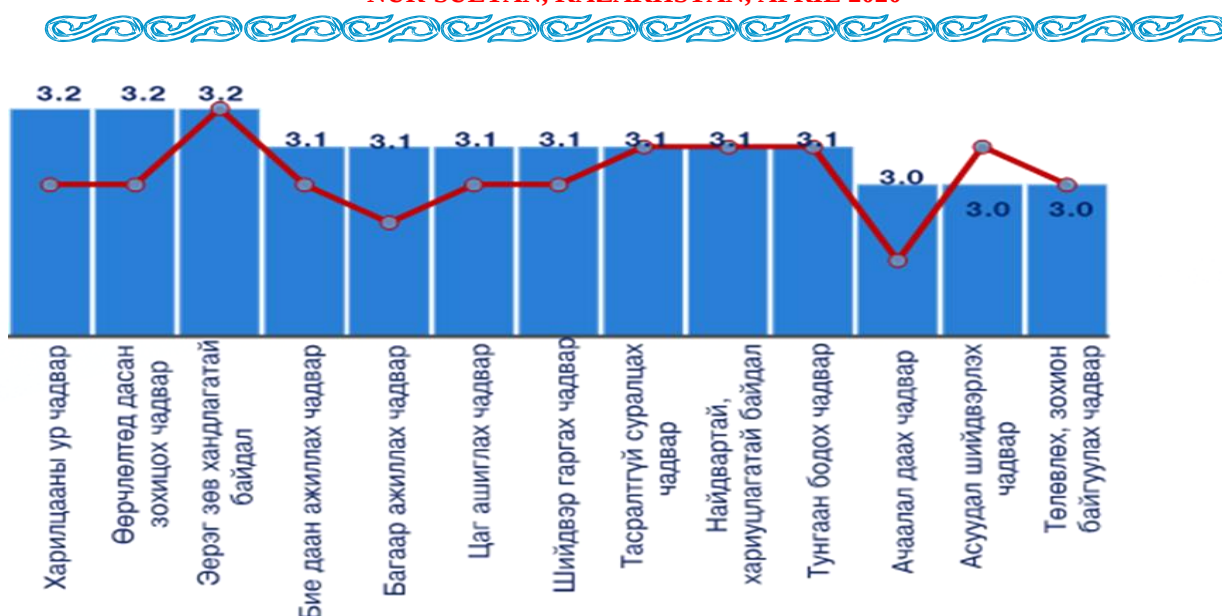
Мэргэжлийн болон техникийн боловсрол сургалт (МБС) нь бүх төрлийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбарт ажиллах болон амьдрах арга ухааныг эзэмшүүлэхэд чиглэсэн боловсрол, сургалт, болон ур чадварын нэгдмэл ойлголт юм. МБС-ыг ерөнхий боловсролын дунд, ахлах болон дээд боловсролын түвшинд эзэмшүүлж болох ба ажлын байран дээрх сургалт болон мэргэжил дээшлүүлэх бусад сургалтыг явуулах замаар тасралтгүй мэргэшүүлдэг насан туршийн боловсролын тогтолцооны нэг хэсэг юм. Мөн суралцах чадвар, эх хэлний боловсрол, тооцоолон бодох чадвар, нийгэмшихүйн болон иргэншихүйн ур чадварууд нь МБС-ын үндсэн бүрдэл хэсгүүдэд багтана (UNESCO-UNEVOС1).

Чадамжид суурилсан сургалт нь ажил мэргэжлийн үндэсний лавлахад тавигдсан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ чадамжийн нэгж, элемент бүрийн эзэмших мэдлэг, чадвар, хандлагыг тодорхойлсон байдаг.

Чадамжид суурилсан сургалт, үнэлгээ нь тухайн хүн сургалтанд хамрагдсаны дараа эзэмшвэл зохих ур чадваруудыг олгоход чиглэдэг. Өөрөөр хэлбэл үр дүн буюу гарц дээр тулгуурладаг, тухайлбал 1 жил, 2,5 жилийн сургалтын хөтөлбөрт хамрагдсан гэхээсээ илүүтэй эзэмшсэн мэдлэг, ур чадвар, хандлагаа батлан харуулдаг үйл явц юм.

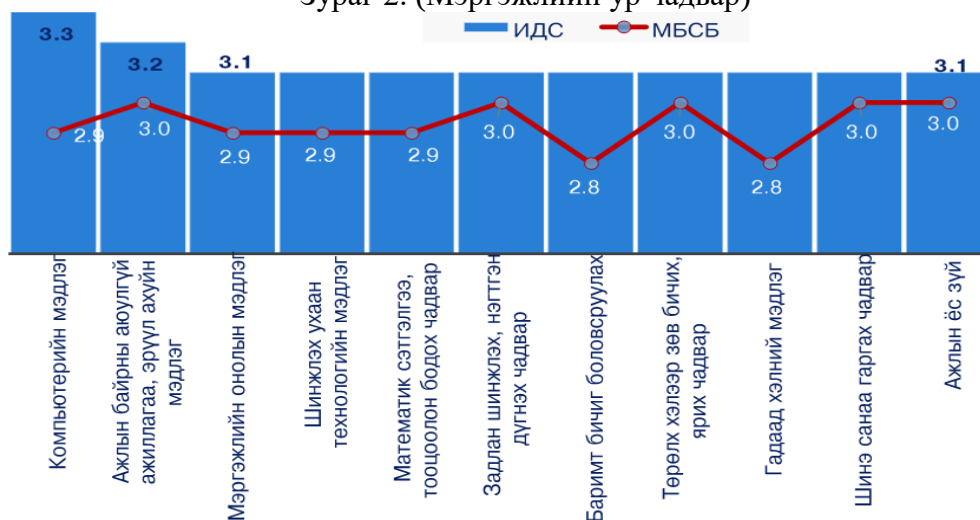
Хөдөлмөрийн зах зээл дээр гарч ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа төгсөгчдийн хувь хүний ур чадвар, мэргэжлийн ур чадварыг үнэлсэн судалгаанаас үзэхэд: (Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтйн барометрийн судалгаа-2018 он)

Зураг.1 (Хувь хүний ур чадвар)

Зураг 1.д үзүүлснээр хувь хүний ур чадварт үнэлгээ хийсэн судалгаанаас Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага төгсөгчид нь их дээд сургууль төгсөгчидтэй харьцуулахад харилцааны ур чадвар, өөрчлөлтөд дасан зохицох, багаар ажиллах, шийдвэр гаргах, ачаалал даах чадвар, төлөвлөх зохион байгуулах чадварууд төдийлөн сайнгүй байна. Харин асуудал шийдвэрлэх чадвар, эерэг зөв хандлагатай байдлаараа илүү байна.

Зураг 2. (Мэргэжлийн ур чадвар)

Харин мэргэжлийн ур чадварын тухайд бүх үзүүлэлтээрээ их дээд сургууль төгсөгчдөөс доогуур үнэлэгдсэн бөгөөд мэргэжлийн боловсрол сургалтын байгууллагын төгсөгчид нь

- баримт бичиг боловсруулах
- гадаад хэлний мэдлэг
- мэргэжлийн онол, шинжлэх ухаан технологийн мэдлэг
- компьютерийн мэдлэг зэрэгт төдийлөн сайнгүй гэж үнэлжээ

Гэхдээ энэ нь бүх ажил олгогч дээр дурдсан мэргэжлийн болон хувь хүний ур чадварыг бүгдийг нь харгалзан үздэг гэсэн ойлголт биш юм. Ажил олгогчид мэргэжлийн болон хувь хүний зарим ур чадварыг огт шаарддаггүй /харгалзан үздэггүй/ тохиолдол байгаа бөгөөд дээрх үнэлгээ нь ажил олгогчийн дундаж үнэлгээ юм. (Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн барометрийн судалгаа-2018 он)

Суралцагчид нь суралцах хугацаандаа үйлдвэр, аж ахуйн нэгж дээр үйлдвэрлэлийн дадлагыг тодорхой хугацаанд хийж жилд 1-2 удаа дадлагын тайлан хамгаалж, дадлагажуулагч нарын нэгдсэн хурал, хэлэлцүүлэг зохион байгуулдаг. Үйлдвэрлэл дээрх дадлагын сургалтын үр дүн, өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад гарч байгаа ахиц дэвшил, хүндрэл бэрхшээл, цаашид анхаарах асуудлууд, гарц шийдлүүд гэсэн нээлттэй асуулгаас тоймлон авч үзвэл мэргэжлийн ур чадвараас илүү хувь хүний хандлага төлөвшил дээр түлхүү анхаарах шаардлага байна гэсэн санал жил бүр давтагддаг ба нийт оролцогчдын 60-70% нь ийм санал дэвшүүлдэг.

Чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөрт мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг хэрхэн эзэмшүүлэх, үнэлэх шалгуурыг тодорхой тусгасан хэдий ч ажил олгогчийн зүгээс тавьж байгаа хувь хүний ур чадварын шалгуур үзүүлэлтэд шаардлага хангахгүй байгаа нь сургалтын хөтөлбөр боловсруулан сайжруулахад ажил олгогчийн оролцоо хөндлөнгийн үнэлгээ зохион байгуулахад нэгдсэн стандарт барьж чадахгүй байгаатай шууд хамааралтай гэж үзэж байна.

Сургалтын байгууллагаас суралцагчдад мэдлэг, ур чадварын агуулгыг түлхүү эзэмшүүлдэг бол ажил олгогчоос хандлага хувь хүний ур чадварыг тэргүүн байранд авч үздэг нь дээрх харьцуулсан судалгаануудаас харагдаж байна.

Мэргэжлийн боловсрол сургалтын талаарх зарим улс орны туршилагаас үзвэл:

Европын орнууд 1999 онд баталсан Болонийн тунхаглалын үзэл санааны дагуу боловсролын тогтолцоогоо өөрчлөн шинэчлэх улмаар жигдрүүлэх томоохон зорилтыг хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Үүний үр дүнд дээд сургуулийн өмнөх мэргэжлийн боловсрол, сургалтын ач холдогдол ихээхэн дээшилж тухайн орны үндэсний боловсролын тогтолцоонд тодорхой байр суурь эзлэх болсон. Иймд ЧСС-н тогтолцоог хэрэгжүүлж буй Европын зарим орнуудын туршилагаас авч үзэхэд:

ХБНГерман улсад Засгийн газар нь мэргэжлийн анхан шатны болон тасралтгүй боловсролын зохицуулалтыг хариуцдаг бол муж улсын Засаг захиргаа нь мэргэжлийн дунд болон дээд боловсрол, насанд хүрэгчдийн мэргэжлийн сургалтыг хариуцдаг бөгөөд мэргэжлийн бэлтгэл нь гол төлөв үйлдвэр аж ахуйн нэгжийн удирдлагын хяналтад явагддаг. Багш нар ерөнхийдөө сургуулийн анги танхимд заадаг онолын хэсэгт хамаардаг бол сургагч багш нар нь пүүс компанид явагддаг практик дадлагыг хариуцдаг. Мэргэжлийн чиг баримжааг хүүхдэд 5-р ангиас нь олгодог учраас сургуульд байхдаа аль хэдийнээ ирээдүйн мэргэжлээ сонгох боломжтой болдог байна.

Солонгос: БНСУ нь чадамж, үр дүнд суурилсан нийгмийг цогцлоон бүтээхийн тулд ур чадварыг хөгжүүлэх асуудалд ихээр анхаарч, ажил хөдөлмөр эрхлэх, сурч боловсрох зорилгуудыг хооронд нь холбох, мэргэжлийн боловсрол сургалтын системд алсын хараа, зорилго чиглэл, стратеги нэвтрүүлэх замаар амжиргааг дээшлүүлэх инновацийн тухай “Бүх хүнд мэргэжлийн боловсрол, сургалт олгох 2020 он хүртэлх алсын хараа”-г хэрэгжүүлж байна. Боловсролын систем нь 2 үндсэн тогтолцоотой.

- Бага, дунд, ахлах сургууль, коллеж, их, дээд сургуулийн боловсрол
- Мэргэжлийн боловсрол сургалт (төрийн өмчийн ба хувийн хэвшлийн)

Австрали: Мэргэжлийн боловсролын систем нь Ур чадварын үндэсний тогтолцооны хүрээнд (УЧҮТ) ажилладаг. УЧҮТ нь мэргэжлүүдийн чанар улсын хэмжээнд нэг байх үндэсний сургалтын системтэй. Дунд ба ахлах сургуулийн сургалт нь муж улсаасаа хамааран 5-6 жил үргэлжилдэг. Сурагчдын сонирхол, суралцах төлөвлөгөөнөөс хамааран ахлах болон дунд сургуулийн сурагчид мэргэжлийн сургалтын хувилбарыг (гол төлөв 10-12-р ангидаа) сонгож болох ба ахлах сургуулийн боловсролын гэрчилгээ, мэргэжлийн боловсролыг хоёуланг эзэмшиж болно.

Сүүлийн жилүүдэд Финлянд улсын боловсролын тогтолцоо, туршлага, амжилт бүтээл, шинэ санаа, санаачлага нь дэлхийд тэргүүлж байгаагаас гадна, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын онцлог, сайн туршлагаараа манлайлж байгаа ХБНГУ болон бусад тэргүүлэгч орнуудын талаар <https://www.worldskills.org/about/history/> сайтад байршуулсан “WSI_60th_Anniversary_History_Book” гэсэн нэртэй номын PDF файлаас үзэх боломжтойгоос гадна Дэлхийн ур чадварын үе үеийн тэмцээн, үүсэл түүх, гишүүн орнууд, амжилт бүтээлийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг авах боломжтой.

Conclusion

Transferring to new technology of training method based on capability development program is improving efficient outcome but the graduates couldn't reach the employers requirements therefore there's needs to be create qualified apprenticeship program with employers and trade unions/professional unions.

Assessment criteria is based on training contents and assessing it on actual period. But there isn't actual specification of the assessment for accurate content to educating students skill and attitude. Other countries have the career programs and recommend it to the students from the secondary school. This is pioneering in Mongolia. In the end the most important thing is employers and hires are closely working with vocational training trainers and to make analyses development program and to play the main role to developing capacity and skills of assessing process. Graduates capability and skills depending on teacher's capability, training on the classroom and apprenticeship.

Nowadays there is increasing necessary to prepare professional and qualified employees and further we can to act the foreigners.

НОМ ЗҮЙ:

1. Чадамжид суурилсан сургалтын гарын авлага. 2013 он
2. Сургалт ба үнэлгээний ТAE40110 Гэрчилгээ IV-TAEDEL301A
3. Ажлын ур чадварын зааварчилгаа олгох. Гэрчилгээ IV-TAEDEL301A
4. Хөдөлмөрийн сайдын тушаалаар батлагдсан ажлын хэсэг)2014(“Чадамжид суурилсан сургалтын үнэлгээний арга зүй”
5. “Чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулах гарын авлага”)2016(
6. Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн барометрийн судалгаа. 2018 он
7. MNS 6541:2015 Мэргэжлийн боловсролын стандарт
8. <https://www.worldskills.org/about/history/>
9. www.rilsp.gov.mn

УДК: 59-24.27

УРОВНИ УСВОЕНИЯ ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ ПУТЕМ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ МЕЖПРЕДМЕТНОГО СОДЕРЖАНИЯ

Исмаилова А.М., Файзализода Б.Ф.

старший преподаватель кафедры естествознания и математика Баткенском государственном университете. Республика Кыргызстан город Баткент
кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой информационной технологий Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава города Бохтар, Таджикистан

Аннотация: При объективной оценке качества любых физико-математических понятий авторами предложено преподавателям обращать внимание на то, что школьники усваивают значения понятий в процессе, когда они понимают их содержание, их объём и могут связывать эти понятия с другими аналогичными понятиями, а также применять их, решая различные задачи естественнонаучных дисциплин.

Ключевые слова: математика, физика, понятия, предмет, умения, школьников, межпредметные связи, класс, эксперименты, теория, методика, практика, учёные, задачи.

При объективной оценке качества любых физико-математических понятий необходимо обращать внимание, что школьники усваивают значения понятий в процессе, когда они понимают их содержание, их объём, могут связывать эти понятия с другими аналогичными понятиями, а также могут применять их, решая различные задачи естественнонаучных дисциплин [1 с. 107].

В педагогических литературах учёные-педагоги выделяют такие критерии по усвоению понятий [4 с. 39], как:

- а) усвоение содержания понятий и их полнота (основные признаки физических и математических понятий, формирование которых происходит постепенно в процессе обучения, уже изученные понятия способствуют усвоению следующих);
- б) умения учащихся при решении задач выбирать нужные понятия;
- в) полнота формирования определённых понятий (умения школьников находить связи между понятиями предметов физико-математического цикла, умения использовать межпредметные величины).

А.В. Усова разработала методы поэлементного анализа, с помощью которых возможно определение, проверка и количественная оценка качества усвоения понятий учащихся в обучающем процессе [5 с. 28]. При формировании учащимися в процессе школьных уроков различных физико-математических понятий происходит увеличение показателей критериев по усвоению понятий. Исходя из этого имеется возможность на каждом этапе проводимого педагогического эксперимента определять уровни развития понятий, сравнивать их показатели у различных групп учащихся (контрольные и экспериментальные классы).

Дать количественную оценку рассматриваемых критериев можно с помощью различных коэффициентов, в частности – коэффициента, характеризующего полноту усвоения учащимися в школьном обучающем процессе содержания понятия ($K_{п.у.}$); коэффициента формирования у учащихся различных умений ($K_{ф.у.}$); коэффициента успешности решения задач и выполнения различных заданий школьниками ($K_у$). Все указанные коэффициенты можно рассчитать по соответствующим формулам.

Определение коэффициента, характеризующего полноту усвоения учащимися в процессе обучения содержания различных понятий, $K_{п.у.}$;

$$K_{ny} = \frac{\sum_{i=1}^n n_i}{n \cdot N},$$

где: n – количество существенных признаков, которые должны быть усвоены учащимся на данном этапе формирования понятия;

n_i – количество признаков, усвоенных i -м учащимся;

N – количество учащихся, выполнивших задание контрольной работы.

Определение коэффициента, характеризующего формирование умений школьников в обучающем процессе ($K_{ф.у.}$):

$$K_{ф.у.} = \frac{\sum_{i=1}^k \kappa_i}{k \cdot N},$$

где: k – количество операций, входящих в состав умения;

κ_i – количество операций, которые может выполнить i -й учащийся;

N – количество учащихся, выполнивших задание согласно приобретённому умению.

Коэффициент успешности решения задач и выполнения различных заданий, который можно использовать как для отдельных школьников, так и всего класса школьников (K_y):

$$K_y = \frac{\sum_{i=1}^k k_i}{k \cdot N},$$

где: k – количество элементов знаний в определённом задании, которые должны быть усвоены всеми школьниками в обучающем процессе;

k_i – количество элементов знаний, которые усвоил i -й школьник,

N – общее число работ школьников.

С учетом особенности развития физико-математических понятий мы выделяем четыре уровня усвоения понятий физико-математических дисциплин [2 с. 27].

Первый уровень усвоения понятий – значение понятия формируется у школьника в виде «диффузно-рассеянных» представлений, то есть школьник различает в целом различные понятия, но не может охарактеризовать отличительные признаки каждого понятия.

Второй уровень – школьник уже может охарактеризовать в незначительной мере отличительные признаки отдельных понятий, но не может разделить их на основные и второстепенные, то есть происходит усвоение отдельных признаков понятия.

Для третьего уровня характерно, что школьник может обобщать признаки понятия, различать его взаимосвязи с другими подобными понятиями, на этом уровне школьник с лёгкостью решает задачи физико-математических дисциплин и легко оперирует различными понятиями.

Для четвертого уровня характерным является установление взаимосвязей между различными понятиями различных школьных дисциплин. То есть школьник овладевает умением использовать при решении заданий межпредметные связи. Для данного уровня характерна достаточный уровень обобщенности понятий, умение оперировать понятиями в решении комплексных физико-математических задач.

Каждому ученику были предложены различные физико-математические задания, и после проверки учителем правильности выполнения заданий были сделаны соответствующие выводы об уровнях усвоения ими понятий физических и математических дисциплин [3 с. 241].

Все четыре уровня усвоения понятий физико-математических дисциплин имели свои

коэффициенты: первый – 0,025; второй – 0,26-0,45; третий – 0,46-0,65; четвертый – 0,65-1,0, согласно этим значениям коэффициентов нами было проведено распределение школьников согласно рассмотренным выше уровням усвоения понятий физико-математических дисциплин.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Исмаилова, А.М. Особенности развития физико-математических понятий путем решения задач межпредметного содержания [Текст] / Исмаилова А.М. // Известия вузов. № 3. – Бишкек, 2013, С. 106-109.
2. Исмаилова, А.М. Межпредметные связи физики и математикой в условиях развивающего обучения: Методическое пособие. [Текст] / А.М. Исмаилова. – Бишкек, 2013. – С. 68.
3. Исмаилова, А.М. Реализация межпредметных связей физики и математики в условиях образования новых учебных учреждений [Текст] / Исмаилова А.М., Тагаев Х. // Известия вузов. № 3. – Бишкек, 2014, С. 246-250.
4. Межпредметные связи естественно-математических дисциплин. Пособие для учителей / Под ред. В.Н. Фёдоровой. - М.: Просвещение, 1985. - 280 с.
5. Усова, А.В. Критерии качества знаний учащихся, пути их повышения. [Текст] / А.В. Усова // - Челябинск: Изд-во УГПУ, 2004. - 53 с.

УДК: 681.3 (373)

ТАҲЛИЛИ НАТИҶАҶОИ МУНОСИБАТИ САЛОҶИЯТНОК БА ТАЪЛИМИ ФАННИ ТЕХНОЛОГИЯҶОИ ИТТИЛОӢ

Мирзоев Ҷ.Х., Файзализода Б.Ф.

аспиранти кафедраи технологияи иттилоотии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи
Носири Хусрав
мудири кафедраи технологияи иттилоотии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи
Носири Хусрав

Дар мақола дар бораи асосҳои педагогии таҳсис ва арзёбии натиҷаҳои салоҳиятнокӣ ва таълими технологияҳои иттилоотӣ сухан меравад. Муаллифон кушиш намудаанд, ки натиҷаҳои салоҳиятнокӣ ва таълими технологияи иттилоотиро дар таълим ба таҷрибаҳои ҳосилгашта аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар вилояти Хатлон мавриди баррасӣ қарор диҳанд.

Калидвожаҳо: технологияи иттилоотӣ, салоҳият, муносибати босалоҳият, дониш, маҳорат, малака, саводнокии компютерӣ, фарҳанги иттилоотӣ, мактаб, таҳсилот, тарбия, тафаккури интиқодӣ, эҷодкорӣ.

Асосҳои илмӣ-педагогии таҳсилоти ба салоҳиятнокӣ нигаронидашуда яке аз самтҳои фаъолияти мактаби илмӣ таҳсилоти инсонӣ мебошад. Масъалаи асосие, ки мо тавассути муносибати салоҳиятнокӣ коркарднамудаамон ҳал кардем, ин таносуби байни дархостҳои иҷтимоӣ ва шахсияти маълумот ба ҳисоб меравад. Дар доираи муносибати салоҳиятнокӣ ҳонанда на танҳо иҷроқунандаи мақсадҳои аз берун додашуда, балки иштирокчи комилҳукуки дархост барои маълумоти шахсӣ буда метавонад.

Муносибати салоҳиятнокӣ ба таълими технологияҳои иттилоотӣ оид ба таҳсилоти мактабӣ аз тарафи олимони соҳа Комилиён Ф.С., Шарапов Д.С., Қосимов И.С., Қурбонов С., Файзализода Б.Ф., Давлатов Р.Қ., Саидов И.М. ва Тағоев Ш.Х. соли 2017-2018 зимни оморасозии “Роҳнамои ҷанни технологияҳои иттилоотӣ барои синфҳои 5, 6, 7, 8, 9, 10 ва 11” коркард шудааст.

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ёрии техникаву маблағгузори «Барномаи дастгирии таҳсилоти босифат»-и Иттиҳоди Аврупо барои муаллифони стандартҳо, китобҳои дарсӣ, замимаҳо ба китобҳои дарсӣ, дастурҳои методии «Роҳнамои омӯзгор» ва мураттибони барномаҳои дарсӣ солҳои 2017-2018 дар шаҳри Душанбе якҷанд конференсу семинарҳои омӯзишӣ оид ба зарурати татбиқи муносибати босалоҳият дар таълим доир намуд. Дар ин ҳамоишҳои илмӣ-методӣ дар қатори дигар ҷабҳаҳои низомии таҳсилоти босалоҳият, ҳамчунин таъкид гардид, ки системаи маорифи Тоҷикистон новобаста ба шароити мураккаби иқтисодию иҷтимоӣ дастовардҳои қаблии худро нигоҳ дошта, барои рушди минбаъдаи соҳа бо истифода аз имконоти мавҷуда ва тибқи меъёрҳои таҳсилоти байналмилалӣ гузариш ба муносибатҳои нави таълимиро ихтиёр намудааст ва онро зина ба зина роҳандозӣ хоҳад намуд. Дар санадҳои ин ҳамоиш, аз ҷумла таъкид рафтааст, ки «Мутобиқи тамоюли ҷаҳони муосир раванди таълим на гирифтани донишҳои тайёр, балки ба муносибати босалоҳият нигаронида шуда, ба хонандагон имконияти аз худ намудани малақаҳои асосии таълимӣ ва тайёрии касбӣ, маҳорати дар амал татбиқ намудани донишҳо, ба роҳ мондани тарзи ҳаёти солим ва гиромӣ доштани арзишҳои ҷомеаи шаҳрвандиро ташаккул медиҳад» [4, с.15].

Зарурати тағйири муносибати хонанда ва омӯзгор ба мазмуну мундариҷа ва раванди таълим бевосита аз талаботи «Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020» бармеояд. Дар ин санади муҳим ва тақдирсози рушди соҳаи маориф «навсозии мазмунӣ таҳсил, тағйироти сохторӣ соҳаи маориф, таъмини дастрасии таҳсилоти босифат муайян гардидааст. Оид ба тағйир додани мазмунӣ таҳсил, таҳия ва ҷорӣ намудани барномаҳои нави замонавӣ бо мақсади таъмини инкишофи кӯдакон, оморасозии ҷисмониву рӯҳии онҳо ба фаъолияти мунтазами маърифатӣ ва навсозии мазмунӣ таҳсилоти умумӣ дар асоси гузариш аз шакли донишандӯзӣ ба шакли салоҳиятнокӣ таълим вазифагузорӣ шудааст» [1, с.298; 2, с.167; 3, с.30].

Ҳоло муносибати салоҳиятнокӣ, ки аз тарафи мактаби илмӣ мо коркард шудааст, дар ҷомеаи педагогии ватанӣ қобили қабул ҳисоб меёбад.

Салоҳиятҳо ва салоҳиятнокӣ. Дар доираи тадқиқот мо пешниҳод менамоем, ки мафҳумҳои муродифии “салоҳият” ва “салоҳиятнокӣ” ба тариқи зайл фарқ карда шаванд.

Салоҳият – талаботи ҷудогонаи қаблан додашудаи иҷтимоӣ ба оморасозии таълими хонанда мебошад, ки барои фаъолияти самаранокӣ пурмаҳсули ӯ дар соҳаи муайян зарур аст. Салоҳиятнокӣ – аз тарафи хонанда азхудкунии салоҳияти мувофиқ буда муносибати шахсии ӯро ба он ва мавзӯи фаъолият дар бар мегирад.

Салоҳиятнокӣ – сифати аллакай ташаккулёфтаи шахсият (маҷмӯи сифатҳо)-и хонанда ва таҷрибаи на чандон калони фаъолият дар соҳаи додашуда мебошад. Салоҳиятнокӣ – маҷмӯи сифатҳои шахсияти хонанда (тамоюлҳои арзишноки донишҳо, маҳорату малақаҳо ва қобилиятҳо) аст, ки бо таҷрибаи фаъолияти ӯ дар соҳаи муайяни иҷтимоӣ асоснок гардидааст. Салоҳиятнокӣ ҳамеша бо сифатҳои шахсии хонандаи мушаххас оро дода шудааст. Сифатҳои додашуда маҷмӯи томест – аз мазмунӣ ва ҷаҳонбинӣ (ин салоҳият ба ман чӣ лозим) то рефлексии баҳодиханда (то кадом андоза ман ин салоҳиятҳоро дар ҳаёт бобарор татбиқ месозам). Салоҳиятҳоро аз салоҳиятҳои таълимие, ки фаъолияти хонандаро барои ҳаёти пурарзиши ӯ дар оянда амсиласозӣ мекунанд, фарқ бояд намуд. Масалан, то синусоли муайян шаҳрванд ҳанӯз наметавонад ягон салоҳиятро татбиқ

намояд, вале ин маънои онро надорад, ки мо онро дар хонанда набояд ташаккул диҳем. Дар ин ҳолат мо дар бораи салоҳияти таълимӣ сухан меронем.

Салоҳияти таълимӣ – талабот ба омодазании таълимист, ки бо маҷмӯи тамоюлҳои ба ҳам алоқаманди донишҳо, маҳорату малақаҳо ва таҷрибаи фаъолияти хонанда нисбат ба доираи муайяни объектҳои воқеӣ, ки барои амалигардонии фаъолияти пурмахсул дар ҷомеа ва шахсият арзишнок заруранд, ифода меёбад.

Салоҳиятҳо барои хонанда – тимсоли ояндаи ӯ, нишона барои азхудкунӣ. Аммо дар давраи таълим дар хонанда ин ё он салоҳияти “калонсолон” ташаккул меёбад, то ин ки ӯ на танҳо ба оянда тайёрӣ бинад, балки ин салоҳиятҳоро аз нуқтаи назари таълимӣ аз худ кунад.

Салоҳиятҳои таълимӣ на ба тамоми навъҳои фаъолият (ки дар он шахс, масалан мутахассиси калонсол иштирок мекунад), балки танҳо ба онҳое мансубанд, ки ба таркиби соҳаҳои маълумоти умумӣ ва фанҳои таълимӣ дохил мешаванд. Чунин салоҳиятҳо таркиботи фанӣ-фаъолиятии маълумоти умумиро инъикос ва бадастории маҷмӯи мақсадҳои онро таъмин менамоянд. Масалан хонанда дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ (МТМУ) салоҳияти шахрвандро аз худ мекунад, аммо қисмҳои онро танҳо баъд аз хатми муассисаи таълимӣ ба пуррагӣ истифода менамояд, бинобар ин, дар вақти таҳсил дар МТМУ ин салоҳият чун салоҳияти таълимӣ муаррифӣ мегардад [6, с.57; 5, с. 35].

Масъалаи ташаккул (азхудкунӣ)-и салоҳиятҳо ногузир ба доираи идоракунии захираи замони мегузарад. Дар барномаҳои таълимӣ дар варианти идеалӣ мақсадҳои омӯзиши мавзӯҳои фанӣ бояд аниқу равшан ва муфассал ҷой дошта бошанд, салоҳиятҳои ташаккулёбанда, инчунин тартиботи онҳо бояд ишора гарданд. Муҳлатҳои ташаккули донишу маҳоратҳои салоҳиятнокӣ ва таҷрибаи мувофиқи қорбурди онҳо (баъд аз як моҳ, баъд аз ним сол, баъд аз як сол), инчунин маҷмӯи мувофиқи масъалаҳои вазъиятӣ доир ба бадастории мақсадҳои гузашташуда муайян гардидаанд. Дар номгӯи салоҳиятҳо, ки зимни омӯзиши фанҳои гуногун (мисол технологияҳои иттилоотӣ) ташаккул меёбанд, муайян сохтани салоҳиятҳои асосӣ (калидӣ) муҳим аст [7, с.25; 8, с. 95]. Маҳз онҳо салоҳиятҳои дохили фаниро ташаккул медиҳанд, аз фикри асосӣ дур намекунанд. Масалан, чунин ҳолате шуданаш мумкин аст, ки аз 10 салоҳияти интихобшуда танҳо дутоаш муҳим буда 90%-и муваффақиятро ташкил медиҳаду даҳтои дигараш – танҳо 10%-ро ташкил мекунад. Ташаккули охирин, чи тавре ки таҷриба нишон медиҳад, омили дуркунонда аз фикри асосӣ буда, вақту қувваи зиёди муаллиму хонандагонро мегирад.

Салоҳиятҳо дар стандартҳои нав. Таҳлили матнҳои амалкунанда нишон медиҳад, ки истилоҳоти салоҳиятнокӣ дар онҳо дар қатори истилоҳоти донишҳо, маҳоратҳо, малақаҳо ва қобилиятҳо бо ҳиссаи кофии тағйирдиҳии маълумотҳои додашуда қорбурд мегардад. Номгӯи салоҳиятҳоеро меорем, ки дар матнҳои стандартҳо барои синфҳои 5-6, 7-8, 9-10 ва 11 вохӯранд.

Ҳамин тариқ, қоркарди фаъолият, ки мазмунӣ таҳсилотро ташкил мекунанд, чун талаботҳои комплексӣ ба фаъолияти таълимӣ, ки дарҳости хонанда ва ҷомеаро ба таҳсили ӯ татбиқ месозад, пешниҳод мегардад.

АДАБИЁТ:

1. Комилов Ф.С. Истифодаи технологияи бозихо дар шакли таълими проблемагари ва таҳкими технологияҳои педагогӣ / Комилов Ф.С., Мирзоев Ҷ.Х., Тағоев Ш.Х., Файзуллоев Ф.Р., Шарапов Д.С. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2019. - №2. – С.296-304.
2. Комилов Ф.С. Андешаҳо перомунӣ муносибати босалоҳият дар таълими фанни технологияи иттилоотӣ барои мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ / Комилов Ф.С.,

- Мирзоев Ҷ.Х., Тағоев Ш.Х., Файзуллоев Ф.Р., Шарапов Д.С. // Паёми Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав. – 2018. - №1/1 (51). – С.162-169.
3. Комилов Ф.С. Ҷанбаҳои омӯзиши фанни технологияи иттилоотӣ дар гузариши мактаб ба муносибатҳои босалоҳият ба таълим / Комилов Ф.С., Мирзоев Ҷ.Х., Тағоев Ш.Х., Файзуллоев Ф.Р., Шарапов Д.С. // Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. – 2018. - №1 (73). – С.27-37.
 4. Дастури методӣ оид ба таҳсилоти салоҳиятнок барои муаллифони стандарт, роҳнамо ва китобҳои дарсӣ. – Душанбе, 2017. – 32 с.
 5. Комилов Ф.С. Роль мультимедийных игровых технологий в образовательной среде виртуального общения / Ф.С.Комилов, Ш.Х.Тағоев // Вестник педагогического университета. – 2015. – №6 (67). – С.60-66.
 6. Стандарти давлатии таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва консепсияи стандартҳои фаннии таҳсилоти умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2013. – С.60.
 7. Стандарти давлатии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз фанни «Технологияи информатсионӣ» барои мактабҳои таҳсилоти умумӣ. – Душанбе, 2005. – С.58
 8. Ниёзов Ф. Муносибати салоҳиятнокӣ ба таълим (Модули таълим) / Ниёзов Ф., Алиев А., Мухторӣ Қ., Қурбонов С. – Душанбе. – 2017. С.140.

УДК: 56-14-78

ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Тиллоев Ш.Х., Саидов А.К., Сироджиддинов Д.С.

преподаватель кафедры информационной технологий Бохтарский государственный
университет имени Носира Хусрава
преподаватель кафедры высшая математика и информатика Горно-металлургический
институт Таджикистан
магистрант кафедры информационной технологий Бохтарский государственный
университет имени Носира Хусрава

Аннотация. Рассматривается применение метода математического моделирования в процессе обучения курсу информатики. Рассматривается задача, связанная с математической моделью развития популяции. Ее решение реализуется в среде программирования Visual Basic for Application.

Ключевые слова: математическая модель, популяция, вычислительный эксперимент, среда программирования.

Рассмотрим задачу о популяции, относящуюся к теме школьного курса информатики «Математические модели развития популяций» [4, С. 158]. Суть задачи состоит в том, что одноклеточная амёба каждый час делится на две амёбы. Требуется построить математическую модель роста численности амёб и реализовать ее с использованием языка программирования [1, С. 29]. Кроме этого, необходимо провести исследование полученной модели путем проведения вычислительного эксперимента [2, С. 40].

Для решения данной задачи требуется представить указанную в задаче ситуацию в виде математической модели. Математическая формула, моделирующая процесс

деления амеб, будет иметь следующий вид: $Ч(I+1) = 2 * Ч(I)$, где $Ч$ - численность, I – период времени.

Реализуем математическую модель в среде программирования Visual Basic for Application. Для проектирования интерфейса приложения используются компоненты среды: форма (*UserForm*) - для создания формы приложения; метка (*Label*) - для вывода надписей на форму приложения; область ввода (*TextBox*) - для ввода и редактирования данных; список (*ListBox*) - для вывода списка значений; кнопка (*CommandButton*) - для запуска обработчика событий. Примерный интерфейс приложения представлен на рисунке.

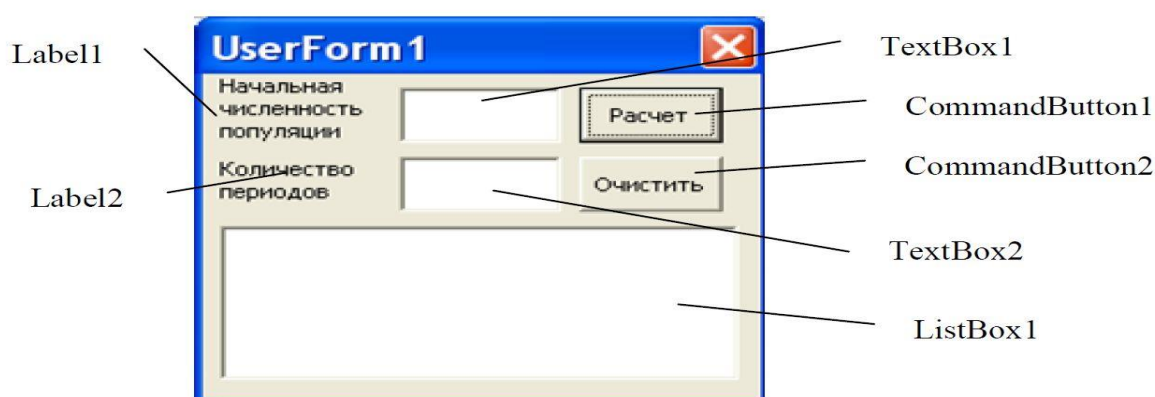

Рисунок 1. Интерфейс приложения моделирования численности популяции

Поле *TextBox1* используется для ввода начальной численности популяции, поле *TextBox2* – для ввода количества периодов изменения популяции, список *ListBox1* служит для отображения всех результатов вычислений. Для написания кода обработчика потребуются следующие переменные: I – номер периода; N – количество рассматриваемых периодов; S – начальная численность популяции; P - численность популяции на I -том шаге. Для организации многократных вычислений численности популяции используется оператор цикла *for*.

Кнопка «Расчет» содержит программный код обработчика событий, приведенный ниже, который реализует математическую модель решения задачи о популяции.

```
Private Sub CommandButton_Click()  
Dim i, n, s, p As Long  
s = CInt (Text Box1.Value)  
n = CInt (Text Box2.Value)  
ListBox1.AddItem ("Начальная численность популяции=" + CStr(s))  
p=s  
For I = 1 To n  
p = p * 2  
ListBox1.AddItem ("i=" + CStr(i) + "Численность =" + CStr(s))  
Nexti  
EndSub
```

Для отладки и тестирования созданного приложения ученики получают задание опробовать его работу, используя следующие значения переменных: $S = 10$, $N = 5$; $S = 15$, $N = 24$.

Затем ученикам сообщается, что построенная ими математическая модель не учитывает факторы, приводящие к гибели амеб. Следовательно, модель с достаточной степенью точности отражает процесс лишь на малом отрезке времени. Требуется корректировка с учетом различных факторов. Другими словами, процесс создания математической модели продолжается, так как без этого уточнить компьютерную

модель будет невозможно. Уточнение предлагается осуществить путем добавления в исследуемую модель хищника, который поедает в каждый период времени определенное число особей. Необходимо выяснить, в каких случаях популяция растет быстрее, в каких медленнее, а в каких - вымирает.

Учащиеся могут предложить два варианта уточнения математической модели: хищник съедает определенное количество особей или хищник съедает в каждый период определенную долю популяции. В первом случае формула будет иметь вид $Q(+1) = 2 * Q() - X$, где X – число съедаемых особей; во втором: $Q(+1) = 2 * Q() - Q() * K$, где K – доля съедаемых особей ($0 < K < 1$). Затем ученики вносят соответствующие изменения в программный код. Это, соответственно, $p = p * 2 - X$, или $p = p * 2 - p * K$ (предварительно организуется ввод значений X или K).

С уточненной моделью проводится вычислительный эксперимент, показывающий, что «наличие» в математической модели хищника замедляет рост популяции или же приводит к ее гибели. Можно также предложить дальнейшее уточнение математической модели, взяв во внимание связь численности популяции хищников с численностью популяции амёб.

После этого ученикам предлагается построить другую математическую модель. Принимается за основу, что численность особей популяции зависит только от естественной рождаемости и смертности. Пищи хватает всем, экология не нарушена, жизни ничто не угрожает [3, С. 97]. Учащиеся должны получить новую математическую модель, соответствующую исходным посылкам.

В этом случае рост популяции будет определяться по формуле $Q(+1) = Q() + Q() * KP$, а убыль - по формуле $Q(+1) = Q() - Q() * KC$.

Тогда общая формула числа популяции примет вид:

$$Q(+1) = Q() * (1 + KP - KC),$$

где KP - коэффициент рождаемости (например, если $KP=0,03$, то от 100 особей рождается 3); KC - коэффициент смертности; I - номер периода.

Ставится следующая исследовательская задача: выяснить динамику роста популяции при: а) $KP < KC$; б) $KP > KC$. Учащиеся проводят вычислительный эксперимент, получают наборы числовых данных и дают ответы на поставленные вопросы для указанных случаев: при $KP < KC$ численность популяции сокращается, а при $KP > KC$ численность популяции растет.

Следовательно, среда программирования Visual Basic for Application позволяет разрабатывать приложения с использованием метода математического моделирования и метода вычислительного эксперимента при изучении биологических моделей развития популяций.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Сафонов, В.И. Подготовка учителей математики и информатики к использованию web-программирования для организации вычислительного эксперимента // Учебный эксперимент в образовании. 2014. № 2. С. 23-31.
2. Сафонов, В.И. Конвергенция методов математического моделирования и вычислительного эксперимента в обучение школьному курсу информатики // Электронное периодическое издание «Информационная среда образования и науки». 2015. № 3. С. 38-41.
3. Комилов, Ф.С. Асосҳои информатика ва техникаи ҳисоббарор. Бейсик. (Дастури таълимӣ). – Душанбе, ДДТ, 1994. – 140 с.
4. Комилов, Ф.С. Компьютерная моделирование экосистем водохранилищ. – Душанбе: Сохибкор, 2010. – 240 с.

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT

Мусахан Рысқұл Мырзаханқызы, Боранкулова Дина (Алматы, Қазақстан).....	25
Назарова Навбахор Нарзуллоевна, Хусанова Сумбул Исламовна (Тошкент, Ўзбекистон).....	29
Xoshimova Azizaxon Isaqovna, O'rinova Shahnozaxon Abduvaliyevna (Farg'ona viloyati, O'zbekiston).....	33
Majidova Muyassar Abduxamitovna (Namangan, O'zbekiston).....	35
Normirzayeva Dilfuza Haydaraliyevna (Namangan, O'zbekiston).....	38
Raxmatullayeva Nargiza Baxtiyor qizi, Mansurova Oyshabonu Jahon qizi (Navoiy, O'zbekiston).....	41
Usmonova Muhabbat Iminjonovna (Namangan, O'zbekiston).....	43
Yuldasheva Shaxrixon Tursunovna (Namangan, O'zbekiston).....	46
Ахметжанова Гульдарай Адильхановна, Сарбасова Қарлығаш Амангельдиевна, Тарантей Виктор Петрович (Қарағанды қ., Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан, Гродно қ., Беларусь).....	49
Шаяхметова Айсулу Алкешовна, Аргынов Арман Хасенович, Жумаканова Райхан Ауескановна (Кокшетау, Қазақстан).....	53
Әлжанова Перизат Бауыржанқызы (Семей, Қазақстан).....	57
Нурманалиева Ляйла Шаймерденовна, Атам Рувейда Ибрагимжоновна (г. Тараз, Қазақстан).....	61
Азаматова Дилдора Шухрат қизи, Фозил Атабеков Оразали ўғли (Чирчик, Ўзбекистон).....	64
Мәлікқызы Медине, Жакипбекова Сауле Сотиялдақызы (Талдықорған, Қазақстан).....	66
Сейсембай Гүлмира Амангелдіқызы, Сейсембай Талғат Тұрарбекұлы (Қазақстан).....	72
Романчикова Светлана Николаевна (Қарағанда, Қазақстан).....	75
Асан Сымбат Нысанәліқызы, Нұрлыбекова Алима (Шымкент, Қазақстан).....	78
Турганбаева Толганай Бокейхановна (Семей, Қазақстан).....	82
Карбузова Мейрамкуль Туяковна, Серкебаева Санимкуль Туяковна (Қостанай облысы, Қарасу ауданы, Қазақстан).....	84
Қошанова Жазира Төлегенқызы (Петропавл қ., Қазақстан).....	88
Пеннер-Насибулина Дарья Александровна, Ергазина Алия Абдирамановна (Ақтобе, Қазақстан).....	92
Хатамова Сабохат Мирзоазамовна (ш.Хучанд, Ҷумҳурии Тоҷикистон).....	96
Iskakova Aikerim (Kyzylorda, Kazakhstan).....	100
С.С.Гайбуллаева, М.К.Макишева (Тараз, Қазақстан).....	104
Евсюкова Татьяна Анатольевна (Павлодар, Қазақстан).....	110
Усенбаева Кулдана Аскеровна (Қарағанды, Қазақстан).....	114
Қасымбекова А.Б., Досыбаева Г.К (Алматы, Қазақстан).....	117
Куандыкова Б.Ж., Сангилбаев О.С., Давлетова А.А. (Алматы, Қазақстан).....	120
Баишева Гауһар Максұтхановна, Нәби Лиза (Көкшетау, Қазақстан).....	124
Куттықожаева Шахарзат Нұртаевна, Сеитова Тоты Шаукеновна (Көкшетау қ., Қазақстан).....	128
Умаров Ашур Авалович, Мухаббатов Хушнуд Курбонович, Сафарали Умарзода (Душанбе, Таджикистан).....	131
Умаров Ашур Авалович, Мухаббатов Хушнуд Курбонович, Сафарали Умарзода,	

Бахтовари Мирзовали (Душанбе, Таджикистан).....	134
Жубанғалиева Гулден Ғалимжановна (Атырау, Қазақстан).....	139
Досумбекова Асемгуль Кабдылхановна, Ныгметова Бибигуль Джамбуловна (Павлодар, Қазақстан).....	143
Түлеубаев Адиль Маратович, Ныгметова Бибигуль Джамбуловна (Павлодар, Қазақстан).....	145
Федорова Наталья Владимировна (Қарағанда, Қазақстан).....	149
Байдалиева Ұлбала Болатқызы, Сикимбаева Ақерке Бердиевна, Арымбаева К.М. (Шымкент, Қазақстан)	153
Баямбаева А.С., Абдишева З.В. (Семей, Қазақстан).....	158
Маушанова Айжан Серикбайқызы, Ақитбаева Нургуль Кенжебаевна (Қазақстан).....	163
Захидқызы Гауһар, Махмутова Кульсара Исахановна (Шымкент, Қазақстан).....	167
Djumayeva Guli Tulqinovna (Navoi, Uzbekistan).....	170
Караматуллаева Хадия Ергашовна (Тараз, Қазақстан).....	173
Умаров Ашур Авалович, Мухаббатов Хушнуд Курбонович, Сафарали Умарзода, Ахмедов Шавкат Аланазарович (Душанбе, Таджикистан).....	178
Сатыбалдина Дина Сақыбаевна, Сугралинова Бибигуль Алпысбаевна (Павлодар, Қазақстан).....	182
Жунисбекова Ж.А., Баженова Э.Д. (Талдықорған, Қазақстан).....	186
Саидханова Назокат Жолдасовна, Хусанова Сумбул Исламовна (Тошкент, Ўзбекистон).....	190
Абилкасимова Гульзам, Адамбекова Галина Григорьевна (Қарағанда, Қазақстан).....	194
Умаров Ашур Авалович, Мухаббатов Хушнуд Курбонович, Расулов Абдулхафиз Нозимович, Шоназаров Раджабали Сайдахмадович (Душанбе, Бохтар, Таджикистан).....	198
Хасанов Манас Жолдығалиевич (Орал қ., Қазақстан).....	202
G.S.Saudabayeva, Sh.Zh.Kolumbayeva (Almaty, Kazakhstan).....	206
Хусанова Сумбул Исламовна, Тожибоева Дурдона Тахиржоновна (Ўзбекистон).....	211
Абдикенова Нургуль Наурзбаевна (Қостанай, Қазақстан).....	214
Фролова Елена Анатольевна (Тараз, Қазақстан).....	217
Mukanova Nazerka (Almaty, Kazakhstan).....	221
Ұзақберген Мөлдір Русланқызы, Нұрлыбекова Алима Балтабаевна (Шымкент, Қазақстан).....	224
Камарова Сауле Нуртазаевна, Абильдинова Сауле Кианбековна, Исаев Валерий Львович (Алматы, Қарағанда, Қазақстан).....	228
Аблаева Назгул Тилеукуловна (Шымкент, Қазақстан).....	232
Акопян Ани (Павлодар, Қазақстан).....	236
Букурова М., Ныгметова Б.Д. (Павлодар, Қазақстан).....	239
Дустов Дж.М., Кодыров Б.А., Холов И.Р. (Таджикистан).....	243
Gavharoy Isroiljon kizi, Borotova Matlubaxon Sherqo'ziyevna (Andizhan, Uzbekistan).....	244
Идилуп Кира Владимировна (Павлодар, Қазақстан).....	246
Хамитов Жасулан Түлегенович, Гумаров Гали Сагинғалиевич, Маннапова Торғын Мендикуловна (Орал, Қазақстан).....	253
Рахимова З., Иматова Л.М. (Душанбе, Таджикистан).....	257
Ризоева Н., Иматова Л.М. (Душанбе, Таджикистан).....	260

Кдырбаева Хурлиман Мангитбаевна, (Ташкент, Узбекистан).....	264
Харитоновна Людмила Егоровна (Россия).....	268
Маъмадмуродов А., Маъмадмуродов М., Маъмадмуродова Ф. (ш.Душанбе, Тоъикистон).....	271
Кадырова Н.А, Джураев Г.Г (Таджикистан).....	274
Nebessayeva Zhanar Orynbekovna, Smanova Akmaral Smailovna, Ahanov Bakhtiyar Fayzullaevich (Kazakhstan).....	280
Tazhmukhanova Raushangul Bekbolatkyzy, Sadykova Roza (Almaty, Kazakhstan).....	282
Небесаева Жанар Орынбековна, Кунжигитова Гульнур Бектемировна, Рсмаханбетова Шахризада Еркинқызы, Джартыбаева Жамила Джайбуловна (Казахстан).....	285
Цэвэгийн Гүндэгмаа, Дашчирэвийн Намжилмаа (Монголия).....	292
Исмаилова А.М., Файзализода Б.Ф. (г.Баткент, Кыргызистан, г.Бохтар, Таджикистан).....	297
Мирзоев Ч.Х., Файзализода Б.Ф. (г. Бохтар, Таджикистан).....	299
Тиллоев Ш.Х., Саидов А.К., Сироджиддинов Д.С. (г.Бохтар, Таджикистан).....	302

Научное издание

VI Международная научно-практическая
конференция
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»

Сборник научных статей
Ответственный редактор – Х.Б. Маслов
Технический редактор – Е. Ешім, Е. Абиев

Подписано в печать 28.04.2020
Формат 190x270. Бумага офсетная. Печать СР
Усл. печ. л. 25 п.л. Тираж 60 экз.